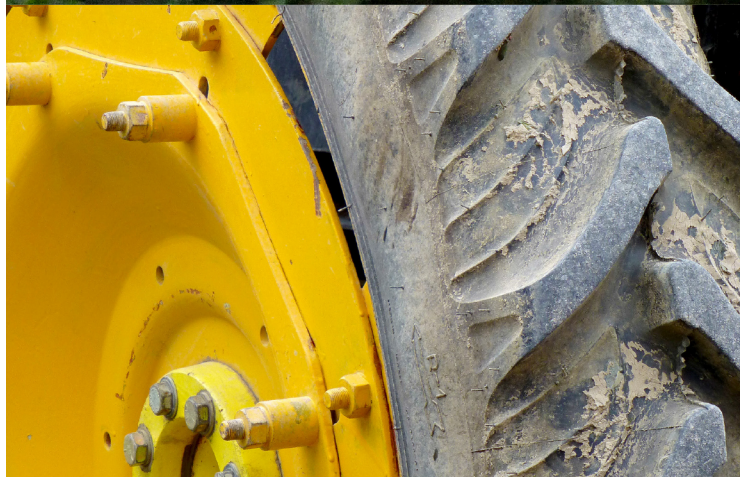

Miljöhusesyn

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Innehållsförteckning.....	2	Växtskydd, miljö-, livsmedels- och fodersäkerhet.....	14
INLEDNING	5	Reglering av vissa växtskadegörare och flyghavre.....	15
Om Miljöhusesyn.....	5	Höstbevuxen mark (grön mark).....	15
Många fördelar med att göra Miljöhusesyn.....	5	Spridning av gödsel och andra organiska gödselmedel	15
Ansvar för innehållet.....	5	Avloppslam.....	16
Frågor om Miljöhusesyn.....	5	Animaliska biprodukter.....	16
Enkelt att arbeta med Miljöhusesyn på webben.....	5	Lagring av stallgödsel.....	16
Så här går du till väga.....	5	Vattenverksamhet.....	17
Fyll i det som gäller dig.....	5	Samråd om åtgärder som väsentligt kan ändra naturmiljön.....	17
Åtgärdsplan i Faktabanken	5	Hänsyn till natur- och kulturvärden (landskapselement).....	17
Regeländringar och Nyheter.....	7	Skydd av områden.....	17
Ändrade regler år 2014–2015.....	7	Skydd av vilda djur och växter.....	18
Ändringar på gång efter år 2015.....	8	Skötselkrav.....	18
CHECKLISTA	9	Kulturminnen och fornlämningar.....	18
ALLMÄNNA GÅRDSKRAV	9	Produktion av groddar.....	18
Anmälnings- och tillståndsplikt.....	9	DJURHÅLLNING	20
Egenkontroll av miljöpåverkan hos anmälnings- och tillståndspliktiga företag.....	9	Förprovning av djurstallar.....	20
Kemiska produkter.....	9	Avel.....	20
Cisterner, rör och slangledningar där bensin, diesel eller oljor hanteras.....	10	Tillsyn och skötsel.....	20
Energiproduktion.....	10	Stallmiljö.....	21
Kyl- värme- och klimatanläggningar.....	11	Rengöring.....	21
Avfall.....	11	Utedrift.....	21
Farligt avfall.....	11	Egen transport av egna djur.....	22
Producentansvar.....	12	Foder och vatten.....	22
Skydd mot brand och olyckor.....	12	Spårbarhet och livsmedelssäkerhet i djurhållningen.....	23
VÄXTODLING	13	Foder- och livsmedelssäkerhet i djurhållningen eller vid produktion av animaliska livsmedel	23
Registrering av livsmedels- och foderanläggning samt godkännande.....	13	Läkemedel, m.m.....	24
Spårbarhet i växtodlingen.....	13	Förebyggande och bekämpning av smittsamma djursjukdomar.....	24
Märkning och presentation av livsmedel.....	13	Registrering av produktionsplats.....	25
Försäljning av foder.....	13	Döda djur.....	25
Livsmedelssäkerhet i växtodlingen.....	13		
GMO.....	14		

Förebyggande och bekämpning av BSE och BVD samt spårbarhet av smittsamma sjukdomar hos nötkreatur.....	25
Avel och kalvning.....	25
Stallmiljö och skötsel - nötkreatur.....	26
Kalvar upp till sex månader.....	26
Utevistelse - nötkreatur.....	27
Livsmedelssäkerhet vid mjölkning.....	27
Foder till grisar.....	28
Salmonellaprovtagning samt märkning och journalföring - grisar.....	28
Stallmiljö och skötsel - grisar.....	28
Smågrisuppfödning.....	29
Uppfödning av slaktgrisar.....	29
Livsmedelssäkerhet vid uppfödning av får och getter.....	29
Märkning, journalföring och rapportering.....	30
Stallmiljö och skötsel - får och getter.....	30
Salmonellakontroll och spårbarhet av smittsamma fjäderfäsjukdomar samt foder till fjäderfä.....	30
Skötsel och miljö - fjäderfä.....	31
Slaktkyckling, kalkon, gås och anka.....	31
Värphöns och unghöns.....	31
Allmänt - hästar.....	32
Skötsel, hantering och stallmiljö - hästar.....	32
Byggnader och förvaring - hästar.....	33
Foder och vatten - hästar.....	33
Rastning och utevistelse - hästar.....	34
ARBETSMILJÖ.....	35
Systematiskt arbetsmiljöarbete.....	35
Anmälan av tillbud och olycksfall.....	35
Arbetsmiljön vid byggnadsarbete.....	35
Tekniska anordningar och säkerhet.....	35
Skyddsutrustning och första hjälpen.....	36
Arbetsrisker med kemikalier och gaser.....	36
Arbete med djur.....	36
Arbetsmiljö vid arbete med motorsåg och röjsåg.....	36
Minderåriga.....	37
Barnsäkerhet.....	37
Trafik.....	37

FAKTADEL 39

VIKTIGT FÖR ALLA.....	39
Miljöbalken.....	39
Hygien- och kontrollförfordningar.....	39
Vad är tvärvillkor?.....	40
ALLMÄNNA GÅRDSKRAV.....	41
Anmälnings- och tillståndsplikt.....	41
Egenkontroll av miljöpåverkan hos anmälnings- och tillståndspliktiga företag.....	42
Kemiska produkter.....	43
Cisterner, rör och slangledningar där bensin, diesel eller oljor hanteras.....	45
Energiproduktion.....	46
Kyl- värme- och klimatanläggningar.....	47
Avfall.....	48
Farligt avfall.....	50
Producentansvar.....	51
Skydd mot brand och olyckor.....	51

VÄXTODLING.....	54
Registrering av livsmedels- och foderanläggning samt godkännande.....	54
Spårbarhet i växtodlingen.....	54
Märkning och presentation av livsmedel.....	55
Försäljning av foder.....	55
Livsmedelssäkerhet i växtodlingen.....	55
GMO.....	56
Växtskydd, miljö-, livsmedels- och fodersäkerhet.....	57
Reglering av vissa växtskadegörare och flyghavre.....	60
Höstbevuxen mark (grön mark).....	62
Spridning av gödsel och andra organiska gödselmedel.....	62
Avloppslam.....	66
Animaliska biprodukter.....	66
Lagring av stallgödsel.....	66
Vattenverksamhet.....	68
Samråd om åtgärder som väsentligt kan ändra naturmiljön.....	69
Hänsyn till natur- och kulturvärden (landskapselement).....	70
Skydd av områden.....	71
Skydd av vilda djur och växter.....	72
Skötselkrav.....	73
Kulturminnen och fornlämningar.....	75
Produktion av groddar.....	75
DJURHÅLLNING.....	80
Förprovning av djurstallar.....	80
Avel.....	81
Tillsyn och skötsel.....	81
Stallmiljö.....	83
Rengöring.....	84
Utedrift.....	85
Egen transport av egna djur.....	86
Foder och vatten.....	87
Spårbarhet och livsmedelssäkerhet i djurhållningen.....	87
Foder- och livsmedelssäkerhet i djurhållningen eller vid produktion av animaliska livsmedel.....	88
Läkemedel, m.m.....	92
Förebyggande och bekämpning av smittsamma djursjukdomar.....	93
Registrering av produktionsplats.....	95
Döda djur.....	95
Förebyggande och bekämpning av BSE och BVD samt spårbarhet av smittsamma sjukdomar hos nötkreatur.....	96
Avel och kalvning.....	97
Stallmiljö och skötsel - nötkreatur.....	97
Kalvar upp till sex månader.....	98
Utevistelse - nötkreatur.....	100
Livsmedelssäkerhet vid mjölkning.....	101
Foder till grisar.....	103
Salmonellaprovtagning samt märkning och journalföring - grisar.....	104
Stallmiljö och skötsel - grisar.....	104
Smågrisuppfödning.....	106
Uppfödning av slaktgrisar.....	107
Livsmedelssäkerhet vid uppfödning av får och getter.....	107

Märkning, journalföring och rapportering.....	108
Stallmiljö och skötsel - får och getter.....	108
Salmonellakontroll och spårbarhet av smittsamma fjäderfäsjukdomar samt foder till fjäderfä.....	110
Skötsel och miljö - fjäderfä.....	110
Slaktkyckling, kalkon, gås och anka.....	111
Värphöns och unghöns.....	112
Allmänt - hästar.....	114
Skötsel, hantering och stallmiljö - hästar.....	114
Byggnader och förvaring - hästar.....	115
Foder och vatten - hästar.....	117
Rastning och utevistelse - hästar.....	117
ARBETSMILJÖ.....	120
Systematiskt arbetsmiljöarbete.....	120
Anmälan av tillbud och olycksfall.....	120
Arbetsmiljön vid byggnadsarbete.....	121
Tekniska anordningar och säkerhet.....	121
Skyddsutrustning och första hjälpen.....	123
Arbetsrisker med kemikalier och gaser.....	124
Arbete med djur.....	124
Arbetsmiljö vid arbete med motorsåg och röjsåg.....	125
Minderåriga.....	126
Barnsäkerhet.....	127
Trafik.....	128
 BILAGOR	 129
BILAGA1 UTRYMMESKRAV FÖR DJURHÅLLNING.....	129
Alla djurslag.....	129
BILAGA2 ALLMÄNNA RÅD.....	130
Allmänna råd för alla djurslag.....	130
Nötkreatur.....	131
Grisar.....	131
Getter.....	132
Värphöns och unghöns.....	132
Slaktkyckling, kalkoner, ankor och gäss.....	132
Hästar.....	132
BILAGA3 MILJÖSANKTIONSAVGIFTER.....	133
BILAGA4 AVFALLSJOURNAL.....	135
BILAGA5 ÅTGÄRDSPLAN FÖR MILJÖHUSESYN.....	137
Planerade åtgärder.....	137

Om Miljöhusensyn

Miljöhusensyn ger dig en samlad information om lagstiftning inom miljö, djurskydd samt foder- och livsmedelssäkerhet. Här behandlas också den arbetsmiljölagstiftning som reglerar de mest olycksdrabbade områdena. Använd Miljöhusensyn för att kontrollera att din produktion uppfyller lagstiftningen.

Många fördelar med att göra Miljöhusensyn

- Med checklistor och faktatexter får du en samlad bild av de krav som ställs på din verksamhet.
- Du kan förbereda dig inför ett tillsynsbesök med hjälp av Miljöhusensyn.
- Åtgärdsplanen underlättar din uppföljning.
- Alla tvärvillkor finns med. Det minskar risken för avdrag på dina jordbrukarstöd.
- Informationsutbytet underlättas mellan dig och tillsynsmyndigheten, eller andra du ska informera.
- Vissa föreningar och företag kräver en genomförd Miljöhusensyn för att du ska få leverera.

Ansvar för innehållet

Lantbrukarnas Riksförbund, LRF, är ansvarig utgivare av Miljöhusensyn. Så långt som möjligt är alla uppgifter faktakontrollerade. LRF kan dock inte ta ansvar för att all information är korrekt och komplett. Observera att faktatexterna inte återger exakt det som står i författningarnas paragrafer.

Nya författningar och ändrade regler tillkommer under året. Dessa uppdateras kontinuerligt på www.miljohusensyn.nu. Som verksamhetsutövare är det alltid du som är ansvarig för att följa lagar, förordningar och föreskrifter. Se även myndigheternas hemsidor för senaste nytt.

Frågor om Miljöhusensyn

Har du frågor kan du ringa LRF, tel. 0771-573 573.

Enkelt att arbeta med Miljöhusensyn på webben

På den här webbplatsen kan du se hela Miljöhusensyn eller få fram checklistor och faktadelar som är anpassade till din verksamhet. Det gör du genom att ange ditt företags verksamhetsinriktning och geografiska läge.

Lagkraven uppdateras kontinuerligt, vilket gör att dessa alltid är aktuella. Dina uppgifter sparas varje år.

Så här går du till väga

Miljöhusensyn innehåller checklistor och en faktadel. Dessutom ingår en blankett för att lista planerade åtgärder (Åtgärdsplan för Miljöhusensyn) samt en avfallsjournal.

- 1 Börja med att besvara frågorna i checklistan. Varje fråga representerar ett eller flera författningskrav eller rekommendationer. Efter frågan kan du kryssa i kolumnen "Ja" eller "Nej". Om frågan inte gäller dig och din verksamhet kryssar du i kolumnen "Ej aktuellt".
- 2 När du behöver mer information hittar du den i faktadelen. Den bör du också använda om du är osäker på hur en fråga ska tolkas.
- 3 Där du kryssat "Nej" kan du skriva när den planerade åtgärden ska vara genomförd.
- 4 Fyll i blanketten Åtgärdsplan för Miljöhusensyn. När du genomfört en planerad åtgärd fyller du i datumet i den högra kolumnen.
- 5 Vissa föreningar och livsmedelsföretag vill att du skickar åtgärdsplanen till dem. Därför ligger den på en separat sida som du kan skriva ut eller mejla.
- 6 Avfallsjournalen kan du antingen fylla i kontinuerligt eller använda som en sammanfattande blankett.

Fyll i det som gäller dig

Vilka delar du bör fylla i beror på vilken typ av verksamhet du bedriver.

Du börjar med att fylla i avsnitten om allmänna gårdskrav och arbetsmiljö.

Om du har växtodling, fyller du sedan i avsnittet om växtodling (gäller såväl lantbruk som trädgård).

Om du har djur på gården fyller du i den inledande delen om djurhållning och de djurslagsspecifika frågorna som berör din verksamhet.

Enklast blir det om du tar fram en gårdsanpassad Miljöhusensyn genom att ange ditt företags verksamhetsinriktning och geografiska läge.

Åtgärdsplan i Faktabanken

Faktabanken kan du alltid nå, även när du inte är inloggad. I denna finns ett antal exempel på mallar, t.ex. angående systematiskt arbetsmiljöarbete såsom *Risikanalys*, *Rutiner för farliga arbeten*, *Arbetsmiljöplan vid byggnadsarbeten*, m.fl.

I Faktabanken hittar du också rubriken *Material för nedladdning*, med bl.a. *Åtgärdsplan*, *Avfallsjournal*, mall för *Transportdokument för farligt avfall*, *Kemikalieförteckning*, *Plan för upprätthållande av djurskydd vid elavbrott*.

LITEN ORDLISTA

EU-förordning – utfärdas av EU och gäller direkt i medlemsländerna.

EU-direktiv – utfärdas av EU och gäller efter att de arbetats in i den nationella lagstiftningen.

Författningar – samlingsbenämning för lagar, förordningar och föreskrifter.

Lag – stiftas av riksdagen. Övergripande.

Förordning – mer detaljerade bestämmelser med lagen som utgångspunkt. Beslutas av regeringen på uppdrag av riksdagen.

Föreskrift – utfärdas av myndigheter med stöd av förordningar. Mer utförliga jämfört med förordningarna.

Allmänna råd och vägledningar – utfärdas av vissa centrala myndigheter. De allmänna råden och vägledningarna utgör rekommendationer om tillämpningen av en författning och anger hur någon kan eller bör handla i ett visst avseende. Allmänna råd och vägledningar är inte juridiskt bindande, men kan väga tungt vid rättslig prövning.

Tvårvillkor – regler i lagstiftningen som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt jordbrukarstöd.

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Regeländringar och Nyheter

Här följer först regeländringar som trätt i kraft under 2014 samt kommer att träda i kraft under 2015. Därefter redovisas beslutade ändringar som träder i kraft senare än 2015 samt utredningar och förslag som kan resultera i nya regler framöver.

OBS! Uppdatering av tvärvillkoren och nya villkor i Miljöhusesyn 2015

År 2015 börjar den nya jordbrukspolitiken att gälla. Det betyder att det blir nya stöd för dig som är lantbrukare och nya villkor som du måste uppfylla. Några stöd som funnits tidigare försvinner. Med anledning av detta är uppdateringen av aktuella tvärvillkor eller andra villkor som är kopplade till de nya stöden ännu inte klar. I Miljöhusesyn kommer denna uppdatering att ske successivt under våren.

Ändrade regler år 2014–2015

NITRATKÄNSLIGA OMRÅDEN

Under 2014 gjordes en översyn av känsliga områden enligt nitratdirektivet. Regeringen beslutade därefter om en liten utökning av Sveriges nitratkänsliga områden. De nya nitratkänsliga områdena kommer att föras in i Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad gäller växtnäring, under 2015. I samband med föreskriftsändringen beslutas om eventuella övergångsbestämmelser gällande när reglerna för nitratkänsliga områden ska börja tillämpas i de nya känsliga områdena.

VÄXTSKYDDSMEDEL

EU:s nya växtskyddslagstiftning innebär att medlemsstaterna ska vidta alla nödvändiga åtgärder för att främja ett växtskydd med låg insats av växtskyddsmedel och så långt som möjligt ge företräde till icke kemiska metoder. Bl.a. ska alla användare av växtskyddsmedel tillämpa integrerat växtskydd senast år 2014. Integrerat växtskydd betonas odling av sunda grödor genom bl.a. växelbruk, lämplig odlingsteknik, användning av resistent och tåligt utsäde m.m. Substitutionsprincipen införs, vilket innebär att problematiska medel ska ersättas med andra säkrare medel eller metoder. Målet är att minska de risker och konsekvenser som användningen av växtskyddsmedel innebär för människans hälsa och för miljön. Utformningen av de svenska reglerna är inte klara i dagsläget.

Några av de konkreta åtgärderna är:

- Utbildning av alla yrkesmässiga användare av växtskyddsmedel kring åtgärder för att minimera riskerna i arbetet samt kunskaper om strategier och metoder för integrerat växtskydd.
- Funktionstest av sprutan blir obligatoriskt. För att få använda utrustning för spridning av växtskyddsmedel ska senast 26 november 2016 åtminstone en (1) kontroll av utrustningen ha utförts.
- Allmänheten ska få bättre information om växtskyddsmedel.

MÄRKNING AV LIVSMEDEL

Den så kallade informationsförordningen är i princip en sammanslagning av nuvarande regler om märkning och om näringsvärdesdeklaration. Olika delar av förordningen ska börja tillämpas vid olika tidpunkter. De allmänna märkningsreglerna gäller från och med den 13 december 2014. Delen som handlar om näringsdeklaration blir obligatorisk från och med den 13 december 2016. Ytterligare en del som berör de särskilda kraven på benämningen ”malet kött” ska tillämpas från och med den 1 januari 2014. Förordningen i sin helhet och mer information om dess innehåll finns på www.livsmedelsverket.se.

SOCIAL KONTAKT FÖR NÖTKREATUR

Alla nötkreatur oavsett ålder ska få sitt behov av social kontakt tillgodosett. Samtliga nötkreatur som är sex månader eller äldre ska därför hållas på ett sätt som innebär att de kan ha ögonkontakt och beröra varandra. Bestämmelsen träder i kraft den 1 april 2015. Regleringen finns i 2 kap. 3 b § SJVFS 2014:31.

ENSAMBOX FÖR KALVAR

Kravet på hur mellanväggen i ensamboxar för kalvar ska vara utformad tas bort. Det ersätts med allmänna råd. Ändringen trädde i kraft den 1 november 2014. 2 kap. 3 b § och 2 kap. allmänna råd till 2 och 4 §§ djurskyddslagen.

INDIVIDUELLT HÅLLANDE AV KALV I HYDDA

Från och med den 1 april 2015 ska kalvar som hålls individuellt i hydda ha ständig tillgång till yta utomhus. 2 kap. 36a § SJVFS 2014:31. Hur stort utrymmet i hyddan ska vara vid individuell hållning av kalvar framgår numera också tydligt. 2 kap. 36 § SJVFS 2014:31.

LARM I STALLAR MED KALVAR

Ändrade undantagsföreskrifter har införts. Det gäller stallavdelningar där kalvar hålls tillsammans med kor. Ändringarna innebär att kravet på larm i mekaniskt ventilerade stallar inte gäller om nödventilationen fungerar automatiskt vid övertemperatur, under förutsättning att nödventilationen säkerställer djurens hälsa och välbefinnande. 2 kap. 24 § SJVFS 2014:31.

NYA MÅTTFÖRESKRIFTER FÖR SMÅVÄXTA NÖTKREATURSRASER

Ändringen innebär att en ny viktkategori för vuxna djur med en högsta vikt av 400 kg har lagts till. 2 kap. 38 § SJVFS 2014:31

DAGSLJUS OCH BELYSNING

Nya krav om dagsljus och belysning har införts. Dessa anger att

- alla djur ska ha tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendebehov
- grisar under en sammanhängande tidsperiod på minst 8 timmar per dygn ska hållas i en miljö där ljusintensiteten är minst 40 lux.

LARM I GRISSTALLAR

Ändrade undantagsföreskrifter har införts. Det gäller för vissa avdelningar som enbart håller vuxna djur, t.ex. avdelningar med sugsugor. Mindre justeringar har också gjorts i föreskrifterna för bättre anpassning till dagens produktionsformer. Ändringarna innebär att kravet på larm i mekaniskt ventilerade stallar inte gäller om nödventilationen fungerar automatiskt vid övertemperatur och vid strömbrott i avdelningar med plats för högst

- 30 digivande sugor med smågrisar
- 330 avvanda grisar upp till 35 kg
- 150 slaktgrisar eller
- 100 övriga grisar.

HYGIEN I DIGIVNINGSBOXAR

Föreskrifterna för digivningsboxar har ändrats. Ändringen innebär att det nu tillåts att inom föreskrivna minimiareor göra vissa golvytor svårtillgängliga eller otillgängliga för smågrisarna.

NYA MÅTTFÖRESKRIFTER FÖR BOXAR MED STORA SUGGRUPPER

Ändringen innebär att totalarean per suga får reduceras till 2,05 m² när 40 eller fler sugor hålls tillsammans i en grupp.

NYA FÖRESKRIFTER FÖR BOXAR MED FODERLIGGBÅS

Nya specifika måttföreskrifter för boxar med foderliggbås har införts.

MÄRKNING AV GRISAR I BESÄTTNINGAR MED MELLANGÅRDSAVTAL SAMT MÄRKNING FÖR INTERNINTEGRERADE BESÄTTNINGAR

Sedan den 1 november 2014 är det tillräckligt att grisar som flyttas inom ramen för ett mellangårdsavtal märks med ett leverantörsnummer innan slaktgrisproducenten skickar djuren till ett slakteri. Smågrisproducenten kan därför flytta sina grisar till slaktgrisproducenten utan någon märkning. Detta förutsätter att djurhållaren på den produktionsplats som håller slaktgrisar har anmält till Jordbruksverket vilka leverantörsnummer som används på produktionsplatsen samt vilka produktionsplatsnummer denne har valt att sluta ett mellangårdsavtal med. Man kan max. sluta tre mellangårdsavtal per produktionsplats. Även internintegrerade producenter bör omfattas av möjligheten att märka grisar med endast leverantörsnummer vid flytt mellan sina produktionsplatser. Detta förutsätter att djurhållaren i förväg anmält till Jordbruksverket vilka leverantörsnummer som används i verksamheten.

NEDGRÄVNING AV DÖD HÄST

Det krävs inte längre tillstånd från länsstyrelsen för att gräva ner döda hästar, men precis som tidigare gäller kravet på att du måste följa kommunens anvisningar och de krav EU-lagstiftningen ställer.

KEMIKALIELAGSTIFTNING

EU:s förordning om klassificering, märkning och förpackning av kemiska ämnen och blandningar trädde i kraft 2009. Tiden fram till den 1 juni 2015 är en övergångsperiod då både nuvarande och ny lagstiftning gäller parallellt. Vilka regler som gäller för ämnen respektive blandningar under övergångsperioden finns att läsa på Kemikalieinspektionens hemsida www.kemi.se.

Ändringar på gång efter år 2015

AVLOPPSSLAM

Naturvårdsverket har utarbetat en rapport med förslag till nya krav för att möjliggöra spridning av olika fraktioner, som slam, matavfall och andra röt- och kompostrester på olika marktyper. Tidigare förslag till förordning innehöll skärpta krav för enbart avfallsfraktioner vad avser både metallhalter och hygieniseringskrav men dessa förslag på skärpta krav har aldrig antagits. Det som gäller för tillfället är att Miljödepartementet har lagt ut rapporten på remiss och Naturvårdsverket avvaktar deras agerande. Eftersom det är ett förslag till förordning så är det regeringen som fattar beslut i frågan. Till dess att beslut är fattat gäller dagens lagstiftning SNFS 1994:2.

LÖSDRIFT FÖR NÖTKREATUR

Alla handjur ska hållas i lösdrift efter den 1 augusti 2017 och omedelbart vid nybyggnation. Se www.jordbruksverket.se för mer information.

HELSPALTBOXAR SAMT LIGGYTOR TILL FÅR

Från den 1 augusti 2017 förbjuds helpaltboxar samt liggytor med gödseldrainerande golv till får.

FÖRBUD MOT OBEDÖVAD KASTRATION

Från den 1 januari 2016 ska alltid smågrisar bedövas före kastring. Förslaget innebär en ändring i djurskyddsförordningen.

Checklista **Allmänna Gårdskrav**

	Vita fält avser krav enligt författningarna
	Tonade fält/gröna avser rekommendationer

- = Tvärvillkor
- = Basvillkor - villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.
- = Extra tvärvillkor - gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet
- = Fråga som behandlar ny lagstiftning eller lagstiftning som väsentligen förändrats.

* De frågor som du svarat NEJ på ska du ta upp i din åtgärdsplan.

	JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast

G1 Anmälnings- och tillståndsplikt

Reglerna nedan berör enbart anmälnings- och tillståndspliktiga företag. Syftet är att minska risken för att miljön förorenas eller att andra betydande olägenheter för människors hälsa eller miljön uppstår.

● G1.1	Om verksamheten är anmälningsskyldig, har anmälan gjorts till kommunen? (Tvärvillkor att anmäla djurhållning)				
● G1.2	Om verksamheten är tillståndsskyldig, har tillstånd lämnats av länsstyrelsen? (Tvär villkor att anmäla djurhållning)				
G1.3	Om verksamheten är tillståndsskyldig, lämnas årligen en miljörapport till Svenska miljörapporteringsportalen?				
G1.4	Om verksamheten är anmälnings- eller tillståndsskyldig och drivs i form av ett aktiebolag, lämnas uppgifter om verksamhetens miljöpåverkan i årsredovisningens förvaltningsberättelse?				

G2 Egenkontroll av miljöpåverkan hos anmälnings- och tillståndsskyldiga företag

En mycket stor del av arbetet med att säkerställa att miljöbalkens bestämmelser följs ska utföras av verksamhetsutövarna själva, s.k. egenkontroll. Genom egenkontroll kan verksamhetsutövaren visa att de allmänna hänsynsreglerna i miljöbalken uppfylls.

G2.1	Är det nedskrivet vem som har ansvaret för att miljölagstiftningen är känd och följs?				
G2.2	Bedöms och dokumenteras miljö- och hälsorisker inom företagets verksamhet regelbundet?				
G2.3	Inspekteras regelbundet anläggningar och utrustning som har betydelse för hälsan och miljön?				
G2.4	Vidtas förebyggande åtgärder för miljö- och hälsorisker enligt ovan?				
G2.5	Kontakts tillsynsmyndigheten omedelbart vid allvarligt tillbud/olycka som kan påverka miljön eller människors hälsa?				
G2.6	Finns förteckning över de kemikalier som kan medföra risk för miljö och hälsa? Se också punkt G3.1				
G2.7	Är samtliga genomgångar, resultat och åtgärder dokumenterade?				

G3 Kemiska produkter

Syftet med reglerna är att minska olycksrisken med kemiska produkter och förhindra oönskad spridning av kemiska produkter i miljön.

G3.1	Finns det en förteckning över de kemiska produkter som används i verksamheten (gäller företag med anställda, anmälnings- och tillståndsskyldiga verksamheter)? Se även punkt G2.6.				
G3.2	Finns säkerhetsdatablad för de kemiska produkter som används?				
■ G3.3	Förvaras kemiska produkter på ett sätt så att de inte riskerar att läcka till miljö och vatten?				
G3.4	Förvaras hälso- och miljöfarliga kemiska produkter avskilt från brandfarliga och explosiva varor?				
G3.5	Förvaras kemiska växtskyddsmedel och andra kemiska produkter oåtkomliga för barn?				
G3.6	Förvaras kemiska produkter i originalförpackningar? (Gäller främst om man har anställd arbetskraft)				
● G3.7	Vidtar du åtgärder så att farliga ämnen t.ex. diesel- och eldningsolja, mineralolja, spillolja, växtskyddsmedel och gödsel inte släpps ut direkt eller indirekt i grundvattnet? OBS! Kommunen kan ha särskilda krav.				
G3.8	Hanteras och lagras ammoniumnitrat (N34) på ett säkert sätt?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
✚ G3.9	Har du sökt tillstånd från din kommun och fått detta beviljat om mer än 100 ton (eller mer än 50 ton i samma byggnad) mineralgödsel som innehåller mer än 80 viktprocent ammoniumnitrat förvaras på gården?				
✚ G3.10	Om du drabbats av stöld av, eller registrerat misstänkt beteende kring, mineralgödsel, har du anmält det till polisen?				
G3.11	Hanteras och förvaras väteperoxid på ett säkert sätt?				
G3.12	Finns tillstånd från din kommun om mer än 100 liter väteperoxid i en koncentration mellan 20 - 60 % hanteras?				
G3.13	Om farligt gods transporteras utöver begränsad mängd med annat fordon än traktor eller motor redskap, finns intyg om 1.3-utbildning?				

G4 Cisterner, rör och slangledningar där bensen, diesel eller oljor hanteras.

Syftet med reglerna är att minska risken för utsläpp samt risken för brand. Myndigheterna ska med hjälp av kontrollrapporten kunna meddela råd vid senare behov.

G4.1	Står alla cisterner säkert?				
G4.2	Finns fungerande överfyllningsskydd på alla cisterner med volym över 1 m3?				
G4.3	Kan vätskenivån på ett tillförlitligt sätt avläsas?				
G4.4	Finns avluftningsanordning på alla cisterner?				
G4.5	Finns fast anslutning för påfyllning på samtliga cisterner?				
G4.6	Finns väl synlig tillverkningsskylt på alla cisterner?				
G4.7	Har du gjort en skriftlig anmälan till kommunens miljökontor om nyinstallation av diesel-, eldningsolja- eller spilloljecistern?				
G4.8	Om den största diesel-, eldningsolja- eller spilloljecisternen är större än 1 m3, har en besiktning genomförts av en ackrediterad kontrollant?				
G4.9	Finns protokollet från den senaste besiktningen tillgänglig att vid behov visa upp för tillsynsmyndigheten?				
G4.10	Har cisterner och rörledning som inte används gjorts obrukbara och omöjliga att fylla (av misstag), rengjorts samt avanmält till miljöförvaltningen?				
G4.11	Är miljöförvaltningen skriftligen informerad om lagring av mer än 250 l brandfarlig vätska om denna förvaras inom vattenskyddsområde?				
G4.12	Om vattenskyddsområdets skyddsföreskrifter har strängare krav på sekundärt skydd, uppfylls dessa?				
G4.13	Är ytan utformad så att spill och läckage kan samlas in och tas om hand om hantering sker inom vattenskyddsområde?				
G4.14	Finns en väl synlig och hållbar informationsskylt om "Vattenskyddsområde" vid påfyllningsröret?				
G4.15	Ges cisterner, tillhörande rörledning och lösa behållare om mer än 250 l brandfarlig vätska sekundärt skydd då de installeras i vattenskyddsområde?				
G4.16	Om cisternen inte har krav på ett sekundärt skydd, känner du till vilket besiktningintervall som gäller?				

G5 Energiproduktion

Syftet med reglerna är att minska negativ påverkan på miljön vid värmeproduktion.

G5.1	Kontakts byggnadsnämnden och miljönämnden före installation eller väsentlig förändring av utrustning för energiproduktion eller energiomvandling?				
G5.2	Uppfyller fastbränsleanläggningen gränsvärdena avseende utsläpp av stoft?				
G5.3	Uppfyller bränslet kravet på låg svavelhalt?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
G6	Kyl- värme- och klimatanläggningar <i>Dessa regler gäller kyl-, värme- och klimatanläggningar som används yrkesmässigt och innehåller CFC, HCFC, HFC eller halon. Syftet med reglerna är att förhindra läckage av ozonnedbrytande och klimatpåverkande ämnen till atmosfären samt att myndigheterna ska ha en viss kontroll över vilka köldmedium som används.</i>				
G6.1	Har köldmedium i t.ex. traktorer och tröskor som innehåller mer än 900 g CFC ersatts med annat godkänt köldmedium?				
G6.2	Har läckagekontroll genomförts med intervaller enligt tabell i faktadelen och utförts av ett ackrediterat kontrollorgan?				
G6.3	Har en uppföljande läckagekontroll genomförts inom en månad efter ett ingrepp eller installation?				
G6.4	Om ett stationärt aggregat med 10 kg eller mer har installerats, har tillsynsmyndigheten (kommunen) underrättats?				
G6.5	Om det finns 10 kg eller mer köldmedium totalt i verksamheten i stationära aggregat som rymmer 3 kg köldmedium eller mer, skickas kontrollrapporten samt under året skrotad utrustning till kommunen senast 31 mars året efter (om summering av mängd, se faktadelen)?				
G6.6	Om ett stationärt aggregat med 10 kg köldmedium totalt eller mer inte längre används, har tillsynsmyndigheten underrättats?				
G6.7	Har eventuella reparationer eller ingrepp i köldmediesystemet gjorts av certifierad reparatör?				
G7	Avfall <i>Syftet med reglerna är att miljön ska vara fri från ämnen och metaller som kan hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden t.ex. fodersäcker, lysrör, dieselspill, avfall från växtodling, ansning av grönsaker, m.m.</i>				
G7.1	Lämnas allt avfall utom organiskt avfall till respektive mottagnings- eller insamlingsstation (kommunal mottagningsstation, renhållningsbolag, förpackningsinsamling eller annan inlämning)?				
G7.2	Kan handling som styrker att återvinningsavgifter är betalda för storsäck, fiberduk och odlingsfolie uppvisas?				
G7.3	Har en anläggning som hanterar animaliska biprodukter för vidare led godkänts av Jordbruksverket?				
G7.4	Emballeras förbrukade kanyler och skalpeller väl innan de lämnas till godkänd mottagare?				
G7.5	Har du tillstånd från länsstyrelsen om du transporterar eget avfall som uppgår till mer än 10 ton eller 50 m ³ (undantaget är transport av stallgödsel och kadaver)?				
G7.6	Vid transport av stallgödsel, rötrest, kompostmaterial, m.m. för annan användning än inom växtodlingen, finns ett upprättat handelsdokument?				
G8	Farligt avfall <i>Syftet med reglerna är att miljön ska vara fri från ämnen och metaller som skapats i eller utvunnits av samhället och som kan hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Brott mot vissa av reglerna kan ge miljöstraffavgift.</i>				
G8.1	Tas allt farligt avfall om hand av godkänd mottagare?				
G8.2	Förs journal över typ och mängd farligt avfall (avfallsjournal) som årligen uppkommer från verksamheten och hur detta tas om hand samt sparas den i minst tre år?				
G8.3	Om du själv transporterar farligt avfall (gäller "begränsad mängd", se faktadelen), är detta anmält till länsstyrelsen?				
G8.4	Om du inte själv transporterar farligt avfall, är transportören godkänd av länsstyrelsen samt lämnar det farliga avfallet till godkänd anläggning?				
G8.5	När farligt avfall hämtas av entreprenör, bifogas transportdokument?				
G8.6	Har du fått mottagarbevis när du lämnat farligt avfall?				

	JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast

G9 | Producentansvar

Syftet med reglerna är att säkerställa att den som producerar/levererar varor med förpackningsmaterial även tar ansvar för att detta återvinns.

G9.1	Om förpackade varor levereras från företaget, finns anslutning till återvinningssystem eller uppfylls producentansvaret för förpackningar på annat sätt?				

G10 | Skydd mot brand och olyckor

Syftar med reglerna är att tydliggöra ansvaret för olyckor och brand och att stärka det förebyggande arbetet.

G10.1	Följs brandskyddet upp regelbundet, och minst vart femte år?				
G10.2	I de fall det krävs, lämnas skriftlig redogörelse för brandskyddet till kommunen?				
G10.3	Kontrolleras släckutrustningen och insatsplanen varje år?				
G10.4	Finns pärmen från LBK (Lantbrukets brandskyddskommitté) tillgänglig i verksamheten?				

Checklista **Växtodling**

● = Tvärvillkor

■ = Basvillkor - villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

■ = Extra tvärvillkor - gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet

● = Fråga som behandlar ny lagstiftning eller lagstiftning som väsentligen förändrats.

* De frågor som du svarat NEJ på ska du ta upp i din åtgärdsplan.

	JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast

V1 Registrering av livsmedels- och foderanläggning samt godkännande

Syftet med reglerna är att låta myndigheterna få veta var livsmedelsanläggningar och foderanläggningar finns och hurdan verksamhet som bedrivs så att myndigheterna kan utföra offentliga kontroller.

V1.1	Är din verksamhet/anläggning registrerad hos länsstyrelsen om du odlar spannmål, frukt, grönsaker, rotsaker m.m. för livsmedelsändamål?				
V1.2	Är din verksamhet/anläggning registrerad hos Jordbruksverket, www.jordbruksverket.se om du producerar foder?				

V2 Spårbarhet i växtodlingen

Syftet med reglerna är att möjliggöra spårbarhet och därmed säkerställa livsmedels- och fodersäkerheten.

● V2.1	Om produkter till eller från växtodlingen köps eller säljs (som foder eller till livsmedel), finns för varje tillfälle dokumentation över vem du erhållit produkter från och till vem du levererat produkter, typer av produkter, mängder samt datum?				

V3 Märkning och presentation av livsmedel

Syftet med reglerna är att säkerställa att konsumenterna inte vilseleds och att underlätta vid handel med frukt och grönt.

V3.1	Är livsmedel, som förpackas i färdigförpackningar (konsumentförpackningar) märkta enligt Livsmedelsverkets föreskrifter?				
V3.2	Är partier som levereras till butiker, grossister eller industrier märkta?				
V3.3	Är all frukt och grönt, som omfattas av EU:s kvalitets- och handelsnormer märkta enligt dessa?				

V4 Försäljning av foder

Syftet med reglerna är att möjliggöra spårbarhet och därmed säkerställa livsmedels- och fodersäkerheten.

V4.1	Om foder säljs, skänks bort eller på annat sätt avyttras till andra lantbrukare i en mängd som sammanlagt överstiger 10 ton ts per år och inom ett avstånd längre än 50 km från gården, finns riskbaserade rutiner för hanteringen och finns det en plan för de åtgärder du ska vidta om ett försålt foder inte uppfyller krav på säkert foder?				

V5 Livsmedelssäkerhet i växtodlingen

Syftet med reglerna är att minska hälso- och miljöriskerna samt att garantera livsmedels- och fodersäkerheten i samband med hantering av växtskyddsmedel samt att minska sprutförarens exponering för växtskyddsmedel och undvika skador.

V5.1	Är lokaler, utrymmen, utrustning och behållare, som används i växtodlingen, rena och desinficeras de vid behov?				
V5.2	Produceras, transporteras och lagras växtprodukter på ett hygieniskt sätt?				
V5.3	Används dricksvatten eller rent vatten när detta krävs för att förhindra förorening av växtodlingsprodukterna?				
V5.4	Finns det goda arbetsrutiner med avseende på hygien för personal som hanterar livsmedel?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
V5.5	Är personal som hanterar livsmedel vid god hälsa och utbildad om hälsorisker?				
V5.6	Förhindras djur och skadedjur att orsaka förorening av växtodlingsprodukter?				
● V5.7	Lagras och hanteras avfall och farliga ämnen på ett sådant sätt att förorening av foder och livsmedel förhindras?				
● V5.8	Används växtskyddsmedel och biocider på ett korrekt sätt enligt förpackningsanvisningar och enligt bestämmelserna i lagstiftningen (se V7)?				
● V5.9	Åtgärdas problem och avvikelser, som uppmärksammats i den offentliga kontrollen?				
V5.10	Används förpackningsmaterial, som är lämpligt att komma i kontakt med livsmedel?				
✱ ● V5.11	Dokumenteras alla journaler samt relevanta resultat av analyser, som utförts på prover från växter eller andra prover som kan påverka foder- och livsmedelssäkerheten t.ex. växtskyddsmedel, biocider, växtsjukdomar eller förekomsten av skadedjur med uppgifter om de åtgärder som vidtagits för att kontrollera faror i produktionen?				
V5.12	REKOMMENDATION: Är de nationella branschriktlinjerna som är relevanta för livsmedels- och fodersäkerhet vid produktion av spannmål, oljeväxter och trindsäd kända?				

V6 GMO

Syftet med reglerna är att säkerställa att genmodifierade grödor odlas på ett säkert sätt.

V6.1	Om genetiskt modifierade grödor odlas, har en anmälan gjorts till Jordbruksverket?				
V6.2	Om genetiskt modifierade grödor odlas, följs bestämmelserna om samexistens?				
V6.3	Om genetiskt modifierade produkter ska överlåtas till någon annan (t.ex. säljas), följs bestämmelserna om märkning och spårbarhet?				

V7 Växtskydd, miljö-, livsmedels- och fodersäkerhet

Syftet med reglerna är att minska hälso- och miljöriskerna i samband med hantering av växtskyddsmedel samt minska sprutförarens exponering för växtskyddsmedel och undvika skador.

● V7.1	Används endast godkända preparat?				
● V7.2	Används preparat i enlighet med alla de villkor (inklusive utökad användning och dispens) som framgår av preparatets märkning?				
● ■ ■ V7.3	Är förrådet för växtskyddsmedel utformat så att det uppfyller kraven på säkerhet för miljö och hälsa samt livsmedels- och fodersäkerhet?				
V7.4	Förvaras betat utsäde i uppmärkta och täta emballage?				
● V7.5	Vid hantering av växtskyddsmedel, används skyddsutrustning enligt etikettens anvisningar?				
■ ■ V7.6	laktas tillräckligt stort skyddsavstånd vid påfyllning, spridning, rengöring och hantering av växtskyddsmedel så att vatten och omgivande miljö skyddas?				
V7.7	Används en separat pump om vatten tas från vattendrag eller brunn vid tillredning av sprutvätska?				
■ ■ V7.8	Sker kontroll och underhåll av den tekniska standarden samt kalibrering av spruta i nödvändig omfattning?				
■ ■ V7.9	Har den som utför arbete med växtskyddsmedel inom verksamheten giltig behörighet?				
V7.10	Om betning utförs, har utföraren behörighet för detta?				
■ ■ V7.11	Avstås från att sprida kemiska växtskyddsmedel på naturbetesmarker och ängar?				
■ ■ V7.12	Finns tillstånd från kommunen om spridning sker inom skyddsområde för vattentäkt?				
■ ■ V7.13	Bestäms och iakttas skyddsavstånd?				
● V7.14	Förs sprutjournal över spridningen med uppgifter om preparat och dos, vilken gröda det gällde samt tidpunkt och plats för spridningen (gäller även vid inköpt tjänst)?				
■ ■ V7.15	Om spridningen sker utomhus, dokumenteras uppgifter om preparat och dos, tidpunkt och plats för spridningen, vind- och temperaturförhållanden, skyddsavstånd till omgivningen samt övriga försiktighetsmått som vidtagits, t.ex. vid plats för påfyllning och rengöring?				
● V7.16	Om foder och livsmedel produceras, dokumenteras uppgifter om vem som utfört bekämpningen, vilken gröda det gällde, använt växtskyddsmedel, tidpunkt och plats för spridningen samt karenstid och verkligt skördedatum?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
● V7.17	Finns den dokumentation som nämns i detta avsnitt tillgänglig i verksamheten (skaffa kopior om någon annan utför tjänsten) samt sparas den i tre år?				
■ V7.18	Om bigiftiga preparat används, sker det endast vid tidpunkter när ingen pollinering kan förekomma?				
■ V7.19	Om bigiftiga preparat används, antecknas dessutom vilken gröda som behandlats samt förekomst av blommande växter på den behandlade arealen (såväl gröda som annan vegetation)?				
V7.20	Sätts en varningsskylt upp direkt utanför det växthus eller utrymme där bekämpningen utförs (med uppgifter om utförd bekämpning samt villkor för tillträde)?				

V8 Reglering av vissa växtskadegörare och flyghavre

Syftet med reglerna är att hålla flyghavreförekomsten på en kontrollerbar nivå, samt att hindra spridningen av allvarliga växtskadegörare s.k. karantänskadegörare.

V8.1	Bekämpas flyghavreförekomst på gården?				
V8.2	Förhindras spridning av flyghavre med hjälp av täckta transporter, noggrann rengöring av vagnar som lämnar gården och uppeldning av avfall som innehåller flyghavre?				
V8.3	Om företaget hanterar vissa levande växter eller odlingssubstrat är verksamheten registrerad hos Jordbruksverket?				
V8.4	Om potatis odlas på mer än 0,5 ha, är odlingen registrerad hos Jordbruksverket?				
V8.5	Finns uppgifter om vilket utsäde som har använts till odlingen (sparade växtpass, fakturakopia med utsädespartiets nummer)?				
V8.6	Om du använder hemmaproducerat utsäde, känner du till vilka regler som gäller?				
V8.7	Finns växtpass och eventuella följedokument vid förflyttning av vissa växter inom EU:s inre marknad?				
V8.8	Sparas växtpass i minst ett år?				
V8.9	Om misstanke finns om att växter/gröda är smittade eller angripna av karantänskadegörare, anmäls detta till Jordbruksverkets tillsynsenhet?				

V9 Höstbevuxen mark (grön mark)

Syftet med reglerna är att minska urlakningen av nitrat från åkermark samt att minska ammoniakavdunstningen. Reglerna beaktar EU:s nitratdirektiv. Notera att den som har fått beslut om dispens och följer detta inte bryter mot tvärvillkoren. OBS!!! FRÅGORNA SYNS BARA FÖR SKÅNE, BLEKINGE, HALLANDS LÄN ELLER ÖSTERGÖTLANDS, JÖNKÖPINGS, KRONOBERGS, KALMAR, GOTLANDS OCH VÄSTRA GÖTLANDS LÄN

● V9.1	Är andelen höst- eller vinterbevuxen mark minst 60 procent? OBS! Gäller Skåne, Blekinge och Hallands län				
● V9.2	Följes tiden för sådd och brytning av grön mark? Gäller Skåne, Blekinge och Hallands län				
● V9.3	Är andelen höst- eller vinterbevuxen mark minst 50 procent? OBS! Gäller Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands och Västra götlands län				
● ■ V9.4	Följs tider för sådd och brytning av grön mark? OBS! Gäller Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands och Västra götlands län				

V10 Spridning av gödsel och andra organiska gödselmedel

Syftet med reglerna är att minska risken för växtnärläckage.

● ■ V10.1	Finns tillräcklig spridningsareal för stallgödsel och andra organiska gödselmedel (egen och/eller annan areal som gödseln får spridas på)?				
● ■ V10.2	Fördelas stallgödsel och andra organiska gödselmedel under en femårsperiod över hela den minsta spridningsareal som krävs (max 22 kg fosfor/ha och år i genomsnitt)?				
● ■ V10.3	Om gödsel tas emot, förs anteckningar om gödselslag, mängd, mängd totalfosfor för gödseln motsvarar, datum samt från vem gödseln kommer?				
● ■ V10.4	Om gödsel lämnas bort, förs anteckningar om mottagare, mängd gödsel, datum, djurslag och antal djur eller mängd totalfosfor?				
● ■ V10.5	Sparas gödseljournaler enligt ovan i minst 6 år?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
■ ■ ■ V10.6	Om mineralgödsel som innehåller urea sprids på obevuxen mark, sker nedbrukning/myllning inom 4 timmar från spridningen?				
■ ■ ■ V10.7	Brukas stallgödsel och andra organiska gödselmedel ned inom 12 timmar om spridning sker 1 december-28 februari (OBS! Spridningsförbud gäller under denna period i känsligt område)?				
● V10.8	Hålls en gödslingsfri zon på minst 2 meter från kant som gränsar mot vattendrag eller sjö?				
V10.9	Följs de lokala reglerna för spridning av stallgödsel (kommunen, länsstyrelsen)?				
● V10.10	Tillförs via stallgödsel maximalt 170 kg totalkväve per hektar spridningsareal och år?				
● V10.11	Tillförs högst 60 kg lättillgängligt kväve till höstoljeväxter på hösten?				
● V10.12	Tillförs högst 40 kg lättillgängligt kväve till övriga höstsådda grödor på hösten?				
● V10.13	Beräknas grödornas behov av gödselkväve med hänsyn till vad som återges i faktatexten V10.13 och dokumenteras detta genom en växtodlingsplan eller liknande?				
● V10.14	Avstås från att sprida gödselmedel (alla typer) på vattenmättad, översvämmad, snötäckt eller frusen mark?				
● V10.15	Avstår du från att gödsla mark som gränsar till vattendrag och sjö och där markens lutning mot vattnet överskrider 10 % (OBS gäller alla gödselmedel)?				
● V10.16	Avstås från att sprida mineralgödselkväve 1 november - 28 februari?				
● V10.17	Avstås från att sprida stallgödsel och andra organiska gödselmedel 1 november-28 februari?				
● V10.18	Under perioden 1 augusti - 31 oktober, sprids stallgödsel och andra organiska gödselmedel enbart i växande gröda (ej fånggröda) eller före höstsådd? (Undantag för fastgödsel finns).OBS! För Skåne, Hallands och Blekinge län gäller mer specifika krav, se faktatexten för V10.19				
● V10.19	Om stallgödsel och andra organiska gödselmedel sprids inför höstsådd under perioden 1 augusti - 31 oktober; sprids den då bara på lerjordar eller till höstoljeväxter? (Undantag för fastgödsel finns).				
● ■ ■ V10.20	Sker nedbrukning inom tolv timmar (alternativt nedmyllning inom tolv timmar under perioden 1 oktober-31 oktober) av fastgödsel som sprids på obevuxen mark? OBS! Fyra timmar gäller Skåne, Blekinge och Hallands län.				
■ ■ ■ V10.21	Sker spridning av flytgödsel i växande gröda endast med godkänd teknik, t.ex. bandspridning, myllningsaggregat, bredspridning med utspädd gödsel eller bredspridning med efterföljande bevattning?				
V10.22	Vid växthusodling, tas dräneringsvattnet från växthusanläggningen om hand på ett av kommunen accepterat sätt?				

V11 Avloppslam

V11.1	Om slam sprids, har detta anmälts till kommunens miljöförvaltning?				
V11.2	Om slam från flerkammarbrunnar sprids på gårdens fält, beaktas reglerna kring slamspridning?				
V11.3	Följs föreskrifterna för slamanvändning avseende metallhalter, grödor, giva, nedbrukning m.m.?				
V11.4	Vid spridning av slam, finns markanalys om det finns skäl att anta att markens innehåll av tungmetaller överstiger gränsvärdena?				

V12 Animaliska biprodukter

Syftet med reglerna är att möjliggöra spårbarhet och därmed säkerställa livsmedels- och fodersäkerheten

V12.1	Om du använder animaliska biprodukter som gödningsmedel (t.ex. Biofer), har du registrerat och fått tillstånd av Jordbruksverket om sådant krävs?				

V13 Lagring av stallgödsel

Syftet med reglerna är att minska riskerna för växtnärläckage.

● ■ ■ V13.1	Är behållaren/plattan tät?				
● ■ ■ V13.2	Finns tillräcklig lagringskapacitet?				
● V13.3	I känsliga områden, finns dokumentation över hur behovet av lagringsvolym beräknats?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
V13.4	Tas pressvatten från ensilagelager om hand?				
V13.5	Följs Jordbruksverkets allmänna råd vid tillfällig lagring av stallgödsel i fält, s.k. stukalagring?				
V13.6	Följs Jordbruksverkets allmänna råd vid kompostering av stallgödsel?				
V13.7	Om du är förmedlare av gödsel och mellanlagrar gödsel inför leverans till en tredje part har du anmält, alternativt sökt och beviljats tillstånd, för verksamheten?				
V13.8	Sker påfyllning av flytgödselbehållare och urinbehållare under täckning?				
V13.9	Finns täckning/stabilt svämtäcke på flytgödselbehållare och urinbehållare?				

V14 Vattenverksamhet

Syftet med reglerna är att undvika konflikt om vattnet mellan användarna samt mellan dessa och naturvården.

V14.1	Om bevattning av jordbruksmark sker, följs då reglerna för bevattning?				
V14.2	Finns tillstånd från Länsstyrelsen för markavvattning innan åtgärder som ändrar vattennivån vidtas (t.ex. nydikning, fördjupa eller bredda vattendrag eller annan markavvattning)?				
V14.3	Om du bedriver verksamhet inom ett vattenskyddsområde, känner du till om det finns särskilda krav inom området?				
V14.4	Om annan vattenverksamhet bedrivs, finns tillstånd från Mark- och miljödomstolen?				

V15 Samråd om åtgärder som väsentligt kan ändra naturmiljön

Syftet med reglerna är att förebygga skador på naturmiljön.

V15.1	Om en åtgärd planeras som kan komma att ändra naturmiljön väsentligt (t.ex. husbehovstäkt, schaktning, enskild väg), har samråd skett med länsstyrelsen (eller Skogsstyrelsen om det är på skogsmark)?				
V15.2	Om verksamheten bedrivs i ett samrådsområde, känner du till vilka åtgärder som ska samrådas om?				
V15.3	Känner du till om länsstyrelsen/Skogsstyrelsen beslutat om samrådsplikt för verksamheter eller åtgärder som du berörs av?				

V16 Hänsyn till natur- och kulturvärden (landskapselement)

Syftet med reglerna är att bevara den biologiska mångfalden samt skydda kulturmiljön.

V16.1	Vid skötsel av jordbruksmark ska hänsyn tas till biotoper och landskapselement med kulturhistoriskt värde eller stort värde för flora och fauna. Undviks åtgärder som kan skada dem?				
V16.2	Ser du till att spridning av gödsel (av alla slag) inte hamnar utanför åkern?				
V16.3	Avstås från att sprida gödsel på ängs- och betesmark om natur- och kulturvärden kan skadas av spridningen?				
V16.4	Avstås från att nyodla eller kultivera tidigare ogödslad ängs- eller betesmark?				
V16.5	Om natur- och kulturvärden riskerar att skadas, undviks att placera sten, massor och avfall i skogsbryn, ängs- och betesmarker, anläggningar av kulturhistoriskt värde eller som har stort värde för djur och växtliv?				
V16.6	Om jordbruksmark permanent ska tas ur produktion, har skriftlig anmälan gjorts till länsstyrelsen senast 8 månader i förväg?				

V17 Skydd av områden

Syftet med reglerna är att skydda den biologiska mångfalden samt yt- och grundvatten. Reglerna ger ett starkare skydd än hänsynsreglerna då de gäller oavsett om pågående markanvändning försvåras eller ej.

V17.1	Om det finns skyddsvärda biotoper på fastigheten, ser du till att inga åtgärder utförs som kan skada dem?				
V17.2	Om verksamhet som kan påverka allmänhetens tillgång till stranden eller väsentligt förändra livsvillkoren för djur- eller växtarter bedrivs inom strandskyddsområde, har kontakt tagits med kommunen för att kontrollera om åtgärden är tillåten eller kräver dispens?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
V17.3	Om verksamhet bedrivs inom miljöskyddsområde, finns kännedom om gällande föreskrifter?				
V17.4	Om verksamhet bedrivs inom vattenskyddsområde, finns kännedom om de lokala skyddsföreskrifterna?				
V17.5	Om verksamhet bedrivs inom eller i närheten av Natura 2000-område, finns kännedom om bevarandeplanen?				
● V17.6	Om verksamhet bedrivs inom eller i närheten av Natura 2000-område, finns tillstånd för verksamhet som kan skada naturmiljö, t.ex. uttag av vatten, dikning eller schaktning?				
V17.7	Om avverkningar/gallringar/röjningar i Natura 2000-områden sker, känner du till om dessa är tillståndspliktiga?				

V18 Skydd av vilda djur och växter

Syftet med reglerna är att skydda den biologiska mångfalden sam yt- och grundvatten. Reglerna ger ett starkare skydd än hänsynsreglerna då de gäller oavsett om pågående markanvändning försvåras eller ej.

● V18.1	Känner du till att åtgärder som avsiktligt stör vilda fåglar och som avsiktligt eller oavsiktligt skadar eller förstör deras häckningsplatser/bon, viloplatser eller flyttningsområde är förbjudet?				
● V18.2	Känner du till att åtgärder som avsiktligt stör vilda djurarter som är skyddade enligt artskyddsförordningen t.ex. fladdermöss, grod- och kräldjur, musslor, fjärilar, m.fl. är förbjudet?				
V18.3	Följs regeln om putsningsförbud på träda mellan 1 mars och 30 juni?				
● V18.4	Känner du till om det förekommer fridlysta växter på fastigheten?				
● V18.5	Känner du till att det är förbjudet att göra åtgärder som skadar fridlysta växter, t. ex. plocka, dra upp eller på annat sätt förstöra växten eller växtplatsen?				
● V18.6	Känner du till om det förekommer fridlysta djur på fastigheten?				
● V18.7	Känner du till att det är förbjudet att göra åtgärder som skadar fridlysta djur, t. ex. döda, skada, fånga eller på annat sätt samla in exemplar?				

V19 Skötselkrav

Skötselkraven gäller betesmark och slåtteräng samt åker och berör direktstöden.

V19.1	Sköts all åkermark så att den inte innehåller fleråriga skott av buskar och träd, s.k. sly?				
V19.2	Sköts underhållet av befintlig dränering i åkermark så att marken inte försumpas?				
● V19.3	Följs regeln om att inte bränna halm efter skörd på åkermark?				
V19.4	Sköts alla betesmarker och alla slåtterängar så att de inte växer igen?				
V19.5	Betas all betesmark varje år?				
V19.6	Sköts alla slåtterängar varje år med slåtter och förs skörden bort?				
● V19.7	Följs regeln om att starkt sluttande åkermark i direkt anslutning till vattendrag ska hållas bevuxen mellan 15 september och 15 februari?				

V20 Kulturminnen och fornlämningar

Syftet med reglerna är att skydda och bevara fornlämningar

V20.1	Finns kunskap om vilka fasta fornlämningar som finns på fastigheten?				
V20.2	Vidtas åtgärder för att undvika skador på fasta fornlämningar?				

V21 Produktion av groddar

Syftet med reglerna är att garantera livsmedelssäkerheten i produktionskedjan i samband med produktion och hantering av groddar.

V21.1	Om du producerar groddar för konsumtion, är verksamheten/anläggningen godkänd av länsstyrelsen om verksamheten räknas som ett livsmedelsföretag? OBS! Gäller inte produktion av groddar för utsäde.				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
V21.2	Uppfylls de mikrobiologiska kriterierna vid produktion av groddar?				
V21.3	Har sändningar av groddar eller frön avsedda för produktion av groddar ett intyg om ursprung, transport och produktionsförhållanden?				

Checklista **Djurhållning**

	Vita fält avser krav enligt författningarna
	Tonade fält/gröna avser rekommendationer

● = Tvärvillkor

🌱 = Fråga som behandlar ny lagstiftning eller lagstiftning som väsentligen förändrats.

* De frågor som du svarat NEJ på ska du ta upp i din åtgärdsplan.

	JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D1 Förprovning av djurstallar				
<i>Syftet med reglerna är att förhindra byggnadslösningar som är dåliga ur djurhälso- och djurskyddssynpunkt.</i>				
D1.1	Är om-, ny- och tillbyggnation förprovad?			
D1.2	Vid förprovningspliktig byggnation samt då en byggnad ändras eller används så att brandrisken ökar, utformas stallet så att det finns godtagbart byggnadstekniskt skydd mot brand och godtagbara förutsättningar att rädda djuren?			
D2 Avel				
<i>Syftet med reglerna är att förhindra att djur som nedärver anlag, defekta gener eller andra oönskade egenskaper, som kan ge upphov till lidande hos avkomman, används för avel</i>				
● D2.1	Avstår du från att använda djur för avel/reproduktion om djuren visat sig nedärva dödliga anlag (s.k. letalanlag), defekter eller egenskaper som kan orsaka lidande hos avkomman?			
D3 Tillsyn och skötsel				
<i>Syftet med reglerna är att säkerställa en god djurmiljö.</i>				
● D3.1	Har personer som hanterar djur tillräckliga kunskaper för att kunna sköta djuren på ett djurskyddsmässigt korrekt sätt?			
D3.2	Hålls djuren så att tillsyn över dem kan ske utan svårigheter?			
● D3.3	Sker normalt daglig tillsyn av alla djur, inklusive betesdjur, samt automatiska system och anordningar som inverkar på djurskyddet?			
● D3.4	Får nyfödda, sjuka/skadade och högräktiga djur i anslutning till beräknad förlösning samt djur som betar sig onormalt extra tillsyn?			
D3.5	Finns en godtagbar plan för hur djurskyddet upprätthålls vid ett elavbrott?			
● D3.6	Förvaras föremål och ämnen som kan skada djuren oåtkomligt för djuren?			
D3.7	Avstås från att använda otillåten utrustning och anordningar som ger djuren en elektrisk stöt, t.ex. kodressörer och elpådrivare, för att styra djurens beteende?			
D3.8	Hanteras djuren lugnt vid drivning?			
D3.9	När djuren drivs, finns tillräckligt utrymme för dem att förflytta sig på och kan djuren tydligt uppfatta drivvägen?			
● D3.10	Får sjuka/skadade djur vård snarast?			
● D3.11	Finns ett närbeläget utrymme, med klimat som djuren är vana vid, där djur som behöver särskild vård kan tas om hand (gäller ej fjäderfästallar där sjuka/skadade djur omedelbart avlivas)?			
D3.12	Medger sjukutrymmet att djuren kan hållas lösgående och vid behov även individuellt?			
D3.13	Om djuren under den kalla årstiden hålls i stallar med utomhusliknande klimat eller som utegångsdjur, finns det behandlingsplatser som kan värmas upp eller på annat sätt tillgodoser djurens behov av termisk komfort?			

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D3.14	Om ett djur har så svåra skador/sjukdom att det måste avlivas omedelbart, görs detta i enlighet med de regler som gäller?				
• D3.15	Finns tillfredsställande fast monterad belysning som inte förorsakar djuren obehag och som gör att tillsyn kan utövas utan svårighet i stallarna (se faktadelen för undantag)?				
• D3.16	Finns dagsljus och belysning som stödjer djurens dygnsrytm och beteendeböbehov?				

D4 Stallmiljö

Syftet med reglerna är att säkerställa en god djurmiljö.

• D4.1	Är stallklimatet anpassat till djurslaget och djurhållningsformen (termisk komfort)?				
• D4.2	I värmeisolerade stallar, håller sig den relativa luftfuktigheten vintertid som regel under 80 %?				
• D4.3	Är den numeriska summan av stalltemperaturen och den relativa luftfuktigheten högst 90 i värmeisolerade stallar med stalltemperatur under 10 °C?				
• D4.4	Överstiger den relativa luftfuktigheten i oisolerade stallar bara i undantagsfall uteluftens relativa luftfuktighet med 10 procentenheter?				
• D4.5	Är luftföroreningarna endast tillfälligtvis över angivna nivåer (ammoniak 25 ppm i envåningssystem för värphöns och unghöns samt 10 ppm för övriga djur, koldioxid 3000 ppm, svavelväte 0,5 ppm, organiskt damm 10 mg/m ³)?				
D4.6	Överskrider 65 dBA (mekaniskt buller) endast tillfälligtvis i stallet?				
• D4.7	Vid mekanisk ventilation, finns nödventilation?				
D4.8	Finns fönster eller annat insläpp för dagsljus (för undantag, se faktadelen)?				
• D4.9	Är fönster, belysningsanordningar och ledningar som djuren kan nå skyddade?				
• D4.10	Är utrymmen och inredning för djuren konstruerade och underhållna så att djuren inte riskerar att skadas på t.ex. utskjutande delar?				
• D4.11	Har alla golv och liggytor en jämn och halksäker yta? OBS! Tvär villkor gäller endast för kalvar och grisar				
D4.12	Är boxar/liggytor med rörligt golv, utgödslingssystem i öppna skrapgångar samt dränerande golv utrustade, utformade och skötta så att djuren inte skadas och så att utrustningen inte heller inverkar menligt på djurens beteende och hälsa?				
D4.13	Är utgödslingssystem utformade så att djur i en avdelning inte kommer i direkt kontakt med gödsel från en annan avdelning?				
D4.14	Är ventilationen utformad så att luft inte tas in via utgödslings- eller urindräneringssystem eller via utrymmen som kan innehålla skadliga luftföroreningar/smittämnen?				
D4.15	Kan öppningar mellan stallavdelningar stängas och hålls de stängda när de inte används?				

D5 Rengöring

Livsmedelslagstiftningen säger att det ska finnas rutiner för regelbunden rengöring som är effektiv och ändamålsenlig, samt att slaktdjur, och när det är nödvändigt, produktionsdjur, ska hållas rena. Djurskyddslagstiftningen ställer mer detaljerade krav på renhållning.

• D5.1	Är samtliga djur tillfredsställande rena?				
• D5.2	Sker utgödsling dagligen eller finns annat system (t.ex. djupströbädd)?				
• D5.3	Vid omgångsuppfödning, sker noggrann rengöring mellan omgångar?				
• D5.4	Vid kontinuerlig djurhållning, utförs noggrann rengöring minst en gång per år? OBS! Tvär villkor gäller endast för uppfödning av kalvar och grisar				
• D5.5	Är alla liggytor rena, torra och anpassade efter djurslaget och stallklimatet?				
• D5.6	Är strömedel av lämplig typ och av god hygienisk kvalitet?				

D6 Utedrift

Syftet med reglerna är att säkerställa djurskyddet i samband med utedrift.

D6.1	Är alla djur som hålls som utgångsdjur lämpade för utedrift vintertid?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D6.2	Är terrängen och markens beskaffenhet lämplig för utgångsdjur?				
• D6.3	Har utgångsdjur skydd mot dåligt väder?				
D6.4	Har utgångsdjuren som inte ingår i ett kontrollprogram, tillgång till ligghall eller annat stall som ger dem våderskydd och torr och ren liggplats under den kalla årstiden?				
D6.5	Är rastgårdar och/eller hårt belastade marktytor hårdgjorda, dränerade eller har de naturligt motsvarande funktion?				
D6.6	Är betesmarker, rastgårdar och drivningsvägar fria från föremål med uppenbar risk att skada djuren?				
• D6.7	Är stängsel väl uppsatta och underhållna samt i övrigt utformade och anordnade så att djur inte skadas?				
D6.8	Är stängseltrådar och stängselnät väl sträckta?				
D6.9	Avstås från att använda elektrifierat taggtrådsstängsel?				
D6.10	Om el- och taggtråd i kombination används, finns distanshållare på minst 150 mm avstånd mellan trådarna, och jordas taggtråden på återkommande avstånd?				
D6.11	Om el- och taggtråd används i kombination, är eltråden monterad på den sida djuren hålls på?				
D6.12	Avstås från att använda stängsel som innehåller taggtråd till häst?				
D6.13	Kan allmänheten i vissa fall passera inhägnad betesmark?				
• D6.14	Avstås från att otillbörligt begränsa djurens rörelsefrihet när de vistas på bete/utomhus?				

D7 Egen transport av egna djur

Syftet med frågorna är att säkerställa djurskyddet vid transport. Reglerna omfattar transporter i samband med ekonomisk verksamhet d.v.s. de flesta transporter inom lantbrukssektorn, inklusive då en uppfödare transporterar egna djur. Enskilda medlemsländer får ställa högre nationella krav. Sverige har sedan tidigare nationella föreskrifter. I Miljöhusensyn behandlas endast den lagstiftning som gäller uppfödare som i ekonomisk verksamhet transporterar egna djur i egna fordon en sträcka under 50 km från anläggningen. I de fallen ska ett förhållandevis begränsat antal krav uppfyllas. Om man transporterar egna djur längre än 50 km eller om man transporterar andras djur är regelverket avsevärt mer omfattande (se direkt i lagstiftningen). T.ex. måste man registrera sig som transportör om man transporterar egna djur längre än 65 km eller fler än 8 gånger per år under 65 km. Då måste man också ha sitt fordon djurskyddsbesiktigt. Transporterar man nötkreatur, får, getter, grisar, fjäderfä eller hästar måste man dessutom ha ett kompetensbevis. Du är skyldig att kontrollera att transportören är registrerad om du inte själv transporterar dina djur. Lista på registrerade transportörer finns på www.jordbruksverket.se. Där finns också mer information om vilka regler som gäller vid djurtransporter. Klicka på "Djur" och sedan på "Resor och transporter". Följande frågor är relevanta om du kör egna djur med eget transportmedel en sträcka som är kortare än 50 km från den egna gården.

D7.1	Känner du till vilka regler som gäller om du transporterar egna djur i egen transport?				
• D7.2	Känner du till vilka regler som gäller om du transporterar egna djur i egen transport kortare sträckor?				
• D7.3	Känner du till vilka regler som gäller för i och urlastning av djur?				
• D7.4	Är transportfordonet rengjort och vid behov desinficerat innan ilastning sker?				
D7.5	Transporteras djuren på ett sådant sätt att de inte riskerar att skadas eller orsakas onödigt lidande?				
D7.6	Undviks att gödsel och urin kan läcka från fordonet?				
D7.7	Finns skyltar som syns även på avstånd, placerade fram- och baktill, med information om att transporten innehåller levande djur?				
D7.8	Känner du till vilka regler som gäller vid transport av sjuka eller skadade djur?				

D8 Foder och vatten

Syftet med reglerna är att säkerställa att djuren får en foderrika som garanterar en tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel.

• D8.1	Är utfodrings- och vattningsystem utformade, dimensionerade och placerade så att djuren kan äta och dricka på ett lugnt och naturligt sätt?				
• D8.2	Har alla djur tillgång till rent vatten att dricka minst 2 gånger per dygn (OBS! strutsar, minkar, grisar och i vissa fall kalvar fri tillgång)?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D8.3	Är de elektriska avvisarna på datafodervagnar konstruerade och placerade så att djuren bara kommer i kontakt med dem vid försök att påverka öppningen och så att de inte skadar djuren?				
D8.4	Har fodret för djurslaget lämplig struktur?				
• D8.5	Garanterar fodergivan tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel?				

D9 Spårbarhet och livsmedelssäkerhet i djurhållningen

Syftet med reglerna är att trygga livsmedelssäkerheten och förhindra smittspridning.

• D9.1	Om livsmedelsproducerande djur köps in eller på annat sätt tillhandahålls, finns vid varje givet tillfälle dokumentation över från vem djuren kommer, djurens eller djurgruppens identitet och ankomstdatum?				
• D9.2	Dokumenterar du uppgifter om vilket foder som ges till djuren och varifrån fodret kommer? Kravet gäller allt foder, både inköpt/införskaffat och egenproducerat. För införskaffat foder ska dokumentationen även omfatta datum, typ av foder och kvantitet.				
• D9.3	Om foder säljs eller avyttras på annat sätt, finns det dokumentation över vem som har erhållit fodret?				
• D9.4	Om livsmedelsproducerande djur säljs eller överläts på annat sätt, finns det för varje givet tillfälle dokumentation över vem som har erhållit djuret, djurens eller djurgruppens identitet och datum för leveransen av djuren?				

D10 Foder- och livsmedelssäkerhet i djurhållningen eller vid produktion av animaliska livsmedel

Syftet med reglerna är att säkra fodrets kvalitet och därmed förhindra att sjukdom sprids till djuren via fodret samt att hindra att sjukdomsframkallande bakterier eller främmande ämnen överförs till livsmedlen.

D10.1	Om du håller djur för livsmedelsproduktion, har du fått något beslut att din verksamhet/anläggning är registrerad hos länsstyrelsen som livsmedelsföretag?				
D10.2	Om foder hanteras (odlas, lagras, utfodras, säljs eller på annat sätt överläts), är anläggningen registrerad hos Jordbruksverket som foderföretag?				
• D10.3	Kommer allt foder som används (grovfoder, spannmål, blandningar/kompletteringsfoder, fodertillsatser eller förblandningar) från anläggningar som är registrerade eller godkända av Jordbruksverket?				
D10.4	Om du bedriver sådan foderverksamhet som kräver godkännande: Är anläggningen godkänd av Jordbruksverket (se faktadelen)?				
• D10.5	Är behållare för foder rena och torra?				
• D10.6	Förvaras farliga ämnen och avfall så att kontaminering (förorening) av foder och livsmedel förhindras?				
D10.7	Finns rutiner, utrustning och lokaler för att undvika att fodret kontamineras och förstörs?				
D10.8	Förhindras att djur och skadedjur så långt som möjligt orsakar kontaminering (förorening) vid djurhållningen eller vid produktion av animaliska livsmedel?				
• D10.9	Dokumenterar du användningen av växtskydds- och/eller bekämpningsmedel (inkl. skadedjursbekämpning)?				
• D10.10	Dokumenteras och beaktas resultaten av alla analyser som görs och som är av betydelse för foder- och livsmedelssäkerheten?				
D10.11	Om genetiskt modifierat foder används eller köps in, dokumenteras detta skriftligt och sparas dokumentationen i fem år?				
D10.12	Avstås från inblandning av myrsyra vid spannmålskonservering?				
• D10.13	Om foderråvara eller foderblandning som du själv importerat används, kontrolleras fodrets innehåll av aflatoxin och/eller salmonella innan utfodring sker?				
• D10.14	Om foderråvara med animaliskt ursprung används, känner du till vad som gäller?				
• D10.15	Om fodertillsatser eller foderblandningar innehållande tillsatser blandas i fodret, är de godkända för djurslaget som blandningen är avsedd för?				
• D10.16	Om fodertillsatser eller förblandningar innehållande tillsatser blandas i fodret på gården, finns rutiner för att hantera verksamhetens specifika risker (gäller ej ensileringsmedel)?				
• D10.17	Om läkemedel blandas i fodret, sker detta efter veterinär förskrivning?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
• D10.18	Om läkemedel blandas i fodret på gården, finns det då rutiner för förvaring, blandning inklusive dosering, tömning och rengöring, samt rutiner för ev. skyddsutrustning? (OBS gäller inte sådan inblandning som sker direkt i utfodringstråget, s.k. topddressing som sker på veterinärens ansvar).				
• D10.19	Förvaras läkemedel som är avsett att ingå i foder i ett utrymme som är låsbart?				
D10.20	Säkerställs att andelen läkemedel i foder inte är högre än att den dagliga dosen ingår i högst 50 % av dagsgivan foder (för idisslare högst 50 % av kompletteringsfoder)?				
• D10.21	Dokumenteras användningen av läkemedel i foder, samt sparas dokumentationen i minst fem år?				
D10.22	Finns en skriftlig kvalitetskontrollplan om fodertillsatser eller förblandningar används?				
• D10.23	Dokumenteras alla relevanta analyser som gjorts på prover från djur eller annan provtagning, t.ex. vattenanalyser och genomförs åtgärder om analysresultaten avviker från det normala eller från kraven i lagstiftningen?				
D10.24	Dokumenteras uppgifter om förekomsten av sjukdomar som kan påverka säkerheten hos livsmedel från djuren?				
D10.25	Används dricksvatten eller rent vatten för rengöring av lokaler och utrustning?				
D10.26	Hålls alla lokaler och utrustning som används i samband med produktionen rena och desinficeras vid behov?				
D10.27	Är slaktdjur och produktionsdjur t.ex. för mjölk- eller äggproduktion i möjligaste mån rena?				

D11 Läkemedel, m.m.

Syftet med reglerna är att säkerställa en korrekt och säker användning av läkemedel och biocider i djurhållningen.

• D11.1	Används endast tillåtna veterinärmedicinska preparat?				
• D11.2	Följs veterinärens anvisningar eller anvisningarna på bipacksedeln avseende preparat, dosering och karenstid?				
D11.3	Kontakts alltid veterinär innan djur behandlas med homeopatika?				
• D11.4	Förvaras läkemedel, kanyler, sprutor, skalpeller etc. på ett betryggande sätt?				
• D11.5	Dokumenteras alla läkemedelsbehandlingar i en s.k. läkemedelsjournal, inklusive uppföljande behandlingar, med datum, djurets eller djurgruppens identitet, diagnos, läkemedelsnamn och dos, behandlingstid, karenstid, veterinär och/eller annan behandlare (ska sparas i fem år)?				
• D11.6	Sparas dokumentation över läkemedelsbehandling och dödsfall (inkl. orsak) i fem år?				
• D11.7	Sparas recept, kvitton eller motsvarande i fem år så att inköp och innehav av läkemedel och homeopatika kan styrkas?				
• D11.8	Dokumenteras alla behandlingar med bekämpningsmedel som har karenstid?				
• D11.9	Följs veterinärens anvisningar vid villkorad (f.d. delegerad) läkemedelsanvändning?				
• D11.10	Om hormonbehandling sker, är denna förskrivet och utförd av veterinär?				
• D11.11	Om djur har behandlats med hormoner låter du då bli att sälja eller överlåta djur innan karenstiden gått ut?				

D12 Förebyggande och bekämpning av smittsamma djursjukdomar

Syftet med reglerna är att hålla landet fritt från epizootier och skydda besökare mot zoonoser.

D12.1	Om misstanke finns om en allvarig smittsam sjuk dom (epizooti), anmäls det omedelbart till veterinär?				
D12.2	Vidtas försiktighetsåtgärder för att förhindra att smittsamma sjukdomar förs in i besättningen, t.ex. vid besök eller när nya djur införs?				
D12.3	Om besättningen drabbas av smittsam sjukdom som kan överföras till människa via livsmedel (s.k. livsmedelsburen zoonos), anmäls det till behöriga myndigheter, dvs. länsstyrelsen och Jordbruksverket och till slakteriet?				
D12.4	Känner du till vilka åtgärder som gäller för att förhindra smittspridning mellan djur och människor vid gårdsbesök?				
D12.5	Finns tillgång till handtvätt, flytande tvål, torkmöjligheter av engångskaraktär och handdesinfektionsmedel för besökare som kommer i direkt kontakt med djur på gården?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D12.6	Använder besökare skyddskläder alternativt egna väl rengjorda kläder och skor?				
D12.7	Får personer som vistas på anläggningen i utbildningssyfte, grön omsorg eller grön rehabilitering (daglig verksamhet eller dagverksamhet) information om de hygienrutiner som finns på gården?				
D12.8	Är länsstyrelsen informerad om det sker fler än två besökstillfällen per kalenderår på gården?				
D12.9	Känner du till vilka åtgärder som gäller för att förhindra smittspridning till svenska besättningar via utlandsresenärer? (Rekommendation)				
D12.10	Känner du till vad som är särskilt viktigt om gården får besök av barngrupper? (Rekommendation)				
D12.11	Följs reglerna för kontakt med hjortar i hägn för att förhindra spridning av TBC?				
D12.12	Förs journal över djurflödet i hjorthägn (kalvningar, avskjutning, obduktioner, inköp etc.)?				
D12.13	Skickas årsrapporten ang. djur i hägn senast den 1 februari till Jordbruksverket?				
D12.14	Söks tillstånd från Jordbruksverket vid insättning av andra djur i hägn eller vid flytt av djur från hägn?				

D13 Registrering av produktionsplats

Syftet med reglerna är att underlätta smittspårning och bekämpning av smittsamma sjukdomar.

D13.1	Finns ett produktionsplatsnummer för varje gård/anläggning med djurhållning?				
D13.2	Finns ett anläggningsnummer för varje gård/anläggning med foderproduktion?				

D14 Döda djur

Syftet med reglerna är att förhindra smittspridning.

D14.1	Förs journal över (eller noteras i stalljournalen) döda djur i besättningen?				
D14.2	Sparas journalen över döda djur i fem år?				
D14.3	Hämtas hela eller delar av döda djur för destruktion och lämnas till godkänd mottagare, alternativt följs kommunens regler om nedgravning av kadaver (gäller även enstaka mindre djur)?				

D15 Förebyggande och bekämpning av BSE och BVD samt spårbarhet av smittsamma sjukdomar hos nötkreatur

Syftet med reglerna är att förhindra spridning av BSE och BVD samt att underlätta smittspårning och bekämpning av smittsamma sjukdomar hos nötkreatur.

D15.1	Avstår du från att utfodra idisslare med förbjudet animaliskt protein såsom köttmjöl och benmjöl?				
D15.2	Följs bestämmelserna i det obligatoriska BVD-programmet?				
D15.3	Förs en av Jordbruksverket godkänd stalljournal och läkemedelsjournal för varje produktionsplats där du har nötkreatur och sparas den i fem år?				
D15.4	Identitetsmärks alla nötkreatur med av Jordbruksverket godkända öronbrickor, senast 20 dagar från födseln?				
D15.5	Rapporteras alla nyfödda nötkreatur till CDB senast 7 dagar efter identitetsmärkning?				
D15.6	Rapporteras varje förändring av nötkreatursinnehav till CDB senast 7 dagar efter förändringen?				
D15.7	Du som importerar nötkreatur eller deras sperma, ägg eller embryon både från länder inom som utanför EU, är du registrerad för införsel hos Jordbruksverket?				

D16 Avel och kalvning

Syftet med reglerna är att säkra att avelsarbetet inte leder till förlossningssvårigheter samt att säkerställa att djurmiljön i samband med förlossning är god.

D16.1	Ser du till att kvigor och kor inte betäcks med tjur, semineras eller är mottagare av embryon om förlossningssvårigheter kan förväntas?				
D16.2	Hålls kvigor på ett sådant sätt att risken för betäckning minimeras fram till 13 månaders ålder?				
D16.3	Hålls kor och kvigor som ska kalva lösgående?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D16.4	I besättningar med kor eller kvigor som ska kalva, finns det kalvningsboxar inför varje kalvning (se faktadelen för undantag)?				
D16.5	Är gödselrännan täckt vid kalvning på båspallen?				
D16.6	Om mekaniska hjälpmedel används vid kalvning, sker detta endast efter veterinärt godkännande?				

D17 Stallmiljö och skötsel - nötkreatur

Syftet med reglerna är att säkerställa en god djurmiljö.

D17.1	Vid nybyggnation, är stallet utformat för nötkreatur i lösdrift?				
• D17.2	Uppfylls utrymmeskraven?				
D17.3	Inspekteras djurens klövar regelbundet och verkas de vid behov?				
D17.4	Om djurens liggyta består av dränerande golv utan ströbädd (helspalt), används det då endast i de fall som beskrivs i faktadelen?				
D17.5	Finns godtagbar bädd av halm eller jämförbart material på båspallen/i liggbåset?				
D17.6	Stämmer antalet kor per kraftfoderstation (gäller när hela kraftfodergivan ges i foderstationen)? Se faktadel för maxgränser.				
D17.7	Är minst dämpad belysning tänd i stallar för mjölkkor under den mörka tiden på dygnet?				
• D17.8	Hålls alla nötkreatur äldre än sex månader på ett sätt så att de kan ha ögonkontakt och beröra varandra? Gäller från 1 april 2015 vad gäller andra nötkreatur än kalvar.				

D18 Kalvar upp till sex månader

Syftet är att säkerställa djuromsorgen och miljön för kalvar.

• D18.1	Uppfylls utrymmeskraven?				
• D18.2	Har kalvar som hålls individuellt i hydda ständig tillgång till yta utomhus?				
D18.3	Finns kalvgömmor för kalvar under 3 månader i lösdriftstallar för amkor och dikor? (gäller inte för ligghallar sommartid när djuren hålls på bete)				
• D18.4	Finns möjlighet att hysa kalvar individuellt i samband med sjukdom eller annan vård?				
• D18.5	Avstås från att hålla kalvar bundna?				
• D18.6	Finns möjlighet till ögonkontakt och beröring mellan kalvar i ensamboxar (mellanväggar täta upp till 0,8 m, därefter genombrutna)?				
• D18.7	Finns strö i kalvboxarna (krav fram till dess att kalven är en månad gammal)?				
• D18.8	Går kalvar i grupp senast efter 8 veckors ålder?				
• D18.9	Vid mekanisk ventilation i kalvavdelning, finns larm som varnar för övertemperatur, strömavbrott och fel på larmet (stallavdelning där kalvar hålls med kor behöver bara larma för övertemperatur)?				
• D18.10	Kontrolleras larmet regelbundet och före insättning av en ny kalvomgång?				
• D18.11	Får nyfödda kalvar råmjölk inom 6 timmar?				
• D18.12	Sker tillsyn och utfodring av kalvar som hålls inomhus minst två gånger om dagen?				
• D18.13	Har kalvar fri tillgång till grovfoder senast från två veckors ålder?				
• D18.14	Får kalvarna fri tillgång till rent vatten vid mycket varm väderlek och vid sjukdom?				
• D18.15	Anlitar du veterinär eller utbildad husdjurstekniker vid avhorning?				
• D18.16	Kastreras tjurkalvarna enbart av veterinär?				
• D18.17	Avlägsnas överflödiga spenar på kalvar före en månads ålder?				
D18.18	Följs reglerna om när mottagningsstall ska användas?				
D18.19	Används mottagningsstall för kalvar?				
D18.20	Är mottagningsstallet utformat så att kalvarna kan tas till och från stallavdelningen utan att behöva passera via en annan stallavdelning?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D19	Utevistelse - nötkreatur				
<i>Syftet med reglerna är att säkerställa att nötkreatur sommartid hålls på bete.</i>					
D19.1	Får alla nötkreatur över 6 månader som inte hålls för mjölkproduktion vara på bete eller på annat sätt vistas ute hela dygnet, under en sammanhängande tidsperiod mellan 1 maj - 15 oktober enligt de regler som gäller för ditt län?				
D19.2	Är belägningsgraden på betet sådan att ett växttäck på 80 % av arealen i den aktuella betesfällan bibehålls?				
D19.3	Är alla nötkreatur som hålls för mjölkproduktion på bete under de tidsperioder som gäller för ditt län?				
D19.4	Har du en betesplan i de fall, du inte håller nötkreatur för mjölkproduktion, på bete under en sammanhängande period, enligt de regler som gäller för ditt län?				
D19.5	Är unga djur som hålls för mjölkproduktion ute på bete enligt reglerna?				
D19.6	Följs reglerna för när djur får hållas inne från betet och förs journal när de är inne hela dygn?				
D20	Livsmedelssäkerhet vid mjölkning				
<i>Syftet med reglerna är att garantera en god hygien och livsmedelssäkerhet vid mjölkning, hantering och förvaring av mjölk.</i>					
D20.1	Följs mejeriernas branschriktlinjer?				
• D20.2	Kommer all mjölk som ska användas som livsmedel från djur som har gott hälsotillstånd, som inte uppvisar tecken på sjukdom och som kan påverka mjölkens kvalitet?				
• D20.3	Finns rutiner för att upptäcka djur som uppvisar tecken på sjukdom som kan påverka mjölkens kvalitet negativt?				
• D20.4	Avskiljs mjölk från djur som har sår på juvret som kan tänkas påverka mjölkens kvalitet?				
• D20.5	Avskiljs mjölk från djur som av någon anledning fått i sig otillåtna preparat?				
• D20.6	Följs karensbestämmelserna, kan djur som behandlas identifieras och avskiljs mjölk från djur som är under läkemedelsbehandling?				
D20.7	Är personal som hanterar mjölken vid god hälsa och utbildad om hälsorisker?				
• D20.8	Är mjölkkningsutrustningen och lokalerna där mjölk hanteras och kyls utformade och placerade så att risken för att mjölken förorenas är minimerad?				
• D20.9	Är utrymmet där mjölk förvaras rent och finns ändamålsenliga rutiner för lokaler, mjölkkningsutrustning och mjölktank?				
D20.10	Används lokaler för mjölkkningsutrustning och mjölktank enbart för hantering av mjölk och förvaring av utrustning och redskap som enbart används vid mjölkning?				
• D20.11	Är lokaler där mjölk förvaras skyddade mot skadedjur och avskilda från lokaler där djuren hålls?				
• D20.12	Finns lämplig utrustning för kylning av mjölken?				
• D20.13	Är ytorna på den utrustning som kommer i kontakt med mjölken i gott skick, t.ex. spengummin, slagar, silfilter och är de lätta att rengöra och desinficera?				
• D20.14	Rengörs alla ytor som kommer i kontakt med mjölk efter varje användning?				
D20.15	Finns tillgång till hand- och armtvätt i anslutning till mjölkkningsplatsen, och används utrustningen före mjölkningen börjar?				
D20.16	Används lämpliga rena kläder vid mjölkning och hantering av obehandlad mjölk?				
• D20.17	Rengörs spenar och juver innan mjölkning?				
D20.18	Kontrolleras mjölken i samband med mjölkningen och avskiljs synbart förändrad mjölk?				
D20.19	Om spendopplings- och spraymedel används, är dessa godkända?				
D20.20	Dokumenteras resultat från olika typer av analyser, t.ex. totalantal bakterier, celltal, syrningshämmande ämnen?				
• D20.21	Kyls mjölken omedelbart till högst 8°C om den samlas upp dagligen och högst 6°C om uppsamling inte sker varje dag?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D20.22	Provtas och analyseras mjölken från mjölkande djur regelbundet i enlighet med bestämmelserna i livsmedelslagstiftningen?				
• D20.23	Dokumenteras alla relevanta analyser som gjorts på prover från djur eller annan provtagning och genomförs åtgärder om analysresultaten avviker från det normala eller från kraven i lagstiftningen?				

D21 Foder till grisar

Syftet med reglerna är att uppfylla kraven om livsmedelssäkerhet inom primärproduktionen.

• D21.1	Avstås från att utfodra grisarna med biprodukter som kommer från bearbetat animaliskt protein, t.ex. kött- och benmjöl?				
• D21.2	Om fiskmjöl blandas i foder på gården, finns då en särskild registrering hos Jordbruksverket? Om idisslare finns på gården krävs i stället ett godkännande från Jordbruksverket.				
• D21.3	Om fiskmjöl blandas i foder till gris, lagras och hanteras det åtskilt från foder till idisslare?				

D22 Salmonellaprovtagning samt märkning och journalföring - grisar

Syftet med reglerna är att övervaka salmonellaförekomsten och att underlätta smittspårning och bekämpning av smittsamma grissjukdomar.

D22.1	Tas obligatoriska prov för salmonellakontroll (gäller avels- och giltproducerande besättningar med fler än 100 sugor samt i suggpooler)?				
D22.2	Är besättningen ansluten till frivilliga salmonellakontrollprogrammet?				
• D22.3	Förs stalljournal för varje produktionsplats där du har grisar och sparas den i fem år?				
• D22.4	Är alla grisar produktionsplatsnumrermärkta med av Jordbruksverket godkända öronbrickor eller tatuering när de lämnar sin födelsebesättning?				
D22.5	Rapporteras förflyttningar av grisar till Grisregistret senast 7 dagar efter mottagandet/avsändandet från produktionsplatsen?				
✚ D22.6	Är grisar som flyttas inom ramen för ett mellangårdsavtal eller i internintegrerade besättningar märkta enligt gällande regler?				

D23 Stallmiljö och skötsel - grisar

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för grisarna.

• D23.1	Uppfylls utrymmeskraven för grisar?				
✚ D23.2	Är minsta utrymme per djur i box med foderliggbås för vuxna djur uppfyllt?				
• D23.3	Är alla grisar lösgående?				
• D23.4	Hålls alla grisar i par eller grupp? (Gäller inte sugor och gyltor under veckan före grisning och under grisning och inte heller för galtar som kan höra, känna lukten av och se andra grisar.). Tvårvillkor gäller om stallbyggnader tagits i bruk 2008 eller senare.				
• D23.5	Om grisar som är särskilt aggressiva mot andra grisar hålls individuellt, sker detta endast tillfälligt och då i en box där grisen kan vända sig utan svårigheter?				
• D23.6	Har alla grisar tillgång till utrymme som ger dem möjlighet att utnyttja olika delar av utrymmet för att ligga, äta och gödsla?				
• D23.7	Har alla grisar tillgång till strö för att tillfredsställa sitt behov av komfort och sysselsättning?				
• D23.8	Har alla grisar fri tillgång till rent vatten att dricka?				
• D23.9	Om bullernivån 65 dB(A) överskrids i slaktgristallar, sker detta enbart vid forcerad ventilation vid varm väderlek och under förutsättning att bullernivån inte överstiger 75 dB(A)?				
✚ • D23.10	Finns larmanordning som på ett betryggande sätt uppmärksammar djurhållaren på övertemperatur, strömavbrott och fel på larmet (för undantag, se faktabanken eller Faktabank på www.miljohusesyn.nu)?				
• D23.11	Kontrolleras larmet regelbundet och före varje insättning av djur?				
D23.12	Uppfylls kraven för vakuumutgödsling om sådan används?				
D23.13	Inspekteras klövarna på vuxna grisar och verkas de vid behov?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
● D23.14	Har grisar som hålls utomhus under den varma årstiden tillgång till plats, som ger skydd mot direkt solstrålning, stark vind och nederbörd?				
☺ ● D23.15	Hållas grisarna i en miljö där ljusintensiteten är minst 40 lux under sammanhängande tidsperiod på minst 8 timmar per dygn?				

D24 Smågrisuppfödning

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för suggor och smågrisar.

☺ D24.1	Håller den föreskrivna totalarean per sugga när 40 eller fler suggor hålls tillsammans i en grupp?				
● D24.2	Har grisningsboxarna tillräckligt stor ligg- respektive totalyta?				
● D24.3	Vid konventionell uppfödning i grisningsbox, finns avskild smågrishörna under smågrisarnas första levnadsmånad?				
D24.4	Stämmer antalet djur per foderstation (gäller för transponder- eller responderstyrd foderstation där alla ska hinna äta dygnsrationen inom 12 timmar)?				
D24.5	Är grisningsboxen utformad så att bobyggnadsbeteende kan utföras?				
☺ D24.6	Håller digivningsboxen den föreskrivna minimiarean även om vissa utrymmen är svårtillgängliga eller otillgängliga för smågrisarna?				
● D24.7	Har suggor och gyltor lämpligt och tillräckligt med strö för att utföra bobyggnadsbeteende?				
● D24.8	Begränsas suggors och gyltors rörelsefrihet endast i enlighet med reglerna?				
● D24.9	Avvänjs smågrisar tidigast efter fyra veckors ålder?				
D24.10	Kastreras smågrisar före 1 veckas ålder? (Branschöverenskommelse att alla smågrisar skall ges smärtstillande i samband med kastrering.)				
D24.11	Följs det generella förbudet mot tandklippning?				
● D24.12	Vid slipning av tänder på smågrisar, sker detta före 1 veckas ålder och bara om det erfarenhetsmässigt visat sig att det annars uppkommer skador på andra djur?				
D24.13	Om zinkoxid ges till grisar i högdos (> 250 mg rent zink/310 mg zinkoxid per kg foder), sker detta endast efter veterinär förskrivning på recept?				
D24.14	Sker injektion av järnpreparat till smågrisar innan 3 veckors ålder, alternativt utförs det av veterinär?				
☺ D24.15	Håller den föreskrivna totalarean per sugga när 40 eller fler suggor hålls tillsammans i en grupp?				

D25 Uppfödning av slaktgrisar

Syftet med reglerna är att minska risken för smittspridning.

● D25.1	Uppfylls kravet på stallavdelningsstorlek: - vid omgångsuppfödning med rekrytering från mer än en besättning max 400 grisplatser?				
● D25.2	Vid omgångsuppfödning av växande grisar, är stallavdelningen utformad så att djuren kan föras in/ut till/från avdelningen utan att passera annan avdelning?				

D26 Livsmedelssäkerhet vid uppfödning av får och getter

Syftet med reglerna är att säkerställa livsmedelssäkerheten.

● D26.1	Avstås från att utfodra idisslare med animaliskt protein (såsom kött- och benmjöl) och fiskmjöl?				
● D26.2	För mjölkande får och getter, uppfylls gällande regler om livsmedelssäkerhet vid mjölkning (fyll i avsnitt D20)?				
● D26.3	Har alla självdöda och avlivade får och getter skickats till destruktion? (Särskilda regler gäller för de områden som har undantag.)				
D26.4	Du som importerar får, getter eller deras sperma, ägg eller embryon både från länder inom som utanför EU, är du registrerad för införsel hos Jordbruksverket?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D27	Märkning, journalföring och rapportering				
<i>Syftet med reglerna är att underlätta smittspårning och bekämpning av smittsamma får- och getsjukdomar.</i>					
• D27.1	Förs en av Jordbruksverket godkänd stalljournal för varje produktionsplats där du har får eller getter och sparas den i fem år?				
• D27.2	Identitetsmärks alla får och getter med öronbricka innan de lämnar sin födelsebesättning och senast vid 6 månaders ålder?				
D27.3	Rapporteras förflyttningar av får och getter till Får och getregistret?				
D27.4	Har du fyllt i transportdokument när du flyttar får eller getter mellan två produktionsplatser, där det är olika djurhållare?				
D27.5	Vid mottagande av nya djur, sparas transportdokumentet i tre år?				
D28	Stallmiljö och skötsel - får och getter				
<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för får och getter.</i>					
• D28.1	Uppfylls utrymmeskraven?				
D28.2	Känner du vilka regler som gäller för fårens liggytor?				
D28.3	Hålls alla får i par eller grupp? (Gäller inte baggar som får hållas individuellt under en kortare period om det är nödvändigt.)				
D28.4	Kan lamningsbox/killningsbox ställas i ordning under lamning/killning?				
D28.5	Är hela golvytan i lamningsboxen/killningsboxen försedd med ströbädd?				
D28.6	Hinner alla får äta sin dygnstilldelning inom 12 timmar (om transponder- eller responderstyrd foderstation används)?				
D28.7	Har fåren tillgång till hö, halm eller annat grovfoder som kan tillgodose deras sysselsättningsbehov?				
D28.8	Hålls fåren i lösdrift?				
D28.9	Hålls djuren på bete, alternativt ges annan möjlighet att vistas ute under en sammanhängande tidsperiod mellan 1 maj och 15 oktober?				
D28.10	Följs reglerna för när djur får hållas inne från betet?				
D28.11	Förs journal när djuren hålls inne från betet hela dygnet?				
D28.12	Klipps getter av ullras samt får vid behov och med högst ett års intervall?				
D28.13	Inspekteras djurens klövar regelbundet och verkas de vid behov?				
• D28.14	Sker avhorning av getter under bedövning?				
• D28.15	Utförs kastrering av baggar och bockar enbart av veterinär?				
D29	Salmonellakontroll och spårbarhet av smittsamma fjäderfäsjukdomar samt foder till fjäderfä				
<i>Syftet med reglerna är att trygga livsmedelssäkerheten och minska risken för spridning av smittsamma fjäderfäsjukdomar.</i>					
D29.1	Tas obligatoriska prov för salmonellakontroll och är detta dokumenterat (gäller >200 värphöns,>500 slaktfjäderfä per år, strutsuppfödning eller om direkt leverans sker till detaljhandeln)?				
D29.2	Uppfylls kraven i den frivilliga salmonellakontrollen?				
D29.3	Är djuren registrerade i värphöns- respektive fjäderfäregistret?				
• D29.4	Avstås från att utfodra fjäderfä med biprodukter som kommer från bearbetat animaliskt protein, t.ex. kött- och benmjöl?				
• D29.5	Om du tillverkar foder till fjäderfä som innehåller fiskmjöl, samtidigt som det finns idisslare på gården, finns godkännande från Jordbruksverket?				
• D29.6	Lagras och hanteras detta foder åtskilt från foder till idisslare?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D30	Skötsel och miljö - fjäderfä				
<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för fjäderfä.</i>					
D30.1	Följs ett av Jordbruksverket godkänt djuromsorgsprogram?				
• D30.2	Uppfylls utrymmeskraven för fjäderfä?				
☺ D30.3	Har alla fjäderfä tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendebest				
D30.4	Om bullernivån 65 dB(A) överskrider i slaktkycklingstallar, sker detta enbart vid forcerad ventilation vid varm väderlek och under förutsättning att bullernivån inte överstiger 75 dB(A)?				
• D30.5	Finns larmanordning som på ett betryggande sätt varnar för övertemperatur, strömavbrott och fel på larmet (gäller för över 2 000 djur)?				
• D30.6	Kontrolleras larmet regelbundet och före varje insättning av djur?				
• D30.7	I de fall den inre tån behöver avlägsnas på tunga kötttrastuppar, sker det före 24 timmars ålder?				
D31	Slaktkyckling, kalkon, gås och anka				
<i>Reglerna syftar till att säkerställa djuromsorgen för kyckling och kalkon samt att säkerställa livsmedelssäkerheten.</i>					
D31.1	Hålls slaktkycklingar, kalkoner, ankor och gäss som föds upp inomhus frigående på ströbädd?				
D31.2	Hålls kalkoner frigående?				
• D31.3	Har personer som hanterar slaktkycklingar genomgått utbildning eller på annat sätt skaffat sig motsvarande kunskaper för att kunna sköta slaktkycklingar på ett djurskyddsmässigt korrekt sätt?				
☺ D31.4	Har alla fjäderfä tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendebest				
D31.5	Hålls det mörkt minst sex timmar per dygn i stallarna, varav en sammanhängande mörkerperiod på minst fyra timmar?				
D31.6	Har djuren ständig tillgång till foder eller utfodras med för djuren lämpliga intervall och tas fodret bort från djuren tidigast 12 timmar före beräknad slakttidpunkt?				
D31.7	Har slaktkycklingar som föds upp inomhus på ströbädd en torr samt lucker yta och placeras och underhålls anordningar för dricksvatten så att vattenspill i ströbäddar minimeras?				
D31.8	Ses slaktkycklingarna till minst två gånger dagligen?				
D31.9	Dokumenteras fakta om uppfödningen av slaktkyckling (antal djur, totalarea, hybrid)?				
• D31.10	Förs journal över antalet dödsfall samt möjlig orsak?				
D32	Värphöns och unghöns				
<i>Syftet med reglerna är att säkerställa livsmedelssäkerheten samt djuromsorgen och miljön för värphöns.</i>					
D32.1	Vid leverans av en flock unghöns, har detta anmälts till länsstyrelsen i det län dit djuren levereras?				
D32.2	Har hönsen fötts upp i ett unghönssystem som förbereder dem för den inhysning de hålls i?				
• D32.3	Är utrymmeskraven uppfyllda? (Gäller för både inredda burar och frigående system)				
D32.4	Hålls värphöns för äggproduktion bara i system som uppfyller hönsens behov av sittpinne, rede och sandbad, så att beteendestörningar och dödlighet hålls på en låg nivå?				
D32.5	Är inredningen i hönsstall utformad så att djuren inte smutsas ned av foder-, vatten- och gödselspill?				
D32.6	Vid förprövningspliktig byggnation av stall med gödseldrainerande golv, har stallet mekaniskt utgödslingssystem som medger att regelbunden utgödsling kan ske under det drainerande golvet?				
D32.7	Är drainerande golv utformat så att det ger stöd åt de främre klorna på varje fot?				
D32.8	Är golvet i reden utformat så att hönsen inte ligger direkt på rutnät av metall?				
D32.9	Uppfylls kravet på tillgång till strömedel och sittpinnar för unghöns som föds upp i uppfödningsburar?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D32.10	I stallar med plats för mer än 350 värphöns, tänds och släcks belysningen genom automatisk, tidsstyrd dimfunktion eller motsvarande?				
D32.11	Om djur vistas ute, har utomhusytorna en area anpassad till belägningsgraden och markytans beskaffenhet så att föroreningar undviks?				
● D32.12	Om djur ges möjlighet till utevistelse, är utomhusytorna försedda med skydd mot dåligt väder och rovdjur?				
D32.13	Om anläggningarna har plats för mer än 350 djur med möjlighet till utevistelse, finns flera öppningar till utomhusytorna?				
D32.14	Är stallet besiktigt för märkning av produktionssystem?				
● D32.15	Förvaras äggen rent, torrt, fritt från främmande lukter samt skyddas de effektivt mot stötar och direkt solljus?				
D32.16	Inreda burar: Är burar för värphöns och unghöns försedda med täta sidoväggar samt klonötare (endast värphöns)?				
D32.17	Inreda burar: Är ströbad för värphöns tillgängligt under en sammanhängande period på minst 5 timmar/dygn under den för hönsen aktiva delen av dygnet?				
D32.18	Inreda burar: Är ströbadet utformat så att hönsen kommer i direktkontakt med strömedlet vid ströbadning?				
D32.19	Inreda burar: Är ströbadet avgränsat så att strömedlet hålls kvar i ströbadet?				
D32.20	Inreda burar: Hålls endast hönsraser som har en medelvikt under 2,4 kg i burar, och då högst i 2 år?				
D32.21	Frigående system: Vid plats för mer än 350 värphöns, avstås från att placera sittpinnar över ströbrädden?				
D32.22	Frigående system: Är våningsplan i flervåningssystem för frigående värphöns eller unghöns utformade så att spillning inte kan falla ner på lägre våningsplan?				

D33 Allmänt - hästar

Syftet med reglerna är att säkerställa en god djurmiljö.

D33.1	Om hästhållningen är tillståndspliktig, finns tillstånd?				
D33.2	Finns hästpass för alla hästar tillgängliga?				
D33.3	Vid ridning/körning på annans mark, tillämpas Allemansrätten på ett förnuftigt sätt?				

D34 Skötsel, hantering och stallmiljö - hästar

Syftet med reglerna är att säkerställa en god skötsel och miljö för hästar samt att förhindra vissa olyckor i samband med hantering av hästar.

D34.1	När hästar förflyttas, har de tillräckligt med utrymme för att kunna förflytta sig och hanteras de lugnt?				
D34.2	Hålls hästarna tillfredsställande rena?				
D34.3	Inspekteras hästarnas hovar regelbundet, och verkas och förses de med hovbeslag vid behov?				
D34.4	Avvänjs föl på ett sätt som tar hänsyn till deras fysiska och psykiska hälsa?				
D34.5	Är utrustning som används till hästar anpassad, utformad, anbringad och i sådant skick att den inte orsakar skada eller sjukdomar?				
D34.6	Används endast gramma, halsrem eller motsvarande när hästen binds upp?				
D34.7	Används löpande grimskaft vid uppbinding i spilta (undantag tillfällig uppbinding)?				
D34.8	Binds hästar som står uppstallade i spilta så att de kan ligga med huvudet vilande mot underlaget?				
D34.9	Hålls hästar endast tillfälligtvis bundna på annan plats än i spilta, och hålls de då under uppsikt?				
D34.10	Hålls hästarna bundna i spilta max 16 tim/dygn?				
D34.11	Tillgodoses hästarnas behov av social kontakt?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D35	Byggnader och förvaring - hästar				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa en god djurmiljö.</i>				
• D35.1	Uppfylls utrymmeskraven för hästar?				
D35.2	Vid anläggningar där hästar hålls under den kalla årstiden, kan alla hästar samtidigt beredas utrymme i stall?				
D35.3	Vid förprövningspliktig byggnation av stallutrymme, hålls hästar i box eller ligghall (se faktadelen för undantag)?				
D35.4	Är golv och liggytor utformade så att hästarna kan förflytta sig säkert på dem?				
D35.5	Ger liggytorna god liggkomfort och är de försedda med strö eller konstruerade på ett sätt som ger motsvarande komfort?				
D35.6	Hålls liggytorna rena och torra?				
D35.7	Är strömedlet av lämplig typ och av god hygienisk kvalitet?				
D35.8	Rengörs stallutrymmen noggrant minst en gång per år?				
D35.9	Om fölning sker på annan plats än i fölningsbox, har stoet möjlighet att gå undan till ett utrymme som minst motsvarar det som anges för fölningsbox?				
D35.10	Om hästar förvaras i transportfordonet i samband med aktiviteter som hästar transporteras till, gäller detta endast hästar som inte oroas av denna typ av uppställningsform och är förhållandena i transportfordonet goda?				
D35.11	Ses hästarna till minst en gång i timmen om de förvaras i transportfordon vid tillfällen enligt D35.12?				
D35.12	Om hästarna förvaras i transportfordon vid tillfällen enligt D35.12 även nattetid, uppfylls samtliga villkor för uppställning i box?				
D35.13	Tillförsäkras samtliga hästar i stallet kontinuerlig tillförsel av frisk luft?				
• D35.14	Är utrymmen och inredning för hästarna konstruerade och underhållna så att hästarna inte riskerar att skadas på utskjutande delar?				
• D35.15	Är boxväggar, boxdörrar och skiljeväggar mellan spiltor utformade så att skaderisken minimeras?				
• D35.16	Har tillverkningsmaterialet i boxväggar, boxdörrar och skiljeväggar mellan spiltor tillräcklig hållfasthet för att stå emot hästsparkar?				
D35.17	Är skiljeväggar med mera utformade så att hästens sociala behov tillfredsställs?				
• D35.18	Är dörröppningar där hästar passerar utformade så att hästarna kan passera på ett lugnt och säkert sätt?				
• D35.19	Är fönster som hästarna kan nå i det utrymme där de normalt vistas försedda med lämpliga skydd eller utformade så att hästarna inte kan skadas?				
D36	Foder och vatten - hästar				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa att djuren får en fodergiva som garanterar en tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel.</i>				
• D36.1	Utfodras hästar med individuellt anpassad och välbalanserad fodergiva som har lämplig struktur och garanterar en välbalanserad näringstillförsel?				
• D36.2	Utfodras hästar med daglig tillräcklig tillgång till grovfoder för att tillgodose behovet av växtfiber och sysselsättning?				
• D36.3	Tillgodoser fodergivan hästarnas behov av långa ättider?				
• D36.4	Utfodras hästarna så att de inte blir över- eller underviktiga i förhållande till sitt användningsområde?				
• D36.5	Har hästar tillgång till vatten av god kvalite?				
• D36.6	Om hästarna inte har fri tillgång till rent vatten, erbjuds de vatten och ges möjlighet att dricka sig otörstiga minst två gånger dagligen, jämnt fördelat över dygnet?				
• D36.7	Är utfodrings- och vattningsystem utformade, dimensionerade och placerade så att hästarna lugnt och naturligt kan inta sitt foder och vatten?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D37	Rastning och utevistelse - hästar				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa en god djurmiljö.</i>				
D37.1	Ges hästarna dagligen möjlighet att röra sig fritt i sina naturliga gångarter (gäller från 1 augusti 2010)?				
D37.2	Får föl och unghästar rastning tillsammans med minst en annan häst?				
D37.3	Sker rastning av hästar utomhus i rast- eller beteshagar, eller om möjlighet saknas att anlägga sådana, i ridhus, paddock eller motsvarande?				
D37.4	Hålls och sköts hästar sommartid på ett sådant sätt att risken för att de ska utsättas för svåra insektsangrepp minimeras?				
D37.5	Vidtas sådana åtgärder att hästarna kan förflytta sig säkert vid halka?				
D37.6	Avgränsas uppenbart riskabla områden på betesmarker, i rasthagar och drivningsvägar, så att de blir oåtkomliga för hästarna?				
D37.7	Avstås från att använda stängsel med taggtråd?				

Checklista **Arbetsmiljö**

De regler som presenteras täcker de områden inom vilka det inträffar flest olyckor eller som av annan anledning är speciellt angelägna inom lantbruks- och trädgårdsverksamhet.

	Vita fält avser krav enligt författningarna
	Tonade fält/gröna avser rekommendationer

🌱 = Fråga som behandlar ny lagstiftning eller lagstiftning som väsentligen förändrats.

* De frågor som du svarat NEJ på ska du ta upp i din åtgärdsplan.

	JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast

A1 Systematiskt arbetsmiljöarbete

Reglerna om systematiskt arbetsmiljöarbete gäller alla företag med anställd eller inhyrd personal (inklusive praktikanter). Syftet med reglerna är att säkerställa en god och säker arbetsmiljö för de anställda och att eventuella brister följs upp och åtgärdas.

A1.1	Genomförs en regelbunden - minst en gång per år - kartläggning och uppföljning av arbetsmiljön tillsammans med personalen?				
A1.2	Upprättas en skriftlig åtgärdsplan utifrån kartläggningen?				
A1.3	Görs en riskbedömning för särskilt riskfyllda arbetsmoment?				
A1.4	Förs löpande sammanställningar av skador och tillbud?				

A2 Anmälan av tillbud och olycksfall

Huvudsyftet med reglerna är att den enskilde ska kunna styrka att han/hon råkat ut för ett olycksfall för att få rätt till ersättning och rehabilitering. För att vidta förebyggande åtgärder är det också viktigt att arbetsskador anmäls.

A2.1	Anmäls allvarliga tillbud/olycksfall till Försäkringskassan och Arbetsmiljöverket?				

A3 Arbetsmiljön vid byggnadsarbete

Huvudsyftet med reglerna är att den enskilde ska kunna styrka att han/hon råkat ut för ett olycksfall för att få rätt till ersättning och rehabilitering. För att vidta förebyggande åtgärder är det också viktigt att arbetsskador anmäls.

A3.1	Upprättas en arbetsmiljöplan innan byggnads- eller anläggningsarbete utförs?				
A3.2	Känner du till vilka tekniska egenskapskrav som gäller om du bygger nytt, bygger om eller gör andra ändringar på ett hus?				
🌱 A3.3	Har du kännedom om att byggsanktionsavgifter vid olovligt utförda åtgärder kan tas ut?				

A4 Tekniska anordningar och säkerhet

Syftet med reglerna är att förhindra olyckor vid arbete med tekniska anordningar. Bestämmelser om tekniska anordningar är tvingande och gäller alla företag d.v.s. även egenföretagare och familjeföretag.

A4.1	Finns skydd monterade över rörliga maskindelar på samtliga maskiner och redskap som används?				
A4.2	Är samtliga aktuella kraftöverföringsskydd hela och funktionsdugliga?				
A4.3	Finns stabila skyddsräcken eller andra skydd på trappor och vid fodernedtag så att nedstörtning förhindras?				
A4.4	Är stegarna säkra och stabila och är de stegar som används regelbundet förankrade?				
A4.5	Känner du till vilka bestämmelser som gäller vid användning av traktorer och följer du dessa?				
A4.6	Sker besiktning av lyftanordningar med rätt tidsintervall?				
A4.7	Sker besiktning av trycksatta anordningar med rätt tidsintervall?				
A4.8	Finns program för fortlöpande tillsyn av trycksatta anordningar?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
A4.9	Finns det arbetsrutiner så att långvariga och kraftigt vibrerande arbetsmoment undviks?				
A4.10	Om truck används, har föraren skriftligt tillstånd och rätt kompetens för arbete med dessa fordon?				

A5 Skyddsutrustning och första hjälpen

Syftet med reglerna är att genom användning av lämplig skyddsutrustning förhindra arbetsskador vid speciella arbetsmoment.

A5.1	Används funktionsdugliga hörselskydd vid arbete med bullernivå över 85 dB(A)?				
A5.2	Används skyddsglasögon vid arbeten där ögonen är utsatta?				
A5.3	Används skyddsskor/skyddsstövlar med stålhätta vid arbeten med djur, maskiner, byggnationer och skog?				
A5.4	Finns rutiner för att minska det farliga (organiska) dammet (t.ex. dammsugare, dammbindare, blötutodring etc.)?				
A5.5	Används andningsskydd vid arbete i dammiga miljöer och vid tvätt av djurstallar?				
A5.6	Finns utrustning för och kunskap om första hjälpen?				
A5.7	Vid ensamarbete, finns larmanordning, t.ex. mobiltelefon?				
A5.8	Använder de personer som i utbildningssyfte deltar i verksamhet på gården eller som ingår i verksamhet inom grön omsorg eller grön rehabilitering skyddskläder?				

A6 Arbetsrisker med kemikalier och gaser

Arbetsmiljöreglerna kring arbete med kemikalier syftar till att minimera olycksriskerna och arbetssjukdomar orsakade av gaser och kemiska produkter av olika slag.

☺ A6.1	Genomförs en riskbedömning innan en ny kemisk produkt tas i bruk?				
☺ A6.2	Görs en riskbedömning innan arbetet påbörjas i gödsel- eller urinbrun, blandartank eller i silos?				

A7 Arbete med djur

Syftet med reglerna är att minimera personskador vid djurhantering.

A7.1	Är utrymmen och inredning dimensionerade så att arbetet med djuren kan ske på ett betryggande sätt?				
A7.2	Vid hantering av lösgående djur, finns det reträttväg och möjlighet att snabbt kunna sätta sig i säkerhet?				
A7.3	Har grindar och dörrar tillförlitlig låsanordning som lätt går att öppna inifrån?				
A7.4	Har den som arbetar med djuren tillräckliga kunskaper om djurets egenskaper, beteenden och reaktioner i olika situationer så att personskador kan undvikas?				
A7.5	Finns rutiner för att informera den som arbetar med transport, seminering, provtagning eller behandling av djur som visat beteenden som kan innebära risk för olycksfall?				
A7.6	Finns angöringsplats som möjliggör lastning eller lossning av djur på ett säkert sätt?				
A7.7	Finns tillgång till hjälpmedel vid förflyttning av djur?				
A7.8	Går det att skilja ifrån ett djur och fixera det på ett säkert sätt vid t.ex. behandling?				
A7.9	Känner du till vilka särskilda krav som gäller vid arbete med nötkreatur?				
A7.10	Känner du till vilka särskilda krav som gäller vid arbete med hästar?				
A7.11	Känner du till vilka särskilda krav som gäller vid arbete med grisar?				
A7.12	Om det är möjligt, används sticksäkra kanyler vid läkemedelsbehandling av djuren?				
☺ A7.13	Sker information om vikten av god handhygien och används skyddskläder för personer som deltar i annan verksamhet på gården som t.ex. grön omsorg eller grön rehabilitering?				

A8 Arbetsmiljö vid arbete med motorsåg och röjsåg

Syftet med reglerna är att förhindra olyckor i samband med motorsågs- och röjsågsarbete.

A8.1	Har användaren utbildning och rätt kompetens för det arbete som ska utföras?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
A8.2	Använder du alltid komplett, funktionsduglig och rätt skyddsutrustning?				
A8.3	Kontrollerar du sågens säkerhetsdetaljer dagligen vid användning?				
A8.4	Är det alltid någon som vet var du befinner dig när du arbetar i skogen?				
A8.5	Kan du påkalla hjälp vid olycka med mobiltelefon eller kommunikationsradio?				
A8.6	Använder du rätt dimensionerade fällredskap?				
A8.7	Respekteras säkerhetsavståndet vid fällning?				

A9 Minderåriga

Speciella regler gäller för arbete av minderåriga (under 18 år) och vissa arbetsuppgifter är förbjudna. Syftet med reglerna är att minimera olyckor och arbetsskador för denna kategori.

A9.1	Är alla arbetsuppgifter som utförs av minderåriga tillåtna för denna ålderskategori?				
☺ A9.2	Känner du till vilka krav som gäller om barn yngre än 13 år deltar i arbete?				
☺ A9.3	Känner du till vilka krav som gäller om äldre barn över 13 år och upp till 16 år deltar i arbete?				
☺ A9.4	Känner du till vilka krav som gäller om ungdomar som fyllt 16 år och upp till 18 år arbetar?				
☺ A9.5	Känner du till vilka arbetsuppgifter som är förbjudna för minderåriga?				

A10 Barnsäkerhet

Syftet är att genom förebyggande åtgärder förhindra de vanligaste olyckorna där barn är inblandade. Vissa av reglerna (tonade fält) är rekommendationer som identifierats som särskilt viktiga.

A10.1	Används huvudströmbrytare på traktorer och på andra motordrivna maskiner?				
A10.2	Är maskiner och redskap uppställda på ett säkert sätt?				
A10.3	Om barn åker med i traktorn, sitter de säkert och med säkerhetsbälte?				
A10.4	Efterlevs förbudet mot att skjutsa barn eller vuxna i traktor- eller lastarskopen?				
A10.5	Finns anordningar som hindrar barn från att klättra upp på stegar, i silotorn, torkar och höskullar?				
A10.6	Är upplag av rundbalar, timmer, halmbalar, gödselsäckar och dylikt pallat och upplagt på ett säkert sätt?				
A10.7	Är urin-, gödsel-, avlopps-, vatten- och dikesbrunnar väl täckta eller inhägnade?				
A10.8	Ligger plåtar och luckor på plats över utgödslingar och kulvertar, och finns räcken vid fodernedtag och liknande?				
A10.9	Hålls barnen under uppsikt när de vistas i närheten av djur?				
A10.10	Förvaras kemiska växtskyddsmedel och andra kemiska produkter oåtkomliga för barn?				
A10.11	Byter du ut trasiga kablar och eluttag?				

A11 Trafik

Syftet med reglerna och rekommendationerna är att förebygga olyckor med långsamtgående fordon.

A11.1	Har föraren av fordonet rätt behörighet?				
A11.2	Kan föraren av fordonet se bakomvarande trafik?				
A11.3	Finns fungerande blinkers och belysning på maskiner och kan bakomvarande trafik se dessa?				
A11.4	Är fordonen utrustade med LGF-skyltar?				
A11.5	Är utskjutande last markerad och ordentligt säkrad ?				
A11.6	Finns lyktor och reflexer på last och redskap (vitt ljus framåt, rött bakåt) vid körning under dåliga ljusförhållanden?				
A11.7	Underhålls och kontrolleras fordonens bromsar, inklusive parkeringsbromsen regelbundet?				
A11.8	Kontrolleras regelbundet att traktordrag och dragögla är intakt och inte försliten och att hitchkrokar har fungerande låsning?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
A11.9	Används midjebälte vid traktorkörning?				
A11.10	Är den som kör fyrhjuling minst 16 år och har giltigt förarbevis?				

Faktadel

Viktigt för alla

Miljöbalken

Miljöbalken utgör en samordnad miljölagstiftning. I miljöbalkens andra kapitel finns ett antal allmänna hänsynsregler som ger uttryck för bl.a. försiktighetsprincipen, produktvalsprincipen samt principer om hushållning, kretslopp och lämplig lokalisering av verksamheter och åtgärder. Lagstiftningen fungerar förebyggande genom att ställa bindande krav på den som driver verksamhet eller vidtar åtgärder att skaffa sig kunskaper om ingreppens miljöeffekter samt genom principen att "förorenaren betalar". Kraven enligt hänsynsreglerna gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. En rimlighetsavvägning ska ske av nyttan av försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för dem.

Tillsynsmyndigheterna har befogenhet att direkt lägga hänsynsreglerna till grund för förelägganden, förbud, villkor vid tillståndsprövning m.m. De allmänt hållna hänsynsreglerna får på så sätt sitt innehåll konkretiserat genom föreskrifter eller beslut i enskilda fall.

Åtalsanmälan sker vid misstanke om brott mot miljöbalkens bestämmelser. Vid mindre allvarliga överträdelser kan till exempel miljöstraffavgifter beslutas, se tabellen i Bilaga 3.

Utöver den svenska lagstiftningen behandlas vissa EU-förordningar och direktiv i Miljöbalken. EU-förordningarna gäller direkt i EU:s medlemsländer och det finns inte alltid en svensk lagstiftning som kompletterar EU:s regler. Direktiven måste däremot arbetas in på ett lämpligt sätt i den nationella lagstiftningen.

Hygien- och kontrollförordningar

VARFÖR GEMENSAMMA REGLER OM HYGIEN OCH KONTROLL I EU?

En rad foder- och livsmedelskriser (BSE, dioxin etc.) ledde till att EU-kommissionen i början av 2000-talet föreslog nya EU-förordningar om livsmedels säkerhet, inklusive hygien och kontroll. Förordning (EG) nr 178/2002 trädde i kraft år 2005 och resterande förordningar började gälla år 2006. EU-förordningar omarbetas inte till nationella föreskrifter utan gäller direkt inom hela EU.

LIVSMEDELSLAGSTIFTNINGEN GÄLLER ÄVEN FÖR PRIMÄRPRODUKTIONEN!

Livsmedelslagstiftningen omfattar både livsmedel och foder i primärproduktionen. Det innebär att t.ex. odling och skörd av växter, uppfödning av livsmedelsproducerande djur före slakt och produktion av mjölk och ägg omfattas. Lagring, hantering och transport på gården samt transport till en första mottagare, exempelvis slakteri, kvarn, grönsaksgrossist eller packeri omfattas också. Det är syftet med produktionen som avgör om verksamheten är att betrakta som primärproduktion eller inte. Det levande djuret är inte livsmedel före slakt. Däremot omfattas djuruppfödning och produktion av animalier

som är avsedda att användas som livsmedel av kraven i livsmedelslagstiftningen. På samma sätt omfattas växtodling av livsmedelslagstiftningen om produkten är tänkt att ingå i livsmedelskedjan. Reglerna finns framför allt i EG-förordningarna nr 178/2002, 183/2005, 852/2004 och 853/2004. Lagstiftningen vänder sig till företagen och är mer inriktade på de mål som ska uppnås, dvs. säkra livsmedel, säkert foder och gott djurskydd. Livsmedel ska också vara märkta så att konsumenterna inte vilseleds.

I många fall är de nya reglerna flexibla och kan anpassas efter lokala och individuella förhållanden. Det ger företagen möjlighet att välja olika vägar för att uppnå målen. I livsmedelslagstiftningen betonas ansvar, spårbarhet, egenkontroll och flexibilitet. Producentens ansvar för egenkontroll betonas starkare i dagens lagstiftning än tidigare. Lagstiftningen kan därför ses som en möjlighet för producenten att kvalitetssäkra sin produktion.

Livsmedelsverket är central myndighet för livsmedelskontrollen. Jordbruksverket är central myndighet för foder- och djurskyddskontrollen i primärproduktionen. I praktiken är det länsstyrelserna, besiktningsveterinärerna på slakterierna och distriktsveterinärerna som utför kontrollen.

LIVSMEDELSLAGSTIFTNINGEN I MILJÖHUSESYN

I Miljöbalken återfinns några av kraven i förordningarna, men den som producerar livsmedel är skyldig att känna till och uppfylla samtliga bestämmelser i lagstiftningen. Information om bestämmelserna i livsmedelslagstiftningen finns i Livsmedelsverkets vägledning om livsmedelskontroll i primärproduktionen och i nationella branschriktlinjer vilka innehåller rekommendationer om hur bestämmelserna och målen i lagstiftningen ska uppnås. Dessa finns att ladda ner på www.livsmedelsverket.se samt på www.miljohusesyn.nu, Faktabank under Växtodling samt Djurhållning.

HUR SKER KONTROLLEN?

Myndigheternas uppgifter är att kontrollera att företagen lever upp till kraven i lagstiftningen. I förordning (EG) nr 882/2004 betonas att kontrollen av livsmedels säkerhet ska fokusera på systemtillsyn, dvs. granskning och bedömning av företagens egen kontroll mot gällande bestämmelser. Det görs t.ex. genom genomgång av rutiner och arbetsinstruktioner, resultat från mätningar och analyser och korrigering eller förebyggande åtgärder som genomförts. Vid kontrollen görs en bedömning både av företagets system för egenkontroll och om egenkontrollen följs i verksamheten, om den är lämplig och effektiv, dvs. om arbetsinstruktionerna följs, om personalen har kunskap för det de ansvarar för, om hanteringen är sådan att livsmedel eller foder inte förorenas, om dokumentationen stämmer osv. Inspektion av pågående verksamhet görs också. Slutligen görs en samlad bedömning av om kraven och målen i lagstiftningen uppfylls. Detta skiljer sig från traditionell tillsyn som innebär att tillsynsmyndigheterna i huvudsak inspekterade pågående verksamhet och kontrollerade färdiga livsmedel. Kontrollförordningarna riktar sig till myndigheterna, bl.a. till Livsmedelsverket, Jordbruksverket och länsstyrelserna.

Länsstyrelserna ansvarar för kontrollen av foder och livsmedel i primärproduktionen och ofta görs kontrollerna samtidigt. Vanliga brister som upptäckts i kontrollen de senaste åren är bristande dokumentation vid:

- läkemedelsbehandlingar av djur
- användning av växtskyddsmedel
- inköp av foder
- bristande hygien och underhåll av mjölk tanksrum.

Bristerna måste alltid åtgärdas. Om de inte tas om hand kan de i värsta fall leda till sanktioner, böter eller förelägganden.

Tillsyn över användning av kemikalier utförs av arbetsmiljöinspektionerna, länsstyrelserna och de kommunala miljönämnderna som har delat ansvar för att kontrollera att de som yrkesmässigt använder kemiska produkter gör det enligt de regler som finns. Kemikalieinspektionen har ingen tillsyn över användning av kemikalier.

Vad är tvärvillkor?

Tvärvillkoren är vissa regler som du måste följa för att få full utbetalning av dina jordbrukarstöd. De flesta tvärvillkoren är inga nya regler, utan de finns redan i svensk lagstiftning eller EU:s lagstiftning sedan tidigare. Alla lantbrukare i EU måste följa tvärvillkoren. Tänk på att tvärvillkoren gäller för all jordbruksmark som du har, oavsett om du söker stöd för marken eller inte. Genom att följa tvärvillkoren bidrar du till att bevara jordbruksmarken i gott skick, förbättra den yttre miljön för människor och djur, minska smittspridning och få säkrare livsmedel.

VILKA REGLER ÄR TVÄRVILLKOR?

Tvärvillkoren är regler inom områdena miljö, klimatförändring, god jordbrukshävd, folkhälsa, djurhälsa, växtskydd och djurskydd. För dig som har jordbruksmark i området för tvärvillkorselement (samma område men tidigare kallat stödområde 9) gäller att du måste följa tvärvillkoren för vissa landskapselement.

BASVILLKOR OCH EXTRA TVÄRVILLKOR FÖR MILJÖERSÄTTNINGAR

Extra tvärvillkor för miljöersättningar tas bort från och med 2015. Dessa ersätts till stor del av basvillkor i miljöersättningarna. Skillnaden är att om du inte uppfyller villkoren nu får du avdrag i den miljöersättning där du inte uppfyller basvillkoren. Tidigare fick du ett tvärvillkorsavdrag på samtliga miljöersättningar. Observera att de extra tvärvillkoren dock fungerar som tidigare när det gäller gamla åtaganden i gamla landsbygdsprogrammet.

DE FLESTA STÖD BERÖRS OM DU INTE FÖLJER TVÄRVILLKOREN

Om du inte följer tvärvillkoren kan det bli avdrag på de här stöden:

- gårdsstöd
- förgröningsstöd
- nötkreatursstöd
- stöd till unga jordbrukare
- miljöersättningar
- ersättning för ekologisk produktion och omställning till ekologisk produktion
- kompensationsstöd
- ersättning för extra djuromsorg för sугgor
- ersättning för extra djuromsorg för får
- ersättning för utökad klövhälsövård för mjölkkor.

Förutom tvärvillkoren finns det särskilda villkor för varje stöd. Du måste också följa stödvillkoren för att få full utbetalning.

DU SOM HAR SÖKT STÖD ANSVARAR FÖR ATT TVÄRVILLKOREN FÖLJS HELA ÅRET

Det är du som har sökt stödet som har ansvar för att tvärvillkoren följs i din jordbruksverksamhet och på all din jordbruksmark. Det gäller även om arbetsuppgifterna utförs av någon annan, till exempel en maskinstation. Tänk på att du ansvarar för att tvärvillkoren följs under hela stödåret.

UNDVIK DE VANLIGASTE FELEN

Många lantbrukare har fått avdrag på sina stöd på grund av brister som kunde ha åtgärdats ganska enkelt. Tänk på det här för att undvika de vanligaste feLEN:

- Kom ihåg att rapportera händelser som gäller dina nötkreatur till CDB inom 7 dagar.
- Följ reglerna för djurmärkning och se till att beställa ersättningsbrickor direkt när du märker att ditt djur tappat en bricka.
- Följ reglerna för hur du ska sköta dina djur och hur du ska utforma dina djurstallar.

NYHETER 2015 – 2016

Från och med 2016 blir sen rapportering till CDB tvärvillkor. Det innebär att om du inte rapporterar in- och uthändelser till CDB inom 7 dagar leder detta till tvärvillkor. Att ett djur är sent rapporterat kontrolleras genom att titta i CDB.

Från och med 2015 försvinner några tvärvillkor. De blir i stället villkor i gårdsstödet. Det betyder att du fortfarande måste följa reglerna men om du inte följer dem så får du bara avdrag på ditt gårdsstöd, inte alla andra stöd. De här tvärvillkoren försvinner:

- igenväxning och underhåll av åkermark
- igenväxning i betesmark och slätterängar
- bete och slätter i betesmark och slätterängar.

De här tvärvillkoren försvinner också men reglerna finns fortfarande kvar i den svenska lagstiftningen:

- slam
- rapportering av mul- och klövsjuka
- rapportering av vesikulär svinsjuka
- rapportering av blåtunga.

Extra tvärvillkor för miljöersättningar försvinner också men blir i stället basvillkor i miljöersättningarna. Observera att de extra tvärvillkoren dock fungerar som tidigare när det gäller gamla åtaganden i gamla landsbygdsprogrammet.

Systemet för mindre överträdelser, som innebär att du i vissa fall kan få ditt tvärvillkorsavdrag nedsatt till 0 procent mot att du åtgärdar överträdelserna, ersätts av Varningssystemet. Varningssystemet fungerar på liknande sätt och kommer inte innebära några väsentliga förändringar för dig som söker stöd.

När det gäller tvärvillkoret om förbud mot bränning av stubbåker finns ett nytt undantag. Det är tillåtet att bränna stubbåker om du gör det av växtskyddsskal. Du måste i så fall begära dispens från länsstyrelsen först.

VILL DU VETA MER?

Ring din länsstyrelse om du har frågor om tvärvillkoren. Länsstyrelsen kan ordna kurser om tvärvillkoren. Kurserna är gratis för dig som söker något av de stöd som berörs av tvärvillkoren. Länsstyrelserna kan även ordna andra aktiviteter för att informera om tvärvillkoren.

Allmänna Gårdskrav

G1| Anmälnings- och tillståndsplikt

Miljöbalken och miljöprövningsförordningen (2013:251), om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd reglerar verksamheter som riskerar att påverka miljön eller människors hälsa. Vissa verksamheter listas i förordningens bilaga utifrån sin verksamhetskod och klassificeras som anmälningspliktiga (C-verksamheter) eller tillståndspliktiga (B-verksamheter). Inom lantbruket gäller det framför allt större djurgårdar. Även vissa andra verksamheter inom lantbruket med egen verksamhetskod omfattas, se Faktaruta 1. Gränserna för anmälnings- och tillståndspliktiga verksamheter förändrades under 2008 då bland annat tillståndsgränserna höjdes för nöt, häst och mink (se nedanstående räkneexempel från anmälningspliktigt anläggning), samt anmälningsplikten för växthusföretag med en odlingsyta större än 5 000 m² togs bort. Tillsynsmyndigheten (länsstyrelse eller kommun) kan ge ytterligare information. Anmälningspliktiga och tillståndspliktiga företag som väsentligt förändrar sin verksamhet (t.ex. vid utbyggnad, förändrat djurslag, förändrad uppvärmningskälla m.m.) ska meddela detta till tillsynsmyndigheten. Observera att det finns andra verksamheter som kräver tillstånd för att få bedrivas, t.ex. att uppföra vilthägn på områden där allmänheten får färdas fritt. Tillstånd söks hos länsstyrelsen. En anläggning som hanterar animaliska biprodukter, t.ex. kompostering av naturgödsel för vidare led, måste först godkännas av Jordbruksverket innan den tas i bruk. Anmälnings- och tillståndsplikt för djurhållning är kopplade till tvärvillkoren på grund av risk för påverkan på grundvattnet.

FAKTARUTA 1: Några exempel på anmälnings- och tillståndspliktiga verksamheter enl. SFS 1998:899

Anmälningspliktiga

- Anläggning med djurhållning med färre djur än i tabellerna över tillståndsplikt vid G1, men mer än 100 djurenheter totalt på gården (se räkneexempel).
- Anläggning för förbränning med en total installerad tillförd effekt av mer än 500 kW av annat bränsle än enbart eldningsolja eller bränslegas (t.ex. flis, halm).
- Beredning eller konservering av frukt, bär, rotfrukter eller grönsaker på mer än 2 000 ton råvara per år.
- Tillverkning av mer än 5 000 ton bruksfärdigt spannmålsfoder eller 500 ton annat foder (ej vegetabiliska oljekakor) till försäljning per år.
- Slakteri för en produktion baserad på mer än 50 ton och till och med 7 500 ton slaktvikt per kalenderår.
- Anläggning för mellanlagring av avfall om den totala avfallsmängden är större än 10 ton vid något enskilt tillfälle.
- Uppodling av annan mark än jordbruksmark för produktion av foder, livsmedel m.m.
- Anläggning för framställning av upp till 150 000 m³ gasformigt bränsle (till exempel biogas) per kalenderår.
- Verksamhet med ett vindkraftverk som inklusive rotorblad är högre än 50 meter.

Tillståndspliktiga

- Anläggning med djurhållning som är tillståndspliktig enligt miljöbalken, verksamhetskod 1.10 och 1.11 (se nedan).
- Inrätta avloppsanordning som en eller flera vattentoiletter ska anslutas till.
- Ansluta en vattentoilet till en befintlig avloppsanordning.

G1.1 ANMÄLNINGSPLIKTIG VERKSAMHET

Tvärvillkor

Djurhållning över 100 djurenheter kräver en anmälan till kommunen. Anmälan om t.ex. utökad djurhållning ska göras minst 6 veckor före planerad start. Verksamheten bör invänta kommunens beslut i ärendet, då beslutet kan innehålla särskilda villkor. Kommunens beslut kan även överklagas av t.ex. närboende.

- Miljöprövningsförordningen (2013:251), 2 kap. 1 och 2 §§
- Miljöbalken (1998:808)

G1.2 TILLSTÅNDSPLIKTIG VERKSAMHET

Tvärvillkor

Större djurhållningar som omfattas av tillståndsplikt enligt miljöbalken, verksamhetskod 1.10 och 1.11.

Tillståndsplikt enligt miljöbalken, verksamhetskod 1.10, enligt IPPC-direktivet

Anläggning med mer än:

A. 40 000 platser för fjäderfä

B. mer än 2 000 platser för slaktsvin, tyngre än 30 kg, avsedda för produktion (som slaktsvin räknas även obetäckta gyltor)

C. 750 platser för suggor (som suggor räknas även betäckta gyltor)

Tillståndsplikt enligt miljöbalken, verksamhetskod 1.11

Anläggning med stadigvarande djurhållning med mer än 400 djurenheter av

- nötkreatur
- hästar
- minkar

Tillstånd söks vid länsstyrelsen. Till ansökan lämnas en miljökonsekvensbeskrivning, MKB, som redogör för den planerade verksamhetens miljöpåverkan. I MKB-processen ingår bland annat samråd med myndigheter, närboende och andra berörda. Hela tillståndsprocessen tar ca 1 år. Miljöprövningsdelegationen vid länsstyrelsen fattar beslut. Ett tillstånd förenas ofta med särskilda villkor.

I miljöbalken finns även reglerat att planerade ändringar i tillståndspliktiga verksamheter ska anmälas till tillsynsmyndigheten innan ändringen får ske. Det kan räcka med att göra en anmälan till tillsynsmyndigheten. Om ändringen är av betydelse ur störningssynpunkt krävs en ny tillståndsprövning. Vid ändringar som medför att villkor i tillståndet inte kan följas eller ändringar som i sig är tillståndspliktiga krävs också en ny tillståndsprövning.

Större anläggningar av fjäderfä, suggor eller slaktgrisar lyder under industriutsläppsdirektivet (IED), vilket innebär att verksamhetsutövaren ska kunna redogöra för hur kravet på bästa möjliga teknik tillvaratas. I industriutsläppsdirektivet

(IED) introduceras ett nytt instrument – statusrapporten. I industriutsläppsförordningen som antagits för att genomföra detta direktiv finns närmare reglering vad statusrapporten ska omfatta.

- Miljöprövningsförordningen (2013:251), 2 kap. 1 och 2 §§
- Miljöbalken (1998:808) 9 Kap. 6 §
- Industriutsläppsförordningen (SFS 2013:504), 1 kap. 23 §

G1.3 MILJÖRAPPORT

En tillståndspliktig verksamhet ska lämna miljörapport till tillsynsmyndigheten senast den 31 mars varje år. Rapporten lämnas digitalt till Svenska miljörapporteringsportalen (SMP), via Naturvårdsverkets centrala databas på <https://smp2.naturvardsverket.se>. Vägledning till hur miljörapporten ska se ut finns på Naturvårdsverkets hemsida via länk till SMP.

· Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om miljörapport (NFS 2006:9) ändrad genom (NFS 2010:16 och 2012:11)

- Miljöbalken (1998:808) 26 Kap. 20 §
- Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd

G1.4 ÅRSREDOVISNINGENS FÖRVALTNINGSBERÄTTELSE

Alla som bedriver verksamhet som är tillstånds- eller anmälningspliktig enligt miljöbalken och som driver företaget i form av ett aktiebolag ska i årsredovisningens förvaltningsberättelse lämna upplysningar om verksamhetens miljöpåverkan. I upplysningarna bör framgå:

- typ av verksamhet (t.ex. mjölkproduktion)
- verksamhetens huvudsakliga miljöpåverkan (t.ex. kväveförluster)
- bolagets uppfyllande av gällande tillstånd och villkor
- vid övertagande av verksamhet som har tillstånd eller som har anmälts ska den nya brukaren meddela tillsynsmyndigheten om övertagandet
- det ekonomiska beroendet av verksamheten (t.ex. att mjölkproduktionen står för 80 % av gårdens omsättning).

Mindre företag måste inte lämna upplysningar om verksamhetens miljöpåverkan. För en definition av mindre företag, gå in på Bolagsverkets hemsida www.bolagsverket.se. Sök efter "mindre företag".

- Årsredovisningslag (1995:1554)

G2| Egenkontroll av miljöpåverkan hos anmälnings- och tillståndspliktiga företag

Alla som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärder som kan antas medföra olägenhet för hälsa eller miljö ska planera och kontrollera verksamheten i förebyggande syfte för att undvika onödig miljöpåverkan. Miljöhusesyn med åtgärdsplan är ett bra verktyg. För verksamheter som är anmälnings- eller tillståndspliktiga enligt miljöbalken gäller mer omfattande krav, framförallt på dokumentation av egenkontrollen. Se tabell 1 i Bilaga 3.

G2.1 ANSVARIG FÖR ATT MILJÖLAGSTIFTNINGEN FÖLJS

Det krävs en skriftlig dokumentation av vem som ansvarar för att miljöbalkens regler är kända och att företaget lever upp till dem. Miljösanktionsavgift finns om 25 000 kr för tillståndspliktiga verksamheter.

· Förordning (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll 4 §

· Naturvårdsverkets allmänna råd om egenkontroll (till 26 kap. 9 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll) (NFS 2001:2)

G2.2 MILJÖ- OCH HÄLSORISKER

Verksamhetens miljö- och hälsorisker ska utvärderas och vid behov åtgärdas. Kraven varierar beroende på verksamhetens art, omfattning och miljöpåverkan. Miljöhusesyn med upprättad åtgärdsplan samt en genomförd växtnärbalans är lämpliga verktyg.

· Förordning (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll 4 §

· Naturvårdsverkets allmänna råd om egenkontroll (till 26 kap. 9 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll) (NFS 2001:2)

G2.3 INSPEKTION AV ANLÄGGNINGAR OCH UTRUSTNING

Gårdens anläggningar och utrustning som har betydelse för miljön ska inspekteras. Aktuell utrustning kan vara spruta, sprutbod, platsen där sprutan fylls på och rengörs, dieseltankar, avlopp, förvaringsställe för kemiska produkter och farligt avfall, spolplatta, gödselbrunn, gödselplatta och gödselspridare, klimatanläggningar, gödselblandare och bränslepanna. Även annan utrustning kan vara aktuell. Miljösanktionsavgift finns om 10 000 kr för tillståndspliktiga verksamheter.

· Förordning (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll 4 §

· Naturvårdsverkets allmänna råd om egenkontroll (till 26 kap. 9 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll) (NFS 2001:2)

G2.4 ÅTGÄRDER EFTER INSPEKTION

Beslutade åtgärder ska genomföras för att förebygga negativ påverkan på miljö och hälsa.

· Förordning (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll 4 §

· Naturvårdsverkets allmänna råd om egenkontroll (till 26 kap. 9 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll) (NFS 2001:2)

G2.5 KONTAKTA TILLSYNSMYNDIGHET VID TILLBUD/OLYCKA

För att den ansvariga myndigheten ska kunna vidta åtgärder vid tillbud/olyckor som kan påverka miljön eller människors hälsa, ska tillbud omedelbart anmälas till tillsynsmyndigheten.

· Naturvårdsverkets allmänna råd om egenkontroll (till 26 kap. 9 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll) (NFS 2001:2)

· Förordning (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll 6 § 2 st.

G2.6 KEMIKALIEFÖRTECKNING

Det ska finnas en förteckning över samtliga kemiska produkter och biotekniska organismer som kan medföra risker för miljö och hälsa, se G3.1. Miljösanktionsavgift finns om 25 000 kr för tillståndspliktiga verksamheter.

· Förordning (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll 7 §

· Naturvårdsverkets allmänna råd om egenkontroll (till 26 kap. 9 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll) (NFS 2001:2)

G2.7 DOKUMENTATION

Samtliga genomgångar, resultat och åtgärder ska dokumenteras. I Naturvårdsverkets allmänna råd 2001:2 tas egenkontrollen upp. För mer information, kontakta länsstyrelsen eller kommunen.

· *Naturvårdsverkets allmänna råd om egenkontroll (till 26 kap. 9 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll) (NFS 2001:2)*

G3| Kemiska produkter

Växtskyddsmedel innehåller kemiska ämnen som kan vara hälsofarliga för människor och skadliga för miljön. Även ett godkänt växtskyddsmedel kan innebära risker för hälsan och miljön. Växtskyddsmedel kan genom slarv eller transport via vind och vatten få en större spridning än vad som är önskvärt, vidare kan människor utsättas för växtskyddsmedel genom exempelvis spill och stänk på huden, inandning av sprutvätska eller oavsiktlig förtäring samt genom de rester som finns kvar i livsmedel.

För att minska riskerna med växtskyddsmedel finns användningsvillkor, vilket innebär särskilda regler för den som använder produkten. Villkoren avser bland annat behörighetsklasser, exponeringsrisker för användaren, resthalter i livsmedel, påverkan på fåglar, däggdjur, vattenlevande organismer, läckage till grund- och ytvatten med mera. Bestämmelserna som styr användningsvillkoren finns reglerade i förordningen om växtskyddsmedel 1107/2009, men användningsvillkoren för växtskyddsmedlen finns på själva produkten och i Kemikalieinspektionens bekämpningsmedelsregister, se www.kemi.se.

Det är viktigt att reglerna för växtskyddsmedel följs eftersom användandet av växtskyddsmedel oftast är förenat med miljö- och hälsorisker. För information om Hjälpredan se avsnitt V7.13 SKYDDSAVSTÅND.

Enligt EU-förordning, CLP (Classification, Labelling and Packaging of substances and mixtures), om klassificering, märkning och förpackning av kemiska ämnen och blandningar gäller följande:

- För ämnen gäller fram till 1 juni 2015 att de ska klassificeras enl. både KIFS 2005:7 och CLP, dvs. ingen valfrihet.
  - Blandningar ska klassificeras enl. 2005:7 och CLP får (frivilligt) tillämpas fram till samma datum.
- Införandet av CLP innebär en omfattande förändring av regelverket, särskilt för produkter med brandfarliga, explosiva eller oxiderande egenskaper. Med CLP har även nya farosymboler införts.

Farosymboler

G3.1 FÖRTECKNING ÖVER KEMISKA PRODUKTER

Anmälnings- och tillståndspliktiga verksamheter samt alla arbetsplatser med anställd eller inhyrd arbetskraft ska ha en förteckning över kemiska produkter och biotekniska organismer som kan medföra risker för miljö och hälsa. Förteckningen ska innehålla produktens namn, omfattning och användning samt information om och klassificering av hälso- eller miljöskadlighet.

Flera kommuner har tagit fram en mall för Förteckning över kemiska produkter. Kontakta din kommun för information. Ett förslag till förteckning finns också i Faktabanken - Material för nedladdning.

För kemiska växtskyddsmedel står ofta klassificeringen avseende hälsa utskriven (irriterande, hälsoskadlig, frätande, giftig eller mycket giftig) på etiketten. Klassificeringen avseende miljö anges som den specifika miljörisker med preparatet, t.ex. "mycket giftig för vattenlevande organismer".

· *Förordning (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll 7 §*

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd om kemiska arbetsmiljörisker (AFS 2011:19)*

G3.2 SÄKERHETSATABLAD

Aktuella säkerhetsdatablad ska finnas tillgängliga. De har 16 punkter med beskrivningar om ingående ämnen, information om risker för hälsa, miljö, brand, olika skyddsåtgärder, farligt gods klassning m.m. Säkerhetsdatablad kan ingå i förteckningen över kemiska produkter, se G3.1. Enligt REACH ska användarna av kemikalier särskilt ta till sig informationen i säkerhetsdatabladet.

· *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 (Reach) Art. 31*

G3.3 FÖRVARING AV KEMISKA PRODUKTER – LÄCKAGE

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvärvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Tillverkarna ska leverera produkterna i stadiga och återförslutningsbara förpackningar som inte kan läcka. Kemiska produkter ska förvaras säkert så att hälso- och miljörisker förebyggs.

- *Förordning (2008:245) om kemiska produkter och biotekniska organismer*
- *Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:3) om kemiska produkter och biotekniska organismer 2 kap 7-9 §§*
- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd om kemiska arbetsmiljörisker (AFS 2011:19)*
- *Ändringar (KIFS 2012:1) i Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:2) om kemiska produkter och biotekniska organismer*

G3.4 FÖRVARING AV KEMISKA PRODUKTER – BRANDFARLIGA OCH EXPLOSIVA VAROR

Kemiska produkter ska hållas skilda från brandfarliga och explosiva varor.

- *Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:2) om kemiska produkter och biotekniska organismer 2 Kap 7-9 §§*
- *Kemiska arbetsmiljörisker (AFS 2011:19)*

G3.5 FÖRVARING AV KEMISKA PRODUKTER – BARNSÄKERHET

Kemiska produkter ska förvaras svåråtkomligt för obehöriga och barn.

- *Kemiska arbetsmiljörisker (AFS 2011:19)*
- *Kemikalieinspektionens föreskrifter om kemiska produkter och biotekniska organismer (KIFS 2008:2) 2 Kap. 8 §*

G3.6 FÖRVARING AV KEMISKA PRODUKTER – ORIGINALFÖRPACKNINGAR

Kemiska produkter får inte förvaras i förpackningar som kan ge upphov till förväxlingar. Om anställd eller inhyrd arbetskraft finns ska hälso- och miljöfarliga kemiska produkter förvaras i originalförpackningar, en bra regel även för ensamföretagare. För ytterligare information om kemiska växtskyddsmedel, se avsnitt V7 Växtskydd, miljö-, livsmedels- och fodersäkerhet.

- *Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:2) om kemiska produkter och biotekniska organismer 2 Kap 7-9 §§*
- *Kemiska arbetsmiljörisker (AFS 2011:19)*

G3.7 GRUNDTVATTENSKYDD

Tvårvillkor

För att skydda miljön och människors hälsa, måste ohälsosamma koncentrationer av förorenande ämnen i grundvatten förebyggas eller minskas. En rad kemiska produkter räknas som riskabla vid läckage till grundvatten. Inom jordbruket berörs främst diesel- och eldningsolja, mineralolja, spillolja, växtskyddsmedel och gödsel.

OBS! Det är viktigt att du informerar dig om vilka regler som gäller i din kommun angående förvaring av avfall, t.ex. spillolja, då dessa regler kan vara olika i kommunerna. Ofta finns en information på kommunens hemsida under Miljökontoret, t.ex. *Avfall – vad du som företagare bör veta om avfall*.

• *Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/118/EG av den 12 december 2006 om skydd för grundvatten mot föroreningar och försämring*

G3.8 FÖRVARING AV AMMONIUMNITRAT

Ammoniumnitrat, som är brandreaktivt, får inte samförvaras med ämnen som ökar dess benägenhet att sönderdelas eller på annat sätt skapar risk för brand. Det gäller brandfarliga varor, explosiva varor, oljor, fetter, hö och halm samt sågspån. Inom ett avstånd av 12 m från platser där ammoniumnitrat hanteras

ska det vara rökförbud samt förbud mot öppen eld.

Ammoniumnitrat bör förvaras där inget annat gods förvaras. Golv bör vara av betong utan fördjupningar där ammoniumnitrat kan samlas.

- *Statens räddningsverk Sprängämnesinspektionens föreskrifter och allmänna råd om hantering av ammoniumnitrat (SÄIFS 1995:6)*

G3.9 TILLSTÅND FRÅN KOMMUNEN OM FÖRVARING AV MINERALGÖDSEL

NY

Max. 50 ton ammoniumnitrat får förvaras i samma byggnad utan tillstånd på en "lantgård". Högst 100 ton får förvaras på gården totalt utan tillstånd. Tillstånd för större volymer söker du hos din kommuns byggnadsnämnd.

- *Sprängämnesinspektionens föreskrifter och allmänna råd om hantering av ammoniumnitrat (SÄIFS 1995:6) 10 Kap.*

G3.10 STÖLD AV MINERALGÖDSEL

NY

Mineralgödsel med 16 viktprocent eller mer kväve i form av ammoniumnitrat omgärdas av särskilda regler eftersom det kan användas för att tillverka sprängmedel, t.ex. för terroristhandling. Reglerna innebär att man är skyldig att polisanmäla stöld av eller misstänkt beteende gällande dessa gödselmedel. Det är även förbjudet att sälja gödselmedlet till allmänheten.

• *EU-förordning 1907/2006 (Reach) och EU-förordning 98/2013.*

- *Sprängämnesinspektionens föreskrifter och allmänna råd om hantering av ammoniumnitrat (SÄIFS 1995:6)*

G3.11 VÄTEPEROXID

Väteperoxid med koncentration på 20 % eller mer är brandfarlig vara och det finns detaljerade regler om hantering. En riskutredning ska göras i samarbete med, och finnas tillgänglig för, berörd personal vid yrkesmässig hantering. Väteperoxid ska förvaras i separat, brandtekniskt avskilt utrymme på inhägnat område och behållare ska vara placerade i invallning. Det finns särskilda bestämmelser om märkning och varningsanslag.

- *Sprängämnesinspektionens föreskrifter och allmänna råd om hantering av väteperoxid (SÄIFS 1999:2) 3 Kap.*

G3.12 TILLSTÅND, VÄTEPEROXID

Väteperoxid med koncentrationen 20 vikt-% eller mer men mindre än 60 vikt-% till en samlad volym överstigande 100 liter får inte förvaras utan tillstånd från din kommun. Kontakta kommunen för mer information.

- *Sprängämnesinspektionens föreskrifter och allmänna råd om hantering av väteperoxid (SÄIFS 1999:2) 6 Kap.*

G3.13 TRANSPORT AV FARLIGT GODS

Denna information handlar främst om transporter i lantbrukarens huvudverksamhet och entreprenadarbeten som föraren är delaktig i. Exempel på farligt gods är vissa kemiska växtskyddsmedel, diesel, bensin, myrsyra och diskmedel till mjölkkningsanläggningar och avfall som spillolja och ackumulatorbatteri. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, reglerar transporter av farligt gods (ADRS). En särskild 1.3-utbildning krävs för transport av farligt gods som "värdeberäknad mängd". Mängden beror på vilken klass och farlighetsgrad det kemiska ämnet/produkten tillhör. Alla kemiska växtskyddsmedel är inte ADR-klassade, vilket framgår

av punkt 14 i produktens säkerhetsdatablad. För transport av dessa gäller samma krav som vid traktortransporter (se nedan). Kravet gäller även anställd personal som t.ex. packar, lastar och lossar farligt gods eller är passagerare i transporten. Utbildare av ADR 1.3 i Sverige kan hittas på www.msbmyndigheten.se, sök på adr-utbildare.

Det finns i praktiken två möjligheter till undantag från föreskrifterna, inklusive kravet på utbildning:

- 1 Farligt godsklassade kemiska växtskyddsmedel kan bl.a. beroende på förpackningsstorlek, transporteras enligt reglerna om "begränsad mängd", om man följer reglerna om sammansatta förpackningar samt UN-märkning (UN = identifikationsnummer).
- 2 Transporter av styckegods (t.ex. fat eller IBC = intermediate bulk container, en behållare med bl.a. maxvolym 3 m³, krav på besiktning och märkning) med traktor eller motorredskap i lantbruket är undantagna från reglerna om transporten sker efter detaljförsäljningsledet/lokaldepån. På detta sätt kan alla varor transporteras i obegränsad mängd. Villkoren är att åtgärder vidtagits för att motverka skador, att transportanordningarna kan stå emot belastningar, att förar- och passagerarutrymmet är avskilt från förvaringsutrymmet samt att förpackningarna är säkrade. För den som har ett giltigt kunskapsbevis för bekämpningsmedel lägst klass 2L finns en kortare distansutbildning via länsstyrelsen i Skåne. Kursen ger behörighet att även transportera annat ADR-klassat gods som värdeberäknad mängd. Efter utbildningen kan man transportera ADR-klassade produkter enligt reglerna om "värdeberäknad mängd" förutsatt att:
  - mängden transporterat gods ej överstiger poängvärde 1 000, avsändaren ska lämna en godsdeklaration där värdet framgår
  - godsdeklaration medföljer
  - förpackningar som används är typgodkända för transport av farligt gods samt UN-märkta och etiketterade med farlighetsetiketter, t.ex. brandfarligt, giftigt, frätande
  - brandsläckare med minst 2 kg pulver finns på fordonet.

Den största volym diesel som kan transporteras som värdeberäknad mängd är 1 000 liter (utbildning krävs!) förutsatt att inget annat farligt gods transporteras.

· *Lag (2006:263) om transport av farligt gods*
· *Förordning (2006:311) om transport av farligt gods*
· *Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter om transport av farligt gods på väg och i terräng (ADR-S) (MSBFS 2011:1) (senast ändrad genom MSBFS 2011:6)*

G4| Cisterner, rör och slangledningar där bensen, diesel eller oljor hanteras.

Avsnittet tar upp bestämmelserna för lagring av brandfarliga och explosiva varor som avser bensen, dieselolja, eldningsolja, spillolja och gas. Med cisterner menas här öppna s.k. farmartankar, ovan mark eller markförlagda, samt rör- och slangledningar som är kopplade till tankarna. Avsnittet omfattar även förvaringen av brandfarlig vätska i lösa behållare inom vattenskyddsområde. Två olika myndigheter reglerar förvaringen. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, hanterar brandskyddsaspekterna. Naturvårdsverket reglerar miljöskyddsaspekterna via miljöbalken. Myndigheterna samarbetar för att få gemensamma och enkla regler, men dessa dröjer. Vanligtvis handlägger miljö- och

hälsoskyddsnämnden miljöskyddet och byggnadsnämnden/räddningstjänsten brandfarliga och explosiva varor. Det finns flera miljöskaktionsavgifter kopplade till lagringen av brandfarlig vätska, se tabell 1 i Bilaga 3.

G4.1 SÄKER PLACERING

Cisterner ska placeras på ett jämnt och bärande underlag som inte är brännbart. De ska även vara skyddade mot trafik, nedfallande föremål samt ha påkörningsskydd i tillräcklig omfattning. Cisterner ska vara lätt åtkomliga för underhåll, kontroll och tillsyn. De ska vara konstruerade så att de är täta, ger ett tillfredsställande skydd mot brand, är skyddade mot korrosion samt kan motstå normalt tryck och väder. Det finns inget generellt krav på sekundärt skydd utanför vattenskyddsområde, men kommunen kan ställa krav, t.ex. nära ett vattendrag eller vid stor risk för att förorena grundvattnet.

· *Cisterner och rörledningar för brandfarliga vätskor (MSBFS 2011:8), 2 kap 22 §*

G4.2 UTRUSTNING PÅ CISTERN – ÖVERFYLLNINGSSKYDD

Cisterner ska vara utrustade med anordning för överflyllningsskydd.

· *Cisterner och rörledningar för brandfarliga vätskor (MSBFS 2011:8), 2 kapitlet 14 §*

G4.3 UTRUSTNING PÅ CISTERN – NIVÅ

Cisterner ska vara utrustade med anordning för avläsning av nivå.

· *Cisterner och rörledningar för brandfarliga vätskor (MSBFS 2011:8), 2 kapitlet 15 §*

G4.4 UTRUSTNING PÅ CISTERN – AVLÜFTNING

Cisterner ska vara utrustade med anordning för avluftning.

· *Cisterner och rörledningar för brandfarliga vätskor (MSBFS 2011:8), 2 kapitlet 15 §*

G4.5 UTRUSTNING PÅ CISTERN – PÅFYLLNING

Cisterner ska vara utrustade med anordning för fast anslutning för påfyllning.

· *Cisterner och rörledningar för brandfarliga vätskor (MSBFS 2011:8), 2 kapitlet 15 §*

G4.6 SKYLT PÅ CISTERN

Öppna cisterner ska ha en tillverkningsskylt på väl synlig plats, som anger tillverkare, tillverkningsår, tillverkningsnummer, volym, beräkningstemperatur och innehållets högsta densitet.

· *Cisterner och rörledningar för brandfarliga vätskor (MSBFS 2011:8), 2 kapitlet 7 §*

G4.7 NYINSTALLATIONER

Nyinstallation av cisterner och rörledningar för brandfarlig vätska utomhus ska 5 veckor innan skriftligt anmälas till miljö- och hälsoskyddsnämnden. Anmälan ska göras till miljökontoret i din kommun om cisternen ska installeras:

- i mark och innehåller mer än 1 m³ dieselbrännolja, eldningsolja eller spillolja
- utomhus, ovan mark och innehåller 1–10 m³ dieselbrännolja, eldningsolja eller spillolja
- för hantering av mer än 250 liter brandfarlig vätska inom vattenskyddsområde.

Regeln om anmälan gäller även rörledningar i mark samt vid utbyte av gamla cisterner mot nya. Om gamla cisterner återtas i bruk betraktas det som nyinstallation. Innan cisternerna används ska de kontrolleras av ett ackrediterat kontrollorgan. Swedac, www.swedac.se tel 033-17 77 00, tillhandahåller uppgifter om ackrediterade kontrollanter.

· Skydd mot mark- och vattenförorening vid lagring av brandfarliga vätskor (NFS 2003:24) 4 kapitlet 23 §

· Cisterner och rörledningar för brandfarliga vätskor (MSBFS 2011:8)

G4.8 ÅTERKOMMANDE KONTROLL AV CISTERNER

För diesel-, eldningsolja- och spilloljecisterner som rymmer mer än 1 m³ ovan mark samt diesel-, eldningsolja- och spilloljecisterner större än 1 m³ i mark är huvudregeln att återkommande kontroll ska ske vart 12:e år för K-cisterner, dvs. cisterner med dokumenterad korrosionsbeständighet (och skyddade S-cisterner), samt vart 6:e år för övriga S-cisterner. Regeln gäller även tillhörande rör- och slangledningar. Kontrollen ska utföras av ett ackrediterat kontrollorgan.

· Cisterner och rörledningar för brandfarliga vätskor (MSBFS 2011:8), 5 kapitlet

G4.9 KONTROLLRAPPORTER

Kontrollrapporterna behöver inte längre skickas in till tillsynsmyndigheten men ska liksom tidigare finnas tillgängliga till dess att cisternen varaktigt tagits ur bruk. Revisionskontroll ska även ske efter reparation av cisterner eller om stationära cisterner flyttats.

· Cisterner och rörledningar för brandfarliga vätskor (MSBFS 2011:8), 5 kapitlet 14 §

G4.10 TA CISTERNER UR BRUK

När cisterner eller rörledningar tas ur bruk ska de tömmas och rengöras. Åtgärder ska vidtas så att de inte kan fyllas (av misstag). Cisterner och rörledningar som tas ur bruk ska skriftligen anmälas till tillsynsmyndigheten.

· Skydd mot mark- och vattenförorening vid lagring av brandfarliga vätskor (NFS 2003:24), 9 kapitlet 1 §

G4.11 EXTRA REGLER INOM VATTENSKYDDSSOMRÅDE – INFORMERA MILJÖFÖRVALTNINGEN

Om du avser att hantera mer än 250 l brandfarlig vätska inom ett vattenskyddsområde måste du skriftligen anmäla detta till miljöförvaltningen i din kommun 5 veckor innan, oavsett om den ska förvaras i cistern, fat eller annan behållare.

· Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om skydd mot mark- och vattenföroreningar vid lagring av brandfarliga vätskor (NFS 2003:24) 4 kap. 1 §

G4.12 EXTRA REGLER INOM VATTENSKYDDSSOMRÅDE – STRÄNGARE KRAV

Ett vattenskyddsområde kan ha strängare regler. Kontakta din kommun för mer information.

· Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om skydd mot mark- och vattenföroreningar vid lagring av brandfarliga vätskor (NFS 2003:24) 1 kap. 3 §

G4.13 EXTRA REGLER INOM VATTENSKYDDSSOMRÅDE – SPILL OCH LÄCKAGE

De krav som i normalfallet gäller för cisterner större än 1 m³ gäller även inom vattenskyddsområdet. Dessutom ska spill och läckage invid hanteringen kunna samlas ihop och tas omhand.

· Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om skydd mot mark- och vattenföroreningar vid lagring av brandfarliga vätskor (NFS 2003:24) 10 Kap. 1 §

G4.14 EXTRA REGLER INOM VATTENSKYDDSSOMRÅDE – INFORMATIONSSKYLT

En väl synlig och gedigen skylt om "Vattenskyddsområde" ska finnas vid påfyllningsröret.

· Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om skydd mot mark- och vattenföroreningar vid lagring av brandfarliga vätskor (NFS 2003:24) 10 Kap. 2 §

G4.15 SEKUNDÄRT SKYDD OCH ÅTERKOMMANDE KONTROLL INOM VATTENSKYDDSSOMRÅDE

Då cisterner eller lösa behållare om totalt mer än 250 liter brandfarlig vätska installeras i ett befintligt vattenskyddsområde ska dessa ha ett sekundärt skydd mot läckage. Det kan t.ex. vara en invallning, dubbelmantlad cistern eller tät betongplatta med ett uppsamlingskärl. Skyddet ska rymma minst hälften av lagrad vätskevolym, dock minst den största behållarens hela volym, och vara utformat så att kontroll är möjlig. Även tillhörande rörledningar ska vara dubbelmantlade eller ha sekundärt skydd.

· Skydd mot mark- och vattenförorening vid lagring av brandfarliga vätskor (NFS 2003:24), 10 kapitlet 3 §

G4.16 UNDANTAG

Undantag från krav på sekundärt skydd gäller om cisternerna står i pannrum eller bostadshus. Det generella kravet gäller inte längre för cisterner och lösa behållare med tillhörande rörledningar som redan finns på plats då ett vattenskyddsområde inrättas. En cistern behöver inte grävas upp och förses med sekundärt skydd i samband med ett nybildat vattenskyddsområde, men tillsynsmyndigheten kan förelägga om sekundärt skydd i varje enskilt fall. I stället halveras tiden för återkommande kontroller till vart 6:e år för K-cisterner och S-cisterner med certifierat in- och utväldigt korrosionsskydd, samt vart 3:e år för vanlig S-cistern. Ett sekundärt skydd kan alltså förlänga kontrollintervallerna till 12 respektive 6 år.

· Skydd mot mark- och vattenförorening vid lagring av brandfarliga vätskor (NFS 2003:24), 10 kapitlet 6 §

G5| Energiproduktion

G5.1 NYINSTALLATION ELLER VÄSENTLIGA FÖRÄNDRINGAR SOM RÖR ENERGIFÖRSÖRJNINGEN

Vid nyinstallation eller väsentlig förändring av utrustning som rör företagets energiförsörjning ska kommunens byggnadsnämnd respektive miljönämnden kontaktas. Bygglov krävs för att inrätta fasta cisterner, andra fasta anläggningar för kemiska produkter som är hälso- och miljöfarliga, samt för varor som innebär risker för brand eller olyckshändelser. Byggnadsanmälan ska också göras vid installation eller väsentlig ändring av eldstäder och rökkanaler. All förbränning av kadaver i egen panna kräver tillstånd från Jordbruksverket.

Fastbränsleladdade anläggningar större än 500 kW är anmälningspliktiga (se Faktaruta 1) om andra bränslen än eldningsolja eller bränslegas används. Anmälan ska ske till kommunens miljönämnd. Anmälningspliktiga är även anläggningar större än 10 MW som endast förbränner

eldningsolja eller bränslegas. Stationär förbränningsmotor för elförsörjning vid elavbrott är undantagen kravet på anmälningsplikt i båda dessa fall. Utsläppskraven fastställs i anmälnings- respektive tillståndprocessen.

En viktig branschpraxis är Lantbrukets brandskyddskommitté, LBK. De ger rekommendationer på hur värmeanläggningar ska utföras för att få en hög brandsäkerhet. Mer information, se LBK-pärmen, flik 4 och på www.lantbruketsbrandskydd.nu.

· *Plan- och bygglag (2010:900)*

FAKTARUTA 1: Några exempel på anmälnings- och tillståndspliktiga verksamheter enl. SFS 1998:899

Anmälningspliktiga

- Anläggning med djurhållning med färre djur än i tabellerna över tillståndsplikt vid G1, men mer än 100 djurenheter totalt på gården (se räkneexempel).
- Anläggning för förbränning med en total installerad tillförd effekt av mer än 500 kW av annat bränsle än enbart eldningsolja eller bränslegas (t.ex. flis, halm).
- Beredning eller konservering av frukt, bär, rotfrukter eller grönsaker på mer än 2 000 ton råvara per år.
- Tillverkning av mer än 5 000 ton bruksfärdigt spannmålsfoder eller 500 ton annat foder (ej vegetabiliska oljekakor) till försäljning per år.
- Slakteri för en produktion baserad på mer än 50 ton och till och med 7 500 ton slaktvikt per kalenderår.
- Anläggning för mellanlagring av avfall om den totala avfallsmängden är större än 10 ton vid något enskilt tillfälle.
- Uppodling av annan mark än jordbruksmark för produktion av foder, livsmedel m.m.
- Anläggning för framställning av upp till 150 000 m³ gasformigt bränsle (till exempel biogas) per kalenderår.
- Verksamhet med ett vindkraftverk som inklusive rotorblad är högre än 50 meter.

Tillståndspliktiga

- Anläggning med djurhållning där tillståndsplikt gäller enligt miljöbalkens verksamhetskod 1.10 och 1.11 (se tabeller vid G1).
- Inrätta avloppsanordning som en eller flera vattentoaletter ska anslutas till.
- Ansluta en vattentoalett till en befintlig avloppsanordning.

För räkneexempel från anmälningspliktig anläggning (dikoproduktion), se G1.

G5.2 STOFTUTSLÄPP

Följande krav finns på stoftutsläpp:

- Anläggning inom effektområde 500 kW–3 MW, belägen i tätort: max 100 mg/m³ (ntg vid 13 % CO₂).
- Anläggning 500 kW–3 MW, belägen utanför tätort: max 350 mg/m³ (ntg vid 13 % CO₂).
- För anläggningar upp till 500 kW finns inga allmänna råd från Naturvårdsverket, men för svanenmärkning måste stoftutsläppen ligga på ca 80 mg/m³ (ntg vid 13 % CO₂) inom eller utom tätort. Mer information finns på www.svanen.nu. Reglering finns även i Boverkets byggregler, BBR; för anläggningar med automatisk bränsletillförsel gäller max 100 mg/m³ för ≤ 50 kW och max 80 mg/m³ för > 50–300 kW. Vid en ny anläggning bör

krav ställas på åtminstone 100 mg/m³ (ntg vid 13 % CO₂). Energimyndighetens skrift "Närvärme med biobränsle" finns på www.energimyndigheten.se. Den omfattar teknik, författningskrav och miljökrav för anläggningar mellan 300 kW och 10 MW.

· *Naturvårdsverkets allmänna råd om Fastbränsleeldade anläggningar 500 kW-10 MW (AR 87:2)*

G5.3 SVAVELHALT

Utsläppet av svavel vid förbränning får inte överstiga 0,10 mg svavel/MJ bränsle som årsmedelvärde. Kravet gäller oavsett bränsle. Vid flera pannor gäller kraven det samlade utsläppet.

· *Förordning (1998:946) om svavelhaltigt bränsle 7 §*

G6| Kyl- värme- och klimatanläggningar

Reglerna gäller fluorerade växthusgaser, så kallade F-gaser (bl.a. CFC, HCFC, HFC) samt haloner som används som köldmedium eller brandsläckningsmedel. Flera av dessa gaser bidrar till att bryta ned ozonskiktet som skyddar jorden från solens ultraviolettera strålning.

Flera har starka klimatpåverkande egenskaper. Syftet är att förhindra och minska utsläppen av de fluorerade växthusgaser som har stark klimatpåverkan samt att ersätta ozonnedbrytande ämnen med fullgoda alternativ. De svenska reglerna har ändrats till att motsvara EU:s. Bl.a. upphävs kravet på ackreditering för kyl-, luftkonditionerings- och värmepumpsutrustning. Istället ska företaget vara registrerat, företagscertifiering, och all personal ska vara utbildad, personcertifiering. Flera miljö sanktionsavgifter är kopplade till användningen av köldmedia, se tabell 1 i Bilaga 3.

G6.1 ERSÄTTNING AV CFC

Det råder allmänt förbud mot yrkesmässig tillverkning, användning och överlåtelse av CFC, HCFC och halon med följande undantag: HCFC får användas i befintliga utrustningar tills vidare om de var i drift 1 juni 2002 och fortfarande används. Däremot får inte HCFC fyllas på i dessa utrustningar. CFC får tills vidare användas i t.ex. kylar och frysar, som var i drift 1 januari 2005 och innehåller högst 900 g CFC, förutsatt att anläggningen inte flyttas. Haloner är totalförbjudna utom i försvaret. HFC är en mycket stark växthusgas, men det finns ännu inga restriktioner för nyinstallation. Nya anläggningar kan i stället använda kolväten, ammoniak och koldioxid. En mer fullständig lista över ämnen och R-nummer än den som visas här finns på www.naturvardsverket.se. Sök på köldmedieförteckning.

· *Förordning (2007:846) om fluorerade växthusgaser och ozonnedbrytande ämnen*

G6.2 LÄCKAGEKONTROLL

Läckagekontroll ska göras enligt tabell nedan (alternativt bland tabellerna i slutet av detta avsnitt, Allmänna Gårdskrav), samt efter installation och ingrepp. Med enhetsaggregat menas att utrustningen utgör ett slutet system.

· *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 842/2006 om vissa fluorerade växthusgaser Art 3.2*

G6.3 UPPFÖLJNING

Ett åtgärdat läckage ska följas upp inom en månad av certifierad reparatör.

· *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) 842/2006 om vissa fluorerade växthusgaser Art 3.2*

G6.4 INSTALLATION AV NYA AGGREGAT

Tillsynsmyndigheten ska underrättas i god tid före installation av ett stationärt aggregat som innehåller 10 kg F-gaser eller mer.

· *Förordning (2007:846) om fluorerade växthusgaser och ozonnedbrytande ämnen 28 §*

G6.5 KONTROLLRAPPORTER

Om den totala köldmediemängden är 10 kg eller mer, ska verksamhetsutövaren rapportera resultatet av den återkommande läckagekontrollen till tillsynsmyndigheten samt informera om utrustning som skrotats under året. Uppgifterna ska lämnas senast 31 mars nästkommande år. Utrustning som innehåller mindre än 3 kg F-gaser ska inte räknas in i denna mängd.

· *Förordning (2007:846) om fluorerade växthusgaser och ozonnedbrytande ämnen 29 §*

G6.6 EJ ANVÄNT AGGREGAT

Tillsynsmyndigheten ska underrättas om ett stationärt aggregat som innehåller 10 kg F-gaser eller mer inte längre används.

· *Förordning (2007:846) om fluorerade växthusgaser och ozonnedbrytande ämnen, 29 §*

G6.7 INGREPP/REPARATIONER I ANLÄGGNINGEN

Installation, kontroll och service av utrustning ska utföras av certifierad personal, vars certifikat man är skyldig att kontrollera.

· *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 842/2006 av den 17 maj 2006 om vissa fluorerade växthusgaser (Text av betydelse för EES)*

· *Förordning (2007:846) om fluorerade växthusgaser och ozonnedbrytande ämnen*

G7 | Avfall

Med avfall menas alla föremål, ämnen eller substanser som innehavaren vill eller är skyldig att göra sig av med. Den svenska avfallsförordningen har på förebyggande arbete för att förhindra att avfall uppkommer, att klargöra skillnaden i övergången från avfall till produkt samt att definiera begreppen återvinning och bortförskaffande. För lantbruket innebär det att biologisk behandling i form av kompostering och rötning likställs med materialåtervinning.

Avfall som kan uppkomma på gården är brännbart, komposterbart (och animaliska biprodukter), återvinningsbart, deponimaterial och farligt avfall, se punkt G8. Allt avfall ska omhändertas för kompostering, återvinning eller återanvändning; inget ska deponeras eller brännas på gården. Det finns ett allmänt förbud mot att deponera organiskt avfall. Hantering av övrigt avfall regleras av den kommunala renhållningsordningen.

G7.1 HANTERING, SORTERING OCH INLÄMNING

Hanteringen av avfall utöver farligt avfall regleras av den kommunala renhållningsordningen. Brännbart och komposterbart avfall liksom hushållsavfall samlas in av kommunen. Återvinningsbart avfall lämnas till kommunal mottagningsstation för omhändertagande.

Det är förbjudet att deponera (SFS 2001:512) organiskt avfall. Detta bör komposteras inom företaget. Observera riskerna för kväveläckage i form av lakvatten från kompost samt kväveavgivning till luften. För omhändertagande av kadaver och andra animaliska biprodukter, se EG 1069/2009. Organiskt material som får brännas hemma på gården är endast ris, löv och rent trämaterial, med reservation för risken att störa grannar med rök. Inom detaljplanlagt område kan kommunen utfärda eldningsförbud.

Förpackningar och avfallsslag med insamlingssystem via producentansvar ska sorteras ut från övrigt avfall och lämnas in för återvinning.

Producenterna ska ordna insamlingssystem, samt se till att avfallet tas om hand. För flera av avfallsslagen är producenten också skyldig att informera om tillgängliga insamlingssystem.

Följande avfallsslag omfattas av producentansvar:

- förpackningar (SFS 2006:1273)
- returpapper (SFS 1994:1205)
- batterier (SFS 2008:834)
- däck (SFS 1994:1236)
- bilar (SFS 2007:185)
- glödlampor och belysningsarmaturer (SFS 2000:208)
- elektriska och elektroniska produkter (SFS 2005:209).

· *Miljöbalken (1998:808) 15 Kap.*

· *Förordning (2001:512) om deponering av avfall*

· *Förordning (2006:1273) om producentansvar för förpackningar*

· *Förordning (1994:1205) om producentansvar för returpapper*

· *Förordning (2008:834) om producentansvar för batterier*

· *Förordning (1994:1236) om producentansvar för däck*

· *Förordning (2007:185) om producentansvar för bilar*

· *Förordning (2000:208) om producentansvar för glödlampor och vissa belysningsarmaturer*

· *Förordning (2005:209) om producentansvar för elektriska och elektroniska produkter*

· *Statens jordbruksverk Hantering av djurkadaver och andra animaliska biprodukter (SJVFS 1998:34)*

· *Avfallsförordning (2011:927)*

G7.2 LANTBRUKSPASTER

Insamling av ensilageplast, plastdunkar och liknande organiseras av SvegRetur. En faktura eller leveranssedel som styrker att återvinningsavgiften är betald, måste kunna uppvisas vid insamlingen.

Sorterat material kan lämnas kostnadsfritt under några dagar på bestämda platser. All plast som tas emot för återvinning ska vara ren och torr och får inte innehålla föremål som järn, jord, sten, grus eller gammalt ensilage. Plasten måste lämnas sorterad i följande huvudfraktioner och underfraktioner (underfraktioner inom parentes):

- Störsäck för mineralgödsel eller utsäde, med eller utan innersäck.
- Ensilagesträckfilm (inget nät eller garn).
- Folie m.m. (plansilofolie, ensilagesäck, odlingsfolie, ensilageslang, mantelfolie, mineralgödelsäckar 25/50 kg, pallhuvar från mineralgödelsäckar 25/50 kg).
- Plasthylsor (hylsor från ensilagesträckfilm, folie och nät).
- Nät m.m. (nät, plastgarn, ej sisalgarn och odlingsväv).
- Dunkar (från växtskyddsmedel och vattenlösliga kemikalier, t.ex. ensilerings- och rengöringsmedel).

Inom varje huvudfraktion sorteras de olika materialen för sig. Storsäckars innersäck och yttersäck behöver inte skiljas åt. Dunkar lämnas rengjorda, dropptorra och utan lock. Dunkar för växtskyddsmedel märkta med säkerhetsfraserna S56 och S60 tas inte emot utan ska hanteras som farligt avfall (KIFS 2005:5). Noggranna sköljinstruktioner med upplysningar om emballage för växtskyddsmedel finns på www.svensktvaxtskydd.se. Ej rengjorda dunkar tas inte emot utan ska lämnas som farligt avfall. Upplysning om dagar, platser, sortering och rengöring finns på www.svepretur.se samt, när det gäller kemiska växtskyddsmedel, hos den lokala återförsäljaren. Det finns möjlighet att mot betalning avtala om hämtning på gården i samband med insamlingskampanjen. Samma sorteringsregler gäller.

· *Förordning (2006:1273) om producentansvar för förpackningar*, 5 §

G7.3 ANIMALISKA BIPRODUKTER

Med animaliska biprodukter menas bland annat gödsel, mag- och tarminnehåll, kadaver, delar av slaktade djur som inte ska användas för livsmedel, specificerat riskmaterial m.m. Även avfall från slakterier och andra bearbetningsanläggningar räknas in. Den fullständiga listan är lång, mer information finns på www.jordbruksverket.se, med en direkt länk till EU:s förordning om animaliska biprodukter som inte är avsedda att användas som livsmedel. Där fastställs folk- och djurhälsobestämmelser om insamling, transport, lagring, bearbetning och användning eller bortskaffande av animaliska biprodukter så att dessa inte innebär några risker för folk- eller djurhälsan. Biproduktsförordningen är direkt tillämplig i hela EU. Det finns kompletterande regelverk i Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2006:84, 2014:33), bland annat om hantering av djurkadaver. Information om församlingar och områden som klassas som glesbygd; se Faktabank i www.miljohusesyn.nu, 4 Känsliga områden. eller www.jordbruksverket.se, Odling – Växtnäring – Sprida gödselmedel – Sprida gödselmedel i känsliga områden.

Anmälan om anläggning

Innan du börjar med en verksamhet ska du anmäla din anläggning till Jordbruksverket om denna anläggning på något sätt framställer, transporterar, hanterar, bearbetar, lagrar, släpper ut på marknaden, distribuerar, använder eller bortskaffar animaliska biprodukter eller framställda produkter. De anläggningar som kräver godkännande måste kontrolleras av Jordbruksverket innan de kan få ett godkännande.

För att få ta en anläggning i drift där obearbetade animaliska biprodukter hanteras, t.ex. stallgödsel för att tillverka och sälja jord, måste den först godkännas av Jordbruksverket. Här ställs krav på hygienisering i form av värmebehandling på 70 °C under 60 minuter eller annan metod som ger en hygieniskt likvärdig slutprodukt.

Mer information finns på www.jordbruksverket.se under Djur – Djurprodukter – Anläggningar – Anmälan om anläggning.

· *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1069/2009 av den 21 oktober 2009 om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om upphävande av förordning (EG) nr 1774/2*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om befattning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur (SJVFS 2014:43) 1 kap. 9 §*

· *Kommissionens förordning (EU) nr 142/2011 av den 25 februari 2011 om genomförande av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1069/2009 om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas*

G7.4 KANYLER OCH LÄKEMEDELSRESTER

Kanyler räknas som "stickande" och "skärande" avfall, och ska kapslas in innan de lämnas till mottagaren. Apoteket har en avfallslåda för verksamhetsrester, t.ex. läkemedelsrester, använda kanyler och skalpeller (om dessa är förpackade i punktionssäker behållare). Lådan kan beställas från samtliga apotek, och har varunummer 20 40 10. Man kan även förvara dem i en burk som sedan försluts väl (t.ex. gjuts in i gips). Om använda kanyler kan innebära fara för smitta ska de behandlas som farligt avfall. Kanyler och läkemedelsrester ska hanteras och förvaras så att livsmedel inte förorenas eller djur kan få i sig läkemedel av misstag. Du måste själv kontrollera vad som gäller vid hantering av kanyler i din kommun.

· *Avfallsförordning (2011:927)*

G7.5 TRANSPORT AV AVFALL

Utan anmälan/tillstånd får du transportera upp till 10 ton eller 50 kubikmeter övrigt avfall om det uppkommit i yrkesmässig verksamhet. Gränserna gäller per kalenderår. Gödsel anses inte vara avfall när det används som jordförbättringsmedel inom ramen för en laglig spridning på väl definierade marker.

· *Naturvårdsverkets föreskrifter om transport av avfall (NFS 2005:3) 2-3 §§*

· *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1069/2009 av den 21 oktober 2009 om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om upphävande av förordning (EG) nr 1774/2*

· *Avfallsförordning (2011:927)*

G7.6 TRANSPORT AV STALLGÖDSEL

IEU:s förordning om animaliska biprodukter, se punkt G7.4, finns det krav på handelsdokument om man transporterar gödsel till annan användning än för spridning på åkermark. Ett förenklat handelsdokument för transporter inom Sverige finns på www.jordbruksverket.se, sök på "handelsdokument". Dokumentet ska utfärdas i tre exemplar. Originalen ska medfölja sändningen fram till slutdestinationen och sparas av mottagaren. Producenten behåller en kopia och den andra behålls av transportören. Dokumenten ska sparas i fem år.

Om du dokumenterar enligt de krav som framgår av Jordbruksverkets föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring så behöver du inte längre använda handelsdokument när du skickar gödsel till anläggningar som till exempel biogas- eller komposteringsanläggningar.

Om du transporterar gödsel med motorredskap klass II behöver du inte heller märka fordonet eller behållaren enligt de grundkrav lagstiftningen ställer.

· *Avfallsförordning (2011:927)*

· *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1069/2009 av den 21 oktober 2009 om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om upphävande av förordning (EG) nr 1774/2*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om befattning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur (SJVFS 2014:43) 1 kap. 9 §*

G8| Farligt avfall

Farligt avfall får på grund av sin miljöfarlighet inte hanteras som vanligt hushålls- och industriavfall. Det ska förvaras och hanteras lika säkert som miljö- och hälsofarliga kemikalier. Det är inte tillåtet att bränna farligt avfall hemma på gården eller på annat sätt omhändertar farligt avfall utan tillstånd.

G8.1 OMHÄNDERTAGANDE

Bortförskaffande regleras i detalj och avfallet ska tas om hand av godkänd mottagare. Exempel på farligt avfall är spillolja, oljefilter, rester av lösningsmedel, lacker, färger, kemiska växtskyddsmedel och vissa veterinärmedicinska preparat, förpackningar med rester av kemikalier (exempelvis ej noggrant ursköljda sprutdunkar eller oljedunkar som inte är dropptorra), torkdukar och uppsamlingsmaterial som är förorenade av olja samt kasserad elektronik och tungmetallhaltiga varor som batterier och lysrör. Även begagnad glykol är farligt avfall om den består av etylenglykol (propylenglykol behöver däremot inte hanteras som farligt avfall).

• *Avfallsförordning (2011:927)*

G8.2 AVFALLSJOURNAL

Anteckningar måste föras med uppgifter om mängder och typer av farligt avfall som lämnar verksamheten. Den *uppkomna* mängden avfall ska journalföras, inte bara det som lämnar gården. Kör man i väg avfall vart tredje år ska ändå den årligen uppkomna mängden journalföras år från år. Även till vilken anläggning avfallet transporteras ska antecknas. För detta finns en blankett, Avfallsjournal, som bilaga i Miljöhusesyn. Journalen ska sparas i minst tre år. Journalen uppfyller även kraven på dokumentation vid egen transport av farligt avfall.

• *Avfallsförordning (2011:927) 55 §*

G8.3 TRANSPORT AV FARLIGT AVFALL

Anmälan krävs för:

- transport av farligt avfall som har uppkommit i yrkesmässig verksamhet och om du transporterar högst 100 kg eller 100 liter farligt avfall per kalenderår
- transport av farligt avfall som innehåller farliga jordbrukskemikalier, flygaska och pannaska från oljeförbränning, smittförande avfall, asbestinnehållande avfall, avfall från förbränning eller pyrolys av hushållsavfall och liknande handels-, industri- och institutionsavfall (för avfallskoder, se 37 § i avfallsförordningen 2011:927).

Avfall som innehåller kvicksilver, förutom lysrör och andra ljuskällor, samt avfall som innehåller cyanid, kadmium eller en PCB-produkt får dock inte transporteras utan tillstånd, oavsett mängd/vikt.

Blankett för anmälan

Länsstyrelsen har blanketter för anmälan om egen transport av farligt avfall. En anmälan är giltig i fem år. Anmälan ska innehålla uppgifter om namn, adress, företags- eller personnummer, avfallsslag och mottagare av avfallet. För att korrekt ange avfallsslag bör man även skriva EWC-koder.

Tillstånd krävs:

- om du under ett kalenderår transporterar mer än 100 kg eller 100 liter farligt avfall, eller mer än 10 ton eller 50 kubikmeter övrigt avfall

- om du transporterar avfall som innehåller kvicksilver oavsett mängd, om avfallet utgörs av annat än hela lysrör eller andra ljuskällor
- om du transporterar avfall som innehåller cyanid, kadmium eller en PCB-produkt, oavsett mängd.

Undantag från tillståndsplikten görs för avfall som innehåller farliga jordbrukskemikalier, flygaska och pannaska från oljeförbränning, smittförande avfall, asbestinnehållande avfall, avfall från förbränning eller pyrolys av hushållsavfall och liknande handels-, industri- och institutionsavfall. Se ovan, under "Anmälan krävs för:".

Elektriska och elektroniska produkter

Producentansvaret för elektriska och elektroniska produkter samt producentansvaret för batterier innebär att producenterna ansvarar för att produkterna, när de blir avfall, samlas in och återvinns. Producentansvaret för elavfall omfattar alla batterier och i stort sett alla elektriska apparater inklusive belysningsutrustning. Fasta elektriska installationer ingår inte. Elavfall och förbrukade batterier klassas normalt som farligt avfall. Elavfall och batterier ska lämnas till kommunernas återvinningscentraler eller annat anvisat insamlingsställe. Kontakta kommunen för upplysningar om inlämningsställen. Blybatterier som väger mer än 3 kg (bl.a. bilbatterier) får lämnas till den som i yrkesmässig verksamhet tillhandahåller sådana batterier. Se tabell *Exempel på EWC-koder*, (alternativt bland tabellerna i slutet av detta avsnitt, Allmänna Gårdskrav).

• *Avfallsförordning (2011:927) 36 § 2b*

G8.4 ENTREPRENÖR

Om du anlitar en entreprenör är du skyldig att kontrollera att denne har tillstånd för transport av farligt avfall. Omhändertagande och upparbetning av farligt avfall från t.ex. jordbruk, grönsaks- eller växthusodling är normalt förknippat med kostnader, medan farligt avfall från hushåll lämnas kostnadsfritt eftersom det ingår i avfallstaxan.

• *Avfallsförordning (2011:927) - 60 §*

G8.5 TRANSPORTDOKUMENT

Ett transportdokument ska bifogas transporten och innehålla uppgifter om avsändare, transportör, mottagare, avfallsslag och avfallsmängd. Transportdokumentet ska undertecknas av avsändaren och av mottagaren när det farliga avfallet tas emot.

Förslag till transportdokument finns under Faktabank - Material för nedladdning. OBS! Blankett för anmälan om egetransport av farligt avfall finns hos din länsstyrelse.

• *Avfallsförordningen (2011:927), 42 §*

G8.6 MOTTAGARBEVIS

När farligt avfall lämnas till en entreprenör eller återvinningsstation, som har tillstånd att hantera farligt avfall, erhålls mottagarbevis med specifikation på de avlämnade fraktionerna. Dessa ska sparas i minst tre år. Se till att dessa överensstämmer med avfallsjournalen.

• *Naturvårdsverkets föreskrifter om transport av avfall (NFS 2005:3) - 6 §*

G9| Producentansvar

G9.1 PRODUCENTANSVAR VID ANVÄNDNING AV FÖRPACKNINGAR

Med producentansvar menas att de som tillverkar, importerar eller säljer varor eller förpackningar har ett ansvar att se till att avfall samlas in, transporteras bort, återvinns, återanvänds eller bortskaffas på ett miljömässigt godtagbart sätt. Produkter från trädgårdsföretag levereras nästan alltid med emballage. Trädgårdsföretagaren har ett ansvar för att de förpackningar man använder tas om hand. Förpackningarna ska samlas in och återanvändas eller återvinnas på ett miljömässigt godtagbart sätt. För att klara insamling och återvinning av förpackningar har näringslivet olika materialbolag som administreras av FTI (Förpacknings- och Tidningsinsamlingen), där vart och ett ansvarar för sitt avfallsslag. Reglerna gäller även lantbrukare som levererar andra typer av förpackade produkter t.ex. ägg. Exempel på förpackningar inom trädgårdsodlingen är hållbrickor, kartonger, plastfilm, påsar, sveppapper, frigitlådor, hörnstöd till pallar och inreden, t.ex. formpressade inläggsskikt. Krukor räknas inte som förpackningar.

Förpackningsavgifterna administreras av REPA som erbjuder alla företag som importerar, fyller en förpackning eller säljer en vara, tillgång till det rikstäckande återvinningssystemet för förpackningar. Genom att betala förpackningsavgifter till REPA fullgör företagen sitt producentansvar. Avgifterna finansierar hanteringen av återvinningsstationer där konsumenter lämnar förpackningar för återvinning. Ta kontakt med antingen din producentförening, tillverkaren av förpackningen eller REPA-registret, www.repa.se, tel. 0200-88 03 10 om förpackningsavgift, serviceförpackning (om du endast är fyllare av en förpackning) eller särskilda avtal.

· *Förordning (2006:1273) om producentansvar för förpackningar*, 5 §

G10| Skydd mot brand och olyckor

G10.1 UPPFÖLJNING AV BRANDSKYDD – SYSTEMATISKT BRANDSKYDDSARBETE

Ägare eller brukare av byggnader eller andra anläggningar bör bedriva ett systematiskt brandskyddsarbete (SBA) för att säkerställa en tillräcklig brandskyddsnivå med åtgärder som förebygger brand samt åtgärder vid brand. Man bör dokumentera brandskyddsarbetet om det är nödvändigt för att kunna kontrollera och följa upp brister samt för att kunna informera och utbilda personalen i brandskydd. Företagaren bör själv kunna göra den dokumentation som behövs. Det systematiska brandskyddsarbetet syftar till att:

- förhindra uppkomst av brand
- utgöra en del i en insatsplan för räddningstjänsten
- i ett tidigt skede upptäcka eventuella fel eller brister i brandskyddet
- underlätta att genomföra rätta åtgärder vid en eventuell brand.

Ovanstående kan kräva både ett tekniskt och ett organisatoriskt brandskydd. Regelbunden myndighetskontroll av brandskyddet, brandsyn, har upphört, men kommunerna kan självständigt besluta om tillsyn på exempelvis lantbruk, trädgårdsföretag och hästanläggningar.

Exempel på förebyggande brandskyddsåtgärder

- Förhindra uppkomst av brand genom att undanröja tändkällor, förhindra anlagd brand, hålla god ordning och reda, kontrollera elutrustning m.m.

- Kontrollera att utrymningsvägar hålls fria och är lätt öppningsbara.
- Plan för evakuering av djur och möjlighet att delge denna kunskap och erfarenhet till räddningstjänsten.
- Förhindra rök- och brandspridning genom att kontrollera att brandcellsgränser hålls intakta för att utgöra en begränsningslinje mot en brands snabba spridning.
- Underlätta släckning genom bra tillgång till släckredskap, kunskap och övning.
  - *Statens räddningsverks allmänna råd och kommentarer om systematiskt brandskyddsarbete (SR VFS 2004:3)*
  - *Statens räddningsverks föreskrifter om skriftlig redogörelse för brandskyddet (SR VFS 2003:10)*
  - *Lag (2003:778) om skydd mot olyckor*

G10.2 SKRIFTLIG REDOGÖRELSE FÖR BRANDSKYDDET

Enstaka mycket stora lantbruks- och trädgårdsanläggningar kan klassas som industri. De ska då lämna in en skriftlig redogörelse till kommunen. Nedanstående kriterier gäller för att klassas som industri:

- 1 Fler än 20 anställda (utöver kontorspersonal) som vistas samtidigt i byggnaden.
- 2 Byggnaden eller andra anläggningar har en sammanlagd yta större än 2 500 kvm.
- 3 Innehar tillstånd enligt lagen (1988:868) om brandfarliga varor. Även kulturhistoriskt klassade byggnader ska lämna in skriftlig redogörelse.
  - *Statens räddningsverks föreskrifter om skriftlig redogörelse för brandskyddet (SR VFS 2003:10)*

G10.3 SLÄCKNINGSTRUSTNING OCH INTERN INSATSPLAN

Ägare och brukare av byggnader ska i skälighets omfattning hålla utrustning för släckning av brand och för livräddning vid brand eller annan olycka och i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra och begränsa skador till följd av brand.

En intern insatsplan bör finnas för att hjälpa räddningstjänsten att göra de rätta prioriteringarna och underlätta släckning vid en eventuell brand. Insatsplanen ska innehålla information som räddningstjänsten behöver vid en insats. T.ex. vad som är viktigast att skydda, brandrisker och skyddsåtgärder som vidtagits, hur utrymning av djur ska gå till samt var användbart vattenuttag finns. Insatsplanen ska finnas lätt tillgänglig och överlämnas till räddningstjänsten vid en eventuell olycka. I LBK-pärmen (se G10.4), flik 2, finns exempel på en insatsplan.

· *Statens räddningsverks allmänna råd och kommentarer om systematiskt brandskyddsarbete (SR VFS 2004:3)*

G10.4 LANTBRUKETS BRANDSKYDDSKOMMITTE, LBK

LBK-pärmen med rekommendationer bör finnas på varje lantbruksföretag. Den kan beställas från Brandskyddsföreningen på 08-588 475 00 eller laddas ner från www.lantbruketsbrandskydd.nu, där även mer information finns. För ytterligare hjälp, ta kontakt med Lantbrukets brandskyddskommitté, tel. 08-588 475 17.

En checklista som kan ligga till grund för det systematiska brandskyddsarbetet finns i pärmen under flik 2 (se www.lantbruketsbrandskydd.nu). Först görs en noggrann genomgång av brandskyddet i verksamheten. Därefter kontrolleras brandskyddet mot checklistan kontinuerligt.

TABELL 1: Tillståndsplikt enligt miljöbalken, verksamhetskod 1.10, enligt IPPC-direktivet

Anläggning med mer än:	
A	40 000 platser för fjäderfä
B	mer än 2 000 platser för slaktsvin, tyngre än 30 kg, avsedda för produktion (som slaktsvin räknas även obetäckta gyltor)
C	750 platser för suggor (som suggor räknas även betäckta gyltor)
D	så många platser för fjäderfä, slaktsvin eller suggor att platserna tillsammans motsvarar mer än 200 djurenheter definierade enligt Tabell 4 , sidan 52

TABELL 2: Tillståndsplikt enligt miljöbalken, verksamhetskod 1.11

Anläggning med stadigvarande djurhållning med mer än 400 djurenheter av
- nötkreatur
- hästar
- minkar

TABELL 3: Räkneexempel från anmälningspliktig anläggning (dikoproduktion)

Förutsättningar; 110 dikor + rekrytering, 3 tjurar, kalvning april–maj, slaktas vid 22 mån. Antalet djur är som störst under den period när alla småkalvar är födda fram tills att stutar/kvigor skickas till slakt, under perioden maj–februari. Dock ökar antalet djurenheter i två steg: dels när kalvarna passerar 1-månadsgränsen, dels när de passerar 6-månadersgränsen.					
Djurslag	Antal djur per djurenhet	Antal djur	Antal djurenheter	Antal djur	Antal djurenheter
		c3c4Maj		newCol5newCol6November	
110 dikor	3	110	36,7	110	36,7
Kalvar yngre än en månad	Räknas ej	88	0	0	0
Kalvar 1-6 mån	6	22	3,7	0	0
Ungdjur >6 mån	3	110	36,6	220	73,3
3 tjurar	3	3	1	3	1
c1c2Summa		333	78	333	111

TABELL 4: Anmälningsplikt enligt miljöbalken, verksamhetskod 1.20, för verksamheter med stadigvarande djurhållning med mer än 100 djurenheter (DE)

Med en djurenhet (DE) menas
1 mjölkko (som mjölkko räknas även sinko)
6 kalvar, en månad eller äldre. Med kalv avses ett nötkreatur upp till sex månaders ålder. Kalvar upp till en månads ålder räknas till moderdjuret
3 övriga nöt, sex månader eller äldre
3 suggor, inklusive smågrisar upp till 12 veckors ålder. Betäckta gyltor räknas som suggor
10 slaktsvin eller avelsgaltar, 12 veckor eller äldre. Gyltor som inte är betäckta räknas som slaktsvin
1 häst, inklusive föl upp till sex månaders ålder
10 minkhonor för avel, inklusive valpar upp till åtta månaders ålder samt avelshannar
100 kaniner
100 värphöns äldre än 16 veckor
200 unghöns upp till 16 veckors ålder
200 slaktkycklingar
100 kalkoner, gäss eller ankor, inklusive kycklingar och ungar upp till en veckas ålder
15 strutsfåglar av arterna struts, emu och nandu, inklusive kycklingar upp till en veckas ålder

Med en djurenhet (DE) menas
10 får eller getter, sex månader eller äldre
40 lamm eller killingar, upp till sex månaders ålder.

TABELL 5: Produktnamn för köldmedier

Ämne	Namn
CFC	R11, R12, R114, R500, R502
HCFC	R22
Halon	R13B1
HFC	R134A, R404A, R407C, R410A

TABELL 6: Schema för läckagekontroll av utrustning som innehåller F-gaser

Innehåll av F-gas	Kontrollintervall räknat från 4 juli 2007
Mindre än 3 kg, alla aggregat	Inget krav på kontroll
Mindre än 6 kg, hermetiskt tillsluten utrustning	Inget krav på kontroll
3–<30 kg – enhetsaggregat	Inom 12 mån
30 kg eller mer	Inom 6 mån
300 kg eller mer	Inom 3 mån

TABELL 7: Exempel på EWC-koder. Beskrivningarna är anpassade till lantbruk och inte ordagrant hämtade från lagtexten

02 01 08	Jordbrukskemikalier, t.ex. kemiska växtskyddsmedel
13 08 99	Spillolja
16 01 07	Oljefilter
16 01 14	Begagnad etylenglykol
16 02 13	Avfall från elektrisk eller elektronisk utrustning m.m.
16 06 01	Blybatterier
16 06 02	Nickelkadmiumbatterier
14 06 03	Lösningsmedel
20 01 21	Lysrör och annat kvicksilverhaltigt avfall
20 01 23	Kasserade kylar och frysar

Växtodling

V1| Registrering av livsmedels- och foderanläggning samt godkännande

V1.1 REGISTRERING – PRODUKTION AV LIVSMEDEL

Om du är primärproducent och odlar och skördar spannmål, potatis, frukt och grönsaker m.m. för livsmedelsändamål på friland eller i växthus ska du vara registrerad som livsmedelsföretagare i det län där din anläggning finns eller din huvudsakliga verksamhet bedrivs. Det gäller både om du ska starta en ny verksamhet och om du har en äldre verksamhet som ännu inte registrerats. Enklare packerier i anslutning till odlingen ska också vara registrerade hos länsstyrelsen. Sker försäljning under butiksliknande former ska butiken vara registrerad hos den kommunala kontrollmyndigheten. Om företaget gör betydande ändringar i verksamheten, upphör eller byter ägare ska en ny registrering göras. Som primärproducent ansvarar du för att dina anläggningar är registrerade. Om anläggningarna är registrerade har du fått ett beslut om detta från länsstyrelsen.

Om du tänker sälja dina primärprodukter till konsumenter eller till lokala butiker eller restauranger ska du anmäla detta till din kommun. Livsmedelsverket har nu uppdaterat blanketten för registrering av livsmedelsföretag i primärproduktionen och flera förtydliganden har gjorts.

Anmälan om registrering av pågående verksamhet och nyetablering

Sedan 1 januari 2006 ska alla som bedriver primärproduktion, t.ex. odling av frukt eller grönsaker, föder upp djur eller bedriver fiske anmäla sin verksamhet till länsstyrelsen för eventuell registrering som livsmedelsföretagare i primärproduktionen. Om du vill starta ett nytt företag eller vill förändra verksamheten i ett företag du redan driver ska du även anmäla detta till länsstyrelsen. Blanketten för registrering har nu uppdaterats så att det ska bli lättare att fylla i rätt information om vad din anmälan om registrering gäller.

Kompletterande information om kvalitetssäkringssystem

Många primärproducenter följer nationella branschriktlinjer och djuromsorgsprogram eller har certifierat verksamheten. Informationen om detta är frivillig men kan påverka länsstyrelsens kontroll. På blanketten för anmälan om registrering har listan över valbara system uppdaterats.

Direktförsäljning av små mängder primärprodukter

Säljer du eller tänker sälja små mängder av dina primärprodukter direkt till konsumenter på t.ex. torget eller på gården eller till lokala butiker, caféer eller restauranger ska du anmäla detta för eventuell registrering hos din kommun. Kommunen fattar beslut om verksamheten behöver registreras eller inte. Behöver den inte registreras räcker det med att din primärproduktion är registrerad hos länsstyrelsen.

Anmälan för registrering–primärproduktion, livsmedel.pdf

- EG-förordning 852/2004, Livsmedelshygien

V1.2 REGISTRERING – FODERFÖRETAGARE

Om det du odlar kan komma att användas som foder är du även foderföretagare. Alla foderföretagare ska ha sina anläggningar registrerade hos Jordbruksverket. I vissa fall måste också anläggningen vara godkänd. Med en anläggning menas i normalfallet hela gården. Registreringen sker via elektronisk anmälan på www.jordbruksverket.se eller på en blankett som går att beställa från Jordbruksverket. Vid användning av foder måste man förvissa sig om att den som levererar fodret är registrerad hos Jordbruksverket. Registrerade anläggningar finns tillgängliga på www.jordbruksverket.se "Anläggningsregistret". Läs mer om reglerna kring detta under D10.

• Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1831/2003 av den 12 januari 2003 om fastställande av krav för foderhygien (Text av betydelse för EES)

• Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om foder (SJVFS 2006:81)

V2| Spårbarhet i växtodlingen

V2.1 SPÅRBARHET

Tvårvillkor

Med spårbarhet menas möjligheter att spåra och följa livsmedel, foder, livsmedelsproducerande djur och andra ämnen som är avsedda för eller kan ingå i ett livsmedel, genom alla stadier i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan. Spårbarheten gäller ett steg bakåt och ett steg framåt i hela livsmedelskedjan från jord till bord. Definitionen av primärproduktion innebär att odling och skörd omfattas av kraven på spårbarhet. Det inkluderar frilands- och växthusgrönsaker, frukt och bär, foder till livsmedelsproducerande djur och spannmål men även t.ex. småplanter för livsmedelsproduktion. Även groddar och frön avsedda för produktion av groddar omfattas.

Vid inköp ska man kunna uppge från vilken juridisk person varorna köpts. Vid försäljning ska man kunna uppge till vilken juridisk person varor har levererats. Kravet på spårbarhet gäller inte livsmedel som levererats direkt till slutkonsument. För att uppfylla kraven krävs dokumentation, som åtminstone ska innehålla uppgifter om:

För dig som säljer:

- vem produkter har levererats till
- vad som levererats (typ och mängd av produkt)
- när leverans skett (datum)

För dig som köper:

- vem som levererat produkter
- vad som levererats (typ och mängd av produkt)
- när leverans skett (datum).

Det kan räcka med leverantörssedlar om all information finns så att livsmedel eller foder enkelt kan spåras och tas tillbaka om det är eller misstänks vara hälsofarligt, felaktigt märkt eller på annat sätt otjänligt.

Sverige har förespråkat att dokumentationen ska sparas en tid som beror på livsmedlets hållbarhet. Fem år bedöms ofta vara lämpligt.

· *Förordning (EG) 178/2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftningen - Art 18*

V3| Märkning och presentation av livsmedel

V3.1 MÄRKNING OCH PRESENTATION – KONSUMENTFÖRPACKNINGAR

Livsmedel som förpackas i konsumentförpackningar ska märkas enligt Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2004:27) om märkning och presentation av livsmedel och från och med den 13 december 2014 enligt den så kallade informationsförordningen (EG) nr 1169/2011. Märkningen och förpackningarnas utseende får inte vara vilseledande för konsumenterna. Detta gäller även frivilliga märkningar, t.ex. IP. Partier som levereras till butiker, grossister eller industrier ska också vara korrekt märkta. Information om märkningsreglerna finns på www.livsmedelsverket.se.

· *Livsmedelsverkets föreskrifter om märkning och presentation av livsmedel (LIVSFS 2004:27) (ändrad genom LIVSFS 2010:7)*

· *Vägläddning till Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2004:27) om märkning och presentation av livsmedel - Livsmedelsverket*

V3.2 MÄRKNING OCH PRESENTATION – KORREKT MÄRKNING

Partier som levereras till butiker, grossister eller industrier ska vara korrekt märkta enligt den så kallade informationsförordningen (EG) nr 1169/2011. Information om märkningsreglerna finns på www.livsmedelsverket.se.

· *Livsmedelsverkets föreskrifter om märkning och presentation av livsmedel (LIVSFS 2004:27) (ändrad genom LIVSFS 2010:7)*

· *Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1169/2011 av den 25 oktober 2011 om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna, och om ändring av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 1924/2006 och (EG) nr 1925/2006*

V3.3 MÄRKNING OCH PRESENTATION – HANDELSNORMER

Frukt och grönsaker som omfattas av EU:s kvalitets- och handelsnormer ska alltid märkas enligt dessa. Information om handelsnormerna finns på www.jordbruksverket.se och www.livsmedelsverket.se. Förpackningsmaterial ska vara avsedda att användas i kontakt med livsmedel. Se också V3.1.

· *Livsmedelsverkets föreskrifter om märkning och presentation av livsmedel (LIVSFS 2004:27) (ändrad genom LIVSFS 2010:7)*

· *Kommissionens förordning (EG) nr 1580/2007 av den 21 december 2007 om tillämpningsföreskrifter för rådets förordningar (EG) nr 2200/96, (EG) nr 2201/96 och (EG) nr 1182/2007 avseende sektorn för frukt och grönsaker*

V4| Försäljning av foder

V4.1 FÖRSÄLJNING

Om foder säljs eller på annat sätt avyttras till andra lantbrukare i en sammanlagd mängd över 10 ton ts per år och längre än 50 km från gården, ställs högre krav på åtgärder för att fodret inte ska förorenas eller förstöras. Du ska då följa hygienreglerna under D10, och dessutom ha mer långtgående rutiner för att hantera risker i verksamheten. Det ska också finnas en plan för åtgärder om ett försålt foder inte uppfyller krav på säkert foder. Här har du god hjälp av de nationella branschriktlinjerna

för livsmedels- och fodersäkerhet vid produktion av spannmål, oljväxter och trindsäd. Dessa finns att ladda ner på www.livsmedelsverket.se samt på www.miljohusesyn.nu, Faktabank under Växtodling.

· *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1831/2003 av den 12 januari 2003 om fastställande av krav för foderhygien (Text av betydelse för EES)*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om foder (SJVFS 2010:75) 4 Kap. 1 §*

V5| Livsmedelssäkerhet i växtodlingen

V5.1 LIVSMEDELSÄKERHET – UTRYMMEN

Enligt EG-förordning nr 852/2004 ska lantbrukaren/trädgårdsodlaren (primärproducenten) förhindra att livsmedlen förorenas genom luft, jord, vatten, foder, gödselmedel, växtskyddsmedel och biocider. Förordningen innehåller även regler om lagring, hantering och bortskaffande av avfall. Inom växtodlingen innebär detta att utrymmen och behållare ska hållas rena och vid behov desinficeras. Se även V5.2 – V5.14.

· *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien*

· *Livsmedelsverkets föreskrifter om livsmedelshygien (LIVSFS 2005:20) (ändrad genom LIVSFS 2011:5, 2011:8 och 2012:7)*

V5.2 LIVSMEDELSÄKERHET – HYGIENISKA VILLKOR

Hygieniska produktions-, transport- och lagringsvillkor för växtprodukter ska kunna garanteras (håll redskap, maskiner, lagringsutrymmen m.m. rena!). Se även V5.1 – V5.14.

· *Livsmedelsverkets föreskrifter om livsmedelshygien (LIVSFS 2005:20) (ändrad genom LIVSFS 2011:5, 2011:8 och 2012:7)*

· *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien - Bilaga II Kapitel IV Transport*

V5.3 LIVSMEDELSÄKERHET – VATTEN

Använd dricksvatten eller rent vatten när så krävs för att förhindra förorening. Se även V5.1 – V5.14.

· *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien*

· *Livsmedelsverkets föreskrifter om livsmedelshygien (LIVSFS 2005:20) (ändrad genom LIVSFS 2011:5, 2011:8 och 2012:7)*

V5.4 LIVSMEDELSÄKERHET – ARBETSROUTINER

Se till att det finns goda arbetsrutiner med avseende på hygien för personal som hanterar livsmedel. Se även V5.1 – V5.14.

· *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien*

V5.5 LIVSMEDELSÄKERHET – PERSONAL

Se till att personal som hanterar livsmedel är vid god hälsa och får utbildning om hälsorisker. Det finns inte reglerat i lagkraven att det ska vara någon särskild utbildning, det viktigaste är att personalen har relevant kunskap om hygien. Personalen ska så långt som möjligt förhindra smittspridning samt ha kunskap om smittförebyggande åtgärder som bidrar till att minska risken för spridning av smittämnen. Se även V5.1 – V5.14.

· *Europaparlamentets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien - Bilaga II Kapitel XII utbildning*

V5.6 LIVSMEDELSSÄKERHET – SKADEDJUR

Förhindra så långt det är möjligt att djur och skadedjur orsakar förorening. Skadedjurskontrollen ska omfatta ytterområden, utrymmen där livsmedel och foder hanteras och förvaras samt övriga utrymmen för t.ex. avfall. Se även V5.1 – V5.14.

• *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien*

V5.7 LIVSMEDELSSÄKERHET – LAGRA OCH HANTERA

Tvårvillkor

Kemiska produkter ska förvaras avskilt från foder och livsmedel. Avfall får inte förvaras så att foder eller livsmedel förorenas eller så att djur kan komma åt det och kött, ägg eller mjölk förorenas. Det är inte tillåtet att blanda olika fraktioner t.ex. spillolja med lösningsmedel. Förvaringskärlen ska vara märkta med sina innehåll. Se även V5.1 – V5.14.

• *Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:2) om kemiska produkter och biotekniska organismer 2 Kap 7-9 §§*

• *Kemiska arbetsmiljörisker (AFS 2011:19)*

• *Förordning 852/2004 om livsmedelshygien - Bilaga I del A*

V5.8 LIVSMEDELSSÄKERHET – VÄXTSKYDDSMEDEL OCH BIOCIDER

Tvårvillkor

Använd växtskyddsmedel och biocider på ett korrekt sätt och till rätt gröda (se även V7.1–V7.13, V7.17). Se även V5.1 – V5.14.

• *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien - Bilaga 1 del A 4 g*

V5.9 LIVSMEDELSSÄKERHET – ÅTGÄRDER

Tvårvillkor

Livsmedelsföretagarna ska vidta lämpliga åtgärder när de informeras om problem som uppmärksammats vid offentliga kontroller. Se även V5.1 – V5.14.

• *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) 852/2004 om livsmedelshygien - Bilaga I del A 5h*

V5.10 LIVSMEDELSSÄKERHET – FÖRPACKNINGSMATERIAL

Enligt ramförordningen (EG) nr 1935/2004 – som gäller för alla material och produkter som avses/har/förväntas komma i kontakt med livsmedel – är huvudkravet att det för avsedda användningsförhållanden inte får överföras ämnen till livsmedlet i sådana mängder att de kan

- utgöra en fara för människors hälsa
- medföra en oacceptabel förändring i livsmedlets sammansättning
- medföra en försämring av livsmedlets smak och lukt (organoleptiska egenskaper).

Förpackningar av plast som avses/har/förväntas komma i kontakt med livsmedel ska även uppfylla kraven som ställs i förordning (EG) nr 10/2011. Se även V5.1 – V5.14.

• *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1935/2004 av den 27 oktober 2004 om material och produkter avsedda att komma i kontakt med livsmedel och om upphävande av direktiven 80/590/EEG och 89/109/EEG*

V5.11 LIVSMEDELSSÄKERHET – JOURNALER, DOKUMENTATION SAMT RESULTAT AV ANALYSER

NY

Tvårvillkor

Journaler och dokumentation om t.ex. växtskyddsmedel, biocider, växtsjukdomar eller förekomsten av skadedjur, ska föras och bevaras under lämplig tid och på lämpligt sätt i förhållande till verksamhetens storlek och art.

Dokumentationen ska innehålla uppgifter om de åtgärder som vidtagits för att kontrollera faror i produktionen. På begäran ska relevanta uppgifter i journaler och dokumentation vara tillgängliga för kontrollmyndigheten och mottagande livsmedelsföretag. Dokumentationen ska finnas tillgänglig även om arbetet lejs bort.

• *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien*

V5.12 BRANSCHRIKTLINJER FÖR VÄXTODLINGSPRODUKTER

Rekommendation

För att göra det lättare att följa bestämmelserna har man tagit fram nationella branschriktlinjer inom vissa områden. Det är branschens egen beskrivning av hur målen i lagstiftningen kan uppnås, dvs. produktion av säkra livsmedel, rätt märkta och spårbara. Lagstiftningen måste alla följa. Syftet med branschriktlinjerna är att de ska hjälpa dig att producera säkert foder och säkra livsmedel. Den nya lagstiftningen som började gälla år 2006 ställer krav på att du som producent (producenter av spannmål, oljevaxter och trindsäd) ska ha rutiner för hygienisk och säker produktion. Branschriktlinjerna ger exempel på sådana rutiner och åtgärder.

Branschriktlinjerna är frivilliga, men ett bra hjälpmedel. I dagsläget finns det nationella branschriktlinjer för spannmål, oljevaxter och trindsäd samt för att undvika fusariumtoxiner i spannmål liksom för frilandsodling av grönsaker och bär. Branschriktlinjerna är bedömda av Livsmedelsverket och Jordbruksverket. Dessa finns att ladda ner på www.livsmedelsverket.se samt på www.miljohusesyn.nu, Faktabank under Växtodling.

V6| GMO

V6.1 GMO – ANMÄLAN

Endast godkända genmodifierade grödor får odlas. Vid import av utsäde, var uppmärksam på att endast godkända GMO ingår. För att inte orsaka ekonomisk skada för någon annan, finns bestämmelser för den som odlar GMO-gröda. Ansvar för åtgärder vilar enbart på den som odlar GMO-grödan. Anmälan om utsättning ska göras på blanketten "Anmälan – odling av genetiskt modifierade grödor" som finns på Jordbruksverkets hemsida. Anmälan ska ha kommit in till Jordbruksverket senast två veckor efter sådd eller sättning. Jordbruksverket tar ut en avgift på 200 kr för tillsyn och registrering. Information ska lämnas till näringsidkare som brukar jordbruksmark inom 100 meter från skiftet där de genetiskt modifierade grödorna odlas. Denna information ska lämnas senast 1 november året innan grödorna ska odlas. Avståndet från odlingens ytterkanter till annans odling av ej genetiskt modifierade grödor av samma art ska vara minst 50 meter för majs och minst 3 meter för potatis. Se också V6.2 och V6.3.

• *Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/18/EG av den 12 mars 2001 om avsiktlig utsättning av genetiskt modifierade organismer i miljön och om upphävande av rådets direktiv 90/220/EEG*

· Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1829/2003 av den 22 september 2003 om genetiskt modifierade livsmedel och foder (Text av betydelse för EES)

· Förordning (2002/1086) om utsättning av genetiskt modifierade organismer i miljön

· Statens jordbruksverks föreskrifter om innesluten användning av genetiskt modifierade växter (SJVFS 2007:29) (omtryck genom SJVFS 2009:89)

· Förordning (2007:273) om försiktighetsåtgärder vid odling och transport m.m. av genetiskt modifierade grödor

V6.2 GMO – SAMEXISTENS

När GMO transporteras får det inte finnas risk att genetiskt modifierade organismer sprids till någon annans jordbruksmark och där orsakar ekonomisk skada till följd av att produkter måste märkas som genetiskt modifierade. Utrustning som även används till annat än GMO ska göras ren så att det inte finns någon risk för inblandning av GMO i produkter som inte är GMO, för att undvika att dessa ska behöva märkas som GMO. Se också V6.1 och V6.3.

· Förordning (2007:273) om försiktighetsåtgärder vid odling och transport m.m. av genetiskt modifierade grödor 4 §

· Statens jordbruksverks föreskrifter om försiktighetsåtgärder vid odling av genetiskt modifierade grödor (SJVFS 2008:34) 2, 4 §§

V6.3 GMO – MÄRKNING OCH SPÅRBARHET

Det ska vara möjligt att spåra genetiskt modifierade produkter genom hela produktionskedjan. Varje godkänd GMO har en unik identitetsbeteckning. I alla led ska denna beteckning och uppgift om att produkten är genetiskt modifierad finnas med. Uppgifterna ska sparas i fem år.

Dessa produkter ska märkas:

- Livsmedels- och foderprodukter som innehåller, består av eller har framställts av GMO ska vara märkta vid försäljning.
- Levande GMO som inte är livsmedel eller foder, till exempel utsäde och prydnadsväxter.

Märkningen kan se ut så här: "Denna produkt innehåller genetiskt modifierade organismer" eller "Denna produkt innehåller genetiskt modifierad majs". Se också V6.1 och V6.2.

· Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/18/EG av den 12 mars 2001 om avsiktlig utsättning av genetiskt modifierade organismer i miljön och om upphävande av rådets direktiv 89/220/EEG

· Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1829/2003 av den 22 september 2003 om genetiskt modifierade livsmedel och foder (Text av betydelse för EES)

V7| Växtskydd, miljö-, livsmedels- och fodersäkerhet

Reglerna för växtskydd omfattar kemiska och biologiska bekämpningsmedel samt preparat som utgörs av nematoder, insekter och spindeldjur. En ny växtskyddslagstiftning håller på att införas i hela EU. Ramdirektivet för hållbar användning av bekämpningsmedel (2009/128/EG) trädde i kraft 1 november 2009 och nya regler är på gång att införas i svensk lagstiftning. Det är ett minimidirektiv med syfte att minimera riskerna vid användning av växtskyddsmedel.

De nya reglerna kommer att införas successivt under flera års tid, t.ex. ska alla som använder bekämpningsmedel yrkesmässigt tillämpa integrerat växtskydd senast 1 januari 2014. Det är viktigt att använda förebyggande metoder och

grunda behovet av bekämpning på faktorer i fält med hjälp av prognoser och bekämpningströsklar. I första hand ska biologiska, fysikaliska eller andra icke-kemiska bekämpningsmetoder användas. De kompletta godkännanderegler i EU:s förordning kring utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden (1107/2009) som beslutades 2009 tar upp de regler som Kemikalieinspektionen ska följa för att godkänna växtskyddsmedel i Sverige. Dessa började gälla i juni 2011 och bland annat har reglerna förändrats för godkänd användning av bekämpningsmedel och skyldigheten att dokumentera spridningen, se V7.2 och V7.14–V7.17.

V7.1 GODKÄNDA PREPARAT

Tvårvillkor

Alla preparat som används måste vara godkända för användning i Sverige. Godkännandet görs av Kemikalieinspektionen. En förteckning över godkända preparat finns på www.kemi.se, Bekämpningsmedelsregistret. Här finns också information om preparat som inte längre är registrerade men som fortfarande får användas en viss tid.

Ny lag om parallellimport

En nyhet i förordningen (EG) nr 1107/2009 är möjligheten att ansöka om parallellhandelstillstånd. Med ett sådant tillstånd får du föra in ett växtskyddsmedel från en annan medlemsstat, använda växtskyddsmedlet för egen del eller släppa ut medlet på den svenska marknaden. OBS! Den omfattande lagstiftningen gäller även användning av medel som tidigare köpts in. Kemikalieinspektionen kan utfärda parallellhandelstillstånd efter ansökan. Mer information finns på www.kemi.se.

· Förordning (EG) nr 1107/2009 om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden - Art 55

V7.2 GODKÄND ANVÄNDNING

Tvårvillkor

Växtskyddsmedel får endast användas om alla villkor som framgår av preparatets märkning följs. Detta är en utökning jämfört med tidigare, då endast krav på avsedd gröda och högsta dos fanns.

Det innebär till exempel att preparatet endast får användas:

- till de grödor som framgår av märkningen
- med högst de doser som framgår av märkningen
- med högst det antal behandlingar som framgår av märkningen
- vid den tidpunkt som anges av märkningen, särskilt viktigt för växtskyddsmedel som är farliga för pollinerande insekter
- så att eventuell karenstid hålls
- så att alla skyddsåtgärder som anges i märkningen följs, t.ex. bevuxna skyddszoner där sådana måste finnas
- i ett lager eller för en användning som inte är bunden till en gröda, till exempel totalbekämpning av ogräs.

Det finns preparat som har utvidgade användningsområden ("off-label"). Preparatet får då användas på fler sätt än vad som står på etiketten. Detta förekommer framför allt för trädgårdsgrödor. Preparat med utvidgat användningsområde räknas som godkänt för användning enligt V7.1. Information om utvidgade användningsområden kan sökas på preparatets namn eller registreringsnummer på Kemikalieinspektionens hemsida, under rubriken "Produkt" i Bekämpningsmedelsregistret. I Bekämpningsmedelsregistret finns även information om godkända biocider.

Vissa preparat som används tidigt under odlingssäsongen har sista behandlingsdatum angivet. Det ska inte förväxlas med karenstiden som anger restriktioner för tidpunkten mellan behandling och skörd. För att undvika missförstånd kan det vara praktiskt att notera i sprutjournalen om preparatet inte har karenstid.

Karenstiden för vissa växtskyddsmedel är till för att minska risken för resthalter i livsmedel och foder. Det måste gå en viss tid mellan bekämpningstillfället och skörd av grödan. Växtskyddsmedlet får endast användas så att angiven karenstid hålls. Karenstid och skördetidpunkt ska dokumenteras i sprutjournal, se vidare V7.14–V7.17. Vid en spridning inom områden större än 1 000 m² där allmänheten får färdas fritt (utom åkermark) ska anmälan göras till miljöförvaltningen senast 4 veckor före spridning och anslag ska sättas upp.

Det är inte alla växtskyddsmedel som har villkor om behandlingsintervall. Behandlingsintervallet kan antingen vara angivet som antal dagar och då ofta inom ett intervall, men det kan också vara angivet som att första behandling får ske i ett visst utvecklingsstadium hos grödan och därefter upprepas när det gått ett visst antal dagar.

• *Förordning (2006:1010) om växtskyddsmedel - 39 §*

• *Förordning EG (nr) 1107/2009 om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden - Art 55*

V7.3 FÖRVARING AV VÄXTSKYDDSMEDEL

(Se även punkt G3)

Tvårvillkor

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Växtskyddsmedel ska liksom kemiska produkter förvaras så att läckage inte kan uppstå. De ska förvaras åtskilda från foder och livsmedel för att förhindra förorening.

Växtskyddsmedel klass 1L ska alltid förvaras i ett låst utrymme medan det för klass 2L krävs att förvaringen hindrar obehöriga, t.ex. barn, att komma i kontakt med produkterna. Även klass 2L-produkter bör förvaras inlåsta i ett förråd. Växtskyddsmedel och andra kemiska produkter måste ute i fält hållas under uppsikt eller förvaras inlåsta.

Vid omfattande användning av kemiska växtskyddsmedel bör dessa förvaras i ett separat kemikalieförråd. Det ska vara utformat så att det är lätt att hålla god ordning, vara utan golvbrunn, ha tätt golv samt god ventilation. Kemikalierna ska bli kvar i utrymmet även om förpackningarna går sönder.

• *Kemikalieinspektionens föreskrifter om kemiska produkter och biotekniska organismer (KIFS 2008:2) 2 Kap. 7-9 §§*

• *Ändringar (KIFS 2012:1) i Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:2) om kemiska produkter och biotekniska organismer*

V7.4 FÖRVARING AV BETAT UTSÄDE

Betat utsäde ska förvaras i väl märkta, täta emballage, anpassade efter betmedlets faroklass t.ex. giftigt, mutagent, cancerogent. På etiketten, och i handlingar som åtföljer utsädet, anges namnet på växtskyddsmedlet som utsädet är betat med, verksamma ämnen som ingår, standardfraser för säkerhetsåtgärder och riskreducerande åtgärder som kan finnas i växtskyddsmedlets produktgodkännande. Märkningskraven finns i fjärde punkten i artikel 49, EU-förordning 1107/2009

och började tillämpas 14 juni 2011. Ytterligare information om märkning finns i föreskriften SJVFS 2001:13, som är under omarbetsning, en ny version väntas under 2012. Märkningskraven gäller även för den som själv betar utsäde eller packar om.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om emballage för betat utsäde (SJVFS 2001:13)*

• *Förordning 1107/2009 om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden - Artikel 49 punkt 4*

V7.5 SKYDDSUSTRUSTNING

Tvårvillkor

Det krävs att man använder skyddsutrustning enligt anvisning i säkerhetsdatablad, såsom handskar, skyddsglasögon, ansiktsskärm och andningsskydd med partikelfilter om det finns risk för stänk eller inandning av preparat. Det ska finnas vatten och rengöringsmedel för att kunna tvätta bort spill på huden. Läs mer på www.av.se/teman/vaxtskydd.

• *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om bekämpningsmedel (AFS 1998:6)*

• *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om ändring i Arbetsarkivstyrelsens föreskrifter (AFS 1998:6) om bekämpningsmedel och allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna (AFS 2012:6)*

V7.6 PÅFYLNING OCH RENGÖRING

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Påfyllning och rengöring av spridningsutrustning, även traktorn, ska utföras på sådan plats att inte yt- eller grundvatten förorenas eller så att någon annan miljöskada uppstår. Arbetet bör ske på biologiskt aktiv mark, t.ex. i fält, på biobädd eller spolplatta med avloppet kopplat till slutna behållare eller gödselbehållare. Sköljvatten från invändig rengöring bör spridas över ytan där växtskyddsbehandling utförts. Vid påfyllning och rengöring ska ett ordentligt skyddsavstånd hållas (ca 30 m enligt Naturvårdsverkets allmänna råd 97:3) till brunnar, diken, vattendrag och sjöar. Då biobädd eller tät platta med uppsamling används rekommenderas ett avstånd på 15 m, enligt Säkert växtskydd.

• *Naturvårdsverkets allmänna råd om spridning av kemiska bekämpningsmedel (AR 97:3)*

• *Statens naturvårdsverks föreskrifter om spridning av kemiska bekämpningsmedel (SNFS 1997:2)*

V7.7 PÅFYLNING OCH RENGÖRING

Vid påfyllning av spruta direkt från vattendrag måste en separat pump som bara används för att pumpa rent vatten användas. Det får inte finnas risk för att tillblandad vätska går baklänges ut i vattendraget.

• *Naturvårdsverkets allmänna råd om spridning av kemiska bekämpningsmedel (AR 97:3)*

V7.8 UNDERHÅLL AV SPRUTA

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Sprutan ska underhållas väl, vara väl kalibrerad samt anpassad för ändamålet (SNFS 1997:2). I Naturvårdsverkets allmänna råd 97:3 rekommenderas att funktionstesta sprutan varje år om man sprutar mer än 25 ha per rampmeter. Vid mindre användning bör sprutan testas vartannat år. En förteckning över funktionstestare av sprutor finns på www.jordbruksverket.se (klicka på "Odling", välj "Växtskydd", därefter "Spruteteknik och funktionstest" och till sist "Godkända funktionstestare"). Driftsinstruktioner bör finnas för all hanteringsutrustning.

• *Statens naturvårdsverks föreskrifter om spridning av kemiska bekämpningsmedel (SNFS 1997:2) – 7 §*

V7.9 GILTIG BEHÖRIGHET

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvärvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

För att få använda medel av klass 1L krävs tillstånd och intyg om behörighet. För klass 2L krävs ett intyg om behörighet, medan klass 3 får användas av var och en. För att få ett intyg om behörighet ska man ha fyllt 18 år och klarat länsstyrelsens utbildning. Begäran om intyg och ansökan om tillstånd lämnas till länsstyrelsen eller Jordbruksverket. Både klass 1L-tillståndet och intyget om behörighet för klass 1L och 2L ska förnyas vart femte år genom en fortbildningskurs.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om tillstånd och kunskapskrav för användning av växtskyddsmedel (SJVFS 2007:76)*

• *Förordning (2006:1010) om växtskyddsmedel - 44, 47 §§*

V7.10 GILTIG BEHÖRIGHET FÖR BETNING

För betning av utsäde krävs särskild behörighet och särskild utbildning som anordnas av Jordbruksverket.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om tillstånd och kunskapskrav för användning av växtskyddsmedel (SJVFS 2007:76)*

• *Förordning (2006:1010) om växtskyddsmedel*

V7.11 FÖRBUD PÅ NATURBETESMARKER

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvärvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Kemiska bekämpningsmedel får inte spridas på naturbetesmarker och ängar.

• *Statens naturvårdsverks föreskrifter om spridning av kemiska bekämpningsmedel – 15 §*

V7.12 TILLSTÅND FÖR VISS ANVÄNDNING

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvärvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Vid spridning inom skyddsområde för vattentäkt, tomtmark för flerfamiljshus, förskolor, skolor och allmänna lekplatser samt vid planerings- och anläggningsarbete fordras tillstånd av kommunal nämnd. För skyddsområde för vattentäkt och planerings- och anläggningsarbete finns dock undantag för punktbehandling.

• *Statens naturvårdsverks föreskrifter om spridning av kemiska bekämpningsmedel (SNFS 1997:2) – 14 §*

V7.13 SKYDDSAVSTÅND

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvärvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Kemiska bekämpningsmedel får inte spridas på naturbetesmarker och ängar. Spridning ska ske så att människor inte skadas och med så liten miljöpåverkan som möjligt.

Åtgärder ska motverka att preparaten sprids till omkringliggande områden. Vid spridning med maskinburen eller bogserad spruta ska den som utför spridningen ha lämplig utrustning för bestämning av temperatur, vindriktning och vindhastighet på platsen, för att kunna bestämma skyddsavstånd mot vindavdrift.

Det finns regler (SNFS 1997:2) för att bestämma skyddsavstånd och Naturvårdsverkets allmänna råd 97:3 har rekommendationer om skyddsavstånd mot diken, vattendrag, sjöar, dränerings- och dricksvattenbrunnar. Man bör avstå från spridning vid vindhastigheter över 5 m/s (3 m/s vid användning av konventionell lantbrukspruta). Vindhastigheten ska kunna bestämmas med en noggrannhet om +/- 0,5 m/s. Använd "Hjälpreda för bestämning av skyddsavstånd mot vindavdrift" som ett komplement till de allmänna råden. Hjälpredan är gratis och kan beställas på tel. 08-550 949 80 eller via info@distributionsservice.se. Hjälpredan kan även laddas ner från www.greppa.nu och till mobiltelefonen. "Hjälpreda för vindanpassat skyddsavstånd i fruktodlingar" finns också att ladda ner. Tänk på att en av de viktigaste åtgärderna för att skydda närliggande vattentäkter, är att undvika kemiska växtskyddsmedel på gårdsplanen.

Rekommenderade minsta markbaserade skyddsavstånd (fördubblas om marken lutar 10 %, fyrdubblas vid 20 % lutning):

- 1 m till diken och dräneringsbrunnar
- 6 m till sjöar och vattendrag räknat från strandlinje för högvattenyta eller överkant strandbrink
- 12 m till vattentäkt/brunn.

• *Statens naturvårdsverks föreskrifter om spridning av kemiska bekämpningsmedel (SNFS 1997:2) – 5-6 §§*

• *Naturvårdsverkets allmänna råd om spridning av kemiska bekämpningsmedel (AR 97:3)*

V7.14 SPRUTJOURNAL

Tvärvillkor

OBS! Denna text är gemensam för frågorna V7.14–V7.17. Det är dock viktigt att du också läser V7.15–V7.17.

Den 14 juni 2011 började den nya växtskyddsmedelsförordningen (1107/2009) tillämpas. Den innehåller ett allmänt krav om registrering och dokumentation över användningen av växtskyddsmedel. Kravet på dokumentation omfattar alla yrkesmässiga användare, även växthusodlare. Befintliga svenska regler har enbart omfattat spridning utomhus och inte gällt för verksamhet i växthus. Nytt är också att dokumentationen ska omfatta all användning, även av fysikaliskt verkande växtskyddsmedel. Tidigare svenska regler ställde enbart krav på dokumentation av kemiska bekämpningsmedel. Alla som sprider växtskyddsmedel av klass 1L eller klass 2L ska dokumentera:

- preparat
- tidpunkt
- använd dos, på vilken yta och vilken gröda.

• *Statens naturvårdsverks föreskrifter om spridning av kemiska bekämpningsmedel (SNFS 1997:2) – 9 §*

· Förförordning 1107/2009 om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden – Art 67

V7.15 SPRUTJOURNAL – SPRIDNING UTOMHUS

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvärsvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Utöver vad som står i V7.14 finns i Naturvårdsverkets spridningsföreskrifter ytterligare uppgifter som ska dokumenteras om spridningen sker utomhus:

- vilket medel och vilken dos som använts samt tidpunkt och plats för spridningen
- temperatur och vindförhållanden
- vilka skyddsavstånd som hållits till omgivningen
- vilka försiktighetsmått som iakttagits till skydd mot miljöpåverkan vid påfyllning och rengöring av utrustningen.

• *Statens naturvårdsverks föreskrifter om spridning av kemiska bekämpningsmedel (SNFS 1997:2) – 9 §*

• *Förförordning 1107/2009 om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden – Art 67*

V7.16 SPRUTJOURNAL – FODER OCH LIVSMEDEL

Tvårsvillkor

Utöver vad som står i V7.14–V7.15 ska den som producerar livsmedel eller foder dessutom anteckna uppgifter om:

- vem som utfört bekämpningen
- karenstid och verkligt skördedatum (om preparatet har karenstid).

· *Förförordning (EG) nr 852/2004 om livsmedelshygien – Bilaga I del A III Journaler*

· *Statens naturvårdsverks föreskrifter om spridning av kemiska bekämpningsmedel (SNFS 1997:2)*

V7.17 SPRUTJOURNAL – TILLGÄNGLIG DOKUMENTATION

Tvårsvillkor

Anteckningarna görs lämpligen i en sprutjournal av den som utför åtgärden men kan också föras på annat sätt. Dokumentationen ska sparas i tre år och kunna visas upp om behörig myndighet begär det. Dokumentationen ska finnas tillgänglig på gården även om spruttjänsten anlitas. Sprutjournal kan erhållas från återförsäljare av växtskyddsmedel, från växtodlingsrådgivarna eller föras i olika växtodlingsprogram.

· *Förförordning (EG) nr 852/2004 om livsmedelshygien – Bilaga I del A III Journaler*

· *Statens naturvårdsverks föreskrifter om spridning av kemiska bekämpningsmedel (SNFS 1997:2)*

· *Europaparlamentets och rådets förförordning (EG) nr 1107/2009 av den 21 oktober 2009 om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden och om upphävande av rådets direktiv 79/117/EEG och 91/414/EEG*

V7.18 BIGIFTIGA PREPARAT

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårsvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Växtskyddsmedel som är särskilt skadliga för pollinerande insekter (t.ex. bin och humlor) får inte användas då insektspollination kan förekomma. Med stor sannolikhet finns det pollinerande insekter i fältet om grödan eller ogräs blommar

och/eller det finns någon biodlare i trakten. Kontrollera om bin flyger över fältet och om fältet ligger mellan en bigård och t.ex. ett blommande rapsfält som beflygs av bin. Spruta i så fall vid annan tidpunkt. Vissa pyretroider får dock användas i oljevaxter om spridning utförs kl. 22.00–03.00 och om bin och humlor lämnat fältet. Kontrollera vad som gäller enligt preparatets märkning eller på säkerhetsdatabladet.

• *Förförordning (2006:1010) om växtskyddsmedel – 40 §*

• *Statens naturvårdsverks föreskrifter om spridning av kemiska bekämpningsmedel (SNFS 1997:2)*

• *Europaparlamentets och rådets förförordning (EG) nr 1107/2009 av den 21 oktober 2009 om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden och om upphävande av rådets direktiv 79/117/EEG och 91/414/EEG*

V7.19 BIGIFTIGA PREPARAT

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårsvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Växtskyddsmedel som är särskilt skadliga för pollinerande insekter (t.ex. bin och humlor) får inte användas då insektspollination kan förekomma. Med stor sannolikhet finns det pollinerande insekter i fältet om grödan eller ogräs blommar och/eller det finns någon biodlare i trakten. Kontrollera om bin flyger över fältet och om fältet ligger mellan en bigård och t.ex. ett blommande rapsfält som beflygs av bin. Spruta i så fall vid annan tidpunkt. Vissa pyretroider får dock användas i oljevaxter om spridning utförs kl. 22.00–03.00 och om bin och humlor lämnat fältet. Kontrollera vad som gäller enligt preparatets märkning eller på säkerhetsdatabladet.

Vid användning av bigiftiga preparat ska det i sprutjournalen (enligt SJVFS 1999:94) även anges

- vilken gröda som behandlats
- om grödan blommar och om det finns blommande ogräs i fältet.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om skyldighet att föra anteckningar vid användning av bekämpningsmedel som är särskilt skadliga för pollinerande insekter (SJVFS 1999:94) – 3 §*

V7.20 VARNINGSSKYLT UTANFÖR VÄXTHUS VID BEKÄMPNING

Skyltar ska sättas upp vid varje ingång till den lokal där växtskyddsmedel använts. De ska innehålla uppgifter om att växtskyddsmedel spridits samt villkor för tillträde till lokalen. Skyltarna ska sitta uppe tills det är säkert att gå in i lokalen och måste finnas även om man låser dörrarna.

· *Spridning av kemiska bekämpningsmedel (SNFS 1997:2), 13 §*

V8 | Reglering av vissa växtskadegörare och flyghavre

V8.1 BEKÄMPNING AV FLYGHAVRE

All mark ska hållas fri från flyghavre. Den som brukar fastigheten är skyldig att bekämpa flyghavre (handplockning och/eller kemiskt). Vid frågor kontakta din länsstyrelse, som är tillsynsansvarig myndighet.

· *Lag (1970:299) om skydd mot flyghavre*

· *Förförordning (1970:300) om skydd mot flyghavre*

· *Statens jordbruksverk Skydd mot flyghavre (SJVFS 1991:101)*

V8.2 FÖRHINDRA SPRIDNING AV FLYGHAVRE

Spridningshinderande åtgärder:

- Växtodlingsprodukter (frö, spannmål, halm, avrens och annat avfall från spannmål/frö/halm) får inte transporteras, förvaras, hanteras eller användas till utsäde, foder m.m. om det finns risk för spridning av flyghavre.
- Transport av spannmål, frö och halm utanför sammanhängande del av brukningsenhet ska ske i vältillslutna transporter så att flyghavrekärnor ej kan spridas. I annat fall ska brukaren skriftligt försäkra att brukningsenheten är fri från flyghavre.
- Emballage och vagnar måste vara fria från flyghavre innan de används utanför sammanhängande del av brukningsenheten.
- Avrens och annat avfall som innehåller flyghavre ska brännas eller förstöras på annat sätt.
  - *Lag (1970:299) om skydd mot flyghavre 3 §*
  - *Statens jordbruksverks föreskrifter om skydd mot flyghavre (SJVFS 1991:101) 10 §*

V8.3 REGISTRERING

Reglerna under V8.3–V8.9 berör främst dem som producerar eller säljer växter från växthus, plantskolor eller gardencenter eller driver upp småplantor av bär- eller grönsaksproduktion samt de som odlar eller packar potatis. Producenter av grönsakerna och bären, dvs. primärproduktionen omfattas dock inte av detta regelverk (se även avsnitt V1 om registrering). Företagen ska vara registrerade hos Jordbruksverket. All odling av potatis som är avsedd för försäljning kräver registrering. Även de som yrkesmässigt producerar, lagrar, saluför eller importerar prydnadsväxter eller grönsaksplantor, fröer, lökar, knölar, frukter, virke m.m. samt odlingssubstrat ska vara registrerade hos Jordbruksverket. Om företaget upphör, byter ägare eller om villkoren för registreringen ändras väsentligt ska ny registrering göras.

· *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien*

V8.4 UNDANTAG FÖR REGISTRERING VID ODLING AV POTATIS <0,5 HA

Vid gårdsförsäljning direkt till konsument krävs registrering endast om mer än 0,5 ha potatis odlas. Undantaget gäller inte kravet på registrering av livsmedelsanläggningar hos länsstyrelsen.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om skyddsåtgärder mot spridning av växtskadegörare (SJVFS 1995:94) 3a §*

V8.5 ANMÄLAN AV PRODUKTIONSOMFATTNING VARJE ÅR TILL JORDBRUKSVERKET

Varje år, senast 1 februari, ska en anmälan till Jordbruksverket om produktionens omfattning göras. Detta gäller vid produktion av prydnadsväxter eller grönsaksplantor, fröer, lökar, knölar, frukter och utsädespotatis. De produktionsinriktningar som inte omfattas av kraven på registrering kan ändå omfattas av kontrollen då det gäller karantänskadegörare (se V8.9).

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om skyddsåtgärder mot spridning av växtskadegörare (SJVFS 1995:94)*

· *Förordning 2100/94 om gemenskapens växtförädlarrätt - Kapitel III Artikel 14*

· *Kommissionens förordning (EG) nr 1768/95 av den 24 juli 1995 om införande av genomförandebestämmelser för det undantag i jordbruket som föreskrivs i artikel 14.3 i rådets förordning (EG) nr 2100/94 om gemenskapens växtförädlarrätt*

· *Växtförädlarrättslag (1997:306)*

V8.6 UTSÄDE

Det ska finnas dokumentation om vilket utsäde som har använts.

Hemmaproducerat utsäde

Hemmaproducerat utsäde av skyddade sorter får inte användas utan sorträttsinnehavarens tillstånd. Om du betalar en avgift till sorträttsinnehavaren kan du få använda hemmaproducerat utsäde av skyddade sorter av spannmål, trindsäd, oljeväxter och potatis. Kravet är att utsädet sås på samma brukningsenhet som det skördades. Du får dock inte ta eget utsäde av hybrider eller syntetiska sorter. Det är förbjudet att handla med utsäde som inte är certifierat enligt utsädeslagstiftningen.

Svenska Utsädesföretagens Förening (SVUF) samlar in avgifter till sorträttsinnehavarna. För småbrukare finns det vissa undantag, se www.svuf.se.

· *Rådets förordning (EG) nr 2100/94 av den 27 juli 1994 om gemenskapens växtförädlarrätt*

· *Kommissionens förordning (EG) nr 1768/95 av den 24 juli 1995 om införande av genomförandebestämmelser för det undantag i jordbruket som föreskrivs i artikel 14.3 i rådets förordning (EG) nr 2100/94 om gemenskapens växtförädlarrätt*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om skyddsåtgärder mot spridning av växtskadegörare (SJVFS 1995:94) (omtryck genom SJVFS 2009:72)*

· *Växtförädlarrättslag (1997:306)*

V8.7 VÄXTPASS

De växtslag som anges i SJVFS 1995:94 får endast flyttas eller köpas inom EU:s inre marknad om de åtföljs av ett växtpass. Växtpass finns vanligtvis i växtleveransernas följesedel.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om skyddsåtgärder mot spridning av växtskadegörare (SJVFS 1995:94) (omtryck genom SJVFS 2009:72)*

V8.8 SPARA VÄXTPASS

Växtpassen ska sparas i ett år och en hänvisning ska göras i bokföringen. All skriftlig information som berör inköp, överflyttning, försäljning och ursprung av trädgårdsväxter ska sparas i minst ett år och kunna visas upp vid kontroll. För ytterligare information vänd dig till Växtinspektionen hos Jordbruksverket. Se också V8.7.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om skyddsåtgärder mot spridning av växtskadegörare (SJVFS 1995:94) (omtryck genom SJVFS 2009:72)*

V8.9 ANMÄLNING AV KARANTÄNSKADEGÖRARE

Om man misstänker att växtmaterial eller gröda har angripits av en karantänskadegörare ska detta anmälas till Jordbruksverket. Det är förbjudet att sprida växtskadegörare som omfattas av bilaga 1 i SJVFS 1995:94. Växter, angripna av dessa skadegörare får inte flyttas. Regler som berör skadegörare i trädgårdsväxter och potatis finns i SJVFS 1995:94; Skyddsåtgärder mot spridning av växtskadegörare och SJVFS 2004:79; Trädgårdsväxters sundhet. Syftet är att hindra spridning av de karantänskadegörare som nämns i bilaga 1 och 2 i SJVFS 1995:94. Växtslagen som omfattas finns angivna i bilaga 3–4 i SJVFS 1995:94.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om ändring i föreskriften (SJVFS 1995:94) om skyddsåtgärder mot spridning av växtskadegörare (SJVFS 2010:3)*

V9| Höstbevuxen mark (grön mark)

Regler om miljöhänsyn i jordbruket handlar bl.a. om djurtäthet, lagring och spridning av stallgödsel samt höst- och vinterbevuxen mark. Jordbruksverkets föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket reglerar bl.a. att gödsel inte får spridas så att den hamnar utanför åkern eller på ängs- och betesmark. Dispens från kraven kan lämnas av tillsynsmyndigheten (oftast kommunens miljöförvaltning, länsstyrelsen handhar grön mark och lagringskapacitet). Har man beviljats dispens gäller denna och inte de generella kraven. Följer man dispensbeslutet är det ingen överträdelse av tvärvillkoren. Ovanstående gäller även för V10 och V13. Se www.jordbruksverket.se för mer information.

V9.1 HÖST- ELLER VINTERBEVUXEN MARK (GRÖN MARK)

Tvärvillkor

För att minska kväveläckaget från åkermark bör så stor areal som möjligt vara bevuxen under hösten eller vintern, s.k. grön mark. I hela Götaland ska jordbruksföretag med mer än 5,0 hektar ha en viss andel grön mark. Se tabell vid V9.2 på www.miljohusesyn.nu (eller tabell i slutet av Växtodlingsavsnittet). Som grön mark räknas vall, höstoljeväxter, höstsäd, betor (sockerbetor, fodersocker- och foderbetor), morötter, rödbetor och liknande rotväxter (dock ej potatis), fleråriga frukt- och bärodlingar, energiskog, fånggrödor och obearbetad åkermark efter spannmåls- och oljeväxtodling.

- *Förordning (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket* 11 §
- *Statens jordbruksverks föreskrifter om direktstöd (SJVFS 2015:4)* 13 §
- *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62)* 29-31 §§

V9.2 SÄDD OCH BRYTNING AV GRÖN MARK

Tvärvillkor

Grödan ska sås med normal utsädesmängd. Tabellerna nedan (alternativt i slutet av Växtodlingsavsnittet) visar kraven på såtidpunkter och när tillväxten tidigast får avbrytas. Mark under inkomst- och anläggningsstöd som räknas som grön mark, ska brytas enligt stödreglerna och inte efter reglerna för grön mark.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62)* §§: 30, 32-34 (senast ändrad genom SJVFS 2011:25)

V9.3 HÖST- ELLER VINTERBEVUXEN MARK (GRÖN MARK)

Tvärvillkor

För att minska kväveläckaget från åkermark bör så stor areal som möjligt vara bevuxen under hösten eller vintern, s.k. grön mark. I hela Götaland ska jordbruksföretag med mer än 5,0 hektar ha en viss andel grön mark. Som grön mark räknas vall, höstoljeväxter, höstsäd, betor (sockerbetor, fodersocker- och foderbetor), morötter, rödbetor och liknande rotväxter (dock ej potatis), fleråriga frukt- och bärodlingar, energiskog, fånggrödor och obearbetad åkermark efter spannmåls- och oljeväxtodling. Se tabell vid V9.1 på www.miljohusesyn.nu (alternativt i slutet av Växtodlingsavsnittet).

- *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62)* §§: 29-31 (senast ändrad genom SJVFS 2011:25)

V9.4 SÄDD OCH BRYTNING AV GRÖN MARK

Tvärvillkor

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvärvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Grödan ska sås med normal utsädesmängd. Tabellerna vid V9.2 på www.miljohusesyn.nu (alternativt i slutet av Växtodlingsavsnittet) visar kraven på såtidpunkter och när tillväxten tidigast får avbrytas. Mark under inkomst- och anläggningsstöd som räknas som grön mark, ska brytas enligt stödreglerna och inte efter reglerna för grön mark.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62)* §§: 30, 32-34 (senast ändrad genom SJVFS 2011:25)

V10| Spridning av gödsel och andra organiska gödselmedel

V10.1 SPRIDNINGSAREAL

Regler som gäller hela landet

Tvärvillkor

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvärvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Det är viktigt med balans mellan antalet djur på gården och tillgänglig mark att sprida stallgödseln på. Reglerna syftar till att minska riskerna för oavsiktliga växtnäringsskador till luft, mark och vatten. Spridningsareal är åkermark inom jordbruksföretaget som är tillgänglig för spridning av gödsel. I spridningsarealen får inte träda och mark där gödselspridning är förbjuden eller olämplig (t.ex. på grund av närhet till ytvatten eller vattentäkt) räknas in. Betesmark får räknas med som spridningsareal om betesdjur finns på företaget, men bara till så stor andel som betet utgör den totala foderstaten för djuren på årsbasis.

Bestämmelserna om fosforbegränsning och gödseldokumentation gäller i hela landet för jordbruksföretag med fler än 10 djurenheter. Företag med högst 10 djurenheter omfattas inte så länge som gödseln sprids inom företaget och ingen annan gödsel förs in, se även tabell över krav på spridningsareal, leverans- och mottagningsjournal för stallgödsel. För beräkning av behovet av spridningsareal för de egna djurens gödselproduktion kan man använda schablonvärden för fosforutsöndring, se tabell med schablonvärden över fosforutsöndring från olika djurslag.

Efter den 1 jan 2013 ska alla som berörs av kravet på spridningsareal utgå från 22kg P/ha.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62)* §§ 8, 10, 17-19

Normalfall, endast åkermark

En gård har mjölkproduktion med 70 kor (8000 kg mjölk/år), 35 kalvar (kvigor o stutar) som är under 1 år, 40 ungdjur över ett år. Gården har inget bete utanför åkermarken. För att räkna fram arealbehovet behövs först en beräkning av hur mycket fosfor som utsöndras från djuren. Använder man schablonvärden blir det: $70 \times 15,9 + 35 \times 3,1 + 40 \times 8,0 = 1541,5$ kg P. Spridningsarealen behöver då vara $1541,5/22 = 70,1$ ha.

Se tabell nedan, alternativt i slutet av Växtodlingsavsnittet, med schablonvärden över fosforutsöndring från olika djurslag.

Betesmark finns

Om betesdjur finns på företaget får den del av betesmarken som motsvarar betets andel av djurens foderstat räknas som spridningsareal. Beräkningen ska ske på årsbasis.

För en gård med djurhållning som i exempel 1 kan det då bli enligt följande: För mjölkorna utgör betet (50 % av foderstat under 2 månader $\Rightarrow$) 8 % av totalt foderbehov – alltså får 8 % av kornas spridningsareal utgöras av bete. $(70 \times 15,9/22) \times 0,08 = 4$ hektar. För kalvarna och ungdjuren utgör betet (90 % av foderstat under 4 månader $\Rightarrow$) 30 % av totalt foderbehov – alltså får 30 % av ungdjurens spridningsareal utgöras av bete. $((35 \times 3,1/22) + (40 \times 8,0/22)) \times 0,30 = 5,8$ hektar. Av det totala behovet på 70,1 ha, kan man räkna bort $(4 + 5,8) = 9,8$ ha under förutsättning att det finns minst 9,8 ha betesmark.

Omgångsuppfödning, slaktsvin

En gård har 300 slaktsvinsplatser. Produktion sker året om med 3 omgångar per år. Utifrån schablonberäkningar för fosforutsöndring behövs då: $300 \times 1,6/22 = 21,8$ ha spridningsareal.

Se tabell nedan, alternativt i slutet av Växtodlingsavsnittet, med schablonvärden över fosforutsöndring från olika djurslag.

Balansräkning för beräknad spridningsareal

Istället för att använda schablonberäkningar kan man göra en egen balansberäkning för att redovisa hur mycket spridningsareal som behövs. Nedan beskrivs hur en sådan balansberäkning kan utföras. Värdena hämtas enklast från verksamhetens växtnärbalans. Behovet av spridningsareal uppgår till $(12\,600/22) = 573$ hektar, se beräkningsexempel nedan (alternativt bland tabellerna i slutet av detta avsnitt, Växtodling).

V10.2 FÖRDELNING ÖVER SPRIDNINGSAREALEN

Tvårvillkor

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Stallgödsel och andra organiska gödselmedel ska fördelas över spridningsarealen. Under en femårsperiod får stallgödsel och andra organiska gödselmedel inte tillföras i större mängd än vad som motsvarar 22 kg fosfor per hektar och år, räknat som ett genomsnitt för företagets spridningsareal under perioden. Femårsperioden är en löpande period om de senaste fem kalenderåren. Under perioden ska gödsel ha tillförts på åtminstone hela den minsta spridningsareal som krävs. Samma mängd behöver inte spridas på alla fält, men alla fält som ingår i spridningsarealen ska ha fått minst en gödselgiva under de senaste fem åren.

Beräkning av utsöndrad fosfor

Mängden fosfor som utsöndras med gödseln från olika djurslag kan bestämmas med schablonvärden, se tabell med schablonvärden över fosforutsöndring från olika djurslag, vid V10.1 på www.miljohusesyn.nu (alternativt i slutet av Växtodlingsavsnittet), eller balansberäkningar. Analyser av stallgödseln är normalt inte ett godtagbart alternativ för att bestämma fosforutsöndringen.

Följande värden bör ingå i en fosforbalansberäkning:

Ingående värden:

- inköpt foder
- inköpta djur
- fodervaror från den egna gården.

Utgående värden:

- levererade produkter (mjölk, kött, ägg o.s.v.)
- sålda djur samt kadaver.

Skillnaden mellan in- och utgående fosformängder i balansen kan anses vara den mängd fosfor som utsöndras. Mängden delas med 22 kg för att få fram behovet av spridningsareal på den egna gården. Se V10.1 exempel 4. Även andra organiska gödselmedel, t.ex. slam och fruktsaft ska ingå i beräkningen. Mer information finns på www.jordbruksverket.se under Odling - Växtnäring - Sprida gödselmedel i känsliga områden.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) 8, 17 §§*

V10.3 JOURNALFÖRING AV MOTTAGEN GÖDSEL

Tvårvillkor

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Jordbruksföretag som tar emot stallgödsel eller andra organiska gödselmedel ska anteckna:

- gödselslag (t.ex. stallgödsel, fruktsaft, avloppsslam)
- mängden totalfosfor i gödseln, för stallgödsel kan uppgift om djurslag och antalet djur ersätta mängden fosfor
- vilken mängd som tas emot
- vilka djurslag och antalet djur gödseln kommer från, alternativt hur mycket totalfosfor gödseln innehåller
- datum för mottagandet
- från vem gödseln kommer.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) 13 §*

V10.4 JOURNALFÖRING AV BORTLÄMNAD GÖDSEL

Tvårvillkor

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Om du behöver spridningsareal utanför din egen gård är det nu tillräckligt med journalföring av bortlämnad gödsel. Kravet gäller dock alla jordbruksföretag med fler än 10 djurenheter på årsbasis, som lämnar bort stallgödsel.

Journalen ska innehålla:

- gödselmängd som levereras
- vilka djurslag och antalet djur gödseln kommer från, alternativt hur mycket totalfosfor gödseln innehåller
- datum för leverans
- vem gödseln förs bort till.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) 14 §*

V10.5 SPARA GÖDSELJOURNAL

Tvårvillkor

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Gödseljournalen ska sparas i minst 6 år. OBS! Gäller vid både mottagen och bortlämnad gödsel. Se också V10.3 och V10.4.

• *Staten jordbruksverk föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) 13-14 §§*

V10.6 SPRIDNING OCH NEDBRUKNING AV UREA

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

I hela landet ska mineralgödsel som innehåller urea, vid spridning på obevuxen mark, myllas eller brukas ned inom 4 timmar från spridningen.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) 23 §*

V10.7 NEDBRUKNING INOM 12 TIMMAR VID SPRIDNING UNDER VINTERN

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Utanför känsliga områden i hela landet ska stallgödsel och/eller andra organiska gödselmedel som sprids under perioden 1 december–28 februari, brukas ner inom 12 timmar. Gödseln måste blandas in i ett markskikt som är minst 10 cm djupt.

Information om församlingar som klassas som nitratkänsliga områden; se Faktabank i www.miljohusesyn.nu, Känsliga områden eller www.jordbruksverket.se, Odling – Växtnäring – Sprida gödselmedel – Sprida gödselmedel i känsliga områden.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) 23a §*

V10.8 GÖDSLINGSFRI ZON MOT VATTENDRAG OCH SJÖAR

Tvårvillkor

Gödselmedel får inte spridas på jordbruksmark närmare än 2 meter från kant som gränsar till vattendrag som bäck, å, flod, älv, kanal och damm eller sjö. Den gödsel som djuren själva tillför marken vid betesgång ska inte räknas in i begreppet spridning.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS) (omtryck genom SJVFS 2012:1) - 24 a §*

V10.9 LOKALA REGLER KAN FINNAS!

Utöver rådande författningar kan kommuner och länsstyrelser sätta upp regler för gödselspridning.

• *Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd - 40 § 1 st 2 p*

V10.10 HÖGST 170 KG TOTALKVÄVE VIA STALLGÖDSEL

Tvårvillkor Regler i alla känsliga områden.

Inom känsliga områden får stallgödsel inte tillföras i större mängd än vad som motsvarar 170 kg totalkväve per hektar spridningsareal och år. Tillförseln får räknas som ett genomsnitt för företagets hela spridningsareal. Kväveförluster i samband med spridning får inte räknas bort från gödselns ursprungliga kväveinnehåll.

Information om församlingar och områden som klassas som nitratkänsliga områden; se Faktabank i www.miljohusesyn.nu, 4 Känsliga områden. eller www.jordbruksverket.se, Odling – Växtnäring – Sprida gödselmedel – Sprida gödselmedel i känsliga områden.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) - 19 a §*

V10.11 LÄTTILLGÄNGLIGT KVÄVE TILL HÖSTSÄDD AV OLJEVÄXTER

Tvårvillkor Regler i alla känsliga områden.

Högst 60 kg lättillgängligt kväve får tillföras inför höstsådd av oljeväxter.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) - 19b §*

V10.12 LÄTTILLGÄNGLIGT KVÄVE TILL HÖSTSÄDD AV ÖVRIGA GRÖDOR

Tvårvillkor Regler i alla känsliga områden.

Högst 40 kg lättillgängligt kväve får tillföras inför höstsådd av övriga grödor.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) - 19 b §*

V10.13 BERÄKNING AV KVÄVEBEHOV SKA DOKUMENTERAS

Tvårvillkor

På jordbruksföretag inom känsliga områden ska kvävetillförseln via gödselmedel begränsas så att den inte överstiger grödans behov. Utgångspunkt för beräkningen av gödselbehovet ska vara den erfarenhetsmässigt förväntade skördenivån eller speciella förhållanden på odlingsplatsen.

Information om församlingar som klassas som nitratkänsliga områden; se Faktabank i www.miljohusesyn.nu, 4 Känsliga områden. eller www.jordbruksverket.se, Odling – Växtnäring – Sprida gödselmedel – Sprida gödselmedel i känsliga områden.

Beräkningen ska innehålla:

- Gödselgiva för aktuell gröda vid förväntad skörd + _____ kg N per hektar.
- Stallgödselns långtidseffekt - _____ kg N per hektar.
- Förfruktseffekt från föregående gröda (t.ex. baljväxter, gröngödsling, fånggrödor) - _____ kg N per hektar.
- Leverans av kväve på mulljord - _____ kg N per hektar.
- Planerad tillförsel av stallgödsel och annan organisk gödsel (effekten värderas utifrån slag, mängd, spridningsteknik och spridningstidpunkt) - _____ kg N per hektar.
- Årets beräknade behov av mineralgödselkväve eller annan kompletterande gödsling med kväve = _____ kg N per hektar.

Beräkningen ska användas som utgångspunkt för gödslingen och dokumenteras genom en växtodlingsplan eller liknande. Se också "Riktlinjer för gödsling och kalkning" som finns i "Faktabank" på www.miljohusesyn.nu under "Växtodling" eller på Jordbruksverkets hemsida www.jordbruksverket.se.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) - 20 §*

V10.14 FÖRBUD MOT SPRIDNING PÅ VATTENMÄTTAD, ÖVERSVÄMMAD, FRUSEN ELLER SNÖTÄCKT MARK

Tvårvillkor

I känsliga områden får gödselmedel inte spridas på vattenmättad, översvämmad, frusen eller snötäckt mark.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) - 24 §*

V10.15 GÖDSLINGSFÖRBUD PÅ MARK MED LUTNING MOT VATTENDRAG OCH SJÖAR

Tvårvillkor

I känsliga områden får gödselmedel inte spridas på mark som gränsar till vattendrag eller sjö och där markens lutning överskrider 10 % (10 meter/100 meter). Observera att spridningsförbudet gäller alla typer av gödselmedel.

Information om församlingar och områden som klassas som glesbygd; se Faktabank i www.miljohusesyn.nu, 4 Känsliga områden. eller www.jordbruksverket.se, Odling – Växtnäring – Sprida gödselmedel – Sprida gödselmedel i känsliga områden.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) 24b §*

V10.16 SPRIDNINGSFÖRBUD MINERALGÖDSELKVÄVE

Tvårvillkor

I känsliga områden är det förbjudet att sprida mineralgödselkväve under perioden 1 november–28 februari.

Information om församlingar som klassas som nitratkänsliga områden; se Faktabank i www.miljohusesyn.nu, 4 Känsliga områden. eller www.jordbruksverket.se, Odling – Växtnäring – Sprida gödselmedel – Sprida gödselmedel i känsliga områden.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) 25 §*

V10.17 SPRIDNINGSFÖRBUD ORGANISK GÖDESEL

Tvårvillkor

I alla känsliga områden råder förbud mot spridning av stallgödsel och andra organiska gödselmedel mellan 1 november och 28 februari. Ytterligare restriktioner för spridning under hösten beskrivs i följande avsnitt.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) 25 §*

V10.18 SPRIDNINGSTIDPUNKTER

Tvårvillkor

Under perioden 1 augusti–31 oktober:

- I övriga känsliga områden får spridning av stallgödsel och andra organiska gödselmedel bara ske i växande gröda (ej fånggröda) eller före höstsådd.

Under perioden 1 oktober–31 oktober:

Fastgödsel får spridas både i växande gröda och på obevuxen mark. Fastgödsel från fjäderfä får dock under tiden 1 oktober–31 oktober inte spridas på obevuxen mark.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) §§ 28 a-28 b*

V10.19 SPRIDNINGSTIDPUNKTER

Tvårvillkor

Under perioden 1 augusti–31 oktober:

I känsliga områden i Skåne, Hallands och Blekinge län får spridning av stallgödsel och andra organiska gödselmedel bara ske i växande gröda (ej fånggröda) eller före höstsådd på lerjordar (15 % lerhalt som ska kunna styrkas på skiftesnivå med t.ex. markkarta), alternativt sådd av höstoljeväxter.

Under perioden 1 oktober–31 oktober:

Fastgödsel får spridas både i växande gröda och på obevuxen mark. Fastgödsel från fjäderfä får dock under tiden 1 oktober–31 oktober inte spridas på obevuxen mark.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) 26 § och 26 a §*

V10.20 NEDBRUKNING VID SPRIDNING PÅ OBEVUXEN MARK

Tvårvillkor

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

För fasta gödselslag som sprids på obevuxen mark gäller dessutom följande datum:

- Stallgödsel ska myllas ned inom 4 timmar. Detta gäller bara Skåne, Blekinge och Hallands län och är Basvillkor samt Extra tvårvillkor för den som har åtagande i gamla landsbygdsprogrammet.
- 1 oktober–31 oktober. Fasta gödselslag ska brukas ned inom 4 timmar i känsliga områden i Skåne, Blekinge och Hallands län och inom 12 timmar i övriga känsliga områden.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) §§ 23 b, 26 c, 28 d*

V10.21 TEKNIK FÖR SPRIDNING I VÄXANDE GRÖDA

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Spridning av flytgödsel i växande gröda ska i Skåne, Hallands och Blekinge län ske med någon av följande metoder:

- bandspridningsteknik eller liknande teknik där gödseln direkt placeras på marken under växttäck
- myllningsaggregat eller liknande teknik där gödseln placeras direkt i marken
- teknik där 1 del gödsel späds ut med minst 1/2 del vatten före spridning
- teknik där spridningen följs av bevattning med minst 10 mm vatten. Bevattningen ska påbörjas senast inom fyra timmar och vara avslutad inom tolv timmar efter det att spridningen inleddes. Regnmängd får räknas från kravet på minst 10 mm vatten.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) 23 c §*

V10.22 REGLER VID VÄXTHUSODLING

Det finns inget stöd i författningarna för krav på recirkulering av dräneringsvatten från växthus. Däremot är det enligt miljöbalken 9 kap. 7 § förbjudet att släppa ut avloppsvatten från en anläggning, vilket växthus definieras som. Med avloppsvatten menas vatten som inte är helt rent. Gränsen för rent vatten är t.ex. ett maximalt innehåll av kväve på 11,3 mg N/liter. Annat icke renat dräneringsvatten får inte heller släppas ut från växthus. Vissa kommuner föreskriver att växthusföretag ska vidta åtgärder för omhändertagande och uppsamling av dräneringsvatten. Kontrollera med miljöförvaltningen i din kommun vilka restriktioner som gäller för hantering av dräneringsvatten.

För övrig växtodling innebär dräneringen ett diffust utsläpp och inte ett punktutsläpp. Då gäller restriktioner i spridningsögonblicket.

· *Miljöbalken (1998:808) - 9 kap. 7 §*

V11| Avloppsslam

Slam får inte användas på betesmark, vall, frukt (utom träd), bär, potatis, rotfrukter eller grönsaker. Slamspridning är inte heller tillåten där du inom 10 månader från spridningen ska odla ovanstående grödor som normalt är i direktkontakt med jord och konsumeras råa. Karenstider och detaljer finns att läsa i SNFS 1994:2. Livsmedelsindustrin ställer högre krav än gällande författningar. Du måste själv kontrollera med köparna vad som gäller vid slamanvändning.

V11.1 ANVÄNDNING AV SLAM OCH REGLER FÖR SLAMSPRIDNING – ANMÄLAN

Användning av slam som gödselmedel på åkermark kan behöva anmälas till kommunen.

· *Naturvårdsverkets kungörelse med föreskrifter om skydd för miljön, särskilt marken, när avloppsslam används i jordbruket (SNFS 1994:2) § 7*

V11.2 ANVÄNDNING AV SLAM OCH REGLER FÖR SLAMSPRIDNING – OBEHANDLAT SLAM

Reglerna för slamspridning gäller även slam från enskilda flerkammarbrunnar, inklusive den egna. Jordbrukare som blandar slam från flerkammarbrunn med gödsel eller sprider detta slam direkt i fält måste därför beakta slamreglerna. Undantaget är avlopp med direktanslutning till flytgödselbrunn, som inte räknas som slam.

Obehandlat avloppsslam ska brukas ned senast inom ett dygn och får användas endast om det inte leder till olägenheter för närboende. Med behandlat slam menas någon form av stabilisering t.ex. rötning, luftning, kalkbehandling eller långtidslagring (rekommendation minst 6 månader).

· *Kungörelse med föreskrifter om skydd för miljön, särskilt marken, när avloppsslam används i jordbruket (SNFS 1994:2) 6 §*

· *Avfallsförordning (2011:927) 45 §*

V11.3 ANVÄNDNING AV SLAM OCH REGLER FÖR SLAMSPRIDNING – RIKTLINJER

I broschyren Riktlinjer för gödsling och kalkning finns information om avloppsslam och om vad som gäller för spridning. Broschyren finns på www.jordbruksverket.se. Naturvårdsverket ger ut föreskrifter om användning av avloppsslam i jordbruket. Spridningstider, regler för nedbrukning med mera för slam och stallgödsel och andra organiska gödselmedel anges av Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket. För användning av avloppsslam på annan mark än åkermark saknas i nuläget generella regler.

· *Naturvårdsverkets kungörelse med föreskrifter om skydd för miljön, särskilt marken, när avloppsslam används i jordbruket (SNFS 1994:2)*

V11.4 SLAMMETS INNEHÅLL AV METALLER, KVÄVE OCH FOSFOR

Det är inte tillåtet att överskrida gränsvärdena för metallhalt i marken eller att använda slam med för hög metallhalt, se tabellen nedan. Odla ansvarar för kontroll av åkermarkens metallhalt om det kan antas att halten överskrider gränsvärden enligt tabellen. Gränsvärdena avser att minska riskerna för ytterligare förorening på grund av slam om:

- marken innehåller hög ursprunglig halt av någon metall
- marken är förorenad genom en olyckshändelse
- industriella utsläpp sker eller har skett i närheten.

Om osäkerhet råder om markens innehåll av tungmetaller, kontakta kommunen.

Det finns gränsvärden även för den totala mängd fosfor och kväve som får tillföras åkermark vid slamspridning. Givan måste bestämmas antingen utifrån tillåten mängd metaller, fosfor eller kväve beroende på vad som är begränsande.

Maximalt 150 kg ammoniumkväve får tillföras per hektar och år. För fosfor och andra organiska gödselmedel gäller en maximal tillförsel på 22 kg/ha och år, i genomsnitt över fem år.

· *Naturvårdsverkets kungörelse med föreskrifter om skydd för miljön, särskilt marken, när avloppsslam används i jordbruket (SNFS 1994:2) §§: 5, 8-10*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) § 8*

V12| Animaliska biprodukter

V12.1 ANIMALISKA BIPRODUKTER

Primärproducenter av foder som tar emot organiska gödningsmedel som består av bearbetat animaliskt protein i oblandad form, som kött- och benmjöl eller fiskmjöl av kategori 3, eller tar emot produkter där kött- och benmjöl av kategori 2-material ingår, ska vara registrerade hos Jordbruksverket. Många produkter av märket Biofer innehåller t.ex. sådana råvaror. Anmälan kan göras via Foderföretagarregistret på www.jordbruksverket.se.

Du måste ha tillstånd från Jordbruksverket för att få lagra organiska gödningsmedel som består av bearbetat animaliskt protein i oblandad form inom primärproduktionen om du håller produktionsdjur förutom pälsdjur. Efter anmälan enligt ovan ska Jordbruksverket skicka ut blankett för ansökan om godkännande av lagring. Du som inte är primärproducent av foder eller har produktionsdjur behöver inte registrera dig eller söka tillstånd.

Tidigast sex veckor efter senaste användningen får produktionsdjur släppas där organiska gödningsmedel eller jordförbättringsmedel andra än naturgödsel har använts. Grovfoder får skördas tidigast efter tre veckor. Observera att striktare regler för bete gäller för KRAV-produktion.

· *Förordning (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket 7 §*

V13| Lagring av stallgödsel

V13.1 TÄTA LAGRINGSUTRYMMEN

Tvårvillkor

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Det får inte läcka gödselvatten eller urin från förvaringen. Lagringsutrymmen ska vara täta så att yt- eller grundvatten inte förorenas.

• *Förordning (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket 7 §*

V13.2 LAGRINGSKAPACITET

Tvårvillkor

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvärvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Lagringskapaciteten för stallgödsel ska minst motsvara kravet på lagringstid. Se nedanstående tabell (alternativt tabell i slutet av Växtodlingsavsnittet) med krav på lagringskapacitet för stallgödsel. Lagringsvolymen kan behöva utökas i förhållande till det som anges i tabellen med schablonvärden för producerad mängd gödsel. Känsliga områden (Bilaga 4) har strängare regler för lagringskapacitet och utformning av lagringsbehållare.

Information om församlingar som klassas som nitratkänsliga områden; se Faktabank i www.miljohusesyn.nu, Känsliga områden eller www.jordbruksverket.se, Odling – Växtnäring – Sprida gödselmedel – Sprida gödselmedel i känsliga områden.

För företag med 10 eller färre djurenheter i områden utanför känsliga områden (Bilaga 4) saknas generella krav på lagringskapacitet. Då gäller miljöbalkens allmänna hänsynsregler för lagring av stallgödsel och djurhållaren ska själv avgöra om lagringskapaciteten är tillräcklig för att uppfylla lagkraven.

Förutom gödsel från stall ska regnvatten från gödselplattor och rastgårdar omhändertas. I tabellen med schablonvärden ingår uppsamlad nederbörd (300 mm per år) från gödselplatta och behållare. För att undvika ökade krav på lagringskapacitet måste dagvatten hindras från att rinna till gödsellager.

Gödsellagring i stallbyggnader (t.ex. i djupströbbädd) får räknas in i lagringskapaciteten om avrinning eller läckage inte sker (se nedanstående tabell).

Mellanlagring av stallgödsel direkt på mark kan inte räknas in i lagringskapaciteten.

- *Förordning (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket* 6 §
- *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) §§: 4, 6-7*

V13.3 DOKUMENTATION AV LAGRINGSKAPACITET I KÄNSLIGA OMRÅDEN

Tvärvillkor

I alla känsliga områden ska dokumentation över hur lagringsvolymen har beräknats finnas.

Information om församlingar som klassas som nitratkänsliga områden; se Faktabank i www.miljohusesyn.nu, 4 Känsliga områden. eller www.jordbruksverket.se, Odling – Växtnäring – Sprida gödselmedel – Sprida gödselmedel i känsliga områden.

Dokumentationen ska sparas så länge beräkningen gäller. Följande punkter bör ingå:

- Utsöndrad träck och urin (produktionsinriktning för djurslaget, djurantal, foderstat och uppfödningensintensitet ska beaktas).
  - Tillsats av strömedel.
  - Vattentillskott genom spill-, disk-, rengöringsvatten samt nederbörd som faller på lagringsytorna eller andra ytor som avvattnas till lagringsbehållaren.
  - Omsättningsförluster som minskar gödselvolymen i system med mycket strömedel.
- *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) 4 a - 4 b §*

V13.4 PRESSVATTEN

Pressvatten från ensilage klassas som avloppsvatten. En ensilageanläggning ska vara tät och pressvattnet kunna tas omhand i separat behållare eller i urin/flytgödselbehållaren. Om läckage uppstår ska detta anmälas till miljö- och hälsoskyddsnämnden i kommunen.

- *Miljöbalken (1998:808) 9 Kap 7 §*

V13.5 STUKALAGRING AV GÖDSEL I FÄLT

Tillfällig lagring av stallgödsel eller andra organiska gödselmedel i fält (stukalagring) bör endast ske om gödseln kan lagras till minst 1 m höjd. Lagringstiden bör hållas så kort som möjligt. Om växtnäringssinnehållet (särskilt kväve) är högt (t.ex. fjäderfägödsel och nötgödsel med liten halminblandning) bör tillfällig lagring i fält ske i direkt anslutning till vårbruket eller under sommar och tidig höst inför höstsådd. Under tidig vår och senare delen av hösten bör lagringstiden begränsas till högst några veckor. Gödsel med större inblandning av strömedel, lagringsbar till ca 2 m höjd, med lågt näringsinnehåll eller komposterad gödsel kan lagras under något längre tid. Vid val av plats bör följande beaktas:

- att stukan placeras på det fält där gödseln ska spridas. Samma plats bör inte användas inom en femårsperiod
- att risken för ytavrinning och förorening av grundvatten undviks
- att jordarten på lagringsplatsen förhindrar snabb transport genom markprofilen (lerhaltig) och att ingen stuka placeras rakt ovanför en dräneringsledning
- att utläggning kan ske utan att markskador uppkommer
- att platsen väljs så att olägenheter (t.ex. lukt, flugor) för närboende undviks.

Lagring av stallgödsel i stuka är inte anmälningspliktigt, men kommunen kan begära upplysningar och det är en god idé att informera kommunen i förväg.

• *Statens jordbruksverks allmänna råd (2005:1) om lagring och spridning av gödsel m.m.*

• § 3, 2 kap miljöbalken allmänna råd i SJVFS 2004:62

V13.6 KOMPOSTERING AV GÖDSEL I FÄLT

Stallgödsel bör i första hand komposteras på utrymme som uppfyller kraven för lagring. Gödsel som kan lagras till minst 2 m höjd och som behöver komposteras kan dock stukalagras i fält. Vid placering av komposten bör följande beaktas:

- att komposteringen i huvudsak sker under sommarhalvåret (april-oktober). Detta är inte lika nödvändigt för gödsel med riklig inblandning av strömedel, t.ex. hästgödsel
- att komposten täcks med tätt material om den lagras efter oktober, undantaget gödselslag med stor halminblandning
- att utläggning i en och samma kompost sker under en begränsad tidsperiod
- att komposten placeras på det fält där den senare ska spridas
- att gödseln sprids vid närmast lämpliga tillfälle efter att komposteringen är avslutad
- att en gröda anläggs på platsen så snart som möjligt när gödseln avlägsnats
- att komposten utformas så att syrebrist undviks.

Relevanta råd om placering vid stukalagring av gödsel bör beaktas.

• *Statens jordbruksverks allmänna råd (2005:1) om lagring och spridning av gödsel m.m.*

• § 3, 2 kap miljöbalken allmänna råd i SJVFS 2004:62

V13.7 MELLANLAGRING AV GÖDSEL

Då stallgödsel mellanlagras utanför produktionsstället av en förmedlare inför leverans till en tredje part, avgör syftet av användningen om stallgödseln ska klassas som avfall eller restprodukt. Om stallgödseln med säkerhet kommer att användas, antingen som färdigt material eller för vidare

bearbetning, klassas den som en biprodukt och inte som ett avfall. Denna tolkning om avfall och biprodukter görs av EU-kommissionen. Då stallgödseln inte klassas som avfall krävs ingen anmälan för mellanlagring till kommunen.

• *Miljöbalken (1998:808) 15 kap. 1 § Avfallsförordning (2011:927)*

V13.8 PÅFYLNING AV FLYTGÖDSEL- OCH URINBEHÅLLARE

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvärvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Regler gäller för företag med fler än 10 djurenheter i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Skåne, Hallands och Västra Götalands län samt i slättbygder inom Värmlands, Örebro och Västmanlands län och syftar till att minska ammoniakförluster från stallgödseln. Påfyllning av flytgödsel- och urinbehållare ska ske under täckning. Undantag gäller vid påfyllning som sker innan ett svämtäcke återskapats. Påfyllning av icke pumpbar gödsel (fast- och kletgödsel) får ske ovanifrån förutsatt att öppningen i täckningen hålls så liten som möjligt för att minimera ammoniakförlusterna.

Information om områden som anses som slättbygder; se Faktabank i www.miljohusesyn.nu, Känsliga områden eller www.jordbruksverket.se, Odling – Växtnäring – Sprida gödselmedel – Sprida gödselmedel i känsliga områden.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) §§: 5 b - 5 d*

V13.9 TÄCKNING AV FLYTGÖDSEL- OCH URINBEHÅLLARE

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvärvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Regler gäller för företag med fler än 10 djurenheter i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Skåne, Hallands och Västra Götalands län samt i slättbygder inom Värmlands, Örebro och Västmanlands län och syftar till att minska ammoniakförluster från stallgödseln. Flytgödsel- och urinbehållare ska ha ett stabilt svämtäcke eller annan täckning som effektivt minskar ammoniakförlusterna. Ett svämtäcke anses stabilt om det har en skorpliknande yta och står emot normala vind- och regnförhållanden. Det bör vara sammanhängande utan sprickor eller andra öppna gödselytor. Intill påfyllningen kan dock en mindre yta accepteras. Om svämtäcket bryts eller skadas i en behållare med flytgödsel bör det återskapas senast inom 14 dagar. På en urinbehållare bör ett svämtäcke återskapas inom 7 dagar. Se också V13.8.

Information om områden som anses som slättbygder; se Faktabank i www.miljohusesyn.nu, Känsliga områden eller www.jordbruksverket.se, Odling – Växtnäring – Sprida gödselmedel – Sprida gödselmedel i känsliga områden.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2004:62) 5a §*

V14| Vattenverksamhet

För att få bedriva vattenverksamhet ska verksamhetsutövaren ha rådighet (äga eller motsvarande) över vattnet inom det område där verksamheten ska bedrivas. För vattenverksamhet krävs som huvudregel tillstånd. Tillståndsprövningen görs av mark- och miljödomstolen. Ansökan om tillstånd för markavvattning prövas dock som huvudregel av länsstyrelsen.

Undantag från huvudregel att tillstånd krävs: om det är uppenbart att inga allmänna eller enskilda intressen skadas behövs inget tillstånd. Verksamhetsutövaren har bevisbördan om tillstånd inte söks.

För markavvattning gäller absolut tillståndsplikt, undantaget dränering av jordbruksmark genom täckdikning med dimension max. 300 mm på rören. Tillstånd krävs då endast om det är sannolikt att allmänna eller enskilda intressen skadas genom verksamheten. Bevisbördan för att det föreligger tillståndsplikt ligger i detta fall inte på verksamhetsutövaren, utan på den som påstår att skada kan uppkomma.

Tillstånd (enligt reglerna om vattenverksamhet) behövs inte i följande fall:

- Vattentäkt för en- eller tvåfamiljsfastighet, jordbruksfastighets husbehovsförbrukning eller värmeförsörjning. Med husbehovsförbrukning avses vatten för hushållet, vattning av kreatur, stallrengöring och annan vanlig förbrukning, däremot inte jordbruksbevattning.
- Anläggningar för odling av fisk, musslor eller kräftdjur.
- Anläggningar för utvinning av värme, om åtgärden inte avser vattentäkt dvs. bortledning av vatten. Vissa mindre vattenverksamheter kan anmälas till länsstyrelsen. I förordning om vattenverksamhet m.m. (1998:1388) finns information om vilka områden som berörs.

Vattenverksamhet är enligt miljöbalken följande:

- 1 Uppförande, ändring, lagning och utrivning av dammar eller andra anläggningar i vattenområden, fyllning och pålning i vattenområden, bortledning av vatten från, eller grävning, sprängning och rensning i vattenområden samt andra åtgärder som syftar till att förändra vattnets djup eller läge.
- 2 Bortledning av grundvatten och utförande av anläggningar för detta.
- 3 Tillförsel av vatten för att öka grundvattenmängden samt utförande av anläggningar och åtgärder för detta.
- 4 Åtgärder som utförs för att avvattna mark, när det inte är fråga om avledning av avloppsvatten, eller som utförs för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller för att skydda mot vatten, när syftet är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för ett visst ändamål (markavvattning).

Exempel på vanliga vattenverksamheter är anläggning av dammar, pirar, bryggor som pålas fast, vägtrummor, erosionsskydd i vattendrag, broar, grävning, muddring, dikning, uttag av vatten för t.ex. bevattning, utläggning av undervattenskablar, bortledning av grundvatten samt vattennivåreglering i sjöar.

V14.1 TILLSTÅND FÖR BEVATTNING

Tvärvillkor

Bevattning är tillståndspliktig verksamhet oavsett om uttaget sker från sjö, vattendrag eller grundvatten. Undantag: om det är uppenbart att inga allmänna eller enskilda intressen skadas behövs inget tillstånd. Verksamhetsutövaren har bevisbördan om tillstånd inte söks. Uttag för jordbruksbevattning kan förbjudas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen kan dock inte meddela ett generellt bevattningsförbud.

· Miljöbalken (1998:808) 11 Kap. 9-12 §§

· Statens jordbruksverks föreskrifter om direktstöd (SJVFS 2015:4) 10 §

V14.2 TILLSTÅND FÖR MARKAVVATTNING SOM ÄNDRAR VATTENNIVÅN

Markavvattning är tillståndspliktig verksamhet. För lantbrukets del kan det t.ex. röra sig om sänkning av vattennivån genom grävning av nytt dike, fördjupning eller breddning av dike, bäck, kanal eller å, sänkning av vattennivån i en sjö eller att skydda mot vatten genom invallning. I större delen av södra och mellersta Sverige råder ett generellt förbud mot markavvattning.

Undantag från tillståndsplikten 1: Underhåll av befintliga anläggningar såsom grävda öppna diken eller rörledningar är inte markavvattning och kräver inte tillstånd. Ytterligare fördjupning betraktas som markavvattning och kräver tillstånd.

Undantag från tillståndsplikten 2: Inget tillstånd behövs för täckdikning av jordbruksmark om rördiametern är lika med eller mindre än 300 mm och det inte är sannolikt att allmänna eller enskilda intressen skadas.

· Miljöbalken (1998:808) 11 Kap

· Lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet

V14.3 TILLSTÅND FÖR MARKAVVATTNING SOM ÄNDRAR VATTENNIVÅN

Inget tillstånd krävs för återställande av ett naturligt vattendrags vattenstånd/dränerande effekt genom rensning (borttagning av lokala vegetationsområden eller sediment) eller genom andra lokala åtgärder som bibehåller ursprungliga vattennivåer. Berörda fastighetsägare ska dock underrättas. OBS! om fisket riskerar att skadas ska arbetet anmälas till länsstyrelsen innan rensningen påbörjas. Öppna vattendrag kan omfattas av biotopskyddet och all vattenverksamhet ska utföras med hänsyn och försiktighet; länsstyrelsen bör kontaktas vid osäkerhet. Ingen generell anmälningsplikt finns för dikesrensning i meningen att underhålla ett anlagt/grävt dike. Även ett grävt dike kan vara ett biotopområde som ska skyddas genom hänsyn och försiktighet vid underhållsåtgärder. Se även V17.

Om du bedriver verksamhet inom ett vattenskyddsområde ska du känna till om det finns några särskilda krav inom området. Länsstyrelsen får ge dispens – men inte annat än undantagsvis och endast om det finns särskilda skäl. Se också V14.2.

· Miljöbalken (1998:808) 7 Kap. 21-22 §§

V14.4 TILLSTÅND FRÅN MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN

Övrig vattenverksamhet, se under V14.

· Miljöbalken (1998:808) 11 Kap.

· Lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet

· Förordning (1998:1388) om vattenverksamhet m.m.

V15| Samråd om åtgärder som väsentligt kan ändra naturmiljön

Planerade åtgärder som väsentligt kan ändra naturmiljön ska anmälas för samråd med länsstyrelsen, utom skogsbruksåtgärder, som ska anmälas till Skogsstyrelsen. Begreppet naturmiljö är mycket brett och omfattar berggrund, jordlager, luft och vatten, samt alla organismer både över och under mark- och vattenytorna. Begreppet inkluderar även landskapsbilden, kultur- och fornlämnningar.

Verksamhetsutövaren ska bedöma om samråd krävs och föreslå de försiktighetsmått som behövs för att undvika eller minimera påverkan på naturmiljön. Åtgärden får inte påbörjas förrän tidigast sex veckor efter att anmälan har gjorts om inte länsstyrelsen/Skogsstyrelsen medgivit något annat. Länsstyrelsen/Skogsstyrelsen har möjlighet att förelägga om försiktighetsmått och även förbjuda åtgärden. Exempel på åtgärder är schaktning för anläggning av väg eller liknande, husbehovstäkt, energiskogsodling, ej bygglovspliktiga byggnader och även biotopförbättrande åtgärder.

V15.1 BOLDÅTGÄRDER SOM VÄSENTLIGT KAN ÄNDRA NATURMILJÖN – ANMÄLAN

Planerade åtgärder som väsentligt kan ändra naturmiljön ska anmälas för samråd med länsstyrelsen, utom skogsbruksåtgärder, som ska anmälas till Skogsstyrelsen.

· Miljöbalken (1998:808) 12 Kap. 6 §

· Naturvårdsverkets allmänna råd om anmälan för samråd enligt 12 kap 6 § MB (NFS 2001:15)

· Naturvårdsverkets allmänna råd om prövning av täkter enligt 12 kap. miljöbalken samt enligt förordning (1998:904) om täkter och anmälan för samråd (NFS 2003:2)

V15.2 BOLDÅTGÄRDER SOM VÄSENTLIGT KAN ÄNDRA NATURMILJÖN – SAMRÅD

Begreppet naturmiljö är mycket brett och omfattar berggrund, jordlager, luft och vatten, samt alla organismer både över och under mark- och vattenytorna. Begreppet inkluderar även landskapsbilden, kultur- och fornlämnningar.

Verksamhetsutövaren ska bedöma om samråd krävs och föreslå de försiktighetsmått som behövs för att undvika eller minimera påverkan på naturmiljön. Åtgärden får inte påbörjas förrän tidigast sex veckor efter att anmälan har gjorts om inte länsstyrelsen/Skogsstyrelsen medgivit något annat. Länsstyrelsen/Skogsstyrelsen har möjlighet att förelägga om försiktighetsmått och även förbjuda åtgärden. Exempel på åtgärder är schaktning för anläggning av väg eller liknande, husbehovstäkt, energiskogsodling, ej bygglovspliktiga byggnader och även biotopförbättrande åtgärder.

· Miljöbalken (1998:808)

· Naturvårdsverkets allmänna råd om anmälan för samråd enligt 12 kap 6 § MB (NFS 2001:15)

· Naturvårdsverkets allmänna råd om prövning av täkter enligt 12 kap. miljöbalken samt enligt förordning (1998:904) om täkter och anmälan för samråd (NFS 2003:2)

V15.3 BOLDÅTGÄRDER SOM VÄSENTLIGT KAN ÄNDRA NATURMILJÖN – BESLUT OM SAMRÅDSPLIKT

Kontakta din länsstyrelse eller Skogsstyrelsen i ditt län om du inte känner till beslut om samrådsplikt för verksamheter eller åtgärder som du berörs av.

· Miljöbalken (1998:808)

· Naturvårdsverkets allmänna råd om anmälan för samråd enligt 12 kap 6 § MB (NFS 2001:15)

· *Naturvårdsverkets allmänna råd om prövning av täkter enligt 12 kap. miljöbalken samt enligt förordning (1998:904) om täkter och anmälan för samråd (NFS 2003:2)*

V16| Hänsyn till natur- och kulturvärden (landskapselement)

V16.1 HÄNSYN TILL BIOTOPER OCH LANDSKAPSELEMENT

Tvårvillkor

Det är förbjudet att förstöra landskapselement (småbiotoper) på jordbruksmark. Förbudet gäller i hela landet. Landskapselement är till exempel öppna diken, stenmurar, småvatten och träd som står ensamma på åkermark, så kallade solitärträd.

Stödområde 9

Inom stödområde 9, utpräglade slättbygder i södra Sverige, gäller tvårvillkor för de fyra landskapselementen öppna diken, stenmurar, småvatten och träd som står ensamma på åkermark, så kallade solitärträd. Eftersom de är kopplade till tvårvillkoren får du räkna in dem i den areal du kan söka stöd för under följande förutsättningar:

- Stenmurar och öppna diken ska ligga på åkermark eller mellan åkermarksblock som ligger intill varandra. Om de däremot gränsar mot betesmark, skog eller tomtmark, ingår de inte i tvårvillkoren, och då kan du inte räkna in dem i arealen du söker stöd för.
- Öppna diken ska vara minst 0,5 meter breda och 0,3 meter djupa, mätt vid släntkanten.
- Träd som står ensamma (solitärträd) och småvatten ska vara helt omgivna av åkermark (ett undantag är när de gränsar mot ett dike eller en stenmur som har åkermark på andra sidan). Dessutom ska det finnas en minst 2 meter bred skyddszon kring dem. Skyddszonen räknas från trädstammens yta eller småvattnets gräns mot åkermarken. Inom skyddszonen får du inte plöja eller jordbearbeta marken på annat sätt.
- Solitärträd ska vara lövträd med en kronvidd om minst 5 meter.
- Småvatten ska ha en yta om max 0,10 hektar, inklusive den omgivande slänten.
- Tippa sten eller massor är förbjudet vid småvatten.

Regeln om skydd av landskapselement på åkermark är nu ett tvårvillkor inom stödområde 9. Om du skadar eller förstör något av landskapselementen kan du förutom böter eller andra påföljder även få avdrag på dina stöd. Se "Checklista för miljöersättning för natur- och kulturmiljöer år 2014" på www.jordbruksverket.se.

Borttagande m.m. av brukningshinder – gäller hela landet

- Brukningsvägar, stentippar, gränsvallar, renar mellan åkerskiften och hägnadsrester får inte skadas eller tas bort om de har kulturhistoriskt värde eller stort värde för bevarandet av odlingslandskapets flora eller fauna.
- Anläggningar av träd eller buskar med kulturhistoriskt värde eller stort värde för bevarandet av odlingslandskapets flora eller fauna får inte skadas eller tas bort. Åtgärder är dock tillåtna om de utgör en naturlig del i vårdens och underhållet av den berörda växtligheten.

- Enstaka träd som präglats av jordbrukshävd eller mindre grupper av sådana träd på åkermark får inte skadas eller tas bort. Åtgärder är dock tillåtna om de utgör en naturlig del i vårdens och underhållet av den berörda växtligheten.

Röjning av träd och buskar – gäller hela landet

Vid röjning på ängs- eller betesmark får träd som haft en funktion i äldre markanvändning inte skadas eller tas bort. Se också V17 Skydd av områden.

Mer information finns på www.jordbruksverket.se eller hos din länsstyrelse.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket (SJVFS 1999:119) §§: 5-9*

V16.2 FÖRBUD MOT SPRIDNING AV GÖDSEL

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Handelsgödsel, stallgödsel, slam och annat organiskt avfall får inte spridas så att det hamnar utanför åkern.

- *Miljöbalken (1998:808)*
- *Naturvårdsverkets allmänna råd om anmälan för samråd enligt 12 kap 6 § MB (NFS 2001:15)*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket (SJVFS 1999:119) 10 §*

V16.3 FÖRBUD MOT SPRIDNING AV GÖDSEL – NATUR- OCH KULTURVÄRDEN

Basvillkor – villkor som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt miljöersättning.

Extra tvårvillkor – gäller endast gamla åtaganden i det gamla landsbygdsprogrammet om du sökt miljöersättning tidigare.

Det är förbjudet att sprida gödsel på ängs- eller betesmark om natur- och kulturvärden kan skadas av spridningen.

- *Miljöbalken (1998:808)*
- *Naturvårdsverkets allmänna råd om anmälan för samråd enligt 12 kap 6 § MB (NFS 2001:15)*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket (SJVFS 1999:119) 11 §*

V16.4 FÖRBUD MOT NYODLING AV NATURBETESMARKER

Det är förbjudet att nyodla eller kultivera tidigare ögödslande ängs- och betesmarker.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket (SJVFS 1999:119) 12 §*

V16.5 FÖRBUD MOT ATT TIPPA STEN, MASSOR ELLER AVFALL

Om natur- och kulturvärden riskerar att skadas är det förbjudet att tippa sten, massor eller avfall i skogsbyn, ängs- och betesmarker, i anläggningar av kulturhistoriskt värde eller på platser som har stort värde för djur- och växtliv.

Rekommendation: Om gamla ensilagebalar tippas i markerna bör både plasten och packnätet tas bort eftersom dessa inte bryts ned.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket (SJVFS 1999:119) 13 §*

V16.6 ATT TA MARK PERMANENT UR PRODUKTION

För att ta jordbruksmark ur produktion krävs en skriftlig anmälan till länsstyrelsen. Anmälan ska innehålla uppgifter om avsedd markanvändning (t.ex. skogsodling) och kända natur- och kulturvärden. Anmälan ska ske senast 8 månader

innan marken tas ur produktion. Anmälan behöver ej göras om åtgärden är av mindre betydelse för jordbruket och natur- och kulturvärdena eller om tillstånd finns enligt annan lagstiftning.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket (SJVFS 1999:119) §§: 3-4*

· *Förordning (1998:915) § 3 om miljöhänsyn i jordbruket*

V17| Skydd av områden

I miljöbalken 7 kap. samt i förordningen (1998:1252) om områdesskydd finns särskilda regler för skydd av områden. Här beskrivs de som är mest aktuella för lantbruks- och trädgårdsverksamhet.

V17.1 SKYDD AV BIOTOPER

Tvårvillkor

Sedan 2013 är det Naturvårdsverkets handbok "Biotopskyddsområden - Vägledning om tillämpningen av 7 kapitlet 11 § miljöbalken", som beskriver biotoperna, redogör för värden och ger exempel på åtgärder och verksamheter som kan skada naturmiljön i biotoperna.

Med biotop avses "små mark- eller vattenområden som på grund av sina särskilda egenskaper är värdefulla livsmiljöer för hotade djur- eller växtarter eller som annars är särskilt skyddsvärda".

Skadlig åtgärd eller verksamhet är sådant som kan skada naturmiljön eller biotopens livsbetingelser. Det kan röra sig om ett helt eller delvis borttagande av biotopen men också uppläggning av röjningsavfall, sten och massor från markberedning eller inplantering av främmande växt- och djurarter. Endast om pågående markanvändning avsevärt försvåras kan ersättning bli aktuell. Biotoper i jordbruksmark som omfattas av skyddet är indelade i två grupper. Biotoperna i den första gruppen ska varje lantbrukare kunna känna igen och avgränsa i landskapet.

Dessa har ett generellt lagskydd som omfattar:

- alléer, enkel eller dubbelallé om minst 5 träd
- källor med en omgivande våtmark som uppgår till högst ett hektar i jordbruksmark
- odlingsrösen i jordbruksmark (på eller i anslutning till jordbruksmark)
- pilevallar, mer än 3 träd på uppbyggd vall, annars minst 5 träd
- småvatten och våtmarker med en areal av högst ett hektar (för öppna diken, högst två meter breda naturliga bäckfårar och andra linjära element gäller skyddet även om biotopens areal är större än ett hektar)
- stenmurar i jordbruksmark
- åkerholmar med en areal av högst 0,5 hektar.

Öppna diken är skyddade enligt reglerna om biotopskydd trots att det inte krävs tillstånd för täckdikning enligt reglerna om vattenverksamhet. Även nyanlagda element kan beröras av biotopskyddet, t.ex. ett nyskapat småvatten, eller en allé som planterats när träden växt till 20 cm diameter eller blivit 30 år.

Den andra gruppen biotoper i jordbruksmark är svårare att känna igen och avgränsa. För att biotopskydd ska gälla för dessa måste länsstyrelsen eller kommunen fatta ett särskilt beslut för varje enskild biotop. I länsstyrelsens och kommunens

beslut ska gränserna för de skyddsvärda biotoperna anges. Länsstyrelsen och kommunen får vidta de åtgärder som behövs för att vårda dessa biotoper. Av dessa har följande mest relevans inom jordbruket:

- rik- och kalkkärr i jordbruksmark
- ängar
- naturbetesmarker
- naturliga vattendrag
- ras- eller bergbranter
- strand- eller vattenmiljöer som hyser bestånd av hotade eller missgynnade arter eller som har väsentlig betydelse för hotade eller missgynnade arters fortlevnad. Skogsstyrelsen har motsvarande befogenheter för vissa typer av biotoper, t.ex. "äldre, betespräglade skogar".

Vid frågor om biotopskyddet kontakta länsstyrelsen.

· *Naturvårdsverkets allmänna råd om biotopskydd (AR 95:4)*

· *Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.*

· *Miljöbalken (1998:808) 7 Kap.*

V17.2 STRANDSKYDD SOMRÅDE

Strandskydd råder vid havet och vid insjöar och vattendrag, normalt inom 100 m från vattenlinjen. Skyddszonen omfattar både land, vatten och undervattensmiljön. Den utgår från strandkanten och sträcker sig vanligtvis 100 m i båda riktningarna. Länsstyrelsen kan utvidga zonen upp till 300 m om det behövs för att säkerställa strandskyddets syfte.

Strandskyddet syftar till att långsiktigt trygga förutsättningarna för allemansrättslig tillgång till strandområden och bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet på land och i vatten.

Byggnader och anordningar för lantbrukets behov är normalt undantagna från strandskyddet, om de för sin funktion måste ligga inom strandskyddsområde.

Kommunerna har huvudansvaret för tillsyn och prövning av dispensansökningar. Kommunerna ska peka ut områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen där det finns utökade möjligheter till dispens. Dispenser inom områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen ska bland annat kunna gälla anläggningar för besöks- och turistnäringen, såsom campingstugor eller en servering. Även uppförande av bostadshus kan bli aktuellt. För mer information om strandskyddslagstiftningen se Naturvårdsverkets och Boverkets "Strandskydd – en vägledning för planering och prövning", Handbok 2009:4, utgåva 2.

· *Miljöbalken (1998:808) 7 Kap.*

· *Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.*

V17.3 MILJÖSKYDD SOMRÅDE

Ett större mark- eller vattenområde får av regeringen förklaras som miljöskyddsområde, om det krävs särskilda föreskrifter på grund av att området är utsatt för förorening eller annars inte uppfyller en miljökvalitetsnorm. De finns få miljöskyddsområden och verktyget används i liten utsträckning. Exempel på miljöskyddsområde är Laholms, Båstads och Halmstads kommuner samt Ringsjöns tillrinningsområde i Skåne. Här gäller speciella regler för t.ex. spridning och nedbrukning av stallgödsel samt lagring av stallgödsel. Kontakta miljökontoret i kommunen eller länsstyrelsen för att kontrollera vad som gäller.

· *Miljöbalken (1998:808) 7 Kap. 19-20 §§*

· *Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. 13 §*

V17.4 VATTENSKYDDSSOMRÅDE

Ett mark- eller vattenområde kan förklaras som vattenskyddsområde till skydd för en grund- eller ytvattentillgång som utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas som vattentäkt. Ett vattenskyddsområde kan delas in i vattentäktzon, primär zon, sekundär zon och vid behov tertiär zon (resten av tillrinningsområdet). Dessutom finns det speciella regler inom vattenskyddsområden för hela landet. Dessa regler finns under respektive punkter i Miljöhusensyn (G4.12–G4.17, V7.12). Länsstyrelsen eller kommunen kan meddela särskilda föreskrifter som inskränker rätten att förfoga över fastigheter inom området. Dessa regler gäller då ett specifikt vattenskyddsområde. Lokala regler gäller ofta spridning av kemiska växtskyddsmedel men kan även gälla lagring och spridning av gödselmedel. Läs mer om regler och domar på www.naturvardsverket.se, sök på ”vattenskyddsområde”.

· *Miljöbalken (1998:808) 7 Kap. 21-22 §§*

V17.5 NATURA 2000-OMRÅDEN

Syftet med Natura 2000-områdena, som finns inom hela EU, är att värna om fåglar, naturtyper och arter och deras livsmiljöer som EU-länderna betraktar vara av gemensamt intresse. I Sverige finns ca 4 100 områden. På Naturvårdsverkets hemsida finns länsvisa kartor över dessa och på de flesta länsstyrelser hemsidor mer detaljerad information inkl. bevarandeplaner. Se också V17.6–V17.7

· *Miljöbalken (1998:808) 7 Kap. 27-29b §§*

V17.6 NATURA 2000-OMRÅDEN – TILLSTÅND

Tvårvillkor

Tillstånd från länsstyrelsen krävs för att bedriva verksamhet eller vidta åtgärder med betydande påverkan på ett Natura 2000-område. Det gäller även åtgärder utanför Natura 2000-området, som ändå kan påverka det. Exempel på åtgärder är grävning, schaktning, sprängning, täktverksamhet, skogsbruksåtgärder och påverkan på vattenförhållandena. Normalt jordbruk, vägunderhåll, rensning av t.ex. diken och stenmurar kräver normalt inget tillstånd. Åtgärder som kan kräva tillstånd i varje område beskrivs i bevarandeplaner hos länsstyrelsen. Kontakta alltid länsstyrelsen om du är tveksam om vad som gäller! Tänk särskilt på att:

- lämna skyddszoner till ångar och naturbetesmarker i Natura 2000-områden vid kemisk bekämpning och gödsling runt omkring
- lämna skyddszon till diken som leder till Natura 2000-område
- uttag av vatten från ett vattendrag kan påverka förhållandena inom Natura 2000-område, även om själva uttaget sker utanför området
- rensning av diken som inte underhållits på länge kan förändra naturmiljön så mycket att skada uppstår, då behövs tillstånd.

· *Miljöbalken (1998:808) 7 Kap. 28a §*

V17.7 NATURA 2000-OMRÅDEN –

AVVERKNINGAR/GALLRINGAR/RÖJNINGAR

Avverkningar/gallringar/röjningar i Natura 2000-områden kan vara tillståndspliktiga. Detta gäller även i ångs- och betesmarker. Röjning av sly/ung igenväxningsvegetation är inte tillståndspliktig, men avverkning av vuxna träd, eller äldre hävdformade buskar kan vara det. Du bör kontakta länsstyrelsen om du är osäker på vad som gäller.

· *Miljöbalken (1998:808) 28a §*

V18| Skydd av vilda djur och växter

V18.1 ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN – FÅGLAR

Tvårvillkor

I miljöbalken 8 kap. och artskyddsförordningen (2007:845) finns särskilda bestämmelser om skydd för djur- och växtarter. Det är förbjudet att avsiktligt störa, förstöra bon eller ägg, samt avsiktligt eller oavsiktligt skada eller förstöra viloplats och flyttningsområden för de vilda djur som är markerade med N eller n i artskyddsförordningen i Bilaga 1 AF, t.ex. fåglar, fladdermöss, grod- och kräldjur, musslor, fjärilar, m.m. Med avsiktligt menas att en åtgärd genomförs, trots att man är medveten om att det kommer att störa fåglar. Med störa menas en åtgärd som påverkar fågelns häckningsframgång negativt. Att skydda växande gröda genom att skrämma fåglar så att de flyttar till annan plats är inte förbjudet om störningen sker sporadiskt och inte bedöms påverka artens bevarandestatus. Rådgör med länsstyrelsen om du är tveksam. Se även Naturvårdsverkets Handbok för artskyddsförordning, www.naturvardsverket.se/hb/Artskyddsforordningen/Start/

· *Miljöbalken (1998:808)*

· *Artskyddsförordning (2007:845) 4 §*

· *Naturvårdsverkets allmänna råd om Natura 2000 till 7 kap. miljöbalken samt till förordningen (1998:1252) om områdesskydd m.m. (NFS 2003:17)*

· *Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.*

· *Naturvårdsverkets förteckning över naturområden som avses i 7 kap. 27 § miljöbalken (NFS 2007:1) (kompletterad genom NFS 2010:11, ändrad genom 2011:1, 2011:6)*

· *Naturvårdsverkets allmänna råd om vattenskyddsområden (till 7 kap. 21, 22 och 25 §§ miljöbalken) (NFS 2003:16)*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket (SJVFS 1999:119)*

V18.2 ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN – DJURARTER

Tvårvillkor

Åtgärder som avsiktligt stör vilda djurarter som är skyddade enligt artskyddsförordningen t.ex. fladdermöss, grod- och kräldjur, musslor, fjärilar, m.fl. är förbjudet. Se också V18.1

· *Miljöbalken (1998:808)*

· *Artskyddsförordning (2007:845)*

· *Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.*

· *Naturvårdsverkets allmänna råd om Natura 2000 till 7 kap. miljöbalken samt till förordningen (1998:1252) om områdesskydd m.m. (NFS 2003:17)*

· *Naturvårdsverkets förteckning över naturområden som avses i 7 kap. 27 § miljöbalken (NFS 2007:1) (kompletterad genom NFS 2010:11, ändrad genom 2011:1, 2011:6)*

- Naturvårdsverkets allmänna råd om vattenskyddsområden (till 7 kap. 21, 22 och 25 §§ miljöbalken) (NFS 2003:16)
- Statens jordbruksverks föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket (SJVFS 1999:119)

V18.3 ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN – PUTSNINGSFÖRBUD PÅ TRÄDA

För att skydda insekter och häckande fåglar är det inte tillåtet att putsa trädan mellan 1 mars och 30 juni. Det finns undantag från förbudet, t.ex. om det finns risk för önskad pollinering av närbelägen utsädesodling eller om det är en ekologisk odling. Om trädan måste putsas under den period det är förbjudet kan man söka dispens hos länsstyrelsen.

- Statens jordbruksverks föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket (SJVFS 1999:119) 11a §
- Miljöbalken (1998:808)
- Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.
- Artskyddsförordning (2007:845)
- Naturvårdsverkets förteckning över naturområden som avses i 7 kap. 27 § miljöbalken (NFS 2007:1) (kompletterad genom NFS 2010:11, ändrad genom 2011:1, 2011:6)
- Naturvårdsverkets allmänna råd om Natura 2000 till 7 kap. miljöbalken samt till förordningen (1998:1252) om områdesskydd m.m. (NFS 2003:17)
- Naturvårdsverkets allmänna råd om vattenskyddsområden (till 7 kap. 21, 22 och 25 §§ miljöbalken) (NFS 2003:16)

V18.4 ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN – FRIDLYSTA VÄXTER

Tvårvillkor

Man får inte avsiktligt/oavsiktligt förstöra eller handla med fridlysta växter. Se mer information under V18.5

- Naturvårdsverkets allmänna råd om vattenskyddsområden (till 7 kap. 21, 22 och 25 §§ miljöbalken) (NFS 2003:16)
- Artskyddsförordning (2007:845) 7 §
- Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.
- Naturvårdsverkets allmänna råd om Natura 2000 till 7 kap. miljöbalken samt till förordningen (1998:1252) om områdesskydd m.m. (NFS 2003:17)
- Miljöbalken (1998:808)
- Naturvårdsverkets förteckning över naturområden som avses i 7 kap. 27 § miljöbalken (NFS 2007:1) (kompletterad genom NFS 2010:11, ändrad genom 2011:1, 2011:6)
- Statens jordbruksverks föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket (SJVFS 1999:119)

V18.5 FRIDLYSTA VÄXTER I JORDBRUKSLANDSKAPET

Tvårvillkor

Av de växter som omfattas av tvårvillkoren kan i första hand följande förekomma i jordbrukslandskapet:

- alvarmalört (finns endast på Öland)
- alvarstånds (finns endast på Öland och Gotland)
- gotländsk nunneört och gotlandssippa (finns endast på Gotland)
- hänggräs och strandviva (finns endast i Norrbotten)
- kalkkrassing (finns endast i Skåne och på Gotland och Öland)
- dvärgslåsbräken, sandnejlika, gulyxne, ävjepilört, nipsippa, avarönn, myrbräcka och hällebräcka.

Det finns många andra fridlysta växtarter. För tvårvillkoren gäller dock det som står ovan.

- Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

- Miljöbalken (1998:808)

· Naturvårdsverkets allmänna råd om Natura 2000 till 7 kap. miljöbalken samt till förordningen (1998:1252) om områdesskydd m.m. (NFS 2003:17)

· Naturvårdsverkets allmänna råd om vattenskyddsområden (till 7 kap. 21, 22 och 25 §§ miljöbalken) (NFS 2003:16)

· Naturvårdsverkets förteckning över naturområden som avses i 7 kap. 27 § miljöbalken (NFS 2007:1) (kompletterad genom NFS 2010:11, ändrad genom 2011:1, 2011:6)

· Statens jordbruksverks föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket (SJVFS 1999:119)

- Artskyddsförordningen (2007:845) 5 §, 6 §

V18.6 ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN – FRIDLYSTA DJUR

Tvårvillkor

Man får inte avsiktligt/oavsiktligt förstöra, göra åtgärder som skadar eller handla med fridlysta djur. Se mer information under V18.7.

- Artskyddsförordning (2007:845)
- Miljöbalken (1998:808)

V18.7 ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN – FRIDLYSTA DJUR I HELA LANDET

Tvårvillkor

Samtliga Sveriges grod- och kräldjursarter är fridlysta i hela landet. Förutom de arter som är fridlysta med stöd av miljöbalken är följande arter fredade i hela landet enligt förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen (SFS 1994:1716):

- mal
- flodpärlmussla
- tjockskalig målarmussla
- sirlig skivsnäcka.

Alla vilda fåglar och däggdjur (inklusive fladdermöss) är fredade enligt jaktlagen (SFS 1987:259) och jaktförordningen (SFS 1987:905), med undantag för vissa möjligheter till skyddsjakt och för att det under vissa tider på året råder jakttid för en del arter. Fiskar samt blötlevande kräddjur och blötdjur, till exempel musslor och snäckor, omfattas av fiskelagstiftningen.

- Artskyddsförordning (2007:845)
- Miljöbalken (1998:808)

V19| Skötselkrav

Skötselkraven ingår i tvårvillkoren och gäller alla som brukar jordbruksmark (åker, betesmark och slåtteräng) och ansöker om jordbrukarstöd. Syftet är att bevara jordbruksmarken i gott skick och bidra till att den sköts med minsta möjliga påverkan på miljön. Skötselkraven, framför allt avseende bete/slåtter, står för en stor del av de försummelser som upptäckts vid kontroller av tvårvillkoren. Information om skötselkraven finns i Jordbruksverkets föreskrift (SJVFS 2004:85), samt på www.jordbruksverket.se.

V19.1 SKÖTSELKRAV FÖR ÅKERMARK

Åkermark är mark som används eller kan användas till växtodling eller bete och som är lämplig att plöja. Marken ska hållas fri från fleråriga skott av sly, buskar och träd. Undantag gäller för solitärträd, planterad energiskog och frukt- eller bärödling som kan ge gårdsstöd. I hela Götaland ingår kraven

på höst- och vinterbevuxen mark i skötselkraven för dig som har mer än 5 hektar åkermark. Syftet är att motverka markerosion och upprätthålla markens innehåll av organiskt material (V9.1–V9.4).

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om direktstöd (SJVFS 2010:4) 1 Kap. 5 §*

V19.2 SKÖTSELKRAV FÖR ÅKERMARK – HÄVDAS

Skötselkraven för åker innebär att marken ska hävdas och inte får hotas av igenväxning eller försumpning. Befintlig dränering ska underhållas. Bristande underhåll av dränering innebär att marken inte längre kan tas i bruk utan särskilda åtgärder.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om direktstöd (SJVFS 2010:4) 1 Kap. 5 §*

V19.3 FÖRBUD MOT HALMBRÄNNING

Tvårvillkor – ingår i de s.k. Normerna

Det är inte tillåtet att bränna halm efter skörd på åkermark. Det är dock tillåtet att bränna stubbåker om du gör det av växtskyddsskal. Undantag gäller också när halmbränning utgör förberedelse för direktsådd av höstoljeväxter. OBS! Du måste begära dispens från länsstyrelsen först innan du påbörjar eldningen. Det är tillåtet att elda halm i värmepannor, men på åkern försämras multhalten i jorden eftersom även stubben brinner upp.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om direktstöd (SJVFS 2015:4) 15 §*

V19.4 SKÖTSELKRAV FÖR BETESMARK OCH SLÅTTERÄNG

Allmänt om betesmark och slåtteräng

Betesmark är ett jordbruksskifte som inte är lämpligt att plöja. Skiftet ska användas till bete och ha en växtlighet som är lämplig till bete och duglig som foder. Skogsmark får inte räknas som betesmark.

Slåtteräng är ett jordbruksskifte som inte är lämpligt att plöja och som på eftersommaren används för slåtter med klippande eller skärande redskap. Växtligheten ska vara duglig som foder. Skogsmark får inte räknas som slåtteräng. Ingen stark igenväxning får förekomma

Betesmark och slåtteräng ska skötas så att de inte växer igen. Mark som skuggas av igenväxning förlorar sin täta grässvål och växtligheten försvinner mer och mer. Exempel på stark igenväxning är att gamla, betespräglade träd är tydligt trängda på grund av igenväxningen runt omkring eller att ett betydande antal träd eller buskar av igenväxningskaraktär förekommer i tidigare öppna lägen. Starkt igenväxta partier där djuren inte kommer åt att beta och andra inslag i markerna där dugligt foder saknas, räknas inte som jordbruksmark och ska tas bort ur ansökan om stöd.

Enstaka trädungar får finnas som skydd för djuren. Buskar som ger blommor och bär ska också sparas. Dock får dessa inte breda ut sig i stora snår. Gamla vidkroniga träd, hamlade träd, betespräglade enar samt gamla fruktträd ska sparas, liksom träd som haft en funktion i det traditionella jordbruket, exempelvis genom lövtäkt. Det är också viktigt att spara några träd och buskar som på sikt ska ersätta dessa äldre träd. Om din mark har hotade arter som behöver mer träd och buskar än du får ha enligt bestämmelserna för att få miljöersättning med allmänna värden kan du kontakta länsstyrelsen. Du kan i vissa fall söka undantag och få ersättning även om du har fler träd än bestämmelserna tillåter.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om direktstöd (SJVFS 2010:4) 1 Kap. 11 §*

V19.5 ÅRLIGT BETE I BETESMARK

Betesmark ska betas varje år. Betet får kompletteras med manuella åtgärder. Alla delar av skiftet ska betas så att det senast 31 oktober tydligt syns att marken använts till bete. Alla slags betesdjur får användas. Betet kan ersättas med slåtter och skörd enstaka år. Hela den del av skiftet som inte betas ska då slås och skördas. Därefter måste skiftet betas två år innan betesdriften kan ersättas med slåtter och skörd igen. Om en åtagandeplan för betesmark med miljöersättning för särskilda värden anger att skiftet inte ska betas varje år gäller åtagandeplanens krav på betesintervall som tvårvillkor.

· *Miljöbalken (1998:808)*

· *Artskyddsförordning (2007:845)*

V19.6 ÅRLIG SLÅTTER I SLÅTTERÄNG

Slåtterängar ska slås varje år och skörden ska föras bort. Slåtter och skörd kan kompletteras med efterbete. Om en åtagandeplan för slåtteräng med miljöersättning för särskilda värden anger att ängen inte ska slås varje år gäller åtagandeplanens krav på slåtterintervall som tvårvillkor.

· *Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:2) om kemiska produkter och biotekniska organismer 2 kap 7-9 §§*

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd om kemiska arbetsmiljörisiker (AFS 2011:19)*

V19.7 BEVUXEN SLUTTANDE MARK

Tvårvillkor – ingår i de s.k. Normerna

För att motverka att jord spolas bort och försämrar vattenmiljön ska starkt sluttande åkermark hållas bevuxen under perioden 15 september till 15 februari. Obearbetad åker efter skörd räknas som bevuxen. Kravet gäller i känsliga områden och för åkermark med mer än 20 % lutning i direkt anslutning till hav, sjöar och vattendrag. Till vattendrag räknas bäckar, åar, floder, älvar, kanaler och dammar.

Information om församlingar och områden som klassas som glesbygd; se Faktabank i www.miljohusesyn.nu, 4 Känsliga områden. eller www.jordbruksverket.se, Odling – Växtnäring – Sprida gödselmedel – Sprida gödselmedel i känsliga områden.

Eftersom 20 % lutning är ganska brant är det ovanligt i Sverige att man bedriver aktiv växtodling på sådan mark. Du kan bedöma om din åkermark lutar mer än 20 % på följande sätt:

- Skaffa Ekonomiska kartan i skala 1:10 000, Fastighetskartan i skala 1:12 500 eller Gula kartan i skala 1:20 000.
- Mät med linjal på kartan avståndet mellan höjdkurvorna. De bruna linjerna markerar höjdskillnader på 5 meter.
- Om avståndet mellan två höjdkurvor är mindre än 2,5 millimeter på en karta i skala 1:10 000, mindre än 2,0 millimeter på en karta i skala 1:12 500 eller mindre än 1,25 millimeter på en karta i skala 1:20 000 betyder det att lutningen i verkligheten är mer än 20 %. 5 meters höjdskillnad på en 25 meter lång sträcka motsvarar 20 % lutning.

Terrängkartan och fastighetskartan kan beställas hos Lantmäteriet på www.lantmateriet.se.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om direktstöd (SJVFS 2015:4) 14 §*

V20| Kulturminnen och fornlämningar

Lag (1988:950) om kulturminnen m.m. slår fast att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö och att ansvaret delas av alla. Lagen omfattar fornminnen, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen. Den innehåller också bestämmelser om utförelse av kulturföremål och stadgar att god ortsnamnssed ska iakttas av statlig och kommunal verksamhet. Namn som godkänts för offentlig kartproduktion ska godtas även i andra sammanhang.

V20.1 FORNLÄMNINGAR OCH FORNFYND

Markägare är skyldiga att känna till om det finns fornlämningar inom fastigheten. Detta är enkelt när det gäller gravhögar, runstenar och ruiner, men även fornkrävar, husgrunder, gränsmärken, hålvägar, slagvarpar och vårdkasar är fornlämningar. Även fornlämningar som inte syns ovan jord skyddas av lagen. Till en fast fornlämning hör ett så stort område som behövs för att bevara den. Fornlämningar vårdas bäst genom slåtter eller bete. Fornfynd är föremål som saknar ägare och påträffas i eller vid en fast fornlämning är skyddade enligt lagen och tillfaller staten. Föremål som hittas under andra omständigheter, saknar ägare och kan antas vara minst 100 år gamla räknas också som fornfynd. De tillfaller upphittaren, men man kan bli skyldig att mot inlösen erbjuda fyndet till staten. Plan- och bygglagen (2010:900) innehåller bestämmelser om planläggning av mark- och vattenområden och om byggande. Byggnader ska placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt i förhållande till landskapsbilden och till natur- och kulturvärden på platsen. Ändringar av en byggnad ska utföras varsamt, så att dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tillvaratas. Byggnaders yttre ska hållas i vårdat skick, liksom tomter, oavsett om de tagits i anspråk för bebyggelse eller inte. Byggnader som är särskilt värdefulla ur historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av den karaktären får inte förvanskas. Byggnader med gamla anor, t.ex. många av jordbrukets äldre ekonomibyggnader, ger landskapet karaktär och är i många fall oersättliga. Det är viktigt att sådana byggnader så långt det är möjligt nyttjas och underhålls om det svenska odlingslandskapet ska behålla sin särprägel. Vid till- eller ombyggnad i gammal miljö gäller det bland annat att tänka på färgsättning, utformning och val av byggnadsmaterial. Kontakta länsmuseet för information och råd.

· *Lag (1988:950) om kulturminnen m.m.*

· *Förordning (1988:1188) om kulturminnen m.m.*

V20.2 FORNLÄMNINGAR OCH FORNFYND – FAST FORNLÄMNING

Fornlämningar får inte rubbas, grävas bort, täckas över, planteras igen eller på annat sätt skadas. Om man vill förändra en fornlämning måste ansökan om tillstånd lämnas till länsstyrelsen. Fornlämningar finns markerade på ekonomiska

kartan och gula kartan. Ytterligare fornlämningar, som registrerats efter kartans tryckning, kan förekomma. Lättillgänglig information finns i FMIS Fornsök på Riksantikvarieämbetets hemsida, www.raa.se. Om du är osäker kring en fast fornlämning, kontakta länsstyrelsen som kan ge fullständig information och rådgivning. Se också V20.1.

· *Förordning (1988:1188) om kulturminnen m.m.*

· *Lag (1988:950) om kulturminnen m.m.*

V21| Produktion av groddar

V21.1 PRODUKTION AV GRODDAR

Den som producerar groddar för konsumtion ska ha sin anläggning godkänd av länsstyrelsen. Det finns särskilda hygienkrav för godkännandet, utöver de generella hygienkrav som gäller för livsmedelssäkerhet i primärproduktion. Som producent av groddar ansvarar du för att dina anläggningar är godkända. Den som producerar groddar för egen konsumtion omfattas inte av bestämmelserna och behöver inte låta godkänna sin verksamhet. Information om godkännande av produktion av groddar finns på www.livsmedelsverket.se. Har du frågor om godkännandet, kontakta länsstyrelsen.

· *Kommissionens genomförandeförordning (EU) nr 208/2013 av den 11 mars 2013 om spårbarhetskrav för groddar och för frön avsedda för produktion av groddar. Text av betydelse för EES.*

· *Kommissionens förordning (EU) nr 210/2013 av den 11 mars 2013 om godkännande av anläggningar som producerar groddar, i enlighet med Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004*

V21.2 PRODUKTION AV GRODDAR – KRITERIER

Produktion av groddar till konsumtion ska ske i godkända anläggningar och det ska finnas särskilda krav för godkännandet. Det är bl.a. krav på ytors beskaffenhet, krav på rengöring av ytor och redskap samt försörjning av dricksvatten. Mikrobiologiskt livsmedelssäkerhetskriterium avseende STEC samt närmare krav på spårbarhet gäller också.

· *Kommissionens förordning (EU) nr 209/2013 av den 11 mars 2013 om ändring av förordning (EG) nr 2073/2005 vad gäller mikrobiologiska kriterier för groddar och provtagningsbestämmelser för slaktkroppar från fjäderfä och färskt fjäderfäkött. Text av betydelse för EES.*

V21.3 PRODUKTION AV GRODDAR – INTYG

Sändningar av groddar eller frön avsedda för produktion av groddar ska åtföljas av ett intyg om ursprung, transport och produktionsförhållanden.

· *Kommissionens förordning (EU) nr 209/2013 av den 11 mars 2013 om ändring av förordning (EG) nr 2073/2005 vad gäller mikrobiologiska kriterier för groddar och provtagningsbestämmelser för slaktkroppar från fjäderfä och färskt fjäderfäkött. Text av betydelse för EES.*

TABELL 8: Regler för grön mark.

Område	Krav
Blekinge, Skåne och Hallands län	60 % grön mark
Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands och Västra Götalands län	50 % grön mark

TABELL 9: Regler för grön mark i Skåne, Hallands och Blekinge län

Gröda	Senaste såtidpunkt	Får brytas tidigast
Höstsådd	15 oktober	
Vall	31 juli	20 oktober
Fånggröda	31 juli ¹⁾	20 oktober
Fånggröda ²⁾	15 oktober	Efterföljande vårsäsong ³⁾
Vall eller fånggröda med mer än 25 % baljväxter ⁴⁾	Oavsett tidpunkt	Efterföljande vårsäsong ³⁾
Flerårig frukt- och bärödling	31 juli ⁵⁾	20 oktober
Energiskog	31 juli ⁵⁾	20 oktober
Obearbetad åkermark efter spannmåls- och oljeväxtodling		20 oktober ⁶⁾
Vitsenap & oljerättika	20 augusti	20 oktober ⁶⁾

1) Även fånggröda i form av vitsenap och oljerättika sådda senast den 20 augusti.

2) Avser höstsådd fånggröda under perioden 1 augusti–15 oktober.

3) Efterföljande vårsäsong börjar när förberedelser kan starta inför vårsådd, dock tidigast 1 januari.

4) Räknet som marktäckning och inte utsädesmängd.

5) Avser tidpunkt under anläggningsåret.

6) Ingen jordbearbetning eller kemisk behandling får ske före detta datum.

TABELL 10: Regler för grön mark i resterande delar av Götaland.

Gröda	Senaste såtidpunkt	Får brytas tidigast
Höstsådd	5 oktober	Efterföljande vårsäsong ³⁾
Vall	31 juli	10 oktober
Fånggröda	31 juli	10 oktober
Fånggröda ²⁾	5 oktober	Efterföljande vårsäsong ³⁾
Vall eller fånggröda med mer än 25 % baljväxter ³⁾		Efterföljande vårsäsong ³⁾
Flerårig frukt och bärödling	31 juli ⁵⁾	10 oktober
Energiskog	31 juli ⁵⁾	10 oktober
Obearbetad åkermark efter spannmåls- och oljeväxtodling		10 oktober ⁶⁾

TABELL 11: Beräkningsexempel

Produkter in	Mängd vara	Mängd fosfor
Bröd	1 600 ton	5 200 kg
Vassle	7 200 ton	3 600 kg
Soja	550 ton	3 500 kg
Smågrisfoder	80 ton	1 700 kg
Inköpt korn	300 ton	1 000 kg
Eget korn	1 200 ton	4 100 kg
Fosfor in		19 100 kg

Produkter in	Mängd vara	Mängd fosfor
<i>Produkter ut</i>	<i>Mängd vara</i>	<i>Mängd fosfor</i>
Slaktsvin	1 000 ton	5 700 kg
Smågrisar	70 ton	350 kg
Suggor	70 ton	350 kg
Kadaver, svin	15 ton	100 kg
<i>Fosfor ut</i>		<i>6 500 kg</i>
<i>Fosforöverskott</i>		<i>12 600 kg</i>

TABELL 12: Schablonvärden över fosforutsöndring från olika djurslag (Bilaga 8 Jordbruksverkets föreskrift SJVFS 2004:62)

Djurslag och produktionsform	Utsöndrad mängd fosfor per år (kg)
Mjölkkö 6 000 kg mjölk/år	14,9
Mjölkkö 8 000 kg mjölk/år	15,9
Mjölkkö 10 000 kg mjölk/år	17,4
Mjölkkö 12 000 kg mjölk/år	19,1
Diko eller amko	12,0
Kvigor, tjurar och stutar, 1 år och däröver	8,0
Tjur under 1 år	5,0
Kviga och stut, 1–12 mån	3,1
Får, (tacka med 1,8 lamm)	1,5
Get 800 kg mjölk	1,7
Sugga i traditionell produktion, 2,2 grisningar/år	7,0 (schablonvärdet bygger på tillsats av fytas)
Suggplats i suggnav, utplacering i satellit 3 v. innan grisning, per plats	2,7 (schablonvärdet bygger på tillsats av fytas)
Suggplats i suggnav, utplacering i satellit 7 v. innan grisning, per plats	2,7 (schablonvärdet bygger på tillsats av fytas)
Suggplats i satellit, utplacering 3 v. före grisning, per plats med 6,5 grisningar per år	16,0 (schablonvärdet bygger på tillsats av fytas)
Suggplats i satellit, utplacering 7 v. före grisning, per plats med 6,5 grisningar per år	18,1 (schablonvärdet bygger på tillsats av fytas)
Slaktsvin, 3 omgångar per år	1,6 (schablonvärdet bygger på tillsats av fytas)
Slaktsvin, 3,5 omgångar per år	1,9 (schablonvärdet bygger på tillsats av fytas)
Värphöns, inredda burar, per plats	0,13 (schablonvärdet bygger på tillsats av fytas)
Värphöns, på golv eller gräs, per plats	0,15 (schablonvärdet bygger på tillsats av fytas)
Unghöns, 0–16 v., 2,2 omg/år, per plats	0,059 (schablonvärdet bygger på tillsats av fytas)
Slaktkyckling, 7 omg/år, per plats	0,057 (schablonvärdet bygger på tillsats av fytas)
Kalkon (ankor och gäss), per plats	0,24
Häst	8,9
Häst, ponny (300 kg)	6,4

Djurslag och produktionsform	Utsöndrad mängd fosfor per år (kg)
Kanin, avelshona inkl. 32 ungar/år (även chinchilla)	1,6
Avelshona mink, inkl. del av hanne samt 4,5–5 valpar/år	1,1
Struts för köttproduktion	3,9

TABELL 13: Krav på spridningsareal, leverans- och mottagningsjournal för stallgödsel

	Max 22 kg fosfor/ha i genomsnitt under en femårsperiod	Dokumentationsskyldighet	
Företag med 10 djurenheter eller färre, sprider på egen areal	Nej	Nej	
>10 djurenheter, sprider på egen areal	Ja	Nej	
>10 djurenheter, lämnar bort gödsel		Ja	
Mottagare av stallgödsel	Ja	Ja	

TABELL 14: Gränsvärden för metaller vid slamspridning

Metall	Maximal metallhalt i mark, mg/kg torrsubstans jord	Maximal metallhalt i mark, mg/kg torrsubstans	Årlig maximal tillförsel av metaller med slam, gram per hektar ¹⁾
Bly (Pb)	40	100	25
Kadmium (Cd)	0,4	2	0,75
Koppar (Cu)	40	600	300 ²⁾
Krom (Cr)	60	100	40
Kvicksilver (Hg)	0,3	2,5	1,5
Nickel (Ni)	30	50	25
Zink (Zn)	100 ³⁾	800	600

1) Genomsnitt för en 7-års period.

2) Större mängder kan godtas om det kan visas att den aktuella åkermarken där avloppslam ska spridas behöver koppartillskott.

3) I följande län får markens zinkhalt uppgå till 150 mg/kg torrsubstans i jord: Jämtlands, Stockholms, Södermanlands, Uppsala, Västernorrlands och Västmanlands län.

TABELL 15: Krav på lagringskapacitet för stallgödsel

Antal djurenheter	Skåne, Halland, Blekinge, Gotland och Öland, samt känsliga kustområden (se Faktabank i www.miljohusesyn.nu , Känsliga områden)		Övriga känsliga områden (se Faktabank i www.miljohusesyn.nu , Känsliga områden)		Övriga delar av landet (områden utanför känsliga kustområden och övriga känsliga områden)	
	Nöt, hästar, får och getter	Annan djurhållning	Nöt, hästar, får och getter	Annan djurhållning	Nöt, hästar, får och getter	Annan djurhållning
Fler än 100	8 mån	10 mån	8 mån	10 mån	8 mån	10 mån
Fler än 10 upp t.o.m. 100	8 mån	10 mån	6 mån	10 mån ²⁾	6 mån	6 mån, 10 mån ¹⁾
Fler än 2 upp t.o.m. 10	6 mån	6 mån	6 mån ²⁾	6 mån ²⁾	Inga generella regler	Inga generella regler

1) från och med 1 juli 2013 till 1 januari 2014

2) från och med 1 januari 2014 för de nya områden som tillkommer känsliga områden från och med 1 januari 2013

TABELL 16: Schablonvärden för producerad mängd gödsel (inkl. nederbörd) för olika djurslag och olika lagringstider, m³ (se SJVFS 2011:25, bilaga 7). Här kan du göra en egen beräkning av vilken volym i m³ per månad som du behöver kunna lagrhålla.

c1c2		Fastgödsel	Urin + gödselvatten	Flytgödsel	Djupströgödsel	c7c8	
c1c2		c3c6m ³ per månad				c7c8	
Djurslag eller beräkningsenhet	Antal djur	c3c6				Summa, m ³ per månad	Gödselslag
Mjölko, 6 000 kg mjölk/år		1,13	0,81	2,08	-		

c1c2		Fastgödsel	Urin + gödselvatten	Flytgödsel	Djupströgödsel	c7c8	
c1c2		c3c6m ³ per månad				c7c8	
Djurslag eller beräkningsenhet	Antal djur	c3c6				Summa, m ³ per månad	Gödselslag
Mjölkkö, 8 000 kg mjölk/år		1,18	0,84	2,17	2,5		
Mjölkkö, 10 000 kg mjölk/år		1,2	0,86	2,21	-		
Kviga/stut < 1 år		0,3	0,22	0,5	0,56		
Kviga/stut > 1 år		0,49	0,4	0,86	1		
Gödtjur, 1-12 mån		0,32	0,24	0,55	-		
Vallfodertjur, 1-16 mån		0,42	0,35	0,75	-		
Betestjur, 1-18 mån		0,5	0,42	0,89	-		
Diko, 6 mån stallperiod		0,65	0,37	1,02	-		
Sugga i produktion		0,25	0,5	0,65	0,73		
Suggplats i satellit, 16 v system		0,26	0,55	0,63	-		
Suggplats i satellit, 8 v system		0,52	1,08	1,25	-		
Suggplats i suggnav		0,1	0,19	0,27	-		
Slaktsvin, 3,0 omg/år		0,06	0,16	0,22	-		
Värphöns, 100 st		0,32	-	0,8	-		
Unghöns, 100st, 2,2 omg/år		0,1	-	-	-		
Slaktkycklingar 100st 7 omg/år		-	-	-	0,12		
Kalkon, 100 st, 2,3 omg/år		-	-	-	0,28		
Häst		-	-	-	0,83		
Får, 6 mån stall period		-	-	-	0,13		
Total volym att lagrhålla							

Djurhållning

D1| Förprovning av djurstallar

FÖRESKRIFTSMOTIV

I anknytning till djurskyddsföreskrifterna finns föreskriftsmotiv för att ange bakgrunden till vissa regler. Syftet är också att ge vägledning till djurhållare, tillsynsmyndigheter och övriga intressenter om hur reglerna ska tolkas och tillämpas. I detta kapitel om djurhållning markeras fakta ur föreskriftsmotiven med kursiv stil. Har du frågor kan du kontakta din länsstyrelse eller läsa mer på www.jordbruksverket.se. Sök på Vägledning och sedan djurskydd.

INFORMATION FRÅN LIVSMEDELSKEDJAN (OM SLAKTDJUR)

När djur lämnas till slakt ska slakterierna alltid begära in, ta emot, kontrollera och reagera på information som bl.a. rör djurens hälsotillstånd och eventuell läkemedelsbehandling. Informationen ska enligt grundregeln finnas hos slakteriet senast 24 timmar innan djuren ska slaktas för att slakteriet ska kunna reagera på informationen, rätt till undantag finns dock och i Sverige är praxis att informationen ska finnas på slakteriet samtidigt som djuren kommer dit. Informationen ska innehålla:

- 1 Hälsoläget på gården djuren kommer ifrån och bland djuren i närområdet.
- 2 Slaktdjurets/djurens hälsotillstånd.
- 3 Uppgifter om läkemedelsbehandling eller annan behandling som djuren fått under en relevant period före slakt och med en karenstid på mer än noll dagar, tillsammans med behandlingsdatum och karenstid.
- 4 Förekomst av sjukdomar som kan påverka köttets säkerhet som livsmedel (zoonoser).
- 5 Analysresultat från övervakning och kontroll av zoonoser (t.ex. salmonella) och läkemedelsrester och andra analysresultat med betydelse för köttets säkerhet som livsmedel.
- 6 Relevanta rapporter om besiktningar före och efter slakt av djur från samma gård, inklusive rapporter från officiella veterinärer.
- 7 Produktionsuppgifter, om uppfödaren har uppgivit att sjukdomar förekommer (enligt p. 4).
- 8 Namn och adress på den veterinär som vanligen anlitas (besättningsveterinär).

I normalfallet är den hälsodeklaration du gör på slakteriets leveranssedel när djuren hämtas utformad enligt dessa krav. Om information saknas eller något i informationen skulle tyda på hälsofara eller om det finns andra avvikelser, som enligt slakteriet kräver veterinärmedicinsk utvärdering, ska den officiella veterinären (besiktningsveterinären) meddelas omgående. Slakt får då inte ske förrän den officiella veterinären ger tillåtelse till det. För mer information kontakta Livsmedelsverket, www.livsmedelsverket.se, tel. 018-17 55 00.

D1.1 FÖRPRÖVNING AV DJURSTALLAR

Nya regler för förprovning av djurstallar har trätt i kraft 2012-06-14. Ny-, till- och ombyggnation av stallar för häst eller för djur som hålls för produktion av livsmedel, skinn, ull eller päls (nötkreatur, svin, får, get och fjäderfä m.fl.) måste godkännas på förhand från djurskydds- och djurhälsosynpunkt, så kallad förprovning. Det samma gäller om ändringar ska göras i ett stall eller djurutrymme som är av väsentlig betydelse från djurskydds- eller djurhälsosynpunkt. Förprovning måste också göras innan en byggnad som används för något annat ändamål ska inredas eller tas i bruk för djurhållning eller djuruppfödning som inte redan förekommer i den.

Om en förprovningspliktig åtgärd har utförts, utan att förprovning skett, ska länsstyrelsen förbjuda att stallen används, såvida inte länsstyrelsen kan godkänna stallen i efterhand (efterhandsprovning). Länsstyrelsen tar då ut en avgift på 12 000 kronor eller 24 000 kronor, beroende på åtgärdens omfattning.

Om du ska göra en mindre om- eller tillbyggnad i en stallavdelning som du har förprovat tidigare behöver du i vissa fall inte förprova. Då kan du i stället göra en enkel anmälan till länsstyrelsen innan du påbörjar åtgärden, s.k. förhandsanmälan. För att få göra en förhandsanmälan krävs dock att samtliga kriterier nedan är uppfyllda:

- stallavdelningen är i enlighet med länsstyrelsens senaste förprovningsbeslut
- åtgärden berör endast sådan djurkategori som du redan håller i stallavdelningen
- djurplatserna du ska bygga kommer att bestå av samma inhysningssystem som redan används i stallavdelningen för den berörda djurkategorin
- antalet platser som du ska bygga kommer efter åtgärden att motsvara högst 20 procent av det totala antalet sådana platser i stallavdelningen.

Om du är osäker på om du har rätt att göra en förhandsanmälan så bör du kontakta din länsstyrelse för information. Förhandsanmälan ska göras på blankett D173C som finns på Jordbruksverket.se eller kan beställas hos länsstyrelsen. Blanketten ska skickas eller lämnas till länsstyrelsen i det län där anläggningen är belägen. Till anmälan ska fogas två exemplar av skalenliga plan- och sektionsritningar som visar åtgärdens omfattning.

Om du är berättigad att göra en förhandsanmälan får du påbörja åtgärden så fort länsstyrelsen fått din förhandsanmälan. Du behöver alltså inte invänta besked från länsstyrelsen. Det innebär samtidigt att du tar eget ansvar för att utrymmet utformas och används på ett sätt som är tillåtet enligt djurskyddsbestämmelserna. Om utrymmet inte uppfyller bestämmelserna kan länsstyrelsen kräva att du i efterhand åtgärdar bristerna eller förbjuda fortsatt djurhållning i utrymmet om bristerna är allvarliga.

• *Djurskyddsförordning (1998:539) 5 §*

D1.2 BRANDSKYDD

Vid ny-, till-, eller ombyggnad av stallar ska dessa utformas så att det finns godtagbart byggnadstekniskt eller likvärdigt skydd mot brand för djuren samt godtagbara förutsättningar att rädda djuren vid brand.

Detsamma gäller när en stallbyggnad ändras eller används på ett sätt som innebär ökad brandrisk eller om verksamheten i stallen eller intilliggande utrymmen helt eller delvis ändras till annan verksamhet. Reparations- och underhållsåtgärder omfattas inte av första stycket.

Om del av stallbyggnad används som garage, verkstad eller liknande med högre risk bör utrymmena klassas som egna brandceller för att hindra och begränsa brandspridning.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 11 §*

D2| Avel

Vid avel/reproduktion får man inte använda nötkreatur, grisar, hästar, får och getter som visat sig nedärva letalanlag, defekter eller andra egenskaper som kan ge upphov till lidande hos avkomman eller negativt påverkar avkommans naturliga beteende eller som med stor sannolikhet nedärver sådana anlag, defekter eller egenskaper. Man får heller inte använda djur för avel om det visat sig att djuret med stor sannolikhet nedärver disposition för hög frekvens konstaterade sjukdomsfall, förlossningssvårigheter eller dödlighet hos avkomma i samband med födsel.

Detta gäller inte om reproduktion sker mellan två individer som med stor sannolikhet har anlagsuppsättningar vilka oavsett tänkbara kombinationer inte ger upphov till dödlighet, defekter eller andra egenskaper som medför lidande för avkomman eller negativt påverkar avkommans naturliga beteende. Om man tillämpar detta undantag och den ena parten i en parning är bärare eller med stor sannolikhet är bärare av ett recessivt anlag ska den andra parten vara testad negativ som bärare för samma anlag om ett sådant test finns. I annat fall ska den andra parten i parningen ha konstaterats med stor sannolikhet vara fri från samma anlag genom exempelvis härstamningsanalys.

D2.1 AVEL

Tvårvillkor

Vid avel/reproduktion får man inte använda nötkreatur, grisar, hästar, får och getter som visat sig nedärva letalanlag, defekter eller andra egenskaper som kan ge upphov till lidande hos avkomman eller negativt påverkar avkommans naturliga beteende eller som med stor sannolikhet nedärver sådana anlag, defekter eller egenskaper. Man får heller inte använda djur för avel om det visat sig att djuret med stor sannolikhet nedärver disposition för hög frekvens konstaterade sjukdomsfall, förlossningssvårigheter eller dödlighet hos avkomma i samband med födsel.

Detta gäller inte om reproduktion sker mellan två individer som med stor sannolikhet har anlagsuppsättningar vilka oavsett tänkbara kombinationer inte ger upphov till dödlighet, defekter eller andra egenskaper som medför lidande för avkomman eller negativt påverkar avkommans naturliga beteende. Om man tillämpar detta undantag och den ena parten i en parning är bärare eller med stor sannolikhet är bärare av ett recessivt anlag ska den andra parten vara testad negativ som bärare för samma anlag om ett sådant test finns. I annat fall ska den andra parten i parningen ha konstaterats med stor sannolikhet vara fri från samma anlag genom exempelvis härstamningsanalys.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter om avelsarbete (DFS 2004:22) 3 §*

D3| Tillsyn och skötsel

D3.1 TILLSYN – TILLRÄCKLIGA KUNSKAPER

Tvårvillkor

Djurägaren och djurhållaren har ansvaret för djurets välbefinnande. Personer som handhar djur ska ha tillräckliga kunskaper och färdigheter samt vara tillräckligt många för att djurskyddsföreskrifterna ska kunna följas. Kontakta din länsstyrelse, naturbruksgymnasium, organisation inom lantbruket, intresseförening eller branschorganisation för mer information om kompetensutveckling och utbildningar.

· *Direktiv 98/58/EG om skydd av animalieproduktionens djur - Bilaga punkt 1*

D3.2 TILLSYN UTAN SVÅRIGHETER

Djuren ska hållas så att tillsyn kan ske utan svårigheter.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 5 §*

D3.3 DAGLIG TILLSYN

Tvårvillkor

Djur ska normalt ses till minst en gång dagligen. Även automatiska system och anordningar som inverkar på djurhälsa och djurskydd ska ses till dagligen.

Även hästar som går på sommarbete ska ses till minst en gång dagligen. De djurkategorier som behöver kontrolleras oftare ska ses till flera gånger dagligen och även nattetid vid behov. Automatiska system, såsom vattenkopparnas funktion, foderautomater, skrittmaskiner och ventilationsutrustning ska kontrolleras dagligen för att säkerställa att djurens behov tillgodoses och att de inte utsätts för risker.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 5 §*

D3.4 EXTRA TILLSYN

Tvårvillkor

Djur som är nyfödda, sjuka, skadade, högräktiga (särskilt vid tiden för förlossningen) eller beter sig onormalt ska få extra tillsyn utöver den dagliga tillsynen.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 5 §*

D3.5 ELAVBROTT

Det ska finnas en godtagbar plan för hur djurskyddet ska upprätthållas vid elavbrott. Vid hästhållning ska det finnas alternativ som gör det möjligt att ta upp vatten ur brunn eller vattendrag. Man ska också kunna öppna fönster och dörrar eller ha tillgång till reservverk.

Förslag till godtagbar plan för upprätthållande av djurskydd vid elavbrott:

- Se till att förutsättningar finns för att upprätthålla ett acceptabelt djurskydd avseende t.ex. ventilation, vattenförsörjning (utfodring och frostskydd), utgödsling och belysning.
- Se till att förutsättningar finns för att upprätthålla ett acceptabelt djurskydd avseende t.ex. ventilation, vattenförsörjning (utfodring och frostskydd), utgödsling och belysning.
- Redovisa om eget reservkraftverk finns eller finns lätt tillgängligt på annat sätt. · Redovisa om det finns möjlighet att snabbt koppla in reservkraftverket på gårdens elnät.

- Redovisa om och hur reservkraftanläggningen kontrolleras:
  - provkörns aggregatet med jämna mellanrum, förs provkörningar och andra anmärkningar i en driftjournal m.m.?
- Se till att planen kan fungera både under längre och kortare tidsperiod.
  - *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 17 §*

D3.6 FARLIGA FÖREMÅL OCH ÄMNER

Tvårvillkor

Föremål och ämnen som kan skada djuren ska förvaras så att djuren inte kan komma åt dem.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 9 §*

D3.7 ELEKTRISK UTRUSTNING ELLER ANORDNING

Enligt djurskyddsförordningen får inte utrustning eller anordning som ger djuren en elektrisk stöt användas i syfte att styra beteendet eller finnas monterade i stallet eller i hägn. Elstängsel och elavvisare på fodervagnar är dock tillåtna. Elektriska kodressörer och eltrådar får inte användas i stallutrymmen. De ska vara nedmonterade. Elektriska pådrivare får bara användas av veterinär om det är nödvändigt av veterinärmedicinska skäl.

· *Djurskyddsförordning (1988:539) 15 §*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 10 §*

D3.8 DRIVNING AV DJUR

Vid drivning ska djuren hanteras lugnt.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 38 §*

D3.9 DRIVNING AV DJUR – DRIVVÄG

Djuren ska ha tillräckligt med utrymme för att kunna förflytta sig och de ska tydligt kunna uppfatta drivvägen.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 38 §*

D3.10 SJUKA ELLER SKADADE DJUR

Tvårvillkor

Sjuka/skada djur ska få vård snarast.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 14 §*

D3.11 SJUKBOX

Tvårvillkor

Djur som behöver särskild vård ska kunna tas om hand i ett närbeläget utrymme (sjukbox) och kunna hysas individuellt. Med närbeläget menas att djuren inte ska behöva flyttas eller hanteras orimligt lång tid, och beror på djurhållningsform. Se också D3.12.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 14 §*

D3.12 SJUKBOX – UTFORMNING

Djuren ska hållas lösgående i sjukboxen om inte veterinären föreskrivit annat. Storleken på sjukboxen ska minst uppfylla generella måttbestämmelser för respektive djurslag och inhysningsform. Saknas generella måttföreskrifter, som för t.ex. individuell inhysning av vuxet nötkreatur, ska boxen vara

så stor att djuret utan svårigheter kan lägga sig, resa sig och vända sig. I de flesta fall är det lämpligt att sjukboxar alltid finns tillgängliga och klara att användas. En annan lösning som kan godtas är att sjukboxar snabbt kan iordningställas, med hjälp av lösa grindar eller annan inredning. Detta förutsätter goda förberedelser så att djuren får vård utan onödigt fördröjning. Man kan däremot inte hävda att behov av sjukbox inte finns på grund av att djuren behandlas på båsallen, eller att djuren (undantag vissa fjäderfän) avlivas istället för att behandlas. När det gäller hästar är det en fördel om annan lämplig häst kan stallas upp som sällskap. I stall med både spiltor och boxar kan hästar byta plats för att tillgodose kravet. Boxar kan även monteras upp i ligghallen.

Sjukboxar för mjölkkor ska vara utformade och anpassade så att mjölkning kan ske i utrymmet. Kravet innebär att åtminstone mjölkning med spanmaskin ska kunna ske i utrymmet.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 14 §*

D3.13 SJUKBOX FÖR UTEGÅNGSDJUR

Behandlingsutrymmet ska vara uppvärmningsbart för utegångsdjur (djur som är ute halva dygnet eller mer under den kalla årstiden då betestillväxt inte sker) och för djur som hålls i stallar med utomhusliknande klimat under den kalla årstiden. Lokal uppvärmning eller åtgärder som värmelampor eller värmetak i sjukboxen godtas, förutsatt att djurens behov av termisk komfort uppfylls.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 14 §*

D3.14 AVLIVNING

Du måste följa djurskyddsbestämmelserna och behärska avlivningsmetoden

Om ditt djur är sjukt eller skadat måste du snarast ge det nödvändig vård om inte sjukdomen eller skadan är så svår att djuret måste avlivas omedelbart.

Det är ett krav att den som genomför avlivningen ska kunna hantera djur på ett bra sätt och behärska den aktuella avlivningsmetoden. Dessutom kan det finnas andra krav som inte regleras i djurskyddsföreskrifterna, till exempel krav på vapenlicens. För att licenspliktiga vapen ska få användas vid hemsakt och nödsakt måste det vara angivet på vapenlicensen att ändamålet är antingen jakt eller avlivning av djur. Du får alltså inte använda ett vapen som du har licens för om ändamålet enligt licensen är målskjutning.

Om du inte vill eller kan utföra avlivningen själv ska du kontakta en veterinär eller ett företag, till exempel vissa djurambulansföretag eller Svensk Lantbrukstjänst AB, som har erfarenhet av att avliva djur. Det är också tillåtet att be någon annan person som har kompetens att avliva djuret.

Du måste välja en avlivningsmetod som antingen omedelbart dödar djuret eller som gör att djuret blir medvetslöst och dör i det tillståndet. Avlivning av djur ska ske på ett sätt som gör att djuret inte utsätts för onödigt lidande. För att göra djur medvetslösa på andra sätt inför avlivning bör veterinär anlitas.

Nedan finns kortfattad information om de vanligaste avlivningsmetoderna för lantbruksdjur samt hästar. Fullständiga och detaljerade bestämmelser om bedövning och avlivning av olika djurslag finns på www.jordbruksverket.se under Djur –

Djurskydd – Slakt och annan avlivning – Annan avlivning.
Här finns också detaljerade bestämmelser för hur djurets kropp ska hanteras efter avlivningen under "Biprodukter vid slakt och avlivning".

Lantbruksdjur

Vid avlivning av lantbrukets djur används oftast samma metoder som vid vanlig slakt, det vill säga mekanisk bedövning med bultpistol eller skjutvapen följt av avblodning, dock utan att köttet tas tillvara. Observera att avblodning alltid måste göras efter att djuret skjutits med bultpistol eller annat vapen, även om köttet inte ska bli livsmedel. Även vissa andra avlivningsmetoder är tillåtna, se tabellerna *Godkända bedövningsmetoder till respektive djurslag* samt *Godkända avlivningsmetoder för respektive djurslag*, nedan (eller i slutet av avsnittet om Djurhållning).

Hästar

Vid avlivning av hästar används ofta samma metod som vid vanlig slakt, det vill säga mekanisk bedövning med bultpistol eller skjutvapen följt av avblodning, dock utan att köttet tas tillvara. Observera att avblodning alltid måste göras efter att djuret skjutits med bultpistol eller annat vapen, även om köttet inte ska bli livsmedel. Det är också vanligt att låta en veterinär avliva hästen genom en överdos av narkosmedel eller liknande.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om slakt och annan avlivning av djur (SJVFS 2007:77)*

D3.15 BELYSNING

Tvårvillkor

Stallar ska ha fast monterad belysning som inte ger djuren obehag och som medger tillsyn utan svårigheter. Kravet gäller inte för ligghallar, hyddor och förvaringsutrymmen utomhus för kaniner under förutsättning att belysning som möjliggör tillsyn ordnas på annat sätt, t.ex. genom handburen strålkastare.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 1 Kap. 26 §*

D3.16 DAGSLJUS OCH BELYSNING

NY

Nya krav om dagsljus och belysning har införts. Dessa anger att

- alla djur ska ha tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendebövhov
- stallarna ska ha belysning som är fast monterad och som inte ger djuren obehag. Ljuset ska därför till exempel vara flimmerfritt eller ha en flimmerfrekvens som djuren inte uppfattar.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 1 kap. 23 a §.*

D4| Stallmiljö

D4.1 STALLKLIMAT – TERMISK KOMFORT

Tvårvillkor

Stallar ska ha klimat som är anpassade till djurslag och djurhållningsform, (termisk komfort).

Termisk komfort betyder att djuren utan svårigheter kan upprätthålla sin värmebalans. När omgivningen har en temperatur under en viss nivå måste djuren öka sin ämnesomsättning och äta mer foder för att behålla sin kroppstemperatur. Vid temperaturer över en viss nivå kommer djurens kroppstemperatur att stiga på grund av att de inte kan bli av med sin överskottsvärme. De kritiska

temperaturgränserna påverkas av en mängd faktorer såsom djurets vikt, djurets hälsa, utfodringsintensitet, lufthastighet, luftfuktighet, liggytor, strö, antal djur i gruppen samt djurens möjlighet till rörelse.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 19 §*

D4.2 STALLKLIMAT – LUFTFUKTIGHET

Tvårvillkor

Den relativa luftfuktigheten i värmeisolerade stallar får inte överstiga 80 procent vintertid såvida inte stalltemperaturen understiger 10 °C. Se också D4.3.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 20 §*

D4.3 STALLKLIMAT – LUFTFUKTIGHET – UTRÄKNING

Tvårvillkor

I värmeisolerade stallar får den relativa luftfuktigheten under vintern inte annat än undantagsvis överstiga 80 procent, såvida inte stalltemperaturen understiger 10 °C. I sådana fall får den numeriska summan av stalltemperaturen och relativa fuktigheten inte överstiga 90. I oisolerade stallar får den relativa fuktigheten inte annat än undantagsvis överstiga uteluftens relativa fuktighet med mer än 10 procentenheter. Det betyder att den numeriska summan av stalltemperaturen och luftfuktigheten inte får överstiga 90. Om stalltemperaturen exempelvis är 5 °C får den relativa luftfuktigheten inte överstiga 85 % (85 + 5 = 90). Se också D4.2.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 20 §*

D4.4 STALLKLIMAT – OISOLERADE STALLAR

Tvårvillkor

I oisolerade stallar får den relativa fuktigheten endast i undantagsfall överstiga uteluftens relativa fuktighet med mer än 10 procentenheter. Kravet på termisk komfort och luftkvalitet innebär att både minimi- och maximiventilation måste vara korrekt dimensionerade.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 20 §*

D4.5 STALLKLIMAT – LUFTFÖRORENINGAR

Tvårvillkor

Luftföroreningarna får endast tillfälligtvis överstiga angivna nivåer (ammoniak 25 ppm i envåningssystem för värphöns och unghöns samt 10 ppm för övriga djur, koldioxid 3 000 ppm, svavelväte 0,5 ppm, organiskt damm 10 mg/m³), se tabell vid D4.6, eller i slutet av avsnittet Djurhållning.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 21 §*

D4.6 BULLER

Djuren får bara tillfälligt utsättas för mekaniskt buller över 65 dB(A). I stallar med slaktgrisar eller slaktkycklingar får dock bullernivån vara max 75 dB(A) vid forcerad ventilation sommartid vid varm väderlek. *Begreppet forcerad ventilation definieras som "ventilationsflöden som överstiger det dimensionerade maxventilationsflödet i ett slaktgristall enligt Svensk Standard (SS 951051)". För slaktkycklingstallar avses ventilationsflöden som överstiger 75 % av maxventilationsflödet.*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 27 §*

D4.7 NÖDVENTILATION

Tvårvillkor

I mekaniskt ventilerade stallar ska det finnas nödventilation. Reservelverk ersätter inte nödventilation. Luckor och spjäll är i sig inte heller nödventilation, däremot öppningarna bakom dem.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 27 §*

D4.8 DAGSLJUS

Ett djurstall ska enligt djurskyddsförordningen vara försett med fönster (eller andra ljusinsläpp för dagsljus). Djuren ska ha tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dagsrytm och beteendebest. Grisstallar som var i bruk före 1 juli 1989 behöver inte förses med fönster om inte förprövningspliktig till- eller ombyggnad genomförs. Detsamma gäller fjäderfästallar som var i bruk före 1 januari 1994.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 1 Kap. 23 §*

D4.9 BELYSNING

Tvårvillkor

Fönster, belysningsanordningar, elledningar och andra elinstallationer som djuren kan nå ska vara skyddade.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 24 §*

D4.10 UTRYMMEN OCH INREDNING

Tvårvillkor

Utrymmen och inredning ska konstrueras och underhållas så att det inte finns några vassa kanter eller utskjutande delar som kan skada djuren.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 16 §*

D4.11 GOLV OCH LIGGYTOR

Tvårvillkor

Golv och liggytor ska ha en jämn och halsäker yta. Tvårvillkor gäller endast för kalvar och grisar.

· *Direktiv 98/58 om skydd av animalieproduktionens djur - Bilaga p 9*

D4.12 GOLV OCH LIGGYTOR

Tvårvillkor

Boxar eller liggytor med rörligt golv samt utgödslingssystem i öppna skrapgångar ska utrustas, utformas och skötas så att djuren inte skadas och så att utrustningen inte inverkar menligt på djurens beteende och hälsa. Kraven gäller även utformningen av dränerande golvytor.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 12 §*

D4.13 UTGÖDSLINGSYSTEM – SMITSPRIDNING

För att förhindra smittspridning ska utgödslingssystemen vara utformade så att gödsel från en avdelning inte kommer i kontakt med djur i en annan avdelning.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 22 §*

D4.14 UTGÖDSLINGSYSTEM

Luft får inte tas in i en stallavdelning via ett utgödslings- eller urindräneringssystem eller via utrymmen som kan innehålla luftföroreningar eller smittämnen som kan påverka djurens hälsa.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 22 §*

D4.15 UTGÖDSLINGSYSTEM – ÖPPNINGAR

Öppningar mellan stallavdelningar ska vara stängda när de inte används.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 22 §*

D5| Rengöring

Livsmedelslagstiftningen säger att det ska finnas rutiner för regelbunden rengöring som är effektiv och ändamålsenlig, samt att slaktdjur, och när det är nödvändigt, produktionsdjur, ska hållas rena. Djurskyddslagstiftningen ställer mer detaljerade krav på renhållning, se D5.1–D5.6.

D5.1 RENA DJUR

Tvårvillkor

Det är mycket viktigt att djuren hålls rena och att t.ex. förorening av gödsel begränsas till ett minimum. Slakterierna har skärpt kraven på renhet, och är extra hårda med att branschens normer ska uppfyllas.

För att ytterligare stärka smittskyddet och djurskyddet har Kött- och charkföretagen i samråd med Jordbruksverket utarbetat bedömningsnormer för gödselförorenade djur till slakt. Gödselförorenade djur indelas i fyra klasser:

0. Rena djur - inget avdrag
1. Måttligt förorenade djur
2. Kraftigt förorenade djur
3. Mycket kraftigt förorenade djur

För kategori tre tillämpas den branschgemensamma vanvårdspolicyn. Förutsättningarna på gården besiktigas och ett åtgärdsprogram utarbetas för att fortsatta leveranser ska kunna ske. Normerna sammanfattas i en broschyr som kan beställas från Svenska Djurhälsovården www.svdhv.org eller tel. 08-725 82 00. Den finns också på www.miljohusesyn.nu under Faktabank - Material för nedladdning.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 7 §*

D5.2 UTGÖDSLING OCH RENGÖRING

Tvårvillkor

Djurstallar ska utgödsas och rengöras minst en gång dagligen, om inte andra rutiner ger god hygien, t.ex. spaltgolv eller djupströbädd.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 30 §*

D5.3 UTGÖDSLING – OMGÅNGSUPPFÖDNING

Tvårvillkor

Vid omgångsuppfödning ska noggrann rengöring göras före varje insättning av en ny omgång.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 30 §*

D5.4 UTGÖDSLING – KONTINUERLIG DJURHÅLLNING

Tvårvillkor

Vid kontinuerlig djurhållning ska noggrann rengöring ske åtminstone en gång per år. Tvårvillkor gäller endast för uppfödning av kalvar och grisar.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 30 §

D5.5 LIGGYTOR

Tvårvillkor

Liggytor ska hållas rena och torra samt vara anpassade efter djurslag och stallklimat.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 13 §

D5.6 STRÖMEDEL

Tvårvillkor

Strömedel ska vara av lämplig typ och hålla god hygienisk kvalitet.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 31 §

D6| Utedrift

D6.1 LÄMPLIGHET FÖR UTEDRIFT – UTEGÅNGSDJUR

Endast djur som är lämpade för utevistelse under den kalla årstiden får användas som utegångsdjur (djur som är ute minst halva dygnet eller mer, för häst 16 timmar, under den kalla årstiden då betestillväxt inte sker).

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 35 §

D6.2 LÄMPLIGHET FÖR UTEDRIFT

De yttre förutsättningarna för utevistelse ska vara lämpliga för djuren.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 kap. 35 §

D6.3 UTEDRIFT

Tvårvillkor

Djur i utedrift ska ha skydd mot dåligt väder.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 36 §

D6.4 UTEDRIFT - LIGGHALL

Tvårvillkor

Under den kalla årstiden, när betestillväxt inte sker, ska utegångsdjur ha tillgång till ligghall eller annat stall (som regel tre väggar och tak) som ger skydd mot väder och vind samt en ren och torr liggplats. Detta är inte ett tvårvillkor. Man kan få undantag från lagkrav om man är med i kontrollprogrammet för utegångsdjur utan tillgång till ligghall, www.svdhv.org.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 36 §

D6.5 RASTGÅRDAR

Rastgårdar och hårt belastade ytor (t.ex. drivgångar, vattnings- eller utfodringsplatser) ska vara hårdgjorda, dränerande eller naturligt ha motsvarande funktion.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 34 §

D6.6 BETESMARKER, RASTGÅRDAR OCH DRIVNINGSVÄGAR

Betesmarker, rastgårdar och drivningsvägar ska vara fria från föremål med uppenbar risk att skada djuren.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 33 §

D6.7 STÄNGSEL

Tvårvillkor

Betesmarker, rastgårdar och drivningsvägar ska vara fria från föremål som kan skada djuren. Stängsel ska vara väl uppsatt och underhållet samt utformat så att djur inom stängslet under normala förhållanden inte skadas.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 32 §

D6.8 STÄNGSEL – STRÄCKTA

Stängseltrådar och stängselnät ska vara väl sträckta.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 32 §

D6.9 STÄNGSEL – TAGGTRÅD

Stängsel med taggtråd får inte vara elektrifierade. Se också D6.10 och D6.11.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 32 §

D6.10 STÄNGSEL – TAGGTRÅD, ELSTÄNGSELTRÅD

Elektrifierad elstängseltråd får monteras på stängsel som innehåller taggtråd om fastsättningen utförs så att ett horisontellt minimiavstånd av 150 mm mellan elstängseltrådarnas och taggtrådarnas vertikalkplan säkerställs. Se också D6.9 och D6.11.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 32 §

D6.11 STÄNGSEL – TAGGTRÅD, MONTERING

Om el- och taggtråd används i kombination, ska eltråden vara monterad på den sida djuren hålls på. Taggtråden ska jordas på återkommande avstånd. Se också D6.9 och D6.10.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 32 §

D6.12 TAGGTRÅD – HÄSTAR

Taggtråd får inte användas som stängsel till hästar.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 32 §

D6.13 STÄNGSEL – ALLEMANSRÄTTEN

Allemansrätten innebär att allmänheten i vissa fall ska kunna passera inhägnad betesmark. Detta kan gälla om du inhägnar eller stängslar inom populära strövområden, strandområden eller liknande. En passage kan anordnas genom en stätta, grind eller liknande. Det finns dock undantag. Det är tillåtet att sätta upp en skylt som varnar för verklig fara, till exempel en skylt med "Varning för tjuren", vid en beteshage med tjurar. Inget tillstånd från kommunen behövs.

· Miljöbalken (1998:808) 7 kap, 26 kap 11 §

D6.14 RÖRELSEFRIHET

Tvårvillkor

Det är förbjudet att begränsa rörelsefriheten för ett djur på bete genom att binda fast ett hindrande föremål vid djuret. Rörelsefriheten får inte heller begränsas genom att olika delar av djurets kropp binds samman eller att djuret binds samman med ett annat djur. Hästar på bete får inte bindas upp.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 32 §

D7| Egen transport av egna djur

Reglerna omfattar transporter i samband med ekonomisk verksamhet dvs. de flesta transporter inom lantbrukssektorn, inklusive då en uppfödare transporterar egna djur. Mer information om vilka regler som gäller vid djurtransporter finns på www.jordbruksverket.se. Klicka på "Djur" och sedan på "Resor och transporter".

D7.1 TRANSPORT AV EGNA DJUR – TRANSPORTÖRSTILLSTÅND, M.M.

Om du transporterar djur inom en ekonomisk verksamhet, t.ex. som lantbrukare, professionell travtränare eller inom din yrkesmässiga avelsverksamhet, krävs transportörstillstånd, fordonsintyg och kompetensbevis.

Transportörstillstånd

För att få ett transportörstillstånd ansöker du hos Jordbruksverket. Verket tar ut en administrativ avgift. Du kan söka om tillstånd för korta transporter under åtta timmar eller för långa transporter över åtta timmar. Det ställs ytterligare krav på det fordon du ska använda för långa transporter. Observera att det finns en särskild blankett som du ska använda om du inte har eget fordon.

Du måste ha ett intyg som visar att det fordon du använder är besiktigt och godkänt. Det är länsstyrelsen som besiktigar fordonet. Länsstyrelsen tar ut en avgift för besiktningen, beroende på fordonets storlek. Efter besiktningen ska besiktningsunderlag och intyg på att fordonet uppfyller gällande krav skickas till Jordbruksverket, som sedan utfärdar intyg om godkännande. Fordonsintyget ska finnas med i bilen när du transporterar djur.

Kompetensbevis

För att du ska få transportera nötkreatur, får, getter, grisar, fjäderfä eller hästar måste du även ha ett kompetensbevis. Kompetensbevis får du genom att gå en kortare utbildning för de djurslag du ska transportera. Mer information om var utbildningarna hålls finns på www.jordbruksverket.se.

Undantag

Om du transporterar egna djur i eget fordon kortare sträckor än 65 kilometer och i mindre omfattning behöver du inte ha transportörstillstånd eller kompetensbevis. Som en tumregel för mindre omfattning gäller åtta eller färre gånger per år. Undantaget gäller också för dig som transporterar egna djur till veterinär, bete eller om djuren ingår i ett bevarandeprogram.

Du är skyldig att kontrollera att transportören är registrerad och har de tillstånd som fordras för den transport som ska utföras (under eller över 8 timmar, fordonet godkänt för aktuellt djurslag, kompetensbevis) om du inte själv transporterar dina djur. Lista på registrerade transportörer finns på www.jordbruksverket.se. Där finns också mer information om vilka regler som gäller vid djurtransporter. (Klicka på "Djur" och sedan på "Resor och transporter".)

Observera att de svenska riktlinjerna kan skilja sig från de övriga europeiska ländernas riktlinjer. För mer information, läs på www.jordbruksverket.se.

· *Förordning (EG) nr 1/2005 om skydd av djur under transport och därmed sammanhängande förfaranden - Art 3*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om transport av levande djur (SJVFS 2010:2) (ändrad genom SJVFS 2010:84)*

D7.2 EGEN TRANSPORT AV EGNA DJUR – KORTA TRANSPORTER NY

Dessa bestämmelser gäller när du transporterar egna djur med ditt eget fordon och transporten inte går längre från gården än 50 kilometer.

- Du får bara transportera dina djur när de är lämpliga att transportera.
- Om det behövs ska du kunna sköta om djuren under transporten.
- Utrymmet där djuren transporteras ska vara utformat så att djuren kan stå upp och ligga ner i naturlig ställning.
- Om det behövs ska du i utrymmet kunna sätta in skiljeväggar som skyddar djuren.
- Utrymmet där djuren transporteras ska ha god ventilation.

· *SJVFS 2010:2, 3 kap. 1 § Transportmedel*

D7.3 EGEN TRANSPORT AV EGNA DJUR – I- OCH URLASTNING NY

- När djuren lastas i eller ur fordonet ska lämplig utrustning användas till exempel lastramper.
- Om det behövs ska rampen ha räcken och tvärgående ribbor som gör att djuren inte faller av rampen eller halkar.
- Lastramperna ska luta så lite som möjligt.

· *SJVFS 2010:2 4 kap. 1 och 2 §§ I- OCH URLASTNING*

D7.4 EGEN TRANSPORT AV EGNA DJUR – RENGJORT TRANSPORTMEDEL NY

Ett transportmedel ska vara rengjort och vid behov desinficerat innan ilastning sker.

· *SJVFS 2010:2 4 kap. 1 och 2 §§ I- OCH URLASTNING*

D7.5 EGEN TRANSPORT AV EGNA DJUR – UNDVIK SKADOR

Transport av djur ska ske på sådant sätt att de inte riskerar att skadas eller orsakas onödigt lidande.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om transport av levande djur (SJVFS 2010:2) (ändrad genom SJVFS 2010:84)*

D7.6 EGEN TRANSPORT AV EGNA DJUR – LÄCKAGE

Gödsel och urin får inte läcka från fordonet.

· *Förordning (EG) nr 1/2005 om skydd av djur under transport och därmed sammanhängande förfaranden - Art 3*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om transport av levande djur (SJVFS 2010:2) - 5 Kap. Transporttider*

D7.7 EGEN TRANSPORT AV EGNA DJUR – SKYLTA

Vid transport av egna djur en sträcka som är längre än 50 km (vid kortare sträcka, under 50 km behövs ingen skyltning) ska transportfordonet vara skyltat med information om att transporten innehåller levande djur (gäller ej personbilar). Skyltarna ska vara placerade väl synligt fram- och baktill. Texten, på svenska eller engelska, ska vara lätt att läsa även på avstånd.

· *Förordning (EG) nr 1/2005 om skydd av djur under transport och därmed sammanhängande förfaranden - Art. 3*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om transport av levande djur (SJVFS 2010:2) 3 Kap. - Transportmedel m.m.*

D7.8 EGEN TRANSPORT AV EGNA DJUR – SJUKA ELLER SKADADE DJUR

Sjuka eller skadade djur får inte transporteras. Det gäller dock inte djur med en lindrig skada eller sjukdom och då transporten inte kan anses medföra lidande. Detsamma gäller vid transport av djur till veterinär. Vid tveksamhet ska veterinärs råd följas. Dräktiga och nyfödda djur får transporteras om t.ex. en ko kalvat på bete i olämpligt väder, förutsatt att transportsträckan understiger 50 km och det gäller transport av egna djur. Djuren måste bedömas vara i skick för transport, få ordentlig plats, extra mjukt underlag och köras så försiktigt som möjligt.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om transport av levande djur (SJVFS 2010:2) 6 Kap. 1§*

D8| Foder och vatten

D8.1 DIMENSIONERING

Tvårvillkor

Utfodrings- och vattenutrustning ska utformas och placeras så att kontaminering (förorening) av foder och vatten minimeras. Vattensystemen ska vara rätt dimensionerade så att djuren kan äta och dricka lugnt och naturligt. Utrustningen ska rengöras och underhållas regelbundet.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 15 §*

D8.2 DIMENSIONERING – VATTEN

Tvårvillkor

Djuren ska ha tillgång till rent vatten minst två gånger per dygn. Grisar ska ha fri tillgång till vatten. Kalvar ska ha fri tillgång till rent vatten vid mycket varmt väder eller om de är sjuka. Slakterierna kräver att djuren har tillgång till vatten, även alldeles innan och efter transport.

Med rent vatten menas att vattnet inte innehåller mikroorganismer eller skadliga ämnen i sådana mängder att det direkt eller indirekt kan påverka hälsokvaliteten på livsmedlen (enligt art. 2 i förordning (EG) nr 852/2004).

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 29 §*

D8.3 ELAVVISARE PÅ FODERVAGNAR

Utmatningsöppningen på datafodervagnar får ha elektriska avvisare. Avvisarna ska vara konstruerade så att djuren enbart kommer i kontakt med dem vid försök att påverka öppningen och så att de inte skadar djuren.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 15 §*

D8.4 LÄMPLIGT FODER – STRUKTUR

Djuren ska dagligen få en fodergiva med lämplig struktur. Se också D8.5.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 28 §*

D8.5 LÄMPLIGT FODER

Tvårvillkor

Djuren ska dagligen få en fodergiva som garanterar tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel. Fodret ska vara av god kvalitet och anpassas efter djurslaget. Foder och strö ska bytas ut ofta och får inte bli möjligt. Se också D8.4.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 28 §*

D9| Spårbarhet och livsmedelssäkerhet i djurhållningen

D9.1 LIVSMEDELSSÄKERHET – FÖRHINDRA SMITTSPRIDNING

Tvårvillkor

Spårbarhet innebär att det ska finnas möjlighet att spåra ett steg bakåt i livsmedelskedjan och att följa ett livsmedel eller ämne ett steg framåt i kedjan. Detta gäller livsmedel, foder, livsmedelsproducerande djur och alla ämnen, avsedda för livsmedelsproduktion eller som ingår i livsmedel. Om livsmedelsproducerande djur köps in eller på annat sätt tillhandahålls, ska det vid varje givet tillfälle finnas dokumentation över från vem djuret kommer. Genom att spara dokumentation som gör att livsmedel eller foder kan spåras kan producenten snabbt och enkelt dra tillbaka en produkt som är eller misstänks vara hälsofarlig, som är felaktigt märkt eller på annat sätt otjänlig.

· *Förordning (EG) nr 178/2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftningen - Art 18*

D9.2 SPÅRBARHET BAKÅT

Tvårvillkor

Företagaren ska kunna ange alla juridiska personer från vilka man erhållit foder, djur eller andra ämnen avsedda för livsmedelsproduktion eller som ingår i livsmedel. Företagaren måste vid varje givet tillfälle kunna uppge från vilka juridiska personer t.ex. foder eller livsmedelsproducerande djur erhållits: datum, typ (om foder avses) samt i vilken mängd. Detta ska styrkas med leveranssedlar eller andra inköpshandlingar så att det är möjligt att kunna spåra alla foderinköp till den som sålt eller på annat sätt avyttrat foder till anläggningen. Du ska också kunna visa dokumentation om din egen foderproduktion, t.ex. noteringar om hur mycket av det egenproducerade fodret (gröda och andel av skörden) som ges till djuren. Se också D9.3.

· *Förordning (EG) nr 178/2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftningen - Art 18*

D9.3 SPÅRBARHET BAKÅT OCH FRAMÅT

Tvårvillkor

Dokumentation med uppgifter om vilket foder som ges till djuren och varifrån fodret kommer är ett krav och gäller allt foder, både inköpt/införskaffat och egenproducerat. För införskaffat foder ska dokumentationen även omfatta datum, typ av foder och kvantitet. Se också D9.2.

Spårbarhet framåt i kedjan innebär att företagaren vid varje givet tillfälle måste kunna identifiera alla personer eller företag som har erhållit produkter och när, vilken typ av produkter det gäller och mängd. Även dessa uppgifter ska finnas dokumenterade. Dokumentationen ska även omfatta datum, typ av foder och kvantitet. För mer information, se www.livsmedelsverket.se. Se också D9.4.

· *Förordning (EG) nr 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien - Art 5.1, bilaga 1 del A avsnitt II.2b*

D9.4 SPÅRBARHET FRAMÅT

Tvårvillkor

Om livsmedelsproducerande djur säljs eller överläts på annat sätt, ska det för varje givet tillfälle finnas dokumentation över vem som har erhållit djuret. Se också D9.3.

· *Förordning 183/2005 om krav för foderhygien - Art 5.1, Bilaga I del A*

D10| Foder- och livsmedelssäkerhet i djurhållningen eller vid produktion av animaliska livsmedel

EU:s livsmedels- och foderlagstiftning omfattar hela livsmedels- och foderkedjan från primärproduktionen och framåt. Alla som producerar, hanterar, transporterar och lagrar foder eller utfodrar livsmedelsproducerande djur betecknas som foderföretagare. Den som föder upp livsmedelsproducerande djur eller har t.ex. biodling, mjölk eller äggproduktion omfattas också av livsmedelslagstiftningen om syftet är att leverera produkterna till ett slakteri, mejeri, äggpackeri, osv., till butiker eller restauranger eller direkt till konsumenter. Den som håller livsmedelsproducerande djur för egen konsumtion omfattas däremot inte av bestämmelserna i livsmedelslagstiftningen.

I livsmedelslagstiftningen betonas bland annat krav på spårbarhet i hela kedjan, kontroll av den egna verksamheten och producentansvar. EU-lagstiftningen är inriktad på målen, säkra livsmedel och säkert foder, men är också flexibel. Lagstiftningen anger därför inte i detalj hur saker och ting rent praktiskt ska genomföras. Arbetssättet ska däremot innefatta dagliga rutiner för en säker och hygienisk produktion, så att bestämmelserna i lagstiftningen uppfylls. I förordning (EG) nr 178/2002 finns allmänna bestämmelser om bl.a. företagets ansvar för information, spårbarhet och återkallande av produkter, i förordning (EG) 852/2004 finns allmänna hygienregler vid uppfödning av livsmedelsproducerande djur och produktion av animaliska livsmedel och i förordning (EG) nr 853/2004 finns särskilda hygienbestämmelser vid produktion av bl.a. mjölk och ägg.

Förordning (EG) nr 183/2005 fastställer de principer som gäller för hantering av foder, såväl på gården (primärproduktionen) som utanför gården (t.ex. kommersiell fodertillverkare, foderleverantör, mellanhänder, transport och lagring). Den svenska lagen om foder och animaliska biprodukter (2006:805) och förordningen om foder och animaliska biprodukter (2006:814) är direkt anpassade till EG-förordningen. Jordbruksverket har, med utgångspunkt från lagen, utfärdat en föreskrift (SJVFS 2006:81) om foder. Denna reglerar hanteringen av foder, såväl till egna djur, som foder avsett att säljas eller avyttras på annat sätt till gård med livsmedelsproducerande djur. Föreskriften behandlar även kommersiell försäljning av foder till andra anläggningar för utfodring av livsmedelsproducerande djur. Med foder avses i hela det följande avsnittet såväl enskild foderråvara (t.ex. hö, ensilage, spannmål, trindsäd samt frön från oljeväxter samt olika biprodukter från livsmedelsindustrin eller från energiproduktion) som fodertillsats (vitaminer, läkemedel och tillsatsmedel vid ensilering etc.) liksom olika slag av blandningar baserat på foderråvaror och fodertillsatser.

D10.1 REGISTRERING – PRODUKTION AV LIVSMEDEL

Om du är primärproducent och håller livsmedelsproducerande djur eller producerar animaliska livsmedel, t.ex. mjölk, ägg eller honung för livsmedelsproduktion ska du vara registrerad som livsmedelsföretagare i det län där din anläggning finns eller din huvudsakliga verksamhet bedrivs. Det gäller både om du ska starta en ny verksamhet och om du har en äldre verksamhet som ännu inte registrerats. Om företaget gör

betydande ändringar i verksamheten, upphör eller byter ägare ska en ny registrering göras. Som primärproducent ansvarar du för att dina anläggningar är registrerade. Om anläggningarna är registrerade har du fått ett beslut om detta från länsstyrelsen.

Om du tänker sälja dina primärprodukter till konsumenter eller till lokala butiker eller restauranger ska du anmäla detta till din kommun. Livsmedelsverket har nu uppdaterat blanketten för registrering av livsmedelsföretag i primärproduktionen och flera förtydliganden har gjorts.

Anmälan om registrering av pågående verksamhet och nyetablering

Sedan 1 januari 2006 ska alla som bedriver primärproduktion, t.ex. odling av frukt eller grönsaker, föder upp djur eller bedriver fiske anmäla sin verksamhet till länsstyrelsen för eventuell registrering som livsmedelsföretagare i primärproduktionen. Om du vill starta ett nytt företag eller vill förändra verksamheten i ett företag du redan driver ska du även anmäla detta till länsstyrelsen. Blanketten för registrering har nu uppdaterats så att det ska bli lättare att fylla i rätt information om vad din anmälan om registrering gäller.

Kompletterande information om kvalitetssäkringssystem

Många primärproducenter följer nationella branschriktlinjer och djuruomsorgsprogram eller har certifierat verksamheten. Informationen om detta är frivillig men kan påverka länsstyrelsens kontroll. På blanketten för anmälan om registrering har listan över valbara system uppdaterats.

Direktförsäljning av små mängder primärprodukter

Säljer du eller tänker sälja små mängder av dina primärprodukter direkt till konsumenter på t.ex. torget eller på gården eller till lokala butiker, caféer eller restauranger ska du anmäla detta för eventuell registrering hos din kommun. Kommunen fattar beslut om verksamheten behöver registreras eller inte. Behöver den inte registreras räcker det med att din primärproduktion är registrerad hos länsstyrelsen.

Anmälan för registrering-primärproduktion, livsmedel.pdf

• EG-förordning 852/2004, Livsmedelshygien

D10.2 REGISTRERAD FODERANLÄGGNING

Foderföretagare är alla som odlar, hanterar, lagrar, transporterar, blandar, bearbetar foder eller utfodrar livsmedelsproducerande djur. Kontrollera på www.jordbruksverket.se att de foderföretag du köper foder av är registrerade. Detta krav på registrering gäller även företag, till exempel livsmedelsindustri, som lämnar ut biprodukter i fodersyfte. Alla foderföretagare ska ha sina anläggningar registrerade hos Jordbruksverket. I vissa fall, måste också anläggningen vara godkänd. Med en anläggning menas i normalfallet hela gården. Registreringen sker via elektronisk anmälan på www.jordbruksverket.se eller på en blankett som går att beställa från Jordbruksverket. Vid användning av foder måste man förvissa sig om att den som levererar fodret är registrerad hos Jordbruksverket. Registrerade anläggningar finns tillgängliga på www.jordbruksverket.se. Klicka på Djur – Foder – Godkända och registrerade anläggningar – Registrerade användare.

• Förordning 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien - Art 9

D10.3 REGISTRERAD FODERANLÄGGNING

Tvårvillkor

För de flesta lantbruksföretag som hanterar foder räcker det att anläggningen är registrerad. OBS! se också D10.4.

· *Förordning (EG) nr 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien - Art 5.6*

D10.4 GODKÄND FODERANLÄGGNING

Om du bedriver foderverksamhet som kräver godkännande av Jordbruksverket krävs följande:

- vid egen tillverkning av foder som innehåller läkemedel
- vid egen tillverkning av foder med inblandning av koccidiostatika
- vid egen tillverkning av foder vid användning av vissa zootekniska tillsatser
- vid egen tillverkning av vissa fetter och oljor.

Det krävs en särskild registrering hos Jordbruksverket för att få blanda in fiskmjöl, di-/trikalciumfosfat, blodmjöl eller blodprodukter i foder. Anmälan görs via blankett D192. Om det foder som används i produktionen av helfoder innehåller mer än 50 % råprotein krävs ett godkännande från Jordbruksverket. Har man idisslare på gården och använder/lagrar foder innehållande fiskmjöl, di-/trikalciumfosfat, blodmjöl eller blodprodukter krävs det även ett godkännande.

Om man vill blanda fiskmjöl och di-/trikalciumfosfat i foder till produktionsdjur utom idisslare och om det finns idisslare på gården krävs det att idisslarfodret och foder med fiskmjöl, di-/trikalciumfosfat, blodmjöl eller blodprodukter tillverkas vid separata anläggningar på gården. Det krävs även godkännande från Jordbruksverket i detta fall.

· *Förordning (EG) nr 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien - Art 10*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om foder (SJVFS 2010:75) - 2 Kap.*

D10.5 FODERHYGIEN – BEHÅLLARE FÖR FODER

NY

Tvårvillkor

Behållare som används för förvaring av foder, exempelvis vid förvaring av spannmål och andra fodergrödor ska vara rena och torra. Undantaget när det gäller kravet på att behållare ska vara torra kan vara lagring av blöta råvaror såsom vassle och drank i blötfodersystem eller lagring av ensilage. Om damm- och foderrester ansamlas i foderbehållare och särskilt i kombination med fukt finns en risk för bakterietillväxt och mykotoxinbildning. Ett specifikt problem kan vara t.ex. tygsilos som står olämpligt och där det kan bildas fukt och mögeltillväxt (svarta silodukar).

· *Förordning (EG) nr 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien - Bilaga I*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om foder (SJVFS 2010:75) 4 Kap.*

D10.6 FODERHYGIEN – RUTINER

Tvårvillkor

Avfall får inte förvaras så att foder eller livsmedel förorenas eller så att djur kan komma åt det och kött, ägg eller mjölk förorenas. Det är inte tillåtet att blanda olika fraktioner t.ex. spillolja med lösningsmedel. Förvaringskärlen ska vara märkta med sina innehåll.

Alla foderföretagare ska ha rutiner för säker och hygienisk produktion, så att målen i lagstiftningen uppfylls. Det innebär bland annat att man ska

- hålla lokaler och utrustning som används vid beredning och hantering av foder rena
- använda rent vatten för vattning och vid rengöring
- hindra att djur eller skadedjur förorenar fodret
- hantera och lagra avfall och kemiska produkter så att foder inte kan förorenas.

Se också D10.6.

· *Förordning (EG) nr 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien - Art 5.1, Bilaga I del A*

D10.7 FODERHYGIEN – BRANSCHRIKTLINJER

Hygienrutinerna underlättas när lokaler och utrustning är i sådant skick att smuts inte ansamlas och det är lätt att komma åt. Detta är bra att tänka på vid ny- eller ombyggnation och vid inköp av ny utrustning.

Förslag till lämpliga rutiner finns i de nationella branschriktlinjerna för produktionsinriktningarna gris, nöt och får samt Svensk Mjölks branschriktlinjer för hygienisk mjölkproduktion. Dessa finns att ladda ner på www.livsmedelsverket.se samt på www.miljohusesyn.nu, Faktabank under Djurhållning.

· *Förordning (EG) nr 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien - Bilaga I*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om foder (SJVFS 2010:75) 4 Kap.*

D10.8 SKADEDJUR

Förhindra så långt det är möjligt att djur och skadedjur orsakar förorening (kontaminering). Skadedjurskontrollen ska omfatta ytterområden, utrymmen där livsmedel och foder hanteras och förvaras samt övriga utrymmen för t.ex. avfall. Se även V5.1 – V5.14.

· *Förordning (EG) nr 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien - Bilaga I - Journaler 2a*

D10.9 DOKUMENTATIONSKRAV

Tvårvillkor

Man ska dokumentera de åtgärder man vidtagit för att minska risken för att fodret förorenas eller förstörs, samt kunna visa detta vid kontroll. Det innebär journalföring över all användning av växtskydds- och bekämpningsmedel, åtgärder som vidtagits för att skydda fodret mot skadedjur, resultat av analys på fodrets hygieniska kvalitet samt att notera vilka åtgärder man vidtagit med anledning av analysresultatet (om resultatet inte medfört åtgärder ska man notera att man tagit del av resultatet). Dokumentationskrav finns också vid läkemedelsbehandling och annan behandling, se även avsnitt D10.13 - D10.20 samt D11.

Dokumentation om användning av växtskyddsmedel, bekämpningsmedel och läkemedel i foder ska sparas i fem år.

· *Förordning (EG) nr 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien - Bilaga I - Journaler 2a*

D10.10 DOKUMENTATIONSKRAV – ANALYSER

Tvårvillkor

Man ska dokumentera och beakta resultaten av alla analyser som görs och som är av betydelse för foder- och livsmedelssäkerheten. OBS! se också D10.8.

· *Förordning (EG) nr 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien - Art 5.1, Bilaga I del A*

D10.11 FODER INNEHÅLLANDE GENETISKT MODIFIERADE VAROR

Om man köper in foderråvara eller foderblandning med innehåll från genetiskt modifierade växter, t.ex. genetiskt modifierad soja, ska detta deklarerat av säljaren om halten i foderråvaran överstiger 0,9 %. Köparen ska spara de dokument som visar detta i minst 5 år.

· *Förordning (EG) nr 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien - Bilaga I - Journaler 2b*

D10.12 SYRAKONSERVERING AV SPANNMÅL

Myrsyra får inte användas, ensamt eller i blandning med andra syror där den utgör mer än 50 % av blandningens vikt, för aerob syrakonsivering av oprocessad spannmål (dvs. normal syrakonsivering av spannmål) som har en vattenhalt på mer än 15 %.

· *Kommissionens förordning (EG) nr 1594/1999 av den 20 juli 1999 om ändring av villkoren för godkännande av fodertillsatser*

D10.13 FODERMEDEL FRÅN ANNAT LAND (INFÖRSEL)

Tvårvillkor

Vid egen införsel av foder är det viktigt att man skaffar sig god kännedom om det aktuella fodret och vilka regler som gäller. Vid införsel av risråvaror t.ex. soja och raps, ska analys ske av salmonella och aflatoxin, enligt Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2006:81). Den som för in foder från tredje land till egna djur ska även anmäla detta till Jordbruksverket (på blankett D7).

Du som köper foder från andra länder måste utföra en kontroll enligt ovan. I avvaktan på analysresultat ska foderpartiet ligga i karantän. Foder med halter av aflatoxin som är högre än gränsvärdet får inte spädas ut med ren råvara eller genom minskad inblandning i foderblandningen. När du köper från svenska foderföretag har dessa kontroller redan gjorts. Foder från andra länder innebär stor risk att salmonella tas in i landet.

Vid transport av foder från andra länder till den egna gården rekommenderar branschen kontakt med Svenska Djurbönders Smittskyddskontroll, SDS, tel. 08-725 82 00, eftersom även transporten innebär smittrisker och detta ställer särskilda krav på kontroll av hygien.

· *Förordning (EG) nr 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien - Bilaga*

D10.14 FODERRÅVAROR MED ANIMALISKT URSPRUNG

Tvårvillkor

Förbud mot att utfodra med animaliskt protein

Det finns en risk att djur som utfodras med animaliska proteiner överför TSE-sjukdomar, till exempel den så kallade galnakosjukan. Därför finns det restriktioner mot utfodring av vissa typer av animaliska proteiner.

Det här gäller:

Det är förbjudet att utfodra andra produktionsdjur än köttätande pälsdjur med kött- och benmjöl, di-/trikalciumfosfat, blodmjöl eller blodprodukter.

Enligt ett undantag får dock på vissa villkor grisar och fjäderfä utfodras med fiskmjöl, di-/trikalciumfosfat, blodmjöl eller blodprodukter.

Villkor för utfodring av grisar och fjäderfä med fiskmjöl, di-/trikalciumfosfat, blodmjöl eller blodprodukter

Djurägare som vill blanda in fiskmjöl, di-/trikalciumfosfat, blodmjöl eller blodprodukter i foder till djuren på den egna gården måste ha en särskild registrering hos Jordbruksverket.

Om den fiskmjölsråvara eller det fiskmjölsinnehållande kompletteringsfoder som på en gård ska användas vid blandning av ett helfoder innehåller mer än 50 % råprotein eller om idisslare finns på gården krävs separat hantering av idisslarfodret samt ett godkännande från Jordbruksverket. För di-/trikalciumfosfat, blodmjöl eller blodprodukter gäller andra maxhalter för krav på godkännande.

Fiskmjölet ska vara tillverkat vid en anläggning som är godkänd för detta. Om en foderfabrik vill blanda in fiskmjöl i foder krävs ett godkännande. Om idisslarfoder hanteras på samma anläggning finns krav på separat hantering av detta foder.

Idisslare

Idisslare får generellt inte utfodras med animaliskt protein eller foder som innehåller sådant protein. Mjölk får dock ges till djuren om mjölken kommer från samma jordbruksföretag. Om vissa krav på bearbetning uppfylls kan dessutom annan mjölk ges, liksom ägg och äggprodukter och gelatin som inte härrör från idisslare. Anmälan om att man avser använda mjölk eller mjölkprodukter från mejeri som foder, ska göras på blankett D192 som finns på www.jordbruksverket.se eller kan beställas från Jordbruksverkets kundtjänst.

· *Förordning (EG) nr 852/2004 om livsmedelshygien - Bilaga I del A II Hygienregler 4j*

· *Förordning (EG) nr 1831/2003 om fodertillsatser - Art 3.1*

D10.15 RUTINER VID INBLANDNING AV FODERTILLSATSER/FODERBLANDNINGAR OCH LÄKEMEDEL I FODRET PÅ GÅRDEN

Tvårvillkor

Djurägare och djurskötare ska ha god kunskap om vilka faror som finns vid blandning, hantering och utfodring, och hur dessa faror ska kontrolleras. Bedöm vilka faror som finns vid de olika momenten och hur farorna ska kontrolleras:

- Faran för att fel kategori av djur får fodret eller rester av det. Om foderblandning utförs simultant med utfodring måste logistiken säkerställa att fodret efter blandning transporteras till rätt djur eller grupp av djur. Ett sätt är att man efter utförd blandning tömmer foderblandaren innan nytt foder blandas. Var särskilt försiktig om samma foderblandare används till olika kategorier av djur så att inte läkemedel eller tillsatser som kan finnas i efterföljande foderblandningar ges till fel djur (vilket skulle öka faran för att rester överförs i köttet).
- Faran för att lagrat foder förväxlas och ges till fel kategori av djur. Märk ut fodersilor och behållare tydligt, se till att fodret hamnar i angiven silo/behållare så att fodret ges till avsedda djur och/eller grupper av djur.
- Faran för att blandningen inte blir jämn.
- All personal som blandar, hanterar foder eller utfodrar djuren ska känna till och arbeta utifrån farobedömningen.

Det ska också finnas rutiner som säkerställer att doseringen blir korrekt och blandningen homogen. Därför måste man regelbundet kontrollera vågar, t.ex. med kontrollvikter, och att omrörning och blandning sker i tillräcklig omfattning.

All personal som blandar, hanterar eller utfodrar foder innehållande läkemedel eller tillsatser ska känna till och arbeta utifrån denna bedömning. Se också D10.14–D10.20.

- Förordning (EG) nr 852/2004 om livsmedelshygien - Bilaga I del A II Hygienregler 4j
- Förordning (EG) nr 1831/2003 om fodertillsatser - Art 3.1

D10.16 RUTINER VID INBLANDNING AV FODERTILLSATSER/FODERBLANDNINGAR OCH LÄKEMEDEL I FODRET PÅ GÅRDEN

Tvårvillkor

Om läkemedel eller fodertillsatser/förblandningar blandas i fodret på gården krävs omfattande rutiner för att hantera specifika risker (gäller ej ensileringsmedel). Se också D10.13–D10.20.

- EU-förordning 183/2005 om krav för foderhygien, art 5 p 2

D10.17 VETERINÄR FÖRSKRIVNING AV LÄKEMEDEL FÖR INBLANDNING I FODER

Tvårvillkor

Om läkemedel blandas i fodret ska detta ske efter veterinär förskrivning. Veterinären kan bistå med rådgivning. Läs bipacksedeln som följer med läkemedelspremixen och följ veterinärens råd. Användning av läkemedel för inblandning i foder ska dokumenteras och dokumentationen ska omfatta följande uppgifter:

- inköpt/använd produkt
- inblandningsdatum
- använd mängd
- till vilket djurslag läkemedlet använts (framgår i recept)
- förskrivande veterinär.

Se också D10.14–D10.20.

- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 183/2005 av den 12 januari 2005 om fastställande av krav för foderhygien (Text av betydelse för EES)

D10.18 SKRIFTLIGA RUTINER

Tvårvillkor

Om läkemedel blandas i foder ska rutinerna vara skriftliga och de ska omfatta förvaring, blandning, tömning och rengöring, samt rutiner för ev. skyddsutrustning. (OBS gäller ej inblandning direkt i utfodringstråget, som sker på veterinärens ansvar.) Se också D10.14–D10.20.

- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 183/2005 av den 12 januari 2005 om fastställande av krav för foderhygien (Text av betydelse för EES)

D10.19 LÅSBART UTRYMME

Tvårvillkor

Läkemedel som är avsett att ingå i foderblandningar ska förvaras i ett låsbart utrymme (kravet gäller inte vid hantering). Se också D10.14–D10.20.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om foder (SJVFS 2010:75) 3 Kap. 4 §

D10.20 ANDELEN LÄKEMEDEL I FODER

Säkerställ att andelen läkemedel i foder inte är högre än att den dagliga dosen ingår i högst 50 % av dagsgivan foder (för idisslare högst 50 % av kompletteringsfoder). Se också D10.14–D10.20.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om foder (SJVFS 2010:75) 3 Kap. 6 §

D10.21 DOKUMENTATION

Tvårvillkor

Dokumentationen kan föras i egna journaler, loggbok, i den ordinarie behandlingsjournalen eller i produktionsdatasystem. Det är bra att den som utfört blandningen signerar dokumentationen.

Dokumentationen ska sparas i fem år. Förslag till lämplig journalföring finns på Jordbruksverkets hemsida. Man ska årligen rapportera in förbrukad mängd läkemedel inblandad i foder till Jordbruksverket på blankett D109. Se också D10.14–D10.20.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om foder (SJVFS 2010:75) 3 Kap. 5 §

D10.22 KVALITETSKONTROLLPLAN

Skriftliga rutiner för att hantera de kritiska momenten och hur riskerna hanteras ska upprättas i en s.k. kvalitetskontrollplan. Observera att det inte räcker med att identifiera riskerna och genomföra en provtagning utan aktiva åtgärder ska vidtas för att minimera riskerna.

Det ska även finnas en planering för vilka åtgärder som ska vidtas om planen inte följs, t.ex. felaktig inblandad halt av en tillsats. Dessa krav kan beröra vissa djurproducenter som till exempel blandar fodertillsatser eller förblandningar i foder, till exempel rent E-vitamin (undantag gäller vid inblandning av ensileringsmedel). Kvalitetskontrollplanen ska givetvis vara anpassad till verksamhetens storlek. Mer information finns på www.jordbruksverket.se.

- EU-förordning 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien, Bilaga 1, Kvalitetskontroll

D10.23 DJURHÅLLNING

Tvårvillkor

Livsmedelsföretagare som föder upp levande djur före slakt ska dokumentera alla provtagningar och analyser som har betydelse för livsmedelssäkerheten och vidta tillräckliga åtgärder. Åtgärderna ska också dokumenteras. Detta är ett tvårvillkor som gäller alla djurslag. Exempel på analyser och andra prover är salmonella, campylobakter, slaktavräkning (rena djur) och vattenanalyser.

- Förordning (EG) nr 852/2004 om livsmedelshygien - Bilaga I del A III Journaler 8c

D10.24 DOKUMENTATION AV SJUKDOMAR HOS DJUR

Livsmedelsföretagare som föder upp djur eller producerar primärprodukter av animaliskt ursprung ska föra journal över bl.a. förekomsten av sjukdomar som kan påverka säkerheten hos produkter av animaliskt ursprung.

- Förordning (EG) nr 852/2004 om livsmedelshygien - Bilaga I del A II Hygienregler 4d

D10.25 RENT VATTEN

Med rent vatten menas att vattnet inte innehåller mikroorganismer eller skadliga ämnen i sådana mängder att det direkt eller indirekt kan påverka hälsokvaliteten på livsmedlen (enligt art. 2 i förordning (EG) nr 852/2004).

I de allra flesta fall räcker det med rent vatten vid rengöring av lokaler och utrustning men vid rengöring av utrustning som kommer i kontakt med opastöriserad mjölk bör de mikrobiologiska kriterierna för dricksvatten enligt Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten vara uppfyllda. För uppfödning av djur som ska ingå i livsmedelskedjan räcker det med rent vatten enligt beskrivningen ovan.

- Förordning (EG) nr 852/2004 om livsmedelshygien - Bilaga I del A II Hygienregler 4d

D10.26 LOKALER OCH UTRUSTNING

Alla lokaler som används i primärproduktion och därmed sammanhängande verksamhet, inbegripet utrymmen där foder förvaras och hanteras, ska hållas rena och, när det är nödvändigt, desinficeras efter rengöringen.

· Förordning (EG) nr 852/2004 om livsmedelshygien - Bilaga I del A II Hygienregler 4c

D10.27 RENA SLAKTDJUR OCH PRODUKTIONSDJUR

Livsmedelsföretagare ska vid uppfödning, slakt eller jakt av djur eller vid produktion av primärprodukter av animaliskt ursprung se till att slaktdjur och, när det är nödvändigt, produktionsdjur i möjligaste mån är rena.

· Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien

D11| Läkemedel, m.m.

Läkemedel är avsedda att tillföras människor eller djur för att förebygga, påvisa, lindra eller bota sjukdom eller symptom på sjukdom.

D11.1 ANVÄNDNING AV LÄKEMEDEL

Tvårvillkor

Läkemedel ska användas restriktivt och endast efter veterinär förskrivning. Utfärdade recept är tidsbegränsade.

· Statens jordbruksverks föreskrifter om läkemedel och läkemedelsanvändning (SJVFS 2009:84) 2 Kap. 3 §, 6 §

D11.2 ANVISNINGAR

Tvårvillkor

Veterinären ska lämna noggranna skriftliga instruktioner beträffande läkemedlets användning, t.ex. behandlingstid och gällande karenstider. Dessutom ska veterinär informera om att djurhållaren bör rapportera misstanke om läkemedelsbiverkning till den veterinär som skrivit ut läkemedlet. Detta gäller även homeopatiska preparat.

· Statens jordbruksverks föreskrifter om läkemedel och läkemedelsanvändning (SJVFS 2009:84) 3 Kap. 18 §

D11.3 HOMEOPATIKA

Om du som djurägare vill behandla ett djur med homeopatika ska du alltid kontakta en veterinär innan behandling sker. Eftersom en veterinär alltid ska arbeta enligt vetenskap och beprövad erfarenhet begränsas veterinärens ansvar i det här fallet till att bedöma om det ur smittskydds- och djurskyddsskal behöver vidtas någon annan åtgärd.

italicHomeopatika och ekologisk produktion

När djur i ekologisk djurhållning behöver behandling bör de enligt EU-bestämmelser behandlas med homeopatika eller andra alternativa produkter hellre än vanliga läkemedel. Detta gäller dock endast under förutsättning att dessa alternativa medel har en effektiv terapeutisk verkan.

· Statens jordbruksverks föreskrifter om läkemedel och läkemedelsanvändning (SJVFS 2009:84) 3 Kap. 18 §

D11.4 FÖRVARING

Tvårvillkor

Veterinären ska ge anvisningar om förvaring samt hur överblivna läkemedel, förpackningar, sprutor och kanyler ska tas om hand.

· Statens jordbruksverks föreskrifter om läkemedel och läkemedelsanvändning (SJVFS 2009:84) 3 Kap. 18 §

D11.5 LÄKEMEDELSJOURNAL M.M.

Tvårvillkor

Alla läkemedelsbehandlingar och behandlingar med andra preparat som har karenstid, t.ex. biocider (flugmedel, insektsmedel etc.) ska dokumenteras i en s.k. läkemedelsjournal.

Dokumentationen ska innehålla uppgifter om:

- datum för behandlingen inklusive uppföljande behandling inom karenstiden
- djurets eller djurgruppens identitet
- diagnos
- läkemedlets benämning/namn och dosering
- behandlingstidens längd
- aktuell karenstid
- klockslag för behandlingen om karenstiden är kortare än 24 timmar
- namnet på den förskrivande veterinären
- namnet på den som behandlat djuret.

Det räcker alltså inte med en journal som endast innehåller kvitton. Veterinärens förrättningsunderlag kan användas som dokumentation om den innehåller punkterna ovan.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållarens journalföring vid användning av läkemedel m.m. (SJVFS 2005:60) 3.5 §§

D11.6 LÄKEMEDELSJOURNAL

Tvårvillkor

Journal ska även föras över antalet dödsfall samt orsak i besättningar som håller djur, avsedda för livsmedelsändamål. Journalen ska bevaras i minst fem år. Slakterierna har, enligt frågorna i checklistan, preciserat kraven på etisk och säker läkemedelsanvändning.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållarens journalföring vid användning av läkemedel m.m. (SJVFS 2005:60) 4 §

D11.7 RECEPT, KVITTON ELLER MOTSVARANDE

Tvårvillkor

Recept, kvitton eller motsvarande ska sparas i fem år så att inköp och innehav av läkemedel och homeopatika kan styrkas.

· Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2005:60) och allmänna råd om djurhållarens journalföring vid användning av läkemedel m.m.

D11.8 BEHANDLINGAR MED PREPARAT SOM INTE ÄR LÄKEMEDEL

Tvårvillkor

Alla behandlingar med preparat som inte är läkemedel men ändå har karenstid, t.ex. biocider, medel mot yttre parasiter (ektoparasiter) och skydd mot insekter ska dokumenteras.

· Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2005:60) och allmänna råd om djurhållarens journalföring vid användning av läkemedel m.m.

D11.9 VILLKORAD LÄKEMEDELSANVÄNDNING

Tvårvillkor

Veterinären kan i vissa fall bevilja villkorad läkemedelsanvändning till person som har genomgått kurs i läkemedelsanvändning för det djurslag som avses.

Veterinär som tillhandahåller eller förskriver läkemedel för villkorad läkemedelsanvändning är skyldig att minst var femte vecka se till att instruktionerna följs. Veterinären ska årligen ompröva den villkorade läkemedelsanvändningen.

Möjligheten att bevilja villkorad läkemedelsanvändning finns för besättningar med

- nötkreatur som bara hålls för köttproduktion
- gris
- fjäderfä, får, get, pälsdjur och ren som hålls för produktion av kött, ägg, ull, skinn eller päls
- odlad fisk.

Kursen heter "Grundkurs i läkemedelsanvändning".

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om läkemedel och läkemedelsanvändning (SJVFS 2009:84) 3 Kap.*

D11.10 HORMONER

Tvårvillkor

Hormoner får inte tillföras djur för att öka tillväxt eller avkastning. Hormoner får endast användas för att förebygga, påvisa, bota eller lindra sjukdom eller sjukdomssymtom. Undantag är brunstsynchronisering, framkallning av abort, stimulering av ägglossning och att förhindra befruktning och värksammandragande på livmoder. Hormonpreparat är receptbelagda och förskrivs av veterinär.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om läkemedel och läkemedelsanvändning (SJVFS 2009:84) 2 Kap. 16-18 §§*

D11.11 HORMONER – BEHANDLADE DJUR

Tvårvillkor

Djur som behandlats med hormonpreparat får inte överlätas eller säljas före karenstidens utgång.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om läkemedel och läkemedelsanvändning (SJVFS 2009:84) (ändrad genom SJVFS 2011:13)*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om läkemedel och läkemedelsanvändning (SJVFS 2009:84) (ändrad genom SJVFS 2011:13)*

D12| Förebyggande och bekämpning av smittsamma djursjukdomar

D12.1 EPIZOOTIER

Epizootier är särskilt allvarliga och ekonomiskt betydelsefulla smittsamma djursjukdomar. Bland sjukdomar där det finns EU-bestämmelser kan nämnas mul- och klövsjuka, blåttunga, BSE (galna kosjukan), scrapie, svinpest och aviär influensa (fågelinfluensa). Tuberkulos, paratuberkulos, grissjukdomen PRRS och Aujeszky's sjukdom är andra exempel på epizootiska sjukdomar. Utgångspunkten för samtliga epizootisjukdomar är att hålla landet fritt från dessa. Både djurägare och veterinär är skyldig att omedelbart rapportera om man misstänker någon epizootisk sjukdom i besättningen. Vid åtgärder med stöd av epizootilagen ersätter staten djurägaren för samtliga bekämpningskostnader och hela eller hälften av produktionsbortfallet beroende på vilken epizootisjukdom det rör sig om. Se också D12.2.

· *Epizootilagen (1999:657) 2 §*

D12.2 EPIZOOTIER – HINDRA SMITTSPRIDNING

Om inte veterinären ger några andra besked ska den som har djuren i sin vård göra vad som kan begäras för att förhindra eller begränsa smittspridning. Det innebär att se till att:

- det inte sker någon transport av djur, produkter eller material som kan medföra smittspridning från anläggning eller område där epizootisk sjukdom misstänks förekomma
- inga djur inom anläggningen eller området flyttas från den plats där de befinner sig
- ingen person besöker anläggningen eller området.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om förebyggande och bekämpning av epizootiska sjukdomar (SJVFS 2010:44) 2 Kap. 1 §*

D12.3 ZOONOSER

I dagsläget omfattas enbart salmonella av dessa regler.

Obligatoriska förebyggande kontrollprogram finns för fjäderfä. Dessutom finns frivilliga kontrollprogram för nötkreatur, gris och fjäderfä. De besättningar som godkänts enligt det frivilliga kontrollprogrammet är berättigade till högre ersättning om ett salmonellautbrott ändå skulle inträffa.

Försiktighetsåtgärder måste vidtas när nya djur införs i besättningen. Detta för att förhindra införande och spridning av smittsamma sjukdomar som kan överföras till människa via livsmedel. Djurhållaren är skyldig att vid misstänkta utbrott av sådana sjukdomar (t.ex. salmonella) rapportera detta till den behöriga myndigheten. Producenten är också skyldig att meddela slakteriet om dessa sjukdomar förekommer.

Det frivilliga salmonellakontrollprogrammet för nötkreatur, gris och fjäderfä är ett förebyggande hygienprogram. Genom att följa kontrollprogrammet minskar risken för salmonella, men även många andra smittsamma sjukdomar.

Jordbruksverket godkänner de frivilliga salmonellakontrollprogrammen. För mer information, kontakta Svensk Fågel och Svenska Ägg (kontrollorganisation för fjäderfä), Svensk Mjölk (för nötkreatur) eller Svenska Djurhälsovården (för gris).

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2002:98) om förebyggande och bekämpning av epizootiska sjukdomar (SJVFS 2010:44)*

D12.4 MINSKA SMITTRISKEN VID GÅRDSBESÖK

Den 1 september 2013 kom nya regler angående förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen. Reglerna ställer krav på dig som djurhållare att medverka till att minska risken för spridning av smittämnen som kan överföras mellan djur och människor, s.k. zoonoser. Reglerna ställer krav som bl.a. innebär tillgång till handtvätt och desinfektionsmedel.

Från 2013 gäller nya regler för djurhållare som har en verksamhet där allmänheten erbjuds möjlighet till direkt kontakt med djuren, s.k. besöksverksamhet, daglig verksamhet eller dagverksamhet. Reglerna ställer ytterligare krav förutom tillgång till handtvätt och desinfektionsmedel. Observera att du som djurhållare omfattas av både reglerna för besöksverksamhet och de allmänna hygienreglerna för djurhållare. Se också D12.5 – D12.10.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen (SJVFS 2013:14)*

D12.5 MINSKA SMITTRISKEN VID GÅRDSBESÖK – HANDTVÄTT

Du måste se till att personer som vistas i din anläggning med djur har möjlighet att tvätta händerna med flytande tvål, varmt och kallt vatten före och efter kontakt med djur. Handdesinfektionsmedel ska också finnas tillgängligt. Det finns inget krav på var tvättmöjligheterna ska finnas på anläggningen men för vissa yrkesgrupper som veterinärer, hovslagare, klövverkare, seminpersonal, transportörer m.fl. som kommer till anläggningen för att utföra arbeten är det viktigt att möjligheten till en bra handtvätt kan ske nära djuren. Se också D12.4 – D12.10.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2002:98) om förebyggande och bekämpning av epizootiska sjukdomar (SJVFS 2010:44)*

D12.6 MINSKA SMITTRISKEN VID GÅRDSBESÖK – SKYDDSKLÄDER

Om du har livsmedelsproducerande djur i primärproduktion och är livsmedelsföretagare som omfattas av livsmedelslagstiftningen måste personer som kommer in i din djurbesättning använda skyddskläder och skoskydd av engångsmaterial alternativt väl rengjorda skyddskläder eller väl rengjorda kläder samt väl rengjorda skodon. Anläggningens egna rengjorda skyddskläder och skodon kan också erbjudas. Se också D12.4 – D12.10.

Undantag

Om du håller hästar är du undantagen kravet på skyddskläder/rena kläder och skodon. Även du som håller livsmedelsproducerande djur på ren hobbybasis och inte omfattas av livsmedelslagstiftningen, är undantagen detta krav. Läs mer om vad som gäller enligt livsmedelslagstiftningen på Livsmedelsverkets hemsida, www.livsmedelsverket.se.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om förebyggande och bekämpning av epizootiska sjukdomar (SJVFS 2002:98) - 6 kap. 3-4 §§*

D12.7 MINSKA SMITTRISKEN VID GÅRDSBESÖK – VID ORGANISERAD BESÖKSVERKSAMHET

Om du är djurhållare i en verksamhet där djur ingår i utbildningssyfte inom djurvård eller djurhållning har du ansvar för att informera om vilka smittskyddsförebyggande åtgärder som finns på anläggningen. Informationen som ska ges är hygienrutin för handtvätt och för användning av skyddskläder/-skor för alla elever och samtlig personal. Se också D12.4 – D12.10.

Om du är djurhållare med verksamhet där djur ingår i dag- och dagliga verksamheter (exempelvis grön omsorg och grön rehabilitering) har du samma ansvar som utbildningsverksamheter för att informera samtliga personer som deltar om smittskyddsförebyggande åtgärder.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen (SJVFS 2013:14) 5 §*

D12.8 MINSKA SMITTRISKEN VID ORGANISERAD BESÖKSVERKSAMHET – INFORMERA LÄNSSTYRELSEN

Om besöksverksamheten innebär fler än två besökstillfällen per kalenderår ska denna verksamhet anmälas till länsstyrelsen.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen (SJVFS 2013:14) 12 §*

D12.9 MINSKA SMITTRISKEN VID GÅRDSBESÖK – UTLANDSRESENÄRER

Rekommendation

Åtgärder för att förhindra smittspridning till svenska besättningar via utlandsresenärer:

- Den som besökt en utländsk bondgård eller kommit i direkt kontakt med klövdjur måste vänta 48 timmar innan man besöker en svensk besättning eller gård med klövdjur.

- Den som besökt en utländsk bondgård eller kommit i direkt kontakt med klövdjur i ett område där mul- och klövsjuka förekommer måste vänta i fem dygn innan man besöker en svensk besättning eller gård med klövdjur. Det gäller även dem som normalt arbetar på gården.
- Kläder som använts på en utländsk gård måste tvättas (helst 60 °C), skor och stövlar ska rengöras och desinficeras innan man besöker en svensk gård med klövdjur.

Se också D12.4 – D12.10.

D12.10 MINSKA SMITTRISKEN VID GÅRDSBESÖK – BARNGRUPPER *Rekommendation*

När gården får besök, särskilt av en barngrupp är följande särskilt viktigt:

- Besök av barn som är sju år eller yngre bör planeras och genomföras med stor omsorg eftersom småbarn är känsliga för EHEC.
- Barnen och vuxna ska tvätta och desinficera händerna både före och efter besök i stallet och efter kontakt med djuren.
- Ordna med bra möjligheter till handtvätt, flytande tvål, torkmöjligheter av engångskaraktär och handdesinfektionsmedel.
- Fråga samtliga besökare om de varit på en gård utomlands de senaste två dagarna. Om svaret är ja, ska de inte gå in i ladugården. För länder med mul- och klövsjuka rekommenderas fem dagar.
- Se till att alla barn har stövlar eller grova skor på sig vid gårdsbesöket. Övriga besökare bör få skoskydd. Saknas skoskydd ska det finnas möjlighet att tvätta skorna före och efter besöket. Skorna måste vara synligt rena från smuts. Därför är det bra om det finns spolmöjligheter och en grov borste.
- Se till att barnen inte går på foderbordet eller inne i kalvboxarna.
- Om djuren får matas ska det bara ske med fodret på gården. Inga nötkreatur, får eller grisar får utfodras med matavfall.
- Om barnen har med sig matsäck ska den ätas efter besöket och alla barn (och även vuxna) måste vara extra noggranna med tvätt och desinficering av händerna. Om besökarna vill äta den medhavda matsäcken – hänvisa till en lämplig plats där det inte finns gödsel. Detta innebär t.ex. att betesmark eller kohagen *italicunderline*inte är en lämplig fikaplatz. Se gärna till att det också finns en soptunna där eftersom matrester kan sprida smitta.
- Besökare ska aldrig bjudas på opastöriserad mjölk.

Se också D12.4 – D12.9.

D12.11 TUBERKULOS HOS HÄGNAD HJORT

Under 2012 antogs ett nytt kontrollprogram för tuberkulos (Tb) hos hägnad hjort genom en ny föreskrift med saknr K158, som ersätter föreskrifterna med saknr K153 och K157. Programmet berör framför allt de hägn som friförklarats från tuberkulos. Det omfattar lättnader i slaktkontrollen och medför att det blir mindre omständligt att flytta djur mellan hägn. Arbetet med att nå en nationell friförklaring pågår parallellt och påverkas inte av att dessa lättnader införs. Programmet berör endast marginellt det fåtal hägn som har

dispens för alternativ slaktkontroll över lång period och därför ännu inte kunnat friförklaras. Det bedöms att det nya programmet kommer att medföra lägre kostnader och förenklingar i vardagen, vilket branschen efterlängtat länge.

Svenska Djurhälsovårdens roll som huvudman för programmet återgår nu till Jordbruksverket, som upprättar ett nytt centralt register för hägnad hjort. Kontrollen i hägnen ska utföras av så kallade Tb-kontrollanter, som särskilt godkänts av Jordbruksverket. Tillsynen över dessa ansvarar länsstyrelserna för.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om obligatorisk hälsoövervakning avseende tuberkulos hos kron- och dovhjortar samt andra djur i sambete med hjortar i hägn (SJVFS 2003:34)*

D12.12 JOURNALFÖRING AV HJORT I HÄGN

Journal över djurflödet i hjorthägn (kalvningar, avskjutning, obduktioner, inköp etc.) ska föras.

Se också D12.11.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om obligatorisk hälsoövervakning avseende tuberkulos hos kron- och dovhjortar samt andra djur i sambete med hjortar i hägn (SJVFS 2003:34)*

D12.13 HÄGNJOURNAL – ÅRSRAPPORT

Årsrapporten (blankett E 9.172 finns på www.jordbruksverket.se) som är en sammanställning av hägnjournal ska vara Jordbruksverket tillhanda senast den 1 februari varje år.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om smittskyddsmässiga villkor för hållande av hjort i hägn samt för hållande av andra klövdjur och hästdjur i sambete med hjort i hägn (SJVFS 2012:25) 8 §*

D12.14 TILLSTÅND – HÄGN

Det krävs tillstånd för att flytta hjort, mufflon, vildsvin och älg från hjorthägn som inte är friförklarade, flytta andra klövdjur än hjort, mufflon, vildsvin och älg från hjorthägn och för att sätta in andra klövdjur än vilt och hästdjur i hjorthägn. Ansökan om tillstånd ska omfatta den levererande djurhållarens namn och adress, djurets art och identitetsnummer samt den mottagande djurhållarens namn och adress. Tillståndet ska åtfölja djuret vid leveransen.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om smittskyddsmässiga villkor för hållande av hjort i hägn samt för hållande av andra klövdjur och hästdjur i sambete med hjort i hägn (SJVFS 2012:25) 19 §*

D13| Registrering av produktionsplats

Syftet med bestämmelserna om djurmärkning, registrering, journalföring och rapportering till Jordbruksverket är att höja livsmedelssäkerheten och underlätta smittspårning. Korrekt information om djurens identitet och ursprung är särskilt viktigt då djur flyttas mellan besättningar och om de på vägen har blandats med djur från andra gårdar. Fler bestämmelser finns under de djurslagsspecifika avsnitten. För detaljerade regler, se www.jordbruksverket.se samt Jordbruksverkets informationsmaterial om märkning och registrering av djur.

D13.1 REGISTRERING AV PRODUKTIONSPLATS – DJURHÅLLNING

Om du har ett eller flera nötkreatur, grisar, får eller getter ska du anmäla platsen där djuren hålls till Jordbruksverket. Du får då ett produktionsplatsnummer. Grundprincipen är att ett produktionsplatsnummer avser en gård eller anläggning. I vissa fall behövs även produktionsplatsnummer för beten. Detta

gäller om betet ligger längre bort än 500 m och om det finns klövbärande djur som tillhör annan djurhållare emellan. För detaljerade regler, se www.jordbruksverket.se. Förändringar som medför att anmälda uppgifter inte längre stämmer ska senast en månad efter förändringen anmälas till Jordbruksverket.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om märkning och registrering av får och getter (SJVFS 2007:14) 3 §*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om märkning och registrering av svin (SJVFS 2007:13) 3 §*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om märkning och registrering av nötkreatur (SJVFS 2007:12) 3-5 §§*

D13.2 REGISTRERING AV PRODUKTIONSPLATS – FODERPRODUKTION

Om det du odlar kan komma att användas som foder är du även foderföretagare. Alla foderföretagare ska ha sina anläggningar registrerade hos Jordbruksverket. Se mer information under V1.2

· *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1831/2003 av den 12 januari 2003 om fastställande av krav för foderhygien (Text av betydelse för EES)*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om foder (SJVFS 2006:81)*

D14| Döda djur

D14.1 JOURNALFÖRING AV DÖDA DJUR

Tväravvikelse

Journal ska föras över antalet djur som hittats döda per dag i besättningen. Det ska också framgå av vilken orsak du tror att djuret/djuren har dött. Syftet är att öka chansen att uppmärksamma och vid behov kunna åtgärda eller förebygga problem och att kunna se trender över tiden. Det finns inget krav på hur dödsfallsjournalen ska se ut eller att den ska innehålla individuppgifter. Förutsatt att alla uppgifter om döda djur förs in i stalljournalen kan denna räknas som dödsfallsjournal, annars räcker löpande noteringar på valfritt sätt.

· *Direktiv 98/58/EG om skydd av animalieproduktionens djur - Bilaga, 5*

D14.2 JOURNALFÖRING AV DÖDA DJUR – SKA SPARAS

Tväravvikelse

Journalen över döda djur ska sparas i fem år.

· *Rådets direktiv 98/58/EG om skydd av animalieproduktionens djur - Bilaga, 6*

D14.3 OMHÄNDERTAGANDE AV DÖDA DJUR

Samtliga av lantbrukets djur som är dödfödda eller som dör under produktionstiden ska samlas in och gå till destruktion vid en av Jordbruksverket godkänd anläggning. Detta innebär att alla djur som självdött eller avlivats ska hämtas av Svensk Lantbrukstjänst AB eller annat godkänt företag och destrueras. Det finns dock undantag från kravet i vissa glesbygdsområden.

Information om församlingar och områden som klassas som glesbygd; se Faktabank i www.miljohusesyn.nu, 4 Känsliga områden. eller www.jordbruksverket.se, Odling – Växtnäring – Sprida gödselmedel – Sprida gödselmedel i känsliga områden. I dessa områden får nedgrävning ske efter samråd med kommunen.

I hela Sverige kan man få gräva ner hästar om man har tillstånd från kommunen. Då gäller dock att dessa ska grävas ner enligt kommunens anvisningar och på sådant djup att djur hindras från att gräva upp avfallet. Kravet på insamling gäller även djur som har veterinärbesiktigats efter avlivning.

Om förbränning av kadaver på ett jordbruksföretag sker i en gårdspanna måste förbränningsanläggningen vara godkänd av Jordbruksverket.

· *Förordning (EG) nr 1069/2009 om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel - Art 19.1a*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om befattning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur (SJVFS 2014:43) 2 kap. 23-27 §§*

D15| Förebyggande och bekämpning av BSE och BVD samt spårbarhet av smittsamma sjukdomar hos nötkreatur

TSE

TSE, transmissibla spongiforma encefalopatier, är en grupp sjukdomar som angriper hjärnan. Sjukdomen anses bero på ett smittämne som kallas prion och kan förekomma hos både djur och människor.

TSE omfattas av tvärvillkor.

BSE

Bovine spongiform encephalopati förkortas BSE och är en smittsam och dödlig sjukdom i centrala nervsystemet hos nötkreatur som man anser kan överföras till människor.

Åtgärder vid misstanke om BSE

Tvärvillkor

BSE, bovin spongiform encephalopati, omfattas av epizootilagen. Djurägaren är därmed enligt lag skyldig att anmäla misstanke om BSE till veterinär och veterinär är skyldig att anmäla till myndigheterna.

D15.1 ANIMALISKT PROTEIN I FODER TILL IDISSLARE

Tvärvillkor

Idisslare får generellt inte utfodras med animaliskt protein eller foder som innehåller sådant protein, se även under punkt D10. Mjolk får dock ges till djuren om mjölken kommer från samma jordbruksföretag. Om vissa krav på bearbetning uppfylls kan dessutom annan mjolk ges, liksom ägg och äggprodukter och gelatin som inte härrör från idisslare.

· *Förordning (EG) nr 999/2001 om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati - Art 7*

D15.2 BVD- OCH SALMONELLAPROGRAMMET

Obligatorisk övervakning av bovin virus diarré

Jordbruksverket har föreskrivit att det är obligatoriskt för alla djurhållare att kontrollera sina nötkreatursbesättningar med avseende på bovin virus diarré, BVD. Syftet med föreskriften är att Sverige ska bli fritt från BVD. De flesta nötkreatursbesättningar i landet är redan anslutna till ett frivilligt bekämpningsprogram i Svensk Mjölks regi.

Föreskrifterna innebär att den som håller nötkreatur är skyldig att se till att provtagningar och undersökningar med mera av djuren sker i enlighet med vad som anges i föreskrifterna. Djurhållaren är, i samband med detta, skyldig att betala samtliga kostnader för veterinärbesök, slakt, provtagningar, analyser med mera.

Föreskrifterna gäller inte den som endast bedriver specialiserad slaktnötsuppfödning utan betesdrift. De gäller inte heller nötkreatursbesättningar som är anslutna till det frivilliga bekämpningsprogrammet för BVD, som drivs av Svensk Mjolk och följer de regler som gäller där. Att vara med i det frivilliga programmet innebär lägre kostnader för en besättning eftersom delar av provtagningen är subventionerade.

Det är länsstyrelsen som har hand om tillsynen över att reglerna i den obligatoriska hälsoövervakningen av BVD följs. Uppgifter om status för en besättning som hanteras under föreskrifterna om obligatorisk övervakning kan fås från länsstyrelsen.

Bekämpningsprogrammet bygger på tre olika grundåtgärder:

- Provtagning – djuren provtas för att påvisa infekterade och, framför allt, kroniskt infekterade individer. Efter friförklaring av en besättning sker uppföljande provtagning för att visa på fortsatt smittfrihet.
- Slakt av kroniskt infekterade djur – syftet är att utrota smittan från infekterade besättningar.
- Åtgärder för att förhindra smittspridning – syftet är att skydda besättningar från nyintroduktion av virus.

Mer information om det frivilliga BVD-programmet och vägledning vid utredning och sanering kan du få från den lokala husdjursföreningen samt Svensk Mjolk. Vägledning vid utredning och sanering kan du söka hos den lokala husdjursföreningen och hos Svensk Mjolk.

Det frivilliga salmonellakontrollprogrammet för nötkreatur är ett förebyggande hygienprogram. Genom att följa programmet minskas inte bara risken för att drabbas av salmonella, utan även många andra smittsamma sjukdomar som kan spridas till och inom en besättning. Dessutom innebär godkänd anslutning till det frivilliga kontrollprogrammet att högre ersättning medges vid utbrott. För vidare information, kontakta din husdjursförening eller Svensk Mjolk.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om obligatorisk hälsoövervakning avseende sjukdomen bovin virus diarré (BVD) i nötkreatursbesättningar (SJVFS 2011:17)*

D15.3 REGISTRERING I STALLJOURNAL OCH LÄKEMEDELSJOURNAL

Tvärvillkor

En stalljournal och läkemedelsjournal som är godkänd av Jordbruksverket ska föras för varje produktionsplats där det finns nötkreatur. För aktuella journaler se www.jordbruksverket.se. Journalen ska sparas i minst fem år.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om märkning och registrering av nötkreatur (SJVFS 2007:12) 16-20 §§*

D15.4 MÄRKNING

Tvärvillkor

Ett nötkreatur ska senast 20 dagar efter födseln vara identitetsmärkt i båda öronen med gula brickor. Även nyfödda kalvar på bete måste märkas inom denna tidsperiod! Öronbrickorna ska vara godkända av Jordbruksverket. Identitetsuppgifter ska vara gårdens SE-nummer, individnummer och kontrollsiffror.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om märkning och registrering av nötkreatur (SJVFS 2007:12) 7-15 §§*

D15.5 REGISTRERING

Tvårvillkor

Nyfödda nötkreatur ska vara inrapporterade till det centrala nötkreatursregistret, CDB (central djurdata för nötkreatur) senast 7 dagar efter identitetsmärkning. Om man har betesmark som inte ligger i anslutning till gården ska betet ha ett eget produktionsplatsnummer. Se www.jordbruksverket.se för detaljerade bestämmelser. Förändringar av djurinnehav ska rapporteras direkt till Jordbruksverket, via Svensk Mjolk eller husdjursföreningarnas ordinarie inrapporteringsvägar för officiella kontrollprogram till Svensk Mjolk AB. Om du flyttar djuren mellan två produktionsplatser där du själv är djurhållare och dessa ligger inom samma eller angränsande kommun behöver du inte rapportera förflyttningen. Du ska dock alltid föra in förflyttningen i journalen. Rapporteringen ska ske senast 7 dagar efter förändringen.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om märkning och registrering av nötkreatur (SJVFS 2007:12) 21-27 §§*

D15.6 RAPPORTERING

Tvårvillkor

Rapporteringen ska ske senast 7 dagar efter förändringen.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om märkning och registrering av nötkreatur (SJVFS 2007:12) - 21 §*

D15.7 IMPORT

Du måste vara registrerad hos Jordbruksverket för att få importera nötkreatur eller deras sperma, ägg eller embryon. Kontakta Jordbruksverket för mer information, www.jordbruksverket.se

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om införsel av embryon och sperma från nötkreatur samt sperma från svin (SJVFS 2002:67)*

D16| Avel och kalvning

D16.1 AVEL OCH BETÄCKNING

Tvårvillkor

Kvigor och kor får inte betäckas med tjur, semineras eller vara mottagare av embryon om man kan förvänta sig förlossningssvårigheter. Man får inte heller i avel använda tjur, kviga eller ko som kan nedärva anlag för defekter eller andra oönskade anlag. I de fall det ändå föds ett djur som är sjukt och lider, på grund av en genetisk defekt, uppstår en bedömningsfråga. Kontrollmyndigheterna måste avgöra hur sannolikt det var att båda föräldradjuren bar på farliga anlag.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 11 §*

D16.2 BETÄCKNING

Tvårvillkor

Kvigor ska hållas på sådant sätt så att risken minskar för betäckning, innan de visat sin första brunst, om de är yngre än 13 månader.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 11 §*

D16.3 KALVNING

Kor och kvigor ska kalva lösgående när tidpunkten för kalvning kan förutses. Uppbindning får ske om förlossningssvårigheter uppstår. I uppbundna system får kor och kvigor kalva uppbundna om kalvningsboxen är upptagen för kalvning.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 12 §*

D16.4 KALVNINGSBOXAR

Kalvningsboxar ska finnas inför kalvning i besättningar med kalvande kor och kvigor. Antalet kalvningsboxar ska anpassas till besättningens behov (se Bilaga 2. för allmänna råd). Boxen kan vara utformad som en ensambox för en ko eller kviga, eller som en gruppbox för flera kor eller kvigor.

Kalvningsboxen kan vara permanent eller byggas upp med flyttbara väggar eller liknande inför kalvning. För befintliga stallar med uppbundet system träder denna bestämmelse i kraft 1 augusti 2012, om man inte efter år 1993 har genomfört eller genomför förprövningspliktig åtgärd i stall med 18 kor eller fler. Från 1 augusti 2012 ska kalvningsbox och andra utrymmen som används som kalvningsplats, vara utformade och användas så att de kan rengöras regelbundet och utan svårigheter, samt vid behov vara möjliga att desinficera.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 15 §*

D16.5 ÖVERTÄCKT GÖDSELRÄNNA

Gödselrännan bakom uppbundna djur ska vara övertäckt i samband med kalvning.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 15 §*

D16.6 MEKANISKA HJÄLPMEDEL

Mekaniska hjälpmedel får inte användas utan godkännande av veterinär i varje enskilt fall.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 14 §*

D17| Stallmiljö och skötsel - nötkreatur

D17.1 LÖSDRIFT

I nya stallar ska nötkreatur hållas i lösdrift. Stallar som var i bruk innan den 1 augusti 2007 får ha uppbundet system även om ombyggnad görs i stallet. Vid tillbyggnad av ett befintligt stall för uppbundna djur får även tillbyggnaden ha uppbundet system, förutsatt att tillbyggnaden inte är att betrakta som en nybyggnad. En nybyggnad är en byggnad som inte står i öppen förbindelse med övriga byggnader, oavsett avståndet till dessa. Om en ny huskropp ansluts mot en befintlig byggnad och dessa har förbindelse med varandra, t.ex. genom att det saknas mellanvägg eller att det finns öppningar i mellanväggen, betraktas den nya huskroppen som en tillbyggnad.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 1 §*

D17.2 UTRYMMESKRAV FÖR NÖTKREATUR

Tvårvillkor

Nya måttföreskrifter för småväxta nötkreatursraser

Ändringen innebär att en ny viktkategori för vuxna djur med en högsta vikt av 400 kg har lagts till. 2 kap. 38 § SJVFS 2014:31

I övrigt, se Bilaga 1.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 2 Kap. 31-41 §§*

D17.3 KLÖVVERKNING

Djurens klövar ska inspekteras regelbundet och verkas vid behov.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 4 §*

D17.4 SPALTGOLV

Liggytan för nötkreatur får bara innehålla gödseldrainerande golv utan ströbädd om stallen är värmeisolerat och under följande förutsättningar:

- för kalvar äldre än en månad, ungdjur och vuxna handjur i boxar om det är heltäckande spaltgolv av gummi eller annat mjukt material
- fram till och med 1 augusti 2012 för kalvar äldre än en månad men högst fyra månader gamla i boxar om det är annat heltäckande spaltgolv än av gummi eller annat eftergivligt material, t.ex. betong
- efter den 1 augusti 2012 ska alla kalvar mellan en och fyra månader i helspaltboxar ha godkänd liggyta av gummi eller annat mjukt material. Till kalvar yngre än 1 månad är det krav på strö av halm eller liknande material – för kalvar över fyra månader, ungdjur och vuxna tjurar i boxar som har annat heltäckande spaltgolv än av gummi eller annat eftergivligt material, t.ex. betong, där boxarna var i bruk före 1 augusti 2007 eller ingår i ansökan om förprovning som inkommit till länsstyrelsen före 1 april 2007 och godkänts av länsstyrelsen
- för ungdjur och vuxna tjurar i bås där det gödseldrainerande golvet ligger i båsens bakre del och resterande liggytor i båset har helt golv eller annan godtagbar liggyta på minst 80 % av minimilängden för kortbås
- för ungdjur och vuxna djur i bås där det gödseldrainerande gummispaltgolvet ligger i båsens bakre del och resterande liggytor i golvet har helt golv med gummimatta eller motsvarande på minst 80 % av minimilängden för kortbås.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 2 Kap. 17 §*

D17.5 GODTAGBAR BÄDD

Liggplatserna ska vara torra och rena och vara anpassade för nötkreatur och det klimat som är i stallen. Om ditt stall har ett utomhusliknande klimat bör det finnas en bädd av halm eller annat skyddande material på liggplatserna under den kalla årstiden. Strömedlet ska vara av lämplig typ och av god hygienisk kvalitet. Båspallar och liggbås för mjölkkor ska ha en bädd av halm eller annat jämförbart material. Boxar för kalvar upp till en månads ålder ska vara försedda med strö av halm eller annat jämförbart material. Liggplatser för nötkreatur som är äldre än en månad bör vara försedda med strö. Se också D17.4.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) (ändrad genom SJVFS 2010:77 och 2011:5)*

D17.6 FODERSTATIONER

Antalet djur per kraftfoderstation ska anpassas till gruppens avkastningsnivå och utfodringsmodell. Då hela kraftfodergivan ges i stationen får antalet kor per station vara:

- Högmjölkkare: max 20 kor
- Blandgrupper: max 25 kor
- Sinkor: max 35 kor

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 23 §*

D17.7 BELYSNING

Under den mörka tiden på dygnet ska minst dämpad belysning vara tänd i stallar för mjölkkor.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 5 §*

D17.8 SOCIAL KONTAKT FÖR NÖTKREATUR

NY

Alla nötkreatur oavsett ålder ska få sitt behov av social kontakt tillgodosett. Samtliga nötkreatur som är sex månader eller äldre ska därför hållas på ett sätt som innebär att de kan ha ögonkontakt och beröra varandra.

Bestämmelsen träder i kraft den 1 april 2015.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 2 Kap. 3b §*

D18| Kalvar upp till sex månader

Till kalvar räknas djuren till och med 6 månaders ålder. Med ungdjur avses nötkreatur som är högst 24 månader gamla, dock ej kalvar och dräktiga kvigor som har mindre än två månader kvar till förlossning.

D18.1 UTRYMMESKRAV – KALVAR OCH UNGNÖT

Tvårvillkor

Se Bilaga 1.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 31-41 §§*

D18.2 INHYSNINGSSYSTEM – HYDDA

NY

Tvårvillkor

Vid individuell hållning av kalvar i hydda ska kalven ha ständig tillgång till yta utomhus. För utrymmeskrav, se Bilaga 1.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. SJVFS 2014:31 2 kap. 36 §*

D18.3 INHYSNINGSSYSTEM – BL.A. KALVGÖMMOR

I lösdriftsstallar för amkor eller dikor ska det finnas särskilda utrymmen för kalvar upp till tre månader (kalvgömmor). Kalvgömmor behöver dock inte finnas i ligghallar sommartid när djuren hålls på bete. Med ligghall menas ett stall med liggplatser för lösgående djur. Djuren hålls inte instängda i stallen utan kan själva välja när de vill använda det.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 19 §*

D18.4 INHYSNINGSSYSTEM – INDIVIDUELLT

Tvårvillkor

Det ska finnas möjlighet att hysa kalvar individuellt i samband med sjukdom eller annan vård.

· *Direktiv 2008/119 om fastställande av lägsta djurskyddskrav för kalvar - Bilaga 1 p 6*

· *Direktiv 98/58 om skydd av animalieproduktionens djur - Bilaga p4*

D18.5 INHYSNINGSSYSTEM – EJ BUNDNA

Tvårvillkor

Kalvar får inte hållas bundna.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 3 §*

D18.6 INHYSNINGSSYSTEM – ÖGONKONTAKT

Tvårvillkor

Ensamboxar och hyddor för individuell hållning med undantag för sjukboxar, ska vara utformade så att de kan ha ögonkontakt och beröra varandra.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 2 Kap. 18 §*

D18.7 INHYSNINGSSYSTEM – STRÖ

Tvårvillkor

Kalven ska ha strö av halm eller motsvarande i boxen, åtminstone upp till en månads ålder.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) - Allmänna råd till 1 Kap. 13 §*

D18.8 INHYSNINGSSYSTEM – GRUPPHÅLLNING

Tvårvillkor

Efter åtta veckor ska kalvar hållas i grupp, undantaget anläggningar som rymmer färre än 6 kalvar om kalvarna inte kan hållas i lämpliga åldersgrupper. Då gäller istället att kalvarna hålls så att de kan ha ögonkontakt och beröra varandra eller andra nötkreatur. Om det är nödvändigt från djurskydds- eller djurhälsosynpunkt får man göra undantag för enstaka kalvar under en kortare period.

Unga djur bör vänjas vid det djurhållningssystem de ska hållas i som vuxna.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 2 Kap. 3a §*

D18.9 LARM I STALLAR MED KALVAR

Tvårvillkor

Ändrade undantagsföreskrifter har införts när det gäller stallavdelningar där kalvar hålls tillsammans med kor. Ändringarna innebär att kravet på larm i mekaniskt ventilerade stallar inte gäller om nödventilationen fungerar automatiskt vid övertemperatur, under förutsättning att nödventilationen säkerställer djurens hälsa och välbefinnande. Se också D18.10.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 2 Kap. 24 §*

D18.10 LARMANORDNING – KONTROLL

Tvårvillkor

Utrustningen ska kontrolleras regelbundet och före varje insättning av en ny omgång djur. I stallar där kalvar hålls tillsammans med kor behöver dock larmanordningen enbart varna för övertemperatur. Om dessa stallar är kompletterade med en nödventilation som fungerar automatiskt vid övertemperatur och dessutom har en kapacitet som säkerställer djurens hälsa och välbefinnande, krävs inget larm. Larmanordningen ska vara utformad så att larmet uppmärksammas på ett betryggande sätt.

Hur larmet ska uppmärksammas djurägaren beror t.ex. på avståndet mellan stallet och bostaden/personalen, hur ofta djuren ses till, djurtäthet i stallet, stallens luftvolym, typ av nödventilation etc. Ju högre risken är att djuren utsätts för lidande om ventilationen slutar fungera, desto högre säkerhet måste larmanordningen ha. I vissa anläggningar kan det vara tillräckligt med en varningslampa, siren eller dylikt, medan det i andra krävs t.ex. telalarm kopplat till en eller flera nyckelpersoner för att inte riskera att djuren utsätts för lidande.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 24 §*

D18.11 RÅMJÖLK

Tvårvillkor

Nyfödda kalvar ska snarast ges råmjölk, dock senast inom sex timmar.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 6 §*

D18.12 TILLSYN OCH UTFODRING

Tvårvillkor

Tillsyn och utfodring av kalvar som hålls inomhus ska ske minst två gånger om dagen.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 8,10 §§*

D18.13 GROVFODER

Tvårvillkor

Senast från och med två veckors ålder ska kalven ha fri tillgång till grovfoder.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 9 §*

D18.14 FRI TILLGÅNG TILL RENT VATTEN

Tvårvillkor

Vid mycket varm väderlek och vid sjukdom ska kalvar ha fri tillgång till rent vatten att dricka.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 9 §*

D18.15 AVHORNING AV NÖTKREATUR

Tvårvillkor

Avhorning av nötkreatur ska ske under bedövning och utföras av veterinär eller av annan person som veterinären finner lämplig.

OBS! Den som utför avhorning ska inneha Brandskyddsföreningens certifikat för brandfarliga heta arbeten samt beakta de säkerhetsregler som gäller. I annat fall riskerar veterinären och lantbrukaren att vid en eventuell brand vägras utbetalning av försäkringsbelopp. Brandskyddsföreningens certifikat för brandfarliga heta arbeten är inget tvårvillkor.

· *Djurskyddsförordning (1988:539) 25 §*

D18.16 KASTRERING AV TJURKALVAR

Tvårvillkor

Kastrering av tjurkalvar får endast utföras av veterinär.

Tjurar får förses med nosring om veterinären utför ingreppet.

· *Djurskyddsförordning (1988:539) 25 §*

D18.17 VETERINÄRA INGREPP – ÖVERTALIGA SPENAR

Tvårvillkor

Om övertaliga spenar på kalvar behöver avlägsnas, ska det ske före en månads ålder, annars ska veterinär anlitas.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om operativa ingrepp samt skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård (SJVFS 2009:85) 5 Kap. 3 §*

D18.18 MOTTAGNINGSTALL

Med mottagningsstall menas ett stall eller en stallavdelning avsedd för mottagning och inhysning av kalvar som kommer från annan djurbesättning i syfte att minska smittspridning till de djur som redan finns på anläggningen.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 20 §*

D18.19 MOTTAGNINGSTALL – REGLER

- När man årligen tar emot högst 50 kalvar som är yngre än 4 månader från *högst en* besättning är man inte skyldig att använda mottagningsstall.
- När fler än 50 kalvar som är yngre än 4 månader årligen tas emot från *mer än en* besättning ska kalvarna tas emot och hållas i mottagningsstall.
- Om fler än 50 kalvar som är yngre än 4 månader årligen tas emot från *mer än fem* besättningar ska omgångsuppfödning ske i mottagningsstallet. Insättningen av djurgruppen ska då göras inom en tidsperiod på högst tre veckor och kalvarna bör därefter hållas i mottagningsstallet under minst fem veckor enligt Jordbruksverkets allmänna råd.
- Ett mottagningsstall får ha plats för högst 100 kalvar. Dock får det finnas plats för högst 150 kalvar i mottagningsstallet när kalvarna hålls kvar där fram till slakt under förutsättning att omgångsuppfödning sker i stallet.
- Om man inte är skyldig att använda mottagningsstall (se ovan) utan i stället sätter in kalvarna direkt i en uppfödningssavdelning får den stallavdelningen ha högst 100 djurplatser.
- Om ett mottagningsstall för kalvarna används, oavsett om det är ett krav eller inte, får uppfödningssavdelningen vara större. Enligt Jordbruksverkets allmänna råd bör den dock inte inhysa mer än 300 djur.
- Omgångsuppfödning bör enligt Jordbruksverkets allmänna råd tillämpas vid uppfödning av växande nötkreatur.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 20 §*

D18.20 MOTTAGNINGSTALL – UTFORMNING

Mottagningsstallet ska vara utformat så att djuren kan tas till och från stallavdelningen utan att behöva passera via en annan stallavdelning.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 22 §*

D19 Utevistelse - nötkreatur

D19.1 BETESDRIFT

Olika bestämmelser för olika djur

Jordbruksverkets föreskrifter bygger på djurskyddsförordningen. Bestämmelserna om hur nötkreatur ska hållas skiljer sig lite åt beroende på om djuren ska hållas för mjölk- eller köttproduktion. Det finns inget lagkrav på utevistelse och bete för kalvar (djur under sex månader) och tjurar i djurskyddsförordningen. Se också D19.2 – D19.5.

Hur djur för köttproduktion ska hållas på bete

Du ska låta djuren vara på bete eller på annat sätt vistas ute hela dygnet, under en sammanhängande tidsperiod som ska infalla någon gång mellan 1 maj-15 oktober. Tidsperioden ska vara minst

- 120 dygn i Blekinge, Skåne och Hallands län
- 90 dygn i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Västra Götalands, Värmlands, Örebro och Västmanlands län
- 60 dygn i Dalarnas, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Du får hålla djur som är yngre än 6 månader och tjurar inne under ovanstående period. Om du har djur som måste hållas i karantän behöver du inte heller släppa ut dem under den perioden. Vid vissa andra tillfällen får du också hålla djuren inne, vilka dessa tillfällen är kan du läsa mer om under D19.7.

• *Djurskyddsförordning (1988:539) 10-11 §§*

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 25-30 §§*

D19.2 VÄXTTÄCKE

Minst 80 procent av arealen i betesfällan ska ha ett växttäck.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 2 Kap. 28 §*

D19.3 SAMMANHÄNGANDE BETESTID UTAN BETESPLAN

Om du inte vill dela upp betestiden behöver du inte heller någon betesplan. För en sammanhängande betestid gäller följande, beroende på var i landet du har dina djur:

- I Dalarnas, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, ska djuren hållas på bete i minst 2 månader under perioden 1 maj–1 oktober. Betesperioden ska vara sammanhängande i 2 månader varav minst 1 månad ska infalla under perioden 1 juni–31 augusti.
- I Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Västra Götalands, Värmlands, Örebro och Västmanlands län ska djuren hållas på bete i minst 3 månader under perioden 1 april–31 oktober. Betesperioden ska vara sammanhängande i 3 månader varav minst 2 månader ska infalla under perioden 15 maj–15 september.
- I Blekinge, Skåne och Hallands län ska djuren hållas på bete i minst 4 månader under perioden 1 april–31 oktober. Betesperioden ska vara sammanhängande i 4 månader varav minst 2 månader ska infalla under perioden 15 maj–15 september.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) ändrad genom (SJVFS 2010:77, 2011:5 och 2014:31)*

• *Föreskrifter (SJVFS 2012:13) om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2010:15) om djurhållning inom lantbruket, 2 kap 26 §*

D19.4 UPPELAD BETESTID MED KRAV PÅ BETESPLAN

Uppdelad betestid är inte möjlig i Dalarnas, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. I Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Västra Götalands, Värmlands, Örebro och Västmanlands län gäller följande:

- Betessäsongen sträcker sig från den 1 april-31 oktober.
- Den totala tiden då djuren ska hållas på bete är minst 90 dygn.
- Betesperioden ska vara sammanhängande i minst 60 dygn.
- Minst 60 dygn ska infalla under perioden 15 maj-15 september, den tiden behöver dock inte vara sammanhängande.

För betesdrift i Blekinge, Skåne och Hallands län gäller följande:

- Betessäsongen sträcker sig från den 1 april-31 oktober.
- Den totala betestiden då djuren ska hållas på bete är minst 120 dygn.

- Betesperioden ska vara sammanhängande i minst 60 dygn.
- Minst 60 dygn ska infalla under perioden 15 maj-15 september, den tiden behöver dock inte vara sammanhängande.

Delar du upp betestiden i mer än en betesperiod måste du ha en betesplan. Betesplanen ska omfatta de djur i din besättning som berörs. Av betesplanen ska det framgå när varje sådan individ kommer att hållas på bete. I betesplanen kan du ta hänsyn till när du ska hålla inne djur för seminering och kalvning, vilket gör att du inte behöver journalföra de tillfällena (se även under rubriken "Tillfällen då djur får hållas inne"). Betesplanen ska vara dokumenterad och uppdaterad efter behov.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) ändrad genom (SJVFS 2010:77, 2011:5 och 2014:31)*

• *Föreskrifter (SJVFS 2012:13) om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2010:15) om djurhållning inom lantbruket, 2 kap 26 §*

D19.5 UNGA DJUR I MJÖLKPRODUCERANDE BESÄTTNINGAR PÅ BETE

I hela landet gäller att nötkreatur som är födda 1 mars eller senare inte behöver hållas på bete under sitt första levnadsår. För unga djur som är födda tidigare än 1 mars gäller också att betestiden får förkortas. Hur lång den minsta sammanhängande betestiden ska vara och vilka djur det gäller för beskrivs nedan.

I Dalarnas, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län gäller minst 30 dygns sammanhängande betestid för djur som är födda under februari månad. I Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Västra Götalands, Värmlands, Örebro och Västmanlands län gäller följande:

- Minst 30 dygns sammanhängande betestid för djur som är födda under februari månad.
- Minst 60 dygns sammanhängande betestid för djur som är födda under januari månad.

I Blekinge, Skåne och Hallands län, får unga djurs betestid förkortas enligt följande:

- Minst 30 dygns sammanhängande betesperiod för djur som är födda under februari månad.
- Minst 60 dygns sammanhängande betesperiod, för djur som är födda under januari månad.
- Minst 90 dygns sammanhängande betesperiod för djur som är födda under december månad.

Dispens från beteskravet lämnas av Jordbruksverket (i vissa fall länsstyrelsen). Mer information finns på www.jordbruksverket.se: Djur – Nötkreatur – Utevistelse och betesgång.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) ändrad genom (SJVFS 2010:77, 2011:5 och 2014:31)*

• *Föreskrift (SJVFS 2012:13) om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2010:15) om djurhållning inom lantbruket mm, 2 kap 26 § - 26c §*

D19.6 TILLFÄLLEN DÅ DJUR FÅR HÅLLAS INNE

I följande fall får du hålla dina nötkreatur inne hela eller delar av dygnet:

- Om det är nödvändigt för att skydda djuren eller marken från skador vid onormala väderleksförhållanden.

- Om det är nödvändigt för att skydda djuren mot allvarliga insektsangrepp.
- Om det finns en omedelbar fara för rovdjursangrepp och djuren inte kan skyddas på annat sätt än genom att hållas inne.
- Om djuren är anmälda för slakt och ska slaktas före den 15 juni.
- Om du har kvigor som ska semineras. Dessa djur får du hålla inne i högst 45 dygn. Förutsättningen är att kvigorna ändå får vara ute på bete så lång tid som bestämmelserna om utevistelse och betesgång säger.
- Om djuren måste skötas, vårdas eller behandlas på ett sätt som inte är lämpligt utomhus.

Varje gång du använder dig av något av undantagen för att hålla djur inne måste du dokumentera det i till exempel stalljournalen. Det ska framgå vilket djur som du hållit inne, när detta skett och anledningen till det. Om du i din betesplan tagit hänsyn till semineringar och kalvningar behöver du inte journalföra det. Veterinär kan av veterinärmedicinska skäl ordinera att djuren inte ska hållas på bete.

Dispens från beteskravet lämnas av Jordbruksverket (i vissa fall länsstyrelsen). Mer information finns på www.jordbruksverket.se: Djur – Nötkreatur – Utevistelse och betesgång.

• *Föreskrifter (2012:13) om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2010:15) om djurhållning inom lantbruket, 2 kap 27 §*

D20| Livsmedelssäkerhet vid mjölkning

För att mjölken ska hålla god kvalitet och vara säker som livsmedel är bra rutiner vid mjölkning och hantering av mjölk på gården mycket viktigt. Mjölkföretagaren räknas som livsmedelsproducent och bär ansvaret för att den mjölk som lämnar gården är säker och uppfyller myndigheternas krav.

D20.1 BRANSCHRIKTLINJER

F.d. Svensk Mjölk har utarbetat nationella branschriktlinjer, bland annat för hygienisk mjölkproduktion, för att hjälpa mjölkföretagen att producera säkra livsmedel. Genom riktlinjerna ger branschen rekommendationer om hur bestämmelserna och målen i lagstiftningen kan uppfyllas. Branschriktlinjerna innehåller också en del branschspecifika krav som går utöver bestämmelserna i lagstiftningen. Branschriktlinjerna är frivilliga men ett bra hjälpmedel. Den som levererar mjölk till en mejeriförening som är medlem i LRF Mjölk, f.d. Svensk Mjölk, förväntas i regel följa både branschriktlinjerna och mejeriföreningens eget kvalitetsprogram. Svensk Mjölks verksamhet har tagits över av LRF Mjölk och Växa Sverige. De nationella branschriktlinjerna har granskats av Livsmedelsverket. Dessa finns att ladda ner på www.livsmedelsverket.se samt på www.miljohusesyn.nu, Faktabank under *Djurhållning*.

D20.2 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET

Tvårvillkor

Djur som används för mjölkproduktion får inte lida av feber, klinisk juverinflammation eller andra sjukdomar, t.ex. förgiftning, som misstänks kunna överföras till människan via mjölken.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.3 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – RUTINER

Tvårvillkor

Det ska finnas rutiner för att upptäcka sjuka djur. Juver och angränsande delar ska vara rena och på juvret får det inte finnas några sår.

· Förordning (EG) nr 853/2004 - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.4 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – ONORMAL MJÖLK

Tvårvillkor

Onormal mjölk ska avskiljas och inte levereras.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.5 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – RESTSUBSTANSER

Tvårvillkor

Om något djur fått ett otillåtet preparat ska djuret mjölkas separat och mjölken avskiljas. Mjölk får inte levereras som kan innehålla restsustanser.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.6 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – KARENSTIDER

Tvårvillkor

Veterinärens anvisningar när det gäller t.ex. karenstider ska följas och mjölk från djur som står under behandling med karenobelagda preparat ska avskiljas och får inte levereras under karenstiden. Djur som står under behandling ska kunna identifieras.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.7 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – UTBILDNING

Personal som hanterar mjölken ska vara vid god hälsa och utbildad om hälsorisker. Det finns inte reglerat i lagkraven att det ska vara någon särskild utbildning, det viktigaste är att personalen har relevant kunskap om hygien. Personalen ska så långt som möjligt förhindra smittspridning samt ha kunskap om smittförebyggande åtgärder som bidrar till att minska risken för spridning av smittämnen som kan överföras mellan djur och människa. I de nationella branschriktlinjerna för Hygienisk mjölkproduktion ger branschen vissa rekommendationer i avsnittet om utbildning. Dessa finns att ladda ner på www.livsmedelsverket.se samt på www.miljohusesyn.nu, Faktabank under Djurhållning.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.8 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – UTRUSTNING

Tvårvillkor

Den utrustning som används för hantering och lagring av mjölk får inte heller förorena eller försämma mjölkens kvalitet.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.9 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – MJÖLKNINGSUTRUSTNING

Tvårvillkor

Mjölkningsutrustningen ska underhållas regelbundet och rengöras efter varje användning. Genom diskning avlägsnas kvarvarande mjölkrester i mjölkningsanläggningen och mjöltkanken så att risken för att bakterier förökas och förorenar mjölken minskar.

· Förordning (EG) 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.10 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – UTRUSTNING, FÖRORENING

Den utrustning som används för hantering och lagring av mjölk får inte heller förorena eller försämma mjölkens kvalitet.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.11 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – SKADEDJUR

Tvårvillkor

Utrymmen där mjölk förvaras ska skyddas mot skadedjur.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.12 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – TEMPERATUR

Tvårvillkor

Temperaturen i mjöltkanken ska säkerställas. Mjölkens kvalitet får inte försämmas eller förorenas där mjölken produceras och lagras.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.13 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – RUTINER

Tvårvillkor

Rutinerna vid mjölkning ska förhindra att mjölken förorenas av material från kon, mjölkaren eller stallmiljön. Ytor och material som kommer i kontakt med mjölk ska vara släta, tvättbara och av giftfria material samt väl underhållna. Se också D19.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.14 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – SKÖLJNING

Tvårvillkor

Sköljning med rent vatten efter disk tar bort rester av disk- och desinfektionsmedel som annars kan förorena mjölken.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.15 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – HAND- OCH ARMTVÄTT

Tillgång till hand- och armtvätt i anslutning till mjölkningsplatsen ska finnas och användas innan mjölkningen börjar.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.16 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – KLÄDER

Lämpliga rena kläder ska användas vid mjölkning och hantering av obehandlad mjölk.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.17 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – RUTINER, HYGIEN

Tvårvillkor

Det ska finnas rutiner som säkerställer att mjölkningen sker på ett hygieniskt sätt.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.18 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – KONTROLL

Mjölk som avviker från det normala ska inte användas som livsmedel. Därför ska mjölken från varje djur kontrolleras.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.19 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – KEMISKA PRODUKTER

Godkända spendopps- och spraymedel ska användas. Hanteringen av kemiska produkter på gården måste vara säker, så att mjölken inte förorenas.

· Förordning (EG) nr 1907/2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach)

D20.20 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – DOKUMENTATION

Resultat från olika typer av analyser, t.ex. totalantal bakterier, celltal, syrningshämmande ämnen, ska dokumenteras och åtgärder ska vidtas om analysresultaten avviker från det normala. Åtgärderna ska också dokumenteras.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.21 KYLNING

Tvårvillkor

Mjölk ska förvaras vid låg temperatur och hanteras med obruten kylkedja för att hämma mikroorganismers (t.ex. bakteriers) aktivitet och förökning. Temperaturkraven beror på typ av produktionsform, se nedanstående tabell. Där en högre temperatur är nödvändig av tekniska skäl kan dispens sökas hos behörig myndighet, vanligtvis länsstyrelsen. Om mjölken bearbetas inom två timmar behövs ingen dispens, förutsatt att mjölkens kvalitet kan garanteras på annat sätt.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.22 PROVTAGNING

Provtagning och analyser för att säkerställa mjölkens kvalitet ska genomföras regelbundet (vid leverans till mejeri som är anslutet till Svensk Mjölk ordnar mejeriet detta). För nötkreatur ska analyserna omfatta minst bakterier och somatiska celler, för övriga djurslag bakterier. Minimikraven för obehandlad mjölk från olika djurslag anges i tabellen nedan. Mejeriet kan ställa högre krav än de som framgår av tabellen, liksom på analys av andra egenskaper i mjölken!

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D20.23 PROVTAGNING

Tvårvillkor

Alla relevanta analyser som gjorts på prover från djur eller annan provtagning ska dokumenteras och åtgärder om analysresultaten avviker från det normala eller från kraven i lagstiftningen ska åtgärdas.

· Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 853/2004 av den 29 april 2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter

D21| Foder till grisar

D21.1 FODER MED ANIMALISKT URSPRUNG

Tvårvillkor

Det är inte tillåtet att utfodra grisar med biprodukter från bearbetat animaliskt protein, t.ex. kött och benmjölk.

· Förordning (EG) nr 999/2001 om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati - Art 7, Bilaga IV

D21.2 FODER MED ANIMALISKT URSPRUNG

Tvårvillkor

Fiskmjöl, vissa blodproteiner samt kalk och fosfor (di- eller trikalцийfosfat) av animaliskt ursprung får ges till grisar. Finns det idisslare på gården måste gården vara godkänd (genom särskild registrering) av Jordbruksverket, och du får endast hantera helfoder med detta innehåll. Om det inte finns idisslare på gården är det tillåtet att blanda eget foder med dessa foderråvaror, även då måste gården vara registrerad av Jordbruksverket.

· Förordning (EG) nr 183/2005 om fastställande av krav för foderhygien

D21.3 FODER MED ANIMALISKT URSPRUNG – FISKMJÖL

Tvårvillkor

Om fiskmjöl blandas i foder till gris ska det lagras och hanteras åtskilt från foder till idisslare.

· Förordning (EG) nr 999/2001 om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati - Art 7, Bilaga IV

D22| Salmonellaprovtagning samt märkning och journalföring - grisar

D22.1 SALMONELLAKONTROLL

I samband med att Sverige 1995 anslöts till EU beviljades vi särskilda salmonellagarantier. Till grund för dessa ligger vårt salmonellakontrollprogram, som bland annat innebär obligatorisk salmonellaprovtagning i de grisbesättningar som bedriver avel, gyttproduktion eller suggpoolverksamhet (krävs även i matkycklingproducerande besättningar 1–2 veckor före slakt).

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om frivillig och förebyggande hälsokontroll avseende salmonella hos svin (SJVFS 2002:21)*

D22.2 SALMONELLAKONTROLL – FRIVILLIG KONTROLL

Det frivilliga salmonellakontrollprogrammet för grisar är ett förebyggande hygienprogram. Genom att följa programmet minskas inte bara risken för att drabbas av salmonella, utan även många andra smittsamma sjukdomar som kan spridas till och inom en besättning. Dessutom innebär godkänd anslutning till det frivilliga kontrollprogrammet att högre ersättning medges vid utbrott.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om frivillig och förebyggande hälsokontroll avseende salmonella hos svin (SJVFS 2002:21)*

D22.3 MÄRKNING OCH REGISTRERING – STALLJOURNAL

Tvårvillkor

För varje produktionsplats där du har grisar ska du föra stalljournal och spara denna i fem år. Stalljournalen för grisar behöver inte längre vara godkänd av Jordbruksverket, men de obligatoriska uppgifterna måste gå att ta fram vid kontroll.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om märkning och registrering av svin (SJVFS 2007:13) 3-5 §§*

D22.4 MÄRKNING OCH REGISTRERING

Tvårvillkor

Alla grisar ska vara märkta när de lämnar sin födelsebesättning, antingen med öronmärken som godkänts av Jordbruksverket eller tatuerade med födelsebesättningens produktionsplatsnummer. Om du levererar grisar direkt till ett slakteri från produktionsplatsen de föddes på kan du märka djuren med ett leverantörsnummer i stället för landsbeteckningen SE och födelseanläggningens produktionsplatsnummer. Du kan också märka djuren på detta sätt om du enbart flyttar djuren mellan produktionsplatsnummer där du själv är djurhållare. Förutsättningen är att du har anmält till Jordbruksverket vilka leverantörsnummer du använder. Om du är slaktgrisproducent inom ramen för ett mellangårdsavtal kan du också märka djuren med ett leverantörsnummer. Smågrisproducenten kan då flytta sina grisar omärkta till dig som är slaktgrisproducent. Förutsättningen är att du som är slaktgrisproducent har anmält vilka produktionsplatsnummer du har slutit mellangårdsavtal med, samt vilka leverantörsnummer du använder. Du kan maximalt anmäla tre mellangårdsavtal per produktionsplats till Jordbruksverket. Om du inte skickar in någon anmälan till Jordbruksverket, eller om dina grisar som går till slakt är födda på en annan produktionsplats, eller om du tar emot grisar som inte ingår i något anmält mellangårdsavtal ska dessa

vara märkta med landsbeteckningen SE och födelseanläggningens produktionsplatsnummer innan de lämnar produktionsplatsen där de föddes. Blankett för anmälan finns på www.jordbruksverket.se.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om märkning och registrering av svin (SJVFS 2007:13) 7-13 §§*

D22.5 GRISREGISTRET

Förflyttning av grisar måste rapporteras till Grisregistret senast 7 dagar efter mottagandet.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om märkning och registrering av svin (SJVFS 2007:13) 19-21 §§*

D22.6 MÄRKNING AV GRISAR

NY

Sedan den 1 november 2014 är det tillräckligt att grisar som flyttas inom ramen för ett mellangårdsavtal märks med ett leverantörsnummer innan slaktgrisproducenten skickar djuren till ett slakteri. Smågrisproducenten kan därför flytta sina grisar till slaktgrisproducenten utan någon märkning. Detta förutsätter att djurhållaren på den produktionsplats som håller slaktgrisar har anmält till Jordbruksverket vilka leverantörsnummer som används på produktionsplatsen samt vilka produktionsplatsnummer denne har valt att sluta ett mellangårdsavtal med.

Man kan max. ansluta tre mellangårdsavtal per produktionsplats. Även internintegrerade producenter bör omfattas av möjligheten att märka grisar med endast leverantörsnummer vid flytt mellan sina produktionsplatser. Detta förutsätter att djurhållaren i förväg anmält till Jordbruksverket vilka leverantörsnummer som används i verksamheten.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket SJVFS 2014:32*

D23| Stallmiljö och skötsel - grisar

D23.1 UTRYMMEN FÖR GRISAR

Tvårvillkor

Se Bilaga 1.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 19-25 §§*

D23.2 BOXAR MED FODERLIGGBÅS

NY

Nya föreskrifter för boxar med foderliggbås. System med foderliggbås är sedan länge tillåtna i Sverige. Föreskrifterna har dock sedan 1993 varit utformade på sådant sätt att foderliggbåsen inte får räknas till totalarean. Skälet till denna reglering har varit att motverka att system byggs där suggorna ges en för liten yta att röra sig fritt på med risken att suggor frivilligt eller ofrivilligt är instängda i båsen. Regleringen har medfört att sådana boxar i praktiken inte byggs med gällande regler då de blir förhållandevis stora och oekonomiska att bygga jämfört med andra system.

Jordbruksverket har under de senaste åren uppmärksammat att nya system med foderliggbås används i Europa. En del av dessa system bedöms kunna fungera väl med de förutsättningar som gäller i Sverige. Det handlar då om system där suggorna dels ges en betydligt större yta per djur jämfört med nuvarande reglering i EU-direktivet, dels där suggornas vistelseytor även

omfattar särskilda aktivitetsytor. I dessa system bedöms suggorna kunna ha bra förutsättningar att använda boxens olika funktionsytor på olika sätt efter behov, vad gäller t.ex. vila, äta, böka eller i övrigt och röra sig fritt.

Ändringen innebär att det införs specifika måttföreskrifter för boxar med foderliggbås. För utrymmeskrav, se Bilaga 1.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 3 kap 19 §.*

D23.3 UTRYMMEN FÖR GRISAR – LÖSGÅENDE

Tvårvillkor

Grisar ska hållas lösgående.

· *Djurskyddsförordning (1988:539) 14 §*

D23.4 UTRYMMEN FÖR GRISAR – SKYDDSANORDNING

Tvårvillkor

Bås till grupphållna grisar ska vara utrustade med en skyddsanordning baktill som hindrar grisarna från att skada varandra. Detta kan antingen åstadkommas med hjälp av självstängande individuella grindar, eller med hjälp av grindar som stängs och öppnas manuellt av djurskötaren.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 1 §*

D23.5 UTRYMMEN FÖR GRISAR – AGGRESSIVITET

Tvårvillkor

En gris som är särskilt aggressiv mot andra grisar får tillfälligt hållas individuellt i box som den kan vända sig i utan svårighet. Det är inte tillåtet att fixera djuret.

Med särskilt aggressiv menas att grisen kan skada andra grisar. Det finns inga skäl att plocka bort individer när det gäller normala aggressiva beteenden hos grupphållna grisar, t.ex. när gruppen rangordnar sig och vid utfodring. Regeln är heller inte tänkt som en lösning på problem som beror på "systemfel" i djurhållningssystemet, t.ex. för liten plats för djuren, för lite foder eller felaktig utformning.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 2 §*

D23.6 UTRYMMEN FÖR GRISAR – STALLMILJÖ

Tvårvillkor

Stallmiljön ska ge grisarna möjlighet att utnyttja olika delar av utrymmet för att ligga, äta och gödsla. Liggplatsen får inte bestå av gödseldränerande golv.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 9 §*

D23.7 STRÖMEDEL

Tvårvillkor

Strömedel ska ha sådana egenskaper och ges i sådan mängd att grisarnas sysselsättningsbehov och komfortbehov tillgodoses. Olika sorters material (t.ex. halm, torv, spån) eller en kombination av strömaterial kan mycket väl uppfylla regeln, förutsatt att materialet är intressant för grisarna.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 7 §*

D23.8 RENT VATTEN

Tvårvillkor

Grisar ska ha fri tillgång till rent vatten att dricka.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 5 §*

D23.9 BULLER

Tvårvillkor

Djuren får bara tillfälligtvis utsättas för mekaniskt buller överstigande 65 dB(A). I stallar med slaktgrisar får dock bullernivån vara max 75 dB(A) vid forcerad ventilation vid varm väderlek. Forcerad ventilation definieras som "ventilationsflöden som överstiger det dimensionerade maxventilationsflödet i ett slaktgrisstall enligt Svensk Standard (SS 951051)". För maximala nivåer av luftföroreningar och buller, se tabell vid D4.6, alternativt i slutet av avsnittet Djurhållning.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 1 Kap. 27 §*

D23.10 LARM I GRISSTALLAR

NY

Tvårvillkor

Ändrade undantagsföreskrifter har införts. Det gäller för vissa avdelningar som enbart håller vuxna djur, t.ex. avdelningar med sinsugor. Mindre justeringar har också gjorts i föreskrifterna för bättre anpassning till dagens produktionsformer.

Ändringarna innebär att kravet på larm i mekaniskt ventilerade stallar inte gäller om nödventilationen fungerar automatiskt vid övertemperatur och vid strömavbrott i avdelningar med plats för högst

- 30 digivande sugor med smågrisar
- 330 avvanda grisar upp till 35 kg
- 150 slaktgrisar eller
- 100 övriga grisar.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 3 kap. 16 §*

D23.11 LARMANORDNING – KONTROLL

Tvårvillkor

Utrustningen ska kontrolleras regelbundet och före varje insättning av en ny omgång djur. Larm behövs inte för avdelningar med plats för högst 30 digivande sugor med smågrisar, 330 avvanda grisar upp till 35 kg, 150 slaktgrisar eller 100 övriga grisar. Undantagen från larm gäller under förutsättning att nödventilationen öppnas automatiskt vid övertemperatur och vid strömavbrott. Larmordningen ska vara utformad så att larmet uppmärksammas på ett betryggande sätt.

Det sätt som larmordningen ska varna djurhållaren på beror t.ex. på avståndet mellan stallet och bostaden/personalen, hur ofta djuren ses till, djurtäthet i stallet, stallens luftvolym, typ av nödventilation etc. Ju högre risken är att djuren utsätts för lidande om ventilationen slutar fungera, desto högre säkerhet måste larmordningen ha. I vissa anläggningar kan det vara tillräckligt med en varningslampa, siren eller dylikt, medan det i andra krävs t.ex. telelarm kopplat till en eller flera nyckelpersoner för att inte riskera att djuren utsätts för lidande.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 3 Kap. 16 §*

D23.12 VAKUUMUTGÖDSLING

Vid vakuumutgödsling ska gödselledningarnas diameter vara minst 300 mm. Systemet ska i övrigt utformas så att luft förhindras att strömma in i stallet via utgödslingssystemet. Utgödsling ska ske med högst 14 dagars intervall.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 6 §*

D23.13 KLÖVAR

Klövar på vuxna grisar ska inspekteras och verkas vid behov.

D23.14 UTEVISTELSE

Tvårvillkor

Grisar som hålls utomhus under den varma årstiden ska ha tillgång till plats, som ger skydd mot direkt solstrålning, stark vind och nederbörd.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 18 §*

D23.15 DAGSLJUS OCH BELYSNING

NY

Tvårvillkor

Hur man använder ljus i gristallar har stor betydelse för grisarna. Därför har vi i Sverige sedan länge krav på att alla stallar, med några få undantag, ska vara försedda med dagsljusinsläpp. Inom EU finns också särskilda bestämmelser om ljus till grisar som gäller för alla medlemsstater. Dessa anger att grisar under en sammanhängande tidsperiod på minst 8 timmar per dygn ska hållas i en miljö där ljusintensiteten är minst 40 lux.

Det har visat sig att många grisstallar i Sverige inte har tillräckligt med dagsljusinsläpp så att EU:s krav på minst 40 lux kan uppnås med enbart dagsljusinsläpp. Därför har nya krav om dagsljus och belysning införts. Dessa anger att

- djuren ska ha tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendebestånd
- grisar ska under en sammanhängande tidsperiod på minst 8 timmar per dygn hållas i en miljö där ljusintensiteten är minst 40 lux.

Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 1 kap. 23 a §

D24| Smågrisuppfödning

D24.1 BOXAR MED STORA SUGGRUPPER

NY

Nya måttföreskrifter för boxar med stora suggrupper.

Under senare tid har framför allt system med foderstationer utvecklats och är i dag vanliga i Europa. Även i Sverige förekommer dessa system. Systemet innebär att man vanligen håller en suggrupp per foderstation som betjänar cirka 60-65 suggor. Nya och tidigare erfarenheter talar för att dessa system med större suggrupper fungerar från djurskyddssynpunkt med en något mindre yta per sugga än vad som krävs vid hållning av mindre suggrupper.

Ändringen innebär att totalarean per sugga får reduceras till 2,05 m² när 40 eller fler suggor hålls tillsammans i en grupp.

Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 3 kap 19 §.

D24.2 GRISNINGSBOXENS UTFÖRANDE

Tvårvillkor

För utrymmeskrav, se Bilaga 1. Minst tre fjärdedelar av föreskriven liggarean i en ströad liggbbox för digivande sugga ska bestå av golv som inte är dränerande golv. Denna del av liggarean ska vara en sammanhängande rektangulär yta som spänner över hela boxbredden. Övrig del av den föreskrivna

liggarean får bestå av dränerande golv med största spaltöppning på 11 mm och en minsta stavbredd på 11 mm. Om det dränerande golvet är av betong ska stavbredden dock vara minst 80 mm.

Enligt Djurskyddsmyndighetens föreskriftsmotiv nr 3/2007 ska liggytorna hållas så torra och rena som möjligt. Ett grundkrav är att ligglatsen ska kunna förses med strömedel som ligger kvar på ligglatsen. Ett dränerande golv som förses med strö och som samtidigt dränerar urin och väta kan dock godtas från djurskyddssynpunkt.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 19-25 §§*

D24.3 GRISNINGSBOXENS UTFÖRANDE – AVSKILD LIGGLATS

Tvårvillkor

I en konventionell grisningsbox ska det under den första levnadsmånaden finnas en avskild ligglats för smågrisarna.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 12 §*

D24.4 FODERSTATION

En transponder- eller responderstyrd foderstation får inte användas av fler grisar än att alla hinner äta sin dygnsranson inom 12 timmar.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 14 §*

D24.5 BOBYGGNADSBETEENDE

Grisningsboxen ska vara utformad så att bobyggnadsbeteende kan utföras. Se också D24.5.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 11 §*

D24.6 HYGIEN I DIGIVNINGSBOXAR

NY

Ett vanligt problem i grisningsboxar är att smågrisarna gödslar sig på oönskade ställen i boxarna. Det gäller framför allt utrymmet under suggans fodertråg och utrymmet mellan fodertråget och smågrismömmen. Dessutom förorenar smågrisarna ofta golvytor i omedelbar anslutning till boxmellanväggarna. Detta sammantaget skapar en sämre boxhygien vilket kan påverka smågrisarnas hälsa negativt. Det skapar även mer arbete för smågrisuppfödarna för att upprätthålla en bra smågrismiljö.

Ändringen innebär att det nu tillåts inom föreskrivna minimiareor att göra de här utrymmena svårtillgängliga eller otillgängliga för smågrisar.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 3 kap. 19 § fotnot 5-6*

D24.7 BOBYGGNADSBETEENDE – FÖRE GRISNING

Tvårvillkor

Under veckan före grisning ska suggor och gyltor ha tillgång till strömedel som ger dem möjlighet att utföra bobyggnadsbeteende. De ska även kunna disponera utrymmet i grisningsboxen så att de kan få utlopp för beteendet. I anläggningar med mer än nio suggor ska suggor och gyltor hållas i grupp under dräktighetsperioden.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 8 §*

D24.8 BEGRÄNSNING AV RÖRELSEFRIHET

Tvårvillkor

Suggor och gyltor ska hållas lösgående. En digivande sugga rörelsefrihet får begränsas under smågrisarnas första levnadsdagar om hon uppvisar ett onormalt beteende som utgör en uppenbar skaderisk för smågrisarna. För detta ändamål får skyddsgrind eller motsvarande anordning användas. Det är inte tillåtet att begränsa en gyltas eller suggas rörelsefrihet regelmässigt i förebyggande syfte innan hon grisar. Om man misstänker att en gyltas eller suggas beteende kommer att leda till att kultingarna skadas bör man istället öka tillsynen över djuren. Användningen av skyddsgrindar ska vara så kortvarig som möjligt under smågrisarnas första levnadsdagar. Längre tid än 2–3 dagar är knappast motiverat annat än i undantagsfall.

Skyddsgrind eller motsvarande anordning får också användas under det dagliga skötselarbetet om suggans beteende utgör en uppenbar skaderisk för skötaren, samt när suggan hanteras för vård och behandling. Suggan ska släppas ut så fort arbetet är klart i boxen. Om fler arbetsmoment ska utföras och boxen måste beträddas flera gånger under arbetet behöver suggan dock inte släppas ut mellan varje moment.

Grupphållna suggor och gyltor får stängas in i bås när de utfodras eller när de hanteras för vård och behandling (t.ex. seminering eller dräktighetsundersökning). Djuren ska dock släppas fria så snart behandlingen är genomförd och får inte vara instängda längre än nödvändigt.

• Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 1 §

D24.9 SMÅGRISAR – AVVÄNJNING

Tvårvillkor

Smågrisar får inte avvänjas före fyra veckors ålder och ska då ha vant sig vid tillskottsfoder.

• Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 3 §

D24.10 SMÅGRISAR – KASTRERING

Vissa ingrepp får utföras även om det inte är motiverat av veterinärmedicinska skäl. Smågrisar av hankön får kastreras utan att veterinär anlitas innan en veckas ålder. Kastrering ska ske genom att testiklarna avlägsnas med en vass skalpell av engångstyp, vass och lämpligt utformad tång eller vasst rakblad fastsatt i en hållare. Vid kastrering av grisar som är äldre än en vecka ska ingreppet göras under bedövning. Det är en branschöverenskommelse att alla smågrisar ska ges smärtstillande i samband med kastrering.

• Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 4 §

D24.11 SMÅGRISAR – TANDKLIPPNING

Det råder ett generellt förbud mot tandklippning av grisar.

• Statens jordbruksverks föreskrifter om ändring i föreskrifterna (SJVFS 2009:85) om operativa ingrepp samt skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård (SJVFS 2011:12)

D24.12 SMÅGRISAR – SLIPNING AV TÄNDER

Tvårvillkor

Tänder på grisar får slipas, men endast om det erfarenhetsmässigt visat sig uppkomma skador på andra djur. Slipningen ska ske innan djuret uppnått en veckas ålder.

• Statens jordbruksverks föreskrifter om operativa ingrepp samt skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård (SJVFS 2009:85) 5 Kap. 3 §

D24.13 SMÅGRISAR – ZINKOXID

Zinkoxid i högdos (>250 mg ren zink per kg foder, vilket ungefär motsvaras av 310 mg zinkoxid, ZnO, per kg foder) klassificeras som läkemedel. Detta innebär att det endast får användas efter veterinär forskrivning. Denna behandling ska skrivas in i läkemedelsjournalen.

• Statens jordbruksverks föreskrifter om operativa ingrepp samt skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård (SJVFS 2009:85) 5 Kap. 3 §

D24.14 SMÅGRISAR – JÄRNPREPARAT

Injektion av järnpreparat får ges till smågrisar innan de uppnått tre veckors ålder utan att veterinär anlitas. Denna behandling ska skrivas in i läkemedelsjournalen.

• Statens jordbruksverks föreskrifter om operativa ingrepp samt skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård (SJVFS 2009:85) 5 Kap. 7 §

D25| Uppfödning av slaktgrisar

D25.1 STALLAVDELNINGSTORLEK

Tvårvillkor

- Omgångsuppfödning med rekrytering från egen eller endast en besättning – ingen gräns.
- Kontinuerlig uppfödning – max 200.

• Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 17 §

D25.2 STALLAVDELNINGSTORLEK – UTFORMNING

Tvårvillkor

En stallavdelning med omgångsuppfödning av växande grisar ska vara utformad så att djuren kan tas till och från stallavdelningen utan att behöva passera via någon annan stallavdelning.

• Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 3 Kap. 17 §

D26| Livsmedelssäkerhet vid uppfödning av får och getter

TSE

TSE, transmissibla spongiforma encefalopatier, är en grupp sjukdomar som angriper hjärnan. Sjukdomen anses bero på ett smittämne som kallas prion och kan förekomma hos både djur och människor. TSE omfattas av tvårvillkor.

Scrapie och Nor98

Scrapie är en smittsam och dödlig sjukdom i centrala nervsystemet hos får och get. Sjukdomen finns i två former, där den ena dominerar av klåda och den andra av symptom från det centrala nervsystemet. Nor98 är en sjukdom i centrala nervsystemet hos får.

Åtgärder vid misstanke om Scrapie och Nor98

Scrapie och Nor98, omfattas av epizootilagen. Djurägaren är därmed enligt lag skyldig att anmäla misstanke om Scrapie och Nor98 till veterinär och veterinär är skyldig att anmäla till myndigheterna.

D26.1 FODER

Tvårvillkor

Idisslare får generellt inte utfodras med animaliskt protein eller foder som innehåller sådant protein. Mjölk får dock ges till djuren om mjölken kommer från samma jordbruksföretag. Om vissa krav på bearbetning uppfylls kan dessutom annan mjölk ges, liksom ägg och äggprodukter och gelatin som inte härrör från idisslare.

· *Förordning (EG) nr 999/2001 om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati - Art 7*

D26.2 MJÖLKFÅR OCH GETTER

Tvårvillkor

Se avsnitt D20.

· *Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilag III Avsnitt IX Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter*

D26.3 AVLIVADE OCH SJÄLVDÖDA FÅR OCH GETTER

Tvårvillkor

Avlivade och självdöda får och getter ska skickas till destruktion. Samtliga avlivade och självdöda får och getter äldre än 18 månader ska provtas i samband med destruktion. Särskilda regler gäller i vissa församlingar i glesbygd, där undantag om nedgrävning av djur finns.

Information om församlingar och områden som klassas som glesbygd; se Faktabank i www.miljohusesyn.nu, 4 Känsliga områden. eller www.jordbruksverket.se, Odling – Växtnäring – Sprida gödselmedel – Sprida gödselmedel i känsliga områden.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om ändring i föreskrifterna (SJVFS 2006:84) om befattning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur (SJVFS 2014:43) 2 kap. 23-27 §§*

D26.4 IMPORT

Du måste vara registrerad hos Jordbruksverket för att få importera får eller getter samt sperma, embryon eller ägg från dessa djurslag. Kontakta Jordbruksverket för mer information, www.jordbruksverket.se

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om införsel av får och getter (SJVFS 1994:224) 3 §*

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om införsel av djur, sperma, ägg och embryon (SJVFS 1996:24) 7 §*

D27| Märkning, journalföring och rapportering

D27.1 STALLJOURNAL

Tvårvillkor

För varje produktionsplats där du har får eller getter ska du föra stalljournal som är godkänd av Jordbruksverket. Journalen ska sparas i minst fem år.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om märkning och registrering av får och getter (SJVFS 2007:14) 3-4 §§*

D27.2 STALLJOURNAL OCH DJURMÄRKNING

Tvårvillkor

Märkning av får och getter ska ske med öronbrickor som är godkända av Jordbruksverket. Även får och getter som används för parkskötsel snarare än som produktionsdjur ska märkas. Märkningen är viktig för att kunna spåra och stoppa utbrott av smittsamma sjukdomar.

Får och getter födda efter 9 juli 2005 ska märkas med en bricka i varje öra med gårdens SE-nummer och ett unikt förpräglad nummer på varje djur. Det är tillåtet att ersätta en av öronbrickorna med elektronisk märkning. Utrustningen måste dock vara godkänd av Jordbruksverket. Alla djur ska märkas innan de är 6 månader. Djur som är yngre än 6 månader ska vara märkta när de lämnar sin födelsebesättning. Djur som ska slaktas före 12 månaders ålder behöver bara märkas med ett öronmärke med gårdens SE-nummer. Det innebär att djuren inte behöver gå direkt till slakt, en bricka är godkänt så länge djuren slaktas före 12 mån.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om märkning och registrering av får och getter (SJVFS 2007:14) 6-12 §§*

D27.3 FÖRFLYTTNINGAR OCH TRANSPORTDOKUMENT – FÅR- OCH GETTER

Förflyttningar av får och getter ska rapporteras till Får- och getregistret. Om du flyttar djuren mellan två produktionsplatser där du själv är djurhållare och dessa ligger inom samma eller angränsande kommun behöver du inte rapportera förflyttningen. Du ska dock alltid föra in förflyttningen i journalen.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om märkning och registrering av får och getter (SJVFS 2007:14) 17a-17b §*

D27.4 FÖRFLYTTNINGAR OCH TRANSPORTDOKUMENT

Alla får eller getter som flyttas mellan två produktionsplatser där det är olika djurhållare måste åtföljas av ett transportdokument. Om du transporterar djuren mellan två produktionsplatser där du själv är djurhållare behöver du inte skriva något transportdokument, förflyttningen ska dock alltid föras in i journalen.

Det är djurhållaren på den produktionsplats som tar emot djuren som ska förvara transportdokumentet i minst fem år. Vid slakt ska man också använda transportdokument. Om slakteriet har en av Jordbruksverket godkänd intranportsedel kan denna användas istället för ett transportdokument. Transportdokumentet ska fyllas i av den djurhållare som flyttar djuren. Blanketten kan beställas från Jordbruksverket.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om märkning och registrering av får och getter (SJVFS 2007:14) 19 §*

D27.5 MOTTAGNING OCH TRANSPORTDOKUMENT

Vid mottagande av nya djur, ska reglerna som gäller för transportdokument följas.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om märkning och registrering av får och getter (SJVFS 2007:14) 19 §*

D28| Stallmiljö och skötsel - får och getter

D28.1 SKÖTSEL OCH STALLMILJÖ

Tvårvillkor

För utrymmeskrav, se Bilaga 1.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 4 Kap. 12-16 §§*

D28.2 SKÖTSEL OCH STALLMILJÖ – LIGGYTOR

Fårens liggytor får inte bestå av gödseldränerade golv. Detta gäller fr.o.m. 1 augusti 2017 i stallar som var i bruk innan 1 augusti 2007.

För utrymmeskrav, se Bilaga 1.

I får- och getstall ska ett avskilt utrymme kunna iordningställas vid lamning och killning (lammingsboxar/killningsboxar). Hela golvet i lammingsboxen/killningsboxen ska vara försett med ströbädd. Det innebär t.ex. att om utrymmet har spaltgolv, ska golvet vara försett med ströbädd vid lamning/killning. Observera att fårens liggytor inte får bestå av gödseldrainerande golv och att detta gäller fr.o.m. 1 augusti 2017 i stallar som var i bruk innan 1 augusti 2007.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 4 Kap. 2 §*

D28.3 SKÖTSEL OCH STALLMILJÖ – PAR ELLER GRUPP

Alla får ska hållas i par eller grupp. Detta gäller inte baggar som får hållas individuellt under en kortare period om det är nödvändigt.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 4 Kap. 2 §*

D28.4 SKÖTSEL OCH STALLMILJÖ – BOXAR

I får- och getstall ska ett avskilt utrymme kunna iordningställas vid lamning och killning (lammingsboxar/killningsboxar).

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 4 Kap. 9 §, 5 Kap. 5 §*

D28.5 SKÖTSEL OCH STALLMILJÖ – STRÖBÄDD

Hela golvet i lammingsboxen/killningsboxen ska vara försett med ströbädd. Det innebär t.ex. att om utrymmet har spaltgolv, ska golvet vara försett med ströbädd vid lamning/killning.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 4 Kap. 10 §*

D28.6 SKÖTSEL OCH STALLMILJÖ – UTFODRING

Alla djur ska hinna äta sin dygnstilldelning inom 12 timmar. En datoriserad transponder- eller responderstyrd foderstation får inte användas av fler får än att alla hinner äta sin dygnstilldelning inom 12 timmar.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 4 Kap. 5 §*

D28.7 SKÖTSEL OCH STALLMILJÖ – GROVFODER

Får ska ha tillgång till hö, halm eller annat lämpligt grovfoder som kan tillgodose deras sysselsättningsbehov.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 4 Kap. 1 §*

D28.8 SKÖTSEL OCH STALLMILJÖ – LÖSDRIFT

Får ska hållas i lösdrift.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 4 Kap. 6 §*

D28.9 BETE

Får och getter ska sommartid hållas på bete eller ges tillfälle att vistas utomhus under en sammanhängande tidsperiod som infaller under perioden 1 maj–15 oktober enligt följande:

- Blekinge, Skåne och Hallands län – minst 4 månader
- Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Västra Götalands, Värmlands, Örebro och Västmanlands län – minst 3 månader
- Dalarnas, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län – minst 2 månader.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 4 Kap. 7 §*

D28.10 REGLERNA FÖR NÄR DJUR FÅR HÅLLAS INNE FRÅN BETET

Under vissa förhållanden får djuren hållas inne hela dygn eller delar av dygn:

- 1 om det är nödvändigt för att skydda djuren vid onormala väderleksförhållanden (djuren riskerar att skadas, utsätts för obehag eller lidande vid mycket stark vind eller kraftig nederbörd)
- 2 om det är nödvändigt för att skydda marken från skador vid onormala väderleksförhållanden
- 3 om det är nödvändigt för att skydda djur mot allvarliga insektsangrepp
- 4 om det finns en omedelbar fara för rovdjursangrepp som rimligen inte kan undanröjas på annat sätt
- 5 om det gäller får som är anmälda till slakt och ska slaktas före 15 juni
- 6 om djuren måste skötas, vårdas eller behandlas (t.ex. avmaskning, klippning) på ett sätt som inte är lämpligt utomhus.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 4 Kap. 7 §*

D28.11 BETE – JOURNALFÖRING

Om djur hålls inne hela dygn ska detta journalföras. Djurägaren ska föra anteckningar om när djuren hållits inomhus, vilka djur som berörs samt av vilket skäl.

Hårt belastade markytor ska vara hårdgjorda, dränerande eller naturligt ha motsvarande funktion. Markytorna måste klara av att belastas av djuren, även vid nederbörd, genom att ytorna naturligt har lämpliga egenskaper eller har åtgärdats för ökad hållfasthet om det finns behov. I områden där rovdjur förekommer ska förebyggande åtgärder vidtas så långt det är möjligt för att djuren ska kunna hållas utomhus. I enskilda fall kan det ändå uppstå situationer där sådana åtgärder inte är tillräckliga. Det kan då vara nödvändigt att hålla djuren inomhus. Detsamma gäller om omedelbar fara för rovdjursangrepp skulle uppstå i områden där rovdjur normalt inte förekommer, och där det därför inte finns skäl att vidta andra särskilda skyddsåtgärder i förebyggande syfte.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 4 Kap. 5 §, 5 Kap. 2 §*

D28.12 PÄLS OCH KLÖVAR

Getter av ullras samt får ska klippas vid behov och med högst ett års intervall.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 4 Kap. 4 §, 5 Kap. 2 §*

D28.13 KLÖVAR

Djurens klövar ska inspekteras regelbundet och verkas vid behov.

· *Djurhållning inom lantbruket (SJVFS 2010:15) 4 kap. 3 §, 5 kap. 1 §*

D28.14 AVHORNING

Tvårvillkor

Avhorning av getter ska ske under bedövning och utföras av veterinär eller av någon annan som veterinär finner lämplig.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om operativa ingrepp samt skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård (SJVFS 2009:85) (ändrad genom SJVFS 2011:12)*

· *Djurskyddsförordning (1988:539) 25 §*

D28.15 KASTRERING

Tvårvillkor

Kastrering av får är tillåtet endast av veterinär. Kupering av svansen är förbjudet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter om operativa ingrepp samt skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård (SJVFS 2009:85), 5 kap*

- *Djurskyddslag (1988:534), 10 - 12 §§*

D29| Salmonellakontroll och spårbarhet av smittsamma fjäderfäsjukdomar samt foder till fjäderfä

D29.1 SALMONELLAKONTROLL

I fjäderfäproduktionen finns regler för obligatorisk provtagning. Dessa kan även gälla den som har färre än 200 värphöns om leverans sker till detaljhandeln dvs. annat än som direkt försäljning till konsument. Provtagningskraven gäller fjäderfä som föds upp till slakt, värphöns och avelsfjäderfä. För exempelvis slaktfjäderfä gäller provtagningskrav om fler än 500 fjäderfä föds upp årligen. Vid uppfödning av strutsdjur till slakt ska salmonellaprovtagning dock alltid ske oavsett antal. För värphöns gäller provtagningskrav om besättningens storlek överstiger 200 djur. För avelsfjäderfä gäller provtagningskravet om fler än 250 avelsfjäderfä föds upp årligen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter om obligatorisk salmonellakontroll av fjäderfä (SJVFS 2007:19)*

D29.2 SALMONELLAKONTROLL – FRIVILLIG

Branschorganisationerna Svensk Fågel och Svenska Ägg är kontrollorganisation för den frivilliga salmonellakontrollen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter om frivillig och förebyggande hälsokontroll avseende salmonella hos fjäderfä (SJVFS 2007:78)*

D29.3 FJÄDERFÄREGISTER OCH PRODUCENTKOD

Äggproducenter med 350 värphönsplatser eller fler som säljer ägg för konsumtion ska registreras i ett särskilt värphönsregister hos Jordbruksverket som tilldelar varje besättning ett särskiljande nummer. Livsmedelsverket "översätter" numret till ett kortare identitetsnummer som ska stämplas på ägget. Producenter med färre än 350 höns ska registrera sig direkt hos Livsmedelsverket för att få en producentkod.

För märkning av ägg finns särskilda bestämmelser och vissa undantag för dem som säljer osorterade ägg direkt till konsumenter samt för dem som har färre än 50 värphöns. För närmare information se Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:20) om livsmedelshygien.

Övriga fjäderfäbesättningar som håller fjäderfä för kommersiellt bruk ska registreras i ett särskilt fjäderfäregister. Till kommersiellt bruk räknas inte fjäderfä som enbart hålls för egen konsumtion eller som hobbydjur. Registreringskravet omfattar ankor, duvor, fasaner, gräsänder, gäss, höns, slaktkyckling, kalkoner, pärlhöns, raphhöns, strutsfåglar och vaktlar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter om registrering av anläggningar med fjäderfä (SJVFS 2006:11)*

- *Statens jordbruksverks föreskrifter om registrering av anläggningar med värphöns (SJVFS 2003:20)*

D29.4 FODERMEDEL

Tvårvillkor

Det är inte tillåtet att utfodra fjäderfä med biprodukter som härstammar från bearbetat animaliskt protein, t.ex. kött- och benmjöl.

- *Förordning (EG) nr 1069/2009 om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel - Art 11*

D29.5 FODERMEDEL – REGISTRERING

Tvårvillkor

Om fiskmjöl och/eller di- eller trikalцийfosfat av animaliskt ursprung blandas på gården måste gården vara registrerad för detta av Jordbruksverket och inga idisslare får finnas på gården. Finns det idisslare på gården måste gården vara godkänd av Jordbruksverket och du får i dessa fall enbart hantera helfoder med detta innehåll.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 999/2001 av den 22 maj 2001 om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati*

D29.6 FODERMEDEL – HANTERING

Tvårvillkor

Fiskmjöl och/eller di- eller trikalцийfosfat av animaliskt ursprung ska hanteras så att det inte kan blandas i eller förorena foder till idisslare om fodret blandas på gården.

- *Förordning (EG) nr 999/2001 om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati - Art 7 och bilaga IV*

D30| Skötsel och miljö - fjäderfä

Observera att även höns för husbehov kontrolleras i samband med annan djurskyddstillsyn. Mer information finns på www.jordbruksverket.se, under: Instruktioner till kontrollanter och inspektörer - Djurskydd - Vägledning och checklistor, se Vägledning för kontrollmyndigheter m.fl. Bilaga Värphöns – fler än 350 (inklusive slaktkycklingföräldrar) samt Vägledning för kontrollmyndigheter m.fl. Bilaga Värphöns – färre än 350

D30.1 REKOMMENDATION

Ett av Jordbruksverket godkänt djuromsorgsprogram bör följas.

D30.2 STALLETS UTFORMNING

Tvårvillkor

Utrymmeskrav för fjäderfä framgår av Bilaga 1.

Fjäderfästallar ska rengöras och desinficeras regelbundet och alltid före insättning av nya djur.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 17-25 §§, 7 Kap. 7-8 §§, 8 Kap. 3-4 §§, 9 Kap. 3 §*

D30.3 DAGSLJUS OCH BELYSNING

NY

Fjäderfästallar ska ha fönster eller andra ljusinsläpp för dagsljus. Har du ett stall som du började använda redan före den 1 januari 1994 och som saknar fönster eller andra ljusinsläpp för dagsljus behöver du inte sätta in fönster. Om du däremot gör en ombyggnad eller tillbyggnad där det behövs att du gör en förprovning så måste du installera fönster eller annat ljusinsläpp för dagsljus.

Skulle dagsljuset orsaka djurskydds- eller djurhälsoproblem – till exempel utbredd fjäderplockning – får belysning som liknar dagsljuset med en våglängd på 315-700 nanometer användas. Det ska då kunna styras och inkludera ultraviolett ljus (UVA-ljus). Det är viktigt att ljuset stödjer djurens dygnsrytm och beteende. Dagsljus ska spridas jämnt i huset så att inte soliga fläckar uppstår dit djuren lätt flockar sig och riskerar att kvävas om de är många.

Stallarna ska ha belysning som är fast monterad och som inte ger djuren obehag. Ljuset ska därför till exempel vara flimmerfritt eller ha en flimmerfrekvens som djuren inte uppfattar. Du ska också kunna se djuren utan problem. Har du ett stall för mer än 350 värphöns ska du tända och släcka belysningen genom en automatisk, tidsstyrd dimfunktion eller motsvarande. Det är viktigt att efterlikna gryning och kväll så att inte ljuset tänds och släcks abrupt. Det skrämmar djuren och ger dem inte tillräckligt med tid till att söka upp sina viloplats.

Värphöns bör ha en minst åtta timmar lång sammanhängande mörkerperiod per dygn. Slaktkycklingar bör ha en sammanhängande mörkerperiod på minst fyra timmar per dygn. Du ska se till att fönster, lampor och elektriska ledningar som djuren kan nå har lämpliga skydd eller är utformade så att djuren inte kan skada sig.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 1 Kap. 23 – 26 §*

D30.4 BULLERNIVÅ

Djuren får bara tillfälligtvis utsättas för mekaniskt buller överstigande 65 dB(A). I stallar med slaktkycklingar får dock bullernivån vara max 75 dB(A) vid forcerad ventilation vid varm väderlek. För slaktkycklingstallar avses ventilationsflöden som överstiger 75 % av maxventilationsflödet. För maximala nivåer av luftföroreningar och buller, se tabell vid D4.6.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 7 §, 7 Kap. 5 §, 8 Kap. 2 §, 9 Kap. 2 §*

D30.5 LARM

Tvårvillkor

Larmanordning ska finnas i stallar med mekaniskt ventilerade stallavdelningar med fler än 2 000 djur. Larmanordningen ska larma för övertemperatur, strömavbrott och fel på larmanordningen. Utrustningen ska kontrolleras regelbundet och före insättning av varje ny omgång.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 7 §, 7 Kap. 5 §, 8 Kap. 2 §, 9 Kap. 2 §*

D30.6 KONTROLL AV LARM

Tvårvillkor

Larmanordningen ska vara utformad så att larmet uppmärksammas på ett betryggande sätt. *Det sätt som larmanordningen ska varna djurhållaren på beror t.ex. på avståndet mellan stallet och bostaden/personalen, hur ofta djuren ses till, djurtäthet i stallet, stallens luftvolym, typ av nödventilation*

etc. Ju högre risken är att djuren utsätts för lidande om ventilationen slutar fungera, desto högre säkerhet måste larmanordningen ha. I vissa anläggningar kan det vara tillräckligt med en varningslampa, siren eller dylikt, medan det i andra krävs t.ex. telealarm kopplat till en eller flera nyckelpersoner för att inte riskera att djuren utsätts för lidande.

· *Statens jordbruksverks föreskrifter om operativa ingrepp samt skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård (SJVFS 2009:85) 5 Kap. 3 §*

D30.7 AVLÄGSNING AV TÅR

Tvårvillkor

Om den inre tån på tunga köttrastuppar behöver avlägsnas ska det alltid ske före 24 timmars ålder.

· *Operativa ingrepp samt skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård (SJVFS 2009:85), 5 kap 3 § 8 p*

D31| Slaktkyckling, kalkon, gås och anka

Observera att även slaktkycklingar, kalkoner, gås och anka för husbehov kontrolleras i samband med annan djurskyddstillsyn. Mer information finns på www.jordbruksverket.se, under: Tillsyn - Instruktioner till kontrollanter och inspektörer - Djurskydd - Vägledningar och checklistor. Se också Vägledning för kontrollmyndigheter m.fl. Bilaga *Slaktkyckling*.

D31.1 SLAKTKYCKLING, KALKON, GÅS OCH ANKA

För utrymmeskrav, se Bilaga 1.

Slaktkycklingar, kalkoner, ankor och gäss som föds upp inomhus ska hållas frigående på ströbädd. Uppfödare som inte är anslutna till Svensk Fågels omsorgsprogram får ha max 20 kg/m². Uppfödare som är anslutna till programmet får, beroende på klassificering, öka beläggningen. I kycklingstallar som är anslutna till och klassade enligt Svensk Fågels omsorgsprogram får uppfödaren ha max 36 kg/m² och max 25 djur per m².

· *Djurhållning inom lantbruket mm (SJVFS 2010:15) 7 kap 1 §*

D31.2 KALKON

Den högsta tillåtna belägningsgraden för uppfödning av minikalkon är 40 kg/m² och vid uppfödning av storkalkon 45 kg/m².

· *Djurhållning inom lantbruket mm (SJVFS 2010:15) 8 kap 1 §*

D31.3 UTBILDNING, TILLSYN OCH SKÖTSEL – SLAKTKYCKLINGAR

Tvårvillkor

Personalstyrkan ska vara tillräcklig och ha tillräckliga färdigheter och kunskaper. Personer som sköter om djur ska ha tillräckliga kunskaper och färdigheter samt vara tillräckligt många för att kunna följa föreskrifterna. Det finns ytterligare preciserade krav på utbildning eller motsvarande för personer som hanterar slaktkycklingar på anläggningar med plats för fler än 500 slaktkycklingar: De ska, förutom att känna till regelverket, ha kunskaper om djurens fysiologi, behov och beteende, hantering i samband med infångning, lastning och transport, akutvård, avlivning samt förebyggande smittskydd. Utöver detta säger djurskyddslagen att: "Djur skall hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt" samt

att: "Djur ska ges tillräckligt med foder och vatten och tillräcklig tillsyn". Mer information finns på www.jordbruksverket.se, klicka på "Djur" och sedan på "Fjäderfä".

VIKTIGT!

- Personalstyrkan ska vara tillräcklig i förhållande till djurhållningens omfattning. Tillsyns- och skötselstid som ägnas djuren bör kunna redovisas vid kontroll.
- Personalen som ansvarar för skötseln av djuren ska ha tillräckligt med kompetens (utbildning och/eller erfarenhet).
- Det får inte finnas brister vad gäller smutsiga djurutrymmen, dåligt fungerande ventilation etc. eller skadade/döda djur som inte tagits omhand/avlägsnats samma dag.
- Det ska finnas beredskap på gården för att vid behov tillkalla personal med rimlig inställelsetid, oavsett tid på dygn, eller veckodag m.m.
- I anläggningar som fordrar larmanordning ska personalen veta vem som tar larmet vid t.ex. ett strömvabrott.

Kontakta din branschorganisation för mer information om kompetensutveckling och kommande utbildningar.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 7 Kap. 4 §*

D31.4 DAGSLJUS OCH BELYSNING

NY

Fjäderfästallar ska ha fönster eller andra ljusinsläpp för dagsljus. Har du ett stall som du började använda redan före den 1 januari 1994 och som saknar fönster eller andra ljusinsläpp för dagsljus behöver du inte sätta in fönster. Om du däremot gör en ombyggnad eller tillbyggnad där det behövs att du gör en förprovning så måste du installera fönster eller annat ljusinsläpp för dagsljus.

Skulle dagsljuset orsaka djurskydds- eller djurhälsoproblem – till exempel utbredd fjäderplockning – får belysning som liknar dagsljuset med en våglängd på 315-700 nanometer användas. Det ska då kunna styras och inkludera ultraviolett ljus (UVA-ljus). Det är viktigt att ljuset stödjer djurens dygnsrytm och beteende. Dagsljus ska spridas jämnt i huset så att inte soliga fläckar uppstår dit djuren lätt flockar sig och riskerar att kvävas om de är många.

Stallarna ska ha belysning som är fast monterad och som inte ger djuren obehag. Ljuset ska därför till exempel vara flimmerfritt eller ha en flimmerfrekvens som djuren inte uppfattar. Du ska också kunna se djuren utan problem. Det är viktigt att efterlikna gryning och kväll så att inte ljuset tänds och släcks abrupt. Det skrämmer djuren och ger dem inte tillräckligt med tid till att söka upp sina viloplatser.

Slaktkycklingar bör ha en sammanhängande mörkerperiod på minst fyra timmar per dygn.

Du ska se till att fönster, lampor och elektriska ledningar som djuren kan nå har lämpliga skydd eller är utformade så att djuren inte kan skada sig.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 1 Kap. 23 – 26 §*

D31.5 MÖRKERPERIOD

Slaktkycklingar ska med undantag av första uppfödningssvekan och de sista tre dagarna före slakt, ha en mörkerperiod om minst sex timmar per dygn, varav en sammanhängande mörkerperiod på minst fyra timmar. I stallar för slaktkycklingar ska belysningen på minst 80 % av den tillgängliga ytan vara minst 20 lux mätt i fåglarnas ögonhöjd. På veterinärs inrådan får ljusstyrkan tillfälligt minskas.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 7 Kap. 6 §*

D31.6 FODER

Slaktkycklingar ska ha ständig tillgång till foder eller utfodras med lämpliga intervall. Fodret får tas bort från djuren tidigast 12 timmar före beräknad slakttidpunkt.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 7 Kap. 6 §*

D31.7 STRÖBÄDD

Anordningar för dricksvatten ska placeras och underhållas så att vattenspill i ströbäddar minimeras.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 7 Kap. 1 §*

D31.8 TILLSYN

Slaktkycklingar ska ses till minst två gånger dagligen.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 7 Kap. 1 §*

D31.9 DOKUMENTATION

Om fler än 500 djur hålls på anläggningen, ska relevanta fakta om uppfödningen (antal djur, totalarea, hybrid, daglig dödlighet, samt om möjligt orsak) journalföras. Journalerna ska bevaras i minst fem år.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 7 Kap. 3 §*

D31.10 DOKUMENTATION – JOURNAL DÖDSFALL

Tvårvillkor

Journal ska föras över antalet dödsfall samt orsak och bevaras i minst fem år.

• *Djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 7 kap 3 §*

D32| Värphöns och unghöns

D32.1 ANMÄLAN TILL LÄNSSTYRELSE

Den som levererar ungdjur av värphöns ska anmäla detta till länsstyrelsen i det län djuren levererats till. Uppgifter ska lämnas om uppfödarens namn och adress, antal djur som levererats, tidpunkt för salmonellaprovtagning, tidpunkt för och djurens ålder vid leverans samt mottagare av djuren.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter om obligatorisk salmonellakontroll av fjäderfä (SJVFS 2007:19), 13 §*

D32.2 INHYSNINGSSYSTEM

Unghöns ska vara uppfödda i inhysningssystem som förbereder dem för det system de ska hållas i som vuxna.

• *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 2 §*

D32.3 UTRYMMESKRAV

Tvårvillkor

För utrymmeskrav, se Bilaga 1.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 17-25 §§

D32.4 VÄRPHÖNS

Höns för äggproduktion i burar får endast hållas i system som uppfyller hönsens behov av rede, sittpinne och sandbad. Inhysningen ska ske så att beteendestörningar och dödlighet hålls på en låg nivå.

· Djurskyddsförordning (1988:539) 9 §

D32.5 INREDNING

Inredningen i hönsstallar ska förhindra att djuren utsätts för foder-, vatten- och gödselspill (gäller både inredda burar och frigående system). I stallar med envåningssystem får djuren endast tillfälligtvis utsättas för ammoniakhalter över 25 ppm i stallluften.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 10 §

D32.6 INREDNING – MEKANISK UTGÖDSLING

Vid förprovningsspliktig ny-, till- eller ombyggnad av ett stall med göseldrainerande golv ska stallet ha mekaniskt utgödslingssystem som medger att regelbunden utgödsling kan ske under det drainerande golvet.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 8 §

D32.7 INREDNING – DRÄNERANDE GOLV

Dränerande golv för höns ska vara konstruerade så att de ger stöd åt de främre klorna på varje fot.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 12 §

D32.8 INREDNING – REDEN

Golvet i reden får inte vara utfört så att fåglarna ligger direkt på rutnät av metall.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 16 §

D32.9 INREDNING – UNGHÖNS

För unghöns, är det extra viktigt att de får tillgång till sittpinnar tidigt i livet för att kunna fungera bra i rummets alla dimensioner. Unghöns ska ha tillgång till strömedel som kan tillfredsställa deras behov att picka, sprätta och sandbada. Även unghöns i bur ska ha tillgång till sittpinnar.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 6 kap 5 och 6 §§

D32.10 DAGSLJUS OCH BELYSNING

Belysningen i hönsstallar med fler än 350 värphönsplatser ska tändas och släckas med automatisk, tidsstyrd dimfunktion eller liknande. Se också D30.3 och D31.4

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 3 §

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2014:31) 1 Kap. 23 – 26 §

D32.11 UTEVISTELSE

I anläggningar där hönsen har möjlighet till utevistelse ska utomhusytorna ha en area som är anpassad till belägningsgraden och markens beskaffenhet så att föroreningar undviks.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 11 §

D32.12 UTMHUSVISTELSE – SKYDD

Tvårvillkor

Utomhusytor ska vara försedda med skydd mot dåligt väder och rovdjur och vid behov med lämpliga vattenråg.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 11 §

D32.13 UTMHUSVISTELSE – ÖPPNINGAR

I anläggningar med plats för mer än 350 höns ska flera öppningar, utspridda utefter hela byggnadens längd, ge tillträde till utomhusytorna.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 11 §

D32.14 MÄRKNING AV PRODUKTIONSSYSTEM

Stallet ska vara besiktigat för märkning av produktionssystem.

· EU-förordning 1907/90 om vissa handelsnormer för ägg, art 7.1 och 10.1

· Rådets förordning (EG) nr 2052/2003 av den 17 november 2003 om ändring av förordning (EEG) nr 1907/90 om vissa handelsnormer för ägg

D32.15 FÖRVARING AV ÄGG

Tvårvillkor

Förvaring av ägg ska vara sådan att äggen förvaras rent, torrt, fritt från främmande lukter samt skyddas effektivt mot stötar och direkt solljus. Ur kvalitetssynpunkt rekommenderas en temperatur av 13–15 °C.

· Förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III Avsnitt X Ägg och äggprodukter

D32.16 VÄRPHÖNS I INREDDA BURAR

Burar för värphöns ska vara försedda med klonötare. Burar för värphöns och unghöns ska ha tätta sidoväggar.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 13-14 §§

D32.17 STRÖBAD

Ströbadet för värphöns i burar ska vara tillgängligt under minst fem timmar per dygn. Tidsperioden ska vara sammanhängande, och infalla under den för hönsen aktiva delen av dygnet.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 4 §

D32.18 STRÖBAD – STRÖMEDEL

Ströbad i burar för värphöns ska vara utformat så att djuren kommer i direktkontakt med strömedel när de ströbadar.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 15 §

D32.19 STRÖBAD – AVGRÄNSAT

Ströbadet ska vara avgränsat, så att strömedlet hålls kvar i det.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 15 §

D32.20 VÄRPHÖNS I INREDDA BURAR

Endast hönsraser som väger under 2,4 kg får hållas i bur.

Djuren får hållas i bur i högst två år.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 1 §

D32.21 VÄRPHÖNS I FRIGÅENDE SYSTEM

Frigående höns på nätgolv eller annat dränerande golv ska ha ströbädd på en tredjedel av golvet, dock minst 250 cm² per höna. Äggproducenter med frigående höns i flervåningssystem och som är anslutna till Svenska Äggs omsorgsprogram, får ha en beläggning enligt omsorgsprogrammet godkännande. I system med frigående värphöns med plats för fler än 350 djur får sittpinnar inte vara placerade över ströbädden.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 10 §

D32.22 VÄRPHÖNS I FRIGÅENDE SYSTEM – FLERVÅNINGSSYSTEM

I flervåningssystem för frigående värphöns eller unghöns ska våningsplanen utformas så att spillning inte kan falla ner på lägre våningsplan.

· Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15) 6 Kap. 10 §

D33| Allmänt - hästar

D33.1 TILLSTÅNDSPLIKT

Den som yrkesmässigt eller i större omfattning håller, föder upp, upplåter, säljer eller tar emot hästar för förvaring eller utfodring, eller använder hästar i ridskoleverksamhet ska ha tillstånd för verksamheten. Länsstyrelsen lämnar sådana tillstånd.

Följande verksamheter anses vara av större omfattning, vilket kräver att man ansöker om tillstånd:

- hållande av 10 eller fler hästar äldre än 24 månader (totala antalet inom verksamheten)
- uppfödning av 4 eller fler hästar per år
- upplåtande av 4 eller fler hästar per år (att mot ersättning låna ut hästar, t.ex. turridding)
- försäljning av 4 eller fler hästar per år
- försäljning av 4 eller fler hästar per år från annan uppfödning
- förvaring eller utfodring av 4 eller fler hästar (att ta emot andras hästar mot ersättning, inklusive beteshästar).

· Djurskyddsmyndighetens föreskrifter om kravet på tillstånd enligt 16 § djurskyddslagen (1988:534) för hållande m.m. av häst, hund, katt och övriga sällskapsdjur (DFS 2004:5)

· Djurskyddslag (1988:534) 16§

D33.2 HÄSTPASS

Enligt EU:s regelverk ska alla hästar i EU inneha en identitetshandling i form av ett hästpass och tilldelas ett identitetsnummer som ska gälla under hästens hela livslängd. Hästhållaren är skyldig att se till att hästen är försedd med ett sådant pass och att det är tillgängligt där hästen befinner sig. Avelsorganisationerna registrerar hästar och utfärdar hästpass. När hästen har avlidit ska hästpasset skickas till avelsorganisationen för att makuleras och för att avelsorganisationens register ska uppdateras. Om hästen slaktas på ett slakteri makuleras vanligen passet på slakteriet och ett slaktintyg skickas till den organisation som har utfärdat passet. Hästpasset är en identitetshandling som är knuten till varje enskild häst.

Passet ska bl.a. innehålla information om:

- hästens härstamning, ras och identitetsnummer

- medicinska uppgifter (utförda vaccinationer, vissa läkemedelsbehandlingar, om den får slaktas för användning som livsmedel m.m.).

Alla hästar som identifieras och får hästpass ska vara märkta med chip eller, om det gäller travare, med frysmärkning. Mer information finns på www.jordbruksverket.se. Länsstyrelsen har det regionala tillsynsansvaret.

· Kommissionens förordning (EG) nr 504/2008 av den 6 juni 2008 om tillämpning av rådets direktiv 90/426/EEG och 90/427/EEG avseende metoder för identifiering av hästdjur (Text av betydelse för EES)

D33.3 ALLEMANSRÄTTEN – HÄSTAR

Allemansrätten gäller vid ridning och körning med häst. Terrängkörning med motordrivet fordon är dock förbjudet enligt terrängkörningslagen. Vid ridning och körning med häst på annans mark gäller regeln "icke störa icke förstöra". Går man över den gränsen är det inte längre allemansrätt, då måste markägarens amtycke inhämtas. Detta gäller som regel vid ett mera regelbundet ridande och körande på samma plats. Ett exempel är när en travtränare vanemässigt kör sina träningsrundor med häst och sulky på enskilda markvägar i travstallets omgivning. Det kan ge betydande förslitningar på väg och mark. Ett annat exempel är en ryttare som regelbundet rider på annans mark i sådan omfattning att det ger bestående skador eller ändrar gångstigens karaktär. Sådana beteenden kan medföra straffrättsligt ansvar.

För mer information se "Allemansrätt till häst" på www.lrf.se.

· Miljöbalken (1998:808) 7 Kap. 1 §

D34| Skötsel, hantering och stallmiljö - hästar

D34.1 SKÖTSEL

När hästar förflyttas, ska de ha tillräckligt med utrymme för att kunna förflytta sig och de ska hanteras lugnt.

· Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 2 Kap. 2 §

D34.2 SKÖTSEL – RENA HÄSTAR

Hästar ska hållas tillfredsställande rena.

Hårremmen ska hållas fri från gödsel och urin. Bädden ska vara i sådant skick att hästarna inte blir blöta av urin när de ligger ner. Lera i hårremmen kan accepteras under förutsättning att huden är oskadad och att yttertemperaturen inte kräver en väl isolerande hårrem. I fuktigt väder finns det risk för att vanliga jordbakterier orsakar hudinfektioner.

· Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 2 Kap. 3 §

D34.3 SKÖTSEL – HOVAR

Hästarnas hovar ska inspekteras regelbundet och verkas vid behov. Hovarna ska vid behov försees med hovbeslag.

Hästar som rids och körs på hårda underlag som grusvägar blir ofta hovömma. Av djurskyddsskäl behöver de då försees med beslag. Detsamma gäller om underlaget är halt. Vid halka är det ofta nödvändigt att förse hästen med broddade beslag.

Den som utför varmskoning ska inneha Brandskyddsföreningens certifikat för brandfarliga heta arbeten samt beakta de säkerhetsregler som gäller. I annat fall riskerar veterinären och lantbrukaren att vid en eventuell brand vägras utbetalning av försäkringsbelopp.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 2 Kap. 4 §*

D34.4 FÖL

Föl ska avväjnas på ett sätt som tar hänsyn till deras psykiska och fysiska hälsa. *Föl har, precis som alla andra däggdjursungar ett starkt sugbehov som avtar med åldern. Får fölet inte utlopp för detta behov uppstår frustration som kan leda till onormala beteenden. Socialt är det viktigt att fölet får gå kvar hos stoet och näringsmässigt är fölet beroende av mjölken för en jämn tillväxt. Stoet kan drabbas av juverproblem om fölet skiljs av under höglaktationen. Först vid 5 månader är fölets matsmältningsapparat tillräckligt utvecklad för att helt klara sig utan stomjolk.*

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:5) 2 Kap. 5 §*

D34.5 UTRUSTNING

Utrustning som används till hästar ska vara anpassad, utformad, anbringad och i sådant skick att den inte orsakar skada eller sjukdomar.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 2 Kap. 6 §*

D34.6 UTRUSTNING – UPPBINDNING

Endast gramma, halsrem eller motsvarande får användas när hästen binds upp.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 2 Kap. 7 §*

D34.7 LÖPANDE GRIMSKAFT

Löpande grimskaft ska användas vid uppbinding i spilta. Detta gäller inte vid tillfällig uppbinding.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 2 Kap. 8 §*

D34.8 LÖPANDE GRIMSKAFT – STOPPANORDNING

För att minimera risken för att hästar som står uppstallade i spiltor fastnar ska grimskaftet vara försett med klots eller annan stoppanordning och löpa igenom en ring eller motsvarande.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 2 Kap. 9 §*

D34.9 UPPBINDNINGSANORDNING

Uppbindningsanordning där grimskaftet löper på en vertikal stång utan att vara löpande genom ring är inte likvärdigt eftersom det begränsar hästens möjlighet att röra huvud och hals sidledes t.ex. för att klia sig.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 2 Kap. 11 §*

D34.10 UPPBINDNING I SPILTA

Hästar får hållas bundna i spilta i max 16 timmar per dygn.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 2 Kap. 10 §*

D34.11 SOCIAL KONTAKT

Hästars behov av social kontakt ska tillgodoses. I de allmänna råden står det att hästarna bör hållas tillsammans med artfränder.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 2 Kap. 1 §*

D35| Byggnader och förvaring - hästar

D35.1 UTRYMMESKRAV

Tvärvillkor

För utrymmeskraV, se Bilaga 1. Den lokala kontrollmyndigheten kan godta en mindre avvikelse från utrymmeskraven. Hästens mankhöjd, kroppslängd, normala hållning, temperament och hur mycket den vistas i stallen är faktorer som avgör om avvikelsen är acceptabel för det enskilda djuret. Exempelvis påverkas en grupp shetlandspionner med lång daglig utevistelse sannolikt inte av att minimihöjden på 220 cm underskrids något. I den internationella litteraturen finns rekommendationer för förvaringsutrymmen för djur. De svenska måtten ligger något under vad som ofta rekommenderas för boxutrymme och i linje med vad som rekommenderas för spiltor. Det är därför viktigt att poängtera att boxmått i allra högsta grad är minimimått. Det innebär att mindre avvikelser svårigen kan godtas för boxmått.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 3-7 §§*

D35.2 KALLA ÅRSTIDEN

Vid en anläggning där hästar hålls under den kalla årstiden ska alla hästar samtidigt kunna beredas utrymme i stall (boxplats eller plats i ligghall). Anläggningar med enbart ligghallar måste bereda plats i uppvärmningsbar byggnad för sjukboxar, minst för var 25:e häst. *För att reducera kostnaderna eller för att man skaffat sig för många hästar händer det att djurhållarna vill hålla hästarna ute i skift. Man har alltså färre stallplatser än hästar på anläggningen. Detta är inte acceptabelt. Vid extrem väderlek måste alla djur kunna beredas skydd.*

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 1 §*

D35.3 NYBYGGNATION SKA VARA BOX ELLER LIGGHALL

I nybyggda stallutrymmen avsedda för stadigvarande hästhållning ska hästar hållas i box eller i ligghall. Detsamma gäller stallutrymmen som genomgått förprövningspliktig till- eller ombyggnad. Kravet gäller inte sådana stallbyggnader som vid förprövning enligt 5 § djurskyddsförordningen godkänts från djurskydds- och djurhälsosynpunkt före 1 augusti 2007. *För att fasa ut den permanenta spiltförvaringen ska nya anläggningar med den uppställningsformen inte byggas. Det är dock fortfarande tillåtet att använda befintliga spiltor.*

Nyproduktion av skötselspiltor, foderspiltor, träningspiltor och spiltor för korttidsuppställning är tillåten.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 4 §*

D35.4 STRÖMEDEL OCH RENGÖRING

Golv och liggytor ska vara utformade så att hästarna kan förflytta sig säkert på dem.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 7 §*

D35.5 STRÖMEDEL OCH RENGÖRING – STRÖ

Liggytor ska vara försedda med strö eller konstruerade på ett sätt som ger motsvarande komfort.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:5) 3 Kap. 8 §*

D35.6 STRÖMEDEL OCH RENGÖRING – LIGGYTOR

Liggytorna ska hållas rena och torra.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 8 §*

D35.7 STRÖMEDEL OCH RENGÖRING – KVALITET

Strömedlet ska vara av lämplig typ och av god hygienisk kvalitet.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 8 §*

D35.8 STRÖMEDEL OCH RENGÖRING – ÅRLIG RENGÖRING

Vid den årliga rengöringen ska i normalfallet strömedel avlägsnas, inredningen rengöras och golvet sopas rent. Desinfektion är inte ett krav om inte risk för smittspridning föreligger.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 9 §*

D35.9 FÖLNING

Om fölning sker på annan plats än i fölningsbox ska stoet ha möjlighet att gå undan. Det tillgängliga utrymmet för stoet ska minst motsvara det som anges för fölningsbox. *Fölning kan med fördel ske utomhus om vädret och markerna är lämpliga och tillsynen kan ordnas. Även när sto och föl stallas upp ska de hållas i utrymme motsvarande fölningsbox.*

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 11 §*

D35.10 TRANSPORTER

Hästar får, i samband med aktiviteter som de transporteras till, vid behov förvaras i transportfordonet. Det gäller endast hästar som inte oroas av denna typ av uppställning och om förhållandena i transportfordonet är goda.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 13 §*

D35.11 TRANSPORTER – TILLSYN

Hästarna ska ses till minst en gång per timme om de förvaras enligt D35.10.

Hästar som motsätter sig lastning eller som visar tecken på oro när de står i transportutrymmet får inte stå uppställda i transportfordonet.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 13 §*

D35.12 TRANSPORTER – NATTETID

Hästar får förvaras i fordonet nattetid om samtliga villkor för uppställning i box kan tillgodoses. För att djurskyddet ska upprätthållas och för att hästen ska kunna vila bekvämt ska transportfordonet i dessa fall uppfylla alla krav för korttidsuppställning, såsom tillräcklig boxarea, takhöjd, ventilation m.m. Det är inte tillåtet att förvara hästar uppbundna i transportfordonet nattetid eftersom risken finns att hästar som inte är vana att stå i spilta binds upp.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 13 §*

D35.13 FRISK LUFT

Samtliga hästar i stallet ska tillförsäkras kontinuerlig tillförsel av frisk luft. *Ventilationen i ett häststall får aldrig strypas helt. Minimiventilationen är 50-100 m³/tim och häst (ca 500 kg) och maximiventilation som måste kunna åstadkommas en varm sommardag för samma häststorlek är ca 300 m³/tim och häst.*

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 15 §*

D35.14 INREDNING

Tvärvillkor

Utrymmen och inredning för hästar ska vara konstruerade och underhållna så att hästarna inte riskerar att skadas.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 10 §*

D35.15 INREDNING – SKADERISK

Tvärvillkor

Boxväggar, boxdörrar och skiljeväggar mellan spiltor ska vara utformade så att skaderisken minimeras. Fönster, belysningsanordningar, elektriska ledningar och andra elektriska installationer samt speglar som hästarna kan nå i det utrymme där de normalt vistas, ska vara försedda med lämpliga skydd eller vara utformade så att hästarna inte kan skadas.

Fönster kan vara försedda med skydd eller vara konstruerade av okrossbart material. Spegel i ridhus måste döljas med t.ex. draperi när hästar vistas lösa där. Risken finns annars att de hoppar in i spegeln i tron att det finns en likadan manege på andra sidan sargen.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 10 §*

D35.16 INREDNING – SKADERISK MATERIAL

Tvärvillkor

Boxväggar, boxdörrar och skiljeväggar mellan spiltor ska vara utformade så att skaderisken minimeras. Materialet ska ha tillräcklig hållfasthet för att stå emot hästsparkar.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 24 §*

D35.17 INREDNING – SOCIALT BEHOV

Skiljeväggar m.m. ska vara utformade så att hästens sociala behov tillgodoses.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 24 §*

D35.18 INREDNING – DÖRRÖPPNINGAR

Tvärvillkor

Dörröppningar där hästar passerar ska vara utformade så att hästarna kan passera på ett lugnt och säkert sätt.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 3 Kap. 24 §*

D35.19 INREDNING – FÖNSTER

Tvärvillkor

Fönster kan vara försedda med skydd eller vara konstruerade av okrossbart material. Spegel i ridhus måste döljas med t.ex. draperi när hästar vistas lösa där. Risken finns annars att de hoppar in i spegeln i tron att det finns en likadan manege på andra sidan sargen.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6), 3 kap 24 §*

D36| Foder och vatten - hästar

D36.1 UTFODRING

Tvårvillkor

Hästar ska utfodras med foder som är av god hygienisk kvalitet samt individuellt anpassad och välbalanserad fodergera.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 4 Kap. 1-2 §§*

D36.2 UTFODRING – GROVFODER

Tvårvillkor

Hästar ska utfodras med daglig tillräcklig tillgång till grovfoder för att tillgodose behovet av växtfiber och sysselsättning.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 4 Kap. 1 §*

D36.3 UTFODRING – ÄTTIDER

Tvårvillkor

Hästar ska utfodras så att deras behov av långa ättider tillgodoses.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 4 Kap. 1 §*

D36.4 UTFODRING – ÖVER- ELLER UNDERVIKTIGA

Tvårvillkor

Hästar ska utfodras så att de inte blir över- eller underviktiga i förhållande till sitt användningsområde.

Den svenska rekommendationen är minst 1,2 kg ts/100 kg kroppsvikt. Fri tillgång till grovfoder är att rekommendera till hästar.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 4 Kap. 1 §*

D36.5 VATTEN

Tvårvillkor

I de fall hästar inte har fri tillgång till dricksvatten ska de erbjudas vatten av god kvalitet.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 4 Kap. 3 §*

D36.6 VATTEN

Tvårvillkor

Hästar ska ges möjlighet att dricka sig otörstiga minst två gånger dagligen jämnt fördelat över dygnet. Automatiska vattenkoppar bör ha ett flöde på minst 6 liter/minut. *Hästar kan i regel dricka sjö- och bäckvatten. Om vattendrag i hagar håller dålig hygienisk kvalitet ska hästarna förses med annat friskt vatten. Hästar som saknar fri tillgång tillförs lämpligen vatten morgon och kväll.*

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 4 Kap. 4 §*

D36.7 DIMENSIONERING

Tvårvillkor

Utfodrings- och vattningssystem ska vara utformade, dimensionerade och placerade så att hästarna lugnt och naturligt kan inta sitt foder och vatten. Flödet i t.ex. automatiska vattenkoppar bör vara minst 6 liter/minut.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 4 Kap. 5 §*

D37| Rastning och utevistelse - hästar

D37.1 RASTNING OCH UTEVISTELSE

Från och med 1 augusti 2010 ska hästar normalt sett dagligen ges möjlighet att röra sig fritt i sina naturliga gångarter. Vissa undantag finns:

- 1 hästar som på grund av skada eller sjukdom inte bör röra sig fritt
- 2 när hästar tillfälligt befinner sig på annan ort än där de stadigvarande hålls
- 3 om det är nödvändigt för att skydda hästarna vid onormala väderleksförhållanden
- 4 om det är nödvändigt för att skydda hästarna vid onormala väderleksförhållanden
4. om det är nödvändigt för att skydda hästarna från skador eller sjukdom vid onormala markförhållanden som inte kunnat förebyggas
- 5 om det är nödvändigt för att skydda hästarna mot allvarliga insektsangrepp
- 6 om det finns en omedelbar fara för rovdjursangrepp.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 5 Kap. 1-2 §§*

D37.2 RASTNING OCH UTEVISTELSE – SOCIAL KONTAKT

Föl och unghästar ska rastas tillsammans med minst en annan häst.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 5 Kap. 3 §*

D37.3 RASTNING OCH UTEVISTELSE – DRÄNERADE MARKYTOR

Markytor som är hårt belastade av hästarna ska vara dränerade eller naturligt ha motsvarande egenskaper.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 5 Kap. 4 §*

D37.4 RASTNING OCH UTEVISTELSE – INSEKTSANGREPP

Hästar ska sommartid hållas och skötas så att risken för att de ska utsättas för svåra insektsangrepp minimeras.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 5 Kap. 6 §*

D37.5 RASTNING OCH UTEVISTELSE – HALKA

Vid halka ska åtgärder vidtas så att hästarna kan förflytta sig säkert. Beroende på vilken kategori hästar som berörs kan lämpliga åtgärder vara broddade beslag, sandning eller annan åtgärd.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 5 Kap. 1 §*

D37.6 RASTNING OCH UTEVISTELSE – RISKABLA OMRÅDEN

Uppenbart riskabla områden i betesmarker, rasthagar och drivningsvägar, ska avgränsas så att hästar inte kan vistas inom dessa områden.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6) 5 Kap. 6 §*

D37.7 TAGGTRÅD

Stängsel som innehåller taggtråd får inte användas.

· *Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6), 5 kap 8 §*

TABELL 17: Godkända bedövningsmetoder till respektive djurslag

	Bultpistol	Kulvapen	Slag i huvudet	Elektricitet	Koldioxid
Nötkreatur	x	¹⁾ x			
Får	x	¹⁾ x		x	
Getter	x	¹⁾ x		x	
Renar och hjortar	x	¹⁾ x			
Övriga idisslare	x	¹⁾ x			
Grisar	x	¹⁾ x		x	x
Hästdjur	x	¹⁾ x			
Höns	x	x	x	x	²⁾ x
Övriga fjäderfän	x	x	x	x	
Strutsfåglar	x	x		x	
Kaniner	x	x	x	x	

1) Även hagelgevär är tillåtet.

2) Då böns avlivas i stallet ska alltid veterinär vara närvarande och länsstyrelsen informeras i förväg.

TABELL 18: Godkända avlivningsmetoder för respektive djurslag

	Avblodning av medvetslösa djur	Dekapitering av medvetslösa djur	Halsdislokation av medvetslösa djur	Slag mot huvudet	Distansavlivning	Maceration	Gas: koldioxid
Nötkreatur	x				x		
Får och getter	x			¹⁾ x	x		
Renar och hjortar	x				x		
Övriga idisslare	x				x		
Grisar	x			¹⁾ x	x		
Hästdjur	x				x		
Höns och kalkoner	x	²⁾ x	³⁾ x	x			x
Okläckta och halvkläckta fjäderfäkycklingar				x		x	
Daggamla fjäderfäkycklingar	x	²⁾ x	³⁾ x	x		x	x
Övriga fjäderfän	x	²⁾ x	³⁾ x	x			⁴⁾ x
Strutsfåglar	x			¹⁾ x	x		

1) Slag mot bakhuvudet får användas för att avliva ett mindre antal lamm, killingar och smågrisar om djuret är under 14 dagar, samt strutsfägelkycklingar och fjäderfän. Slaget ska utföras med sådan kraft och precision att det medför omedelbar medvetslöshet och död.

2) Medvetslöshet krävs för djur med en kroppsvekt överstigande 150 g.

3) Fjäderfän med en kroppsvekt överstigande 250 g ska först bedövas. Fjäderfän med en kroppsvekt om 5 kg eller däröver samt strutsfåglar får inte avlivas genom halsdislokation.

4) Endast vaktlar.

TABELL 19: Maximala nivåer av luftföroreningar och buller

	Maxvärde
Ammoniak	10 ppm (25 ppm, för värphöns och unghöns i enväningssystem)
Koldioxid	3 000 ppm
Svavelväte	0,5 ppm
Organiskt damm	10 mg/m ³

	Maxvärde
Buller	65 dB(A) ¹⁾

1) Max 75 dB(A) i stallar för slaktgrisar eller slaktkycklingar vid forcerad ventilation sommartid vid varm väderlek.

TABELL 20: Temperaturkrav för kylning av obehandlad mjölk

Produktionsform	Kylning
Leverans till mejeriförening som är medlem i Svensk Mjölk	Enligt mejeriets kvalitetsprogram
Daglig leverans till mejeri som ej har egna krav angående kylning	Mjölken ska omedelbart kylas till mindre än 8 °C
Ej daglig leverans till mejeri som ej har egna krav angående kylning	Mjölken ska omedelbart kylas till mindre än 6 °C
Mjölken bearbetas inom två timmar efter mjölkning	Kraven ovan behöver ej uppfyllas

TABELL 21: Hygieniska krav för obehandlad mjölk

Produkt	Antal bakterier vid 30 °C (per ml)	Somatiskcelltal (per ml)
Obehandlad mjölk från kor	≤100 000 ¹⁾	≤400 000 ²⁾²⁾
Obehandlad mjölk, andra djurslag, värmebehandling i senare led	≤1 500 000 ¹⁾	—
Obehandlad mjölk, andra djurslag, ingen värmebehandling i senare led	≤500 000 ¹⁾	—

1) Rullande geometriskt medelvärde under en tvåmånadersperiod med minst två prov per månad.

2) Rullande geometriskt medelvärde under en tremånadersperiod med minst ett prov per månad, såvida den behörigmyndigheten inte fastställer någon annan metod där de säsongsbetonade variationerna i produktionsnivån beaktas.

A1| Systematiskt arbetsmiljöarbete

Detta avsnitt behandlar de vanligaste riskerna som rör arbetsmiljön inom lantbruks- och trädgårdsverksamhet. De föreskrifter som hänvisas till är de som är mest tillämpliga under respektive avsnitt. Beroende på arbetets genomförande kan dock flera föreskrifter beröras. Från Arbetsmiljöverket kan man beställa föreskrifter och broschyrer om alla typer av arbeten, tel. 010-730 90 00 eller besök www.av.se. Rådgivning om arbetsmiljöfrågor erbjuds genom den nya föreningen "Säker Arbetsmiljö Sverige". Föreningen som stöds av LRF består av landets mest meriterade rådgivare inom arbetsmiljöområdet. Besök www.sakerarbetsmiljo.se eller ring 070-985 60 00.

SYSTEMATISKT ARBETSMILJÖARBETE

"Systematiskt arbetsmiljöarbete" gäller för alla som är arbetsgivare i juridisk mening: en fysisk eller juridisk person som har en eller flera arbetstagare anställda. Även den som anlitar inhyrd personal (inklusive praktikanter och/eller andra personer utan lön) är skyldig att – i fråga om det arbete inhyrningen gäller – följa föreskrifterna om systematiskt arbetsmiljöarbete. Med detta menas arbetsgivarens regelbundna arbete med att undersöka, planera, genomföra och följa upp verksamheten så att ohälsa och olycksfall i arbetet förebyggs och att en tillfredsställande arbetsmiljö uppstår.

A1.1 KARTLÄGGNING OCH ÅTGÄRDSPLAN

Minst en gång per år ska man tillsammans med personalen gå igenom den fysiska och psykiska arbetsmiljön. Man identifierar enskilda riskmoment, farliga kemiska ämnen och förebyggande åtgärder. En del risker måste åtgärdas snarast, andra kan man arbeta med i framtiden. Se också A1.2 och A1.3.

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:1)*

A1.2 SYSTEMATISKT ARBETSMILJÖARBETE

Det systematiska arbetsmiljöarbetet ska innehålla följande delar:

- En kartläggning och bedömning av risker i företagets verksamhet (minst 1 gång per år).
- En handlingsplan över risker och problem som upptäckts vid kartläggningen. Ange hur allvarliga riskerna är och bestäm vilka åtgärder som ska vidtas.
- En löpande kontroll och uppföljning av genomförda åtgärder.
- En fastställd arbetsmiljöpolicy. Den ska beskriva arbetsförhållanden som tillgodoser hälsa och säkerhet samt hur arbetsmiljöarbetet ska utföras för att målen ska uppnås. I företag med tio arbetstagare eller fler ska arbetsmiljöpolicyen vara skriftlig. I mindre företag kan handlingsplanen fungera som policy.
- Arbetsgivarens utredning vid olycksfall, allvarliga tillbud eller sjukdomar orsakade av arbetet. Syftet är att åtgärder ska kunna vidtas så att händelsen inte inträffar igen.
- Rutiner för arbetsanpassning och rehabilitering. Denna verksamhet ska organiseras så att den kan bedrivas i samarbete med Försäkringskassan.

- Beredskap för första hjälpen och krisstöd. Rutiner ska finnas för vad som ska göras om en olycka eller ett sjukdomsfall inträffar. Se också A1.1 och A1.3.

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:1)*

A1.3 FÖRDELNING AV ARBETSUPPGIFTER

Vid en eventuell fördelning av arbetsuppgifter inom arbetsmiljöområdet är det viktigt att den som ansvarar för en arbetsuppgift har befogenhet, tillräckliga resurser och kunskap för att kunna utföra uppgiften på ett tillfredsställande sätt.

Huvudansvaret för arbetsmiljön kan dock inte delegeras. Det ligger alltid på arbetsgivaren.

Det ska finnas rutiner för introduktion av nyanställda. Om den egna kompetensen inom arbetsmiljöarbetet är otillräcklig, ska företagshälsovård eller annan sakkunnig hjälp anlitas. Expertkunskap kan behövas både vid kartläggningen av fysiska och psykiska risker och när det gäller att föreslå och genomföra åtgärder. Se också A1.1 och A1.2.

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:1)*

A1.4 SKRIFTLIG DOKUMENTATION

Följande dokument ska vara skriftliga hos alla företag:

- En handlingsplan med åtgärder från skyddsronen.
- Riskbedömning med instruktioner för särskilt riskfyllda arbetsmoment.
- Sammanställningar av skador och tillbud.

I företag med tio arbetstagare eller fler ska även följande dokument vara skriftliga:

- arbetsmiljöpolicy
- rutiner som beskriver hur det systematiska arbetsmiljöarbetet ska gå till
- resultatet från den årliga uppföljningen av det systematiska arbetsmiljöarbetet
- eventuell uppgiftsfördelning av arbetsmiljöarbetet.

Föreningen Säker Arbetsmiljö Sverige hjälper dig att komma igång med det systematiska arbetsmiljöarbetet.

www.sakerarbetsmiljo.se

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:1)*

A2| Anmälan av tillbud och olycksfall

Det är viktigt, både för egenföretagare och för anställd personal att arbetsskador anmäls. För den enskilde är en anmälan viktig oavsett skadans storlek. Kan man styrka att man tidigare råkat ut för liknande skador är möjligheterna väsentligt större att få skadan klassad som arbetsskada och man har bättre möjligheter till ekonomiskt stöd och rehabilitering. Det är också viktigt för branschen att myndigheter får information om olyckor/tillbud så att de förebyggande insatserna sätts in där de gör bäst verkan.

A2.1 ANMÄLAN TILL FÖRSÄKRINGSKASSAN OCH ARBETSMILJÖVERKET

För att kunna förebygga olyckor är det viktigt att känna till vilka typer av olyckor som inträffar. Enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring (LAF) är anmälan om arbetsskador obligatorisk och gäller för arbetsolyckor, olyckor vid färd till och från arbetet och för arbetssjukdomar. Svårare personskador, dödsfall och olycksfall som drabbat flera personer måste utan dröjsmål anmälas, annars riskeras straffavgift.

Numer anmäls alla arbetsskador på www.anmalarbetsskada.se. Då går anmälan både till Arbetsmiljöverket och Försäkringskassan.

- *Arbetsmiljöförordning (1977:1166) 2 §*
- *Förordning om arbetsskadeförsäkring (1977:284) 8 §*

A3| Arbetsmiljön vid byggnadsarbete

A3.1 ARBETSMILJÖPLAN VID BYGGNADSARBETE

Den som planerar att utföra byggnads- eller anläggningsarbete ska, innan arbetet startar, upprätta en arbetsmiljöplan i följande fall

- om arbetet kommer att pågå i mer än 30 arbetsdagar och det vid något tillfälle kommer att vara mer än 20 personer sysselsatta
- om det totala antalet persondagar överstiger 500
- om vissa riskabla arbetsmoment förekommer, oavsett hur litet arbetet är (t.ex. risk för fall mer än två meter, risk att begravas under jordmassor, arbete i brunnar, arbete med tunga byggelement eller rivning av bärande konstruktioner).

Arbetsmiljöplanen ska alltid innehålla följande:

- De regler som ska tillämpas på byggarbetsplatsen, t.ex. om avspärrningar och tider arbetet inte får pågå, samt allmänna ordningsregler.
- En beskrivning av hur arbetsmiljöarbetet ska organiseras. De ansvariga ska anges med namn samt var de kan nås.
- Åtgärder som vidtagits för "arbeten med särskild risk". Detta är den viktigaste delen av arbetsmiljöplanen. Den kräver både kunskap om hur byggnadsarbete utförs och om vilka arbetsmiljökrav som gäller.
- Om arbetet ska utföras på en plats där annan verksamhet pågår samtidigt ska detta beaktas i planen.

Utbildning krävs för att få upprätta en arbetsmiljöplan samt att åta sig att vara byggarbetsmiljösamordnare (Bas-P och Bas-U).

På Säkert Bondförnufts hemsida finns information om hur du gör en enkel arbetsmiljöplan vid byggnation. www.sakertbondfornuft.se

För byggnadsarbeten med mer än 500 persondagar ska dessutom en förhandsanmälan lämnas till Arbetsmiljöverket. För ytterligare information, kontakta Arbetsmiljöverket, tel. 010-730 90 00, www.av.se. På www.ampguiden.net kan du hitta AMP-guiden, ett hjälpmedel för att ta fram arbetsmiljöplaner. Lättillgänglig information finns i broschyren ADI 631: "Nya regler för bättre arbetsmiljö i byggbranschen", som finns under "Publikationer".

- *AFS 1999:3, Byggnads- och anläggningsarbete*
- *Arbetsmiljöverket – Nya regler för bättre arbetsmiljö i byggbranschen (ADI 631)*

A3.2 BYGGHERREANSVAR

I Sverige är det Plan- och bygglagen (PBL) som reglerar villkoren för byggande. Du måste följa gällande tekniska egenskapskrav. Du som äger byggnaden är byggherre och har hela ansvaret för att reglerna följs.

Kraven gäller både när du bygger nytt, bygger till eller gör andra ändringar. Detta gäller även om du bygger en lantbruksbyggnad utanför detaljplanerat område. Du är ansvarig för att reglerna följs både när du bygger själv och när du anlitar en entreprenör. Att reglerna följs är viktigt med tanke på hållfasthet, brandrisk eller andra skador samt för försäkringssättning vid uppkommen skada. Kontakta en byggnadskonstruktör när du ska projektera och rita en ny lantbruksbyggnad för att få veta hur du ska göra för att uppfylla lagar och föreskrifter. Det gäller också alltid vid till- eller ombyggnad av en befintlig byggnad.

• *Plan- och bygglag (2010:900)*

A3.3 SANKTIONSavgifter vid byggnation

Den 1 juli 2014 infördes nya sanktionsavgifter. För byggverksamhet gäller numera följande sanktionsavgifter:

- Ej anmält till Arbetsmiljöverket om anmälningspliktig byggnation: 5 000 kr (AFS 1999:3 § 7).
- Byggherren eller Arbetsmiljösamordnaren har inte upprättat en arbetsmiljöplan: 10 000 alt. 50 000 kr (AFS 1999:3 § 8).
- Arbetsmiljöplanen ej tillgänglig på byggarbetsplatsen: 10 000 alt. 50 000 kr (AFS 1999:3 § 14).
- Brister eller avsaknad av fallskydd vid risk för fall över två m: 40 000–400 000 kr. AFS (1999:3 § 60a).
- Brister på fallskydd vid takarbete: 40 000–400 000 kr. (AFS 1999:3 § 92a).
- Arbete med eternit mer än en tim/år utan utbildning och utan att anmäla till Arbetsmiljöverket: 15 000–400 000 kr.

A4| Tekniska anordningar och säkerhet

Swedac (tel. 033-17 77 00) har information om vilka företag som är ackrediterade för besiktning.

A4.1 SKYDD PÅ MASKINER OCH CE-MÄRKNING

Varje maskin, anordning, verktyg, redskap eller installation får användas endast om den uppfyller de säkerhetskrav som gällde när den togs i drift. Det innebär att alla maskiners ursprungliga skydd och säkerhetsdetaljer ska finnas kvar och vara funktionsdugliga.

En maskin som byggs ny eller byggs om ska CE-märkas. Finns ej försäkran om överensstämmelse börjar sanktionsavgiften på 150 000 kr.

Vid sammankopplade maskiner t.ex. utfodringskedjor ska samtliga maskiner CE-märkas tillsammans. Vid nyinvestering, ställ krav på att leverantören gör CE-märkningen innan maskinerna tas i drift.

• *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om maskiner samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna (AFS 2008:3)*

A4.2 KRAFTÖVERFÖRINGSAXLAR

Kraftöverföringsaxlar ska ha skydd från den drivande maskinens kraftuttag till den drivna maskinens kraftintag över hela axelns längd, anslutna kardanknutar och axeltappar. Skyddet får inte rotera med kraftöverföringsaxeln.

• *Arbetsmiljöverket – Farlig axel (ADI 278)*

A4.3 SKYDDSRÄCKEN

Skyddsräcken vid hönedkast, loft och branta trappor förhindrar fallolyckor (AFS 1981:14). Se också A4.4.

- AFS 1981:14, *Skydd mot skada genom fall*
- Arbetsmiljöverkets föreskrifter om skydd mot skada genom ras (AFS 1981:15)

A4.4 STEGAR

Se till att alla stegar är hela, står stadigt, är förankrade (använd stegfot på längre stegar) och står rakt i sidled. Byt ut gamla trästegar mot nyare i lättmetall. Se till att stegsidor och stegpinnar ej är deformerade samt att stegfötterna är intakta.

Är nivån över fyra meter mellan där förflyttningen startar och slutar ska personlig fallskyddsutrustning användas. Med fallskyddsutrustning avses sele och kopplingslina med falldämpare. Lina ska vara förankrad. Undantag medges för följande arbeten: enstaka arbeten utförs, stegen kortare än 5 m, arbetet tar kortare tid än 15 min/uppställning samt att arbetet kan utföras med en hand. Sanktionsavgift för risk för fall, se A3.3.

- Arbetsmiljöverkets föreskrifter om stegar och arbetsböcker (AFS 2004:3)

A4.5 TRAKTORER

Bestämmelserna gäller jordbruks- och skogsbrukstraktorer som är konstruerade för en hastighet mellan 6 och 40 kilometer i timmen. Några viktiga punkter ur föreskriften:

- Vid förarplatsen får det inte finnas oskyddade trycksatta hydraulslangar som är kopplade till traktorn.
- Första förband ska medföras i traktorn. Det ska vara lättåtkomligt och skyddat för yttre skada.
- Vid skogsarbete ska en traktor ha skydd som hindrar att föremål kan tränga in till förarplatsen.
- Traktor ska ha hytt vid arbete i minusgrader, dammig miljö, skog och vid arbete med kemiska växtskyddsmedel.
- Vid körning på isbelagt vatten eller på fryst mosse ska traktor med förarhytt ha taklucka.
- Det är inte tillåtet att vistas under redskap i trepunktskopplingen eller under frontlastare om dessa inte har säkrats.

Råd om säkerhet i traktorn finns på Säkert Bondförnufts hemsida, www.sakertbondfornuft.se.

- AFS 2004:6, *Användning av traktorer*

A4.6 LYFTANORDNINGAR OCH SANKTIONSAVGIFTER

Grävmaskiner ska besiktigas, detta gäller även om maskinen används på ett lantbruksföretag utan anställda.

Grävmaskiner med en tjänstevikt över 1 500 kg och maskindrivna kranar med en maxlast över 500 kg som hanterar hängande last i en krok som pendlar fritt ska besiktigas regelbundet.

Höjssisar och lastmaskiner med kranarm betraktas som maskindrivna kranar. Traktorgrävare/grävlaster betraktas som grävmaskiner. Jordbrukstraktor med eftermonterat grävaggregat betraktas inte som grävmaskin. Besiktningsintervall för grävmaskiner och traktorgrävare: första gången 3 år efter att maskinen togs i bruk; andra gången efter ytterligare 2 år; därefter årligen. Kranar ska besiktigas varje år

från och med året efter att de togs i bruk. För maskiner/kranar som används mer sällan kan man söka dispens hos Arbetsmiljöverket för att få förlängt intervall mellan besiktningar.

Det är förbjudet att lyfta eller transportera person i traktor eller lastarskopa. Endast lyftanordningar speciellt avsedda för personlyft får användas för sådana arbetsmoment. Anordningar, speciellt avsedda för personlyft ska genomgå årlig besiktning enligt samma modell som kranar.

Andra lyftanordningar som kan finnas i lantbruket:

- Bakgavellyft på lastbil med besiktningsintervall för återkommande besiktning på 24 månader.
- Fordonslyft med besiktningsintervall på 12 månader samt ska montagebesiktigas.
- Maskindrivna lyftanordningar för personlyft t.ex. skylyft med besiktningsintervall på 12 månader.

Sanktionsavgifter:

- Att använda en icke besiktigad eller ej godkänd lyftanordning: 40 000–400 000 kr i sanktionsavgift, beroende på antal anställda.
- Att ej ha dokumentation såsom senaste besiktningsintyg, instruktioner för användning och skötsel i eller i närheten av anordningen: 40 000–400 000 kr i sanktionsavgift.

Swedac ackrediterar besiktningsfirmor. Kontaktuppgifter finns på www.swedac.se.

På Säkert Bondförnufts hemsida, www.sakertbondfornuft.se finns faktablad om vilka besiktningsregler som gäller.

· Arbetsmiljöverkets föreskrifter om besiktning av lyftanordningar och vissa andra tekniska anordningar (AFS 2003:6)

· *Användning av lyftanordningar och lyftredskap* (AFS 2006:6)

A4.7 TRYCKSATTA ANORDNINGAR

Trycksatta anordningar ska besiktigas om de överstiger vissa storlekar i kombination med maximal tryckbelastning. För jordbruket handlar det framför allt om kompressorer med tryckluftsbehållare, vakuumtankvagnar och pannor. Se också A4.8.

· Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2005:3) om besiktning av trycksatta anordningar samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna. Senast ändrad genom AFS 2011:16.

A4.8 REGELBUNDNA KONTROLLER

Det är viktigt att regelbundet kontrollera funktionen hos t.ex. säkerhetsventiler. Trycksatta anordningar ska besiktigas om det högsta arbetstrycket (bar) multiplicerat med volymen (liter) överstiger 1 000. Vid nya anläggningar krävs en installationsbesiktning. Vakuumkärl till mjölkpump behöver inte besiktigas. Se också A4.7.

Följande gäller för vakuumtankvagnar där tömning sker med ett övertryck i tanken som överstiger 0,5 Bar. Den gödsel som transporteras bedöms inte som farligt gods (giftighet/explosionsrisk). Däremot är det trycksättning med luft som styr (inte trycksättning med vätska) och vartefter som en tank töms så ökar volymen luft som är trycksatt. Tabell 2 i AFS 2005:3 - Besiktning av trycksatta anordningar, är tillämplig. Redan vid en tankvolym under 1 000 l blir tankvagnen besiktningspliktig i högsta klass. Tillverkarna av tankvagnar med denna tömningsprincip är skyldiga att i sin "certifiering" beakta tillämpliga direktiv och då kommer direktiv 97/23/EG - Tryckbärande anordningar, att ingå i

villkoren för CE-märkningen. Sedan ska ny vagn installationsbesiktigas och vagnar i drift omfattas av krav på återkommande besiktning. Dessa båda besiktningstyper ska utföras av ackrediterat besiktningsorgan. Intervallet för återkommande besiktning är fyra år. Installationsbesiktningen krävs inte om tankvagnen CE-märkts som "aggregat" i direktivets mening, dvs. tryckbehållare komplett med trycksättning och reglersystem. Detta ska i så fall vara angivet på maskinens EG-försäkran.

På Arbetsmiljöverkets hemsida www.av.se, under FRÅGOR och SVAR, Tryckkärl, finns mer information. Se också AFS 2005:3 "Besiktning av trycksatta anordningar", Diagram 2.

Obesiktigade trycksatta anordningar föranleder en omedelbar sanktionsavgift på mellan 10 000 och 100 000 kr. Swedac ackrediterar besiktningsfirmor. Kontaktuppgifter finns på www.swedac.se.

Besiktningens regler finns på Säkert Bondförnufts hemsida www.sakertbondfornuft.se

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2005:3) om besiktning av trycksatta anordningar samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna. Senast ändrad genom AFS 2011:16.*

A4.9 VIBRATIONER

Vid lantbruksarbete utsätts man ofta för kraftiga vibrationer. Arbeten ska planeras, bedrivas och följas upp så att riskerna med vibrationer minimeras genom att vibrationerna elimineras vid källan eller sänks till lägsta möjliga nivå. Vibrationer delas in i hand- och armbesiktningar samt helkroppsvibrationer. Handvibrationer överförs från utrustningen man håller i, t.ex. en bormaskin. Helkroppsvibrationerna överförs till hela kroppen, t.ex. genom att man sitter i en vibrerande traktor. Vid ökad traktorhastighet ökar vanligen helkroppsvibrationerna. Långvarig exponering för vibrationer medför risk för kärlskador, skador på skelett, leder, nerver och muskler. Används luftdriven utrustning mycket är det lämpligt att ha handskar på eftersom luften kyler handtaget vilket gör att händerna kyls ner och då ökar risken för vibrationsskador på händerna. När det gäller helkroppsvibrationerna ska man underhålla traktorerna och då speciellt sitsar och hyttupphängning.

Arbetsgivaren ska i vissa fall erbjuda anställda medicinsk kontroll. Mätningar ska utföras i den omfattning som behövs för att klarlägga exponeringsförhållandena.

Föreningen "Säker Arbetsmiljö Sverige" www.sakerarbetsmiljo.se och företagshälsovården kan bistå med mätning av vibrationerna.

· *Arbetsmiljöverket Vibrationer (AFS 2005:15)*

A4.10 TRUCKAR

Trucken är den maskin som är inblandad i flest arbetsolyckor i Sverige. I korthet innebär reglerna att:

- en truck bara får användas av den som har dokumenterade teoretiska och praktiska kunskaper för att använda den säkert
- truckföraren ska ha ett skriftligt tillstånd för att få använda truck. Tillståndet ska utfärdas av arbetsgivaren. Tillståndet ska vara personligt och visa vilka typer av truckar och arbetsuppgifter det gäller för.

Där truck används kontinuerligt är truckkort det normala för att uppfylla kunskapskravet, men kunskaperna kan också erhållas genom långvarig erfarenhet. Bedömningen görs i det enskilda fallet. Truckanvändningen ska undersökas och

riskbedömas systematiskt. Truckar får bara användas i lämpliga miljöer. Sikten ska vara tillfredsställande och trucktrafiken ska vara avgränsad från gående. Lastbilsflak och liknande ska säkras innan trucken kör ut på flaket och bälte ska användas när det finns. Truckföraren och andra inom truckens arbetsområde ska använda skyddsskor.

Sanktionsavgift på mellan 15 000 och 150 000 kr utdöms om arbetsgivaren ej har utfärdat skriftligt tillstånd för dem som får använda truck.

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om användning av truckar (AFS 2006:5). Föreskriften har ändrats genom AFS 2010:15*

A5| Skyddsutrustning och första hjälpen

Personlig skyddsutrustning ska användas om man inte på annat sätt kan skydda sig mot ohälsa eller olycksfall. För skyddsutrustning vid arbete med växtskyddsmedel, se avsnitt V7.5.

A5.1 SKYDDSUTRUSTNING – HÖRSELSKYDD

Vid arbete i bullrig miljö ska, enligt AFS 2005:16, hörselskydd användas. Med bullrig menas en avvägning mellan hur långvarigt bullret är och ljudnivån. Arbetet ska planeras och bedrivas så att ljudnivån blir så låg det praktiskt är möjligt. Vid kontinuerligt arbete (t.ex. traktorkörning, djurstallar med hög ljudnivå) ska hörselskydd användas om ljudnivån är högre än 85 dB(A). Byt hygiensatser och speciellt dämpningsringarna när de börjar bli stela.

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om buller (AFS 2005:16)*

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om användning av personlig skyddsutrustning (AFS 2001:3). Föreskriften har ändrats genom AFS 2009:8 och AFS 2010:11*

A5.2 SKYDDSUTRUSTNING – SKYDDSGLASÖGON

De flesta skador på ögonen kan förhindras med ögonskydd vid riskfyllda arbetsmoment, såsom arbete med röjsåg, motorsåg, slipning, svetsning, högtryckstvätt, bearbetning av metall, målning (särskilt tak) samt vid hantering av kemiska ämnen som blybatteri, kemiska växtskyddsmedel, syra m.m. Speciellt viktigt är det att använda ögonskydd vid hantering av basiska ämnen som t.ex. diskmedel i mjölkkrum. Ha skyddsglasögon tillgängliga där de normalt behövs – innan du behöver dem.

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om användning av personlig skyddsutrustning (AFS 2001:3). Föreskriften har ändrats genom AFS 2009:8 och AFS 2010:11*

A5.3 SKYDDSUTRUSTNING – SKYDDSSKOR

Skyddsskor eller skyddsstövlar minskar halkriskerna och förhindrar många kläm- och trampskador. Tänk på att ha bra mönster på sulorna för att minska halkrisken. Använd alltid skyddsskor vid arbete med djur.

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om användning av personlig skyddsutrustning (AFS 2001:3). Föreskriften har ändrats genom AFS 2009:8 och AFS 2010:11*

A5.4 RUTINER

Organiskt damm (från växter och djur) kan innehålla endotoxiner (gift som bildas av bakterier), bakterier, mögelsporer och allergiframkallande ämnen. Dammet minskas genom förebyggande åtgärder såsom dammsugare, dammbindare, blötutfodring m.m.

· *Arbetsmiljöverket Användning av personlig skyddsutrustning (AFS 2001:03)*

A5.5 ANDNINGSSKYDD

I dammiga miljöer ska andningsskydd användas och en halvmask med P2-filter rekommenderas. För speciellt riskfyllda arbeten finns fläktmatade andningsskydd.

· *Arbetsmiljöverket Användning av personlig skyddsutrustning (AFS 2001:03)*

A5.6 FÖRSTA HJÄLPEN

Vid alla arbetsställen ska det, i tillräcklig omfattning, finnas utrustning för första hjälpen, anpassad till riskerna i verksamheten. Det är också viktigt att man känner till hur man ger första hjälpen vid en olycka.

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om första hjälpen och krisstöd (AFS 1999:7)*

A5.7 LARM VID ENSAMARBETE

Det är ett krav att någon form av larmanordning, t.ex. mobiltelefon, finns vid ensamarbete som innebär fysisk eller social isolering. Den som kallar på hjälp behöver kunna beskriva var den befinner sig, t.ex. med koordinater.

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om ensamarbete (AFS 1982:3)*

A5.8 SKYDDSKLÄDER

Om du har livsmedelsproducerande djur i primärproduktion och är livsmedelsföretagare som omfattas av livsmedelslagstiftningen måste personer som kommer in i din djurbesättning använda skyddskläder och skoskydd. Dessa kan vara av engångsmaterial, väl rengjorda skyddskläder eller kläder och väl rengjorda skor/stövlar. Anläggningens egna rengjorda skyddskläder och skodon kan också erbjudas.

Se också D12.4 – D12.10.

Undantag

Om du håller hästar är du undantagen kravet på skyddskläder/rengjorda kläder och skodon. Även du som håller livsmedelsproducerande djur på ren hobbybasis och inte omfattas av livsmedelslagstiftningen, är undantagen detta krav. Läs mer om vad som gäller enligt livsmedelslagstiftningen på Livsmedelsverkets hemsida, www.livsmedelsverket.se.

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om användning av personligskyddsutrustning (AFS 2001:3). Föreskriften har ändrats genom AFS 2009:8 och AFS 2010:11*

A6| Arbetsrisker med kemikalier och gaser

Som arbetsgivare ska man göra en undersökning och riskbedömning för att avgöra vilka åtgärder som behövs för att arbetet med kemikalierna ska vara säkert. Det kan t.ex. gälla risker för skadlig inandning, hudkontakt, stänk i ögonen eller reproduktionsstörning.

A6.1 SKRIFTLIG RISKBEDÖMNING

NY

Vid arbeten som innebär speciellt allvarliga risker ska det finnas en skriftlig riskbedömning med tillstånd och säkra arbetsrutiner. Det kan gälla arbete i gödselbrunnar, gödseltunnor, blandartankar till blötutfodringsanläggningar eller silos. Men också arbete med starkt basiska eller sura maskindiskmedel eller vid kemisk kastrering av galtgrisar.

A6.2 INFORMATION OCH SKYLTA

NY

Det ska finnas en aktuell förteckning med säkerhetsdatablad över samtliga kemikalier som har en farosymbol på etiketten som används på arbetsplatsen. Alla säkerhetsdatablad ska finnas samlade i en pärm tillgänglig för samtliga på arbetsplatsen. Vid arbetsställen där det finns risk för gaser, explosion, frätande och farliga kemiska ämnen ska varningsskyltar vara uppsatta.

· *(AFS 2011:19) – Kemiska arbetsmiljörisker*

A7| Arbete med djur

Den 1 juli 2009 infördes nya arbetsmiljöregler om arbete med djur, AFS 2008:17. Samtidigt upphävdes

Arbetsarkivstyrelsens kungörelse (AFS 1985:3) med föreskrifter om hantering av tjurar. Föreskrifterna gäller arbetsgivare och anställda men för tekniska anordningar även den som ensam eller med familjemedlem driver yrkesmässig verksamhet utan anställd. Bland kraven finns att byggnader och inredning ska vara anpassade för djurhållning och att man som skötare lätt ska kunna sätta sig i säkerhet. Det ställs krav på kompetens, information, säkra rutiner och tillgång till hjälpmedel.

A7.1 BYGGNADER – SÄKERHET

Stallar, utrymmen, inredningar, stängsel och andra anordningar ska vara dimensionerade och underhållas så att arbete med djuren ger betryggande säkerhet.

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om arbete med djur samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna (AFS 2008:17) 3 §*

A7.2 BYGGNADER – RETRÄTTVÄG

I byggnader eller på andra platser för lösgående djur ska den som arbetar där snabbt kunna sätta sig i säkerhet.

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om arbete med djur samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna (AFS 2008:17), 4 §*

A7.3 BYGGNADER – TILLFÖRLITLIGA LÅSANORDNINGAR

Dörr, grind eller annan öppningsanordning ska vara säkrad så att den inte går att lyfta av. Den ska ha tillförlitligt lås som lätt går att öppna inifrån. Dörr, som inte är skjutdörr, ska öppnas utåt.

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om arbete med djur samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna (AFS 2008:17) 5 §*

A7.4 KUNSKAPSKRAV

Arbetsgivaren ska säkerställa att den som arbetar med djur har tillräckliga kunskaper om djurets egenskaper, beteendemönster och reaktioner i olika situationer.

· *Arbetsmiljöverkets föreskrifter om arbete med djur samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna (AFS 2008:17) 6 §*

A7.5 HANTERING AV DJUR – RUTINER

Arbetsgivare ska se till att det finns rutiner med information till den som arbetar med transport, seminering, provtagning eller behandling av djur. Rutiner ska också finnas för hur arbetet kan utföras säkert med djur som visat beteenden som kan innebära risk för olycksfall. Om ett djur visat avvikande beteende och utgör en allvarlig olycksrisk för människor ska åtgärder för betryggande säkerhet vidtas.

A7.6 HANTERING AV DJUR - FÖRFLYTTNING

Ska djur förflyttas med transportfordon från eller till byggnader eller andra platser för djurhållning så måste dessa ha angöringsplats som möjliggör att lastningen eller lossningen kan utföras på ett säkert sätt.

Drivningsgångar, fällor, grindar och andra hjälpmedel ska vara dimensionerade och förankrade så att djuren inte kan bryta sig ut. Bryggor, ramper och landgångar som används vid arbetet ska inte kunna orsaka olyckor. Det ska finnas möjlighet till skydd eller reträttväg för dem som utför förflyttningsarbetet.

När djur flyttas ska det finnas hjälpmedel som underlättar arbetet. Om djur ska skiljas från varandra ska den minst riskabla arbetsmetoden väljas. Djur ska kunna flyttas på ett säkert och ergonomiskt riktigt sätt.

Djur ska under transport förvaras så att de inte kan komma loss och så att inte någon obehörig kan få tillträde till förvaringsutrymmet. Förvaringsutrymme för djur som bedöms vara farliga ska vara tydligt märkt med information om den djurart som transporteras.

· Arbetsmiljöverkets föreskrifter om arbete med djur samt allmänna råd om tillämpning av föreskrifterna (AFS 2008:17) 8 §

A7.7 HANTERING AV DJUR – HJÄLPMEDEL

Det ska finnas tillgång till hjälpmedel som vid behov gör det möjligt att hantera djuren säkert vid förflyttning, behandling, rengöring och vid andra åtgärder. Den som använder sådana hjälpmedel ska känna till när och hur de får användas.

· Arbetsmiljöverkets föreskrifter om arbete med djur samt allmänna råd om tillämpning av föreskrifterna (AFS 2008:17) 9 §

A7.8 BEHANDLING AV DJUR

Vid behandling ska ett djur bedömas med tanke på säker hantering för att undvika skador genom sparkar, bett, stångning eller trängning. Under behandling ska ett djur vid behov kunna fixeras. Det ska finnas anordningar som gör det möjligt att behandla ett lösgående djur avskilt från andra djur.

· Arbetsmiljöverkets föreskrifter om arbete med djur samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna 12 §

A7.9 SÄRSKILDA KRAV FÖR ARBETE MED NÖTKREATUR

Åtgärder ska vidtas för att minska risken för stångskador av nötkreatur. Stor försiktighet ska iakttas vid arbete bland kvigor eller kor där det finns en lösgående tjur samt vid arbete med nykalvade kor. Flyktvägar eller skyddsanordningar ska finnas och gå att nå vid en risksituation. Vid lösgående djur på bete kan en traktor eller en bil fungera som skydd i en risksituation. Minderåriga, personer under 18 år, får inte hantera tjur eller andra djur som kan antas vara farliga. Ringningskravet är borta utom när tjuren hanteras med rep. Till exempel när tjuren visas på utställning, eller används på tjurstation.

A7.10 SÄRSKILDA KRAV FÖR ARBETE MED GRISAR

I box för galtar eller suggor ska det finnas möjlighet att ta skydd. Detta gäller inte om det finns hjälpmedel tillgängliga för skydd vid ett angrepp. Vid arbete med smågrisar ska suggan kunna hållas avskild från smågrisarna.

· Arbetsmiljöverkets föreskrifter om arbete med djur samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna (AFS 2008:17) 3 §

A7.11 SÄRSKILDA KRAV FÖR ARBETE MED HÄSTAR

För verkning och skoning ska det finnas utrymme med lämplig belysning och temperatur. Utrymmet ska vara dragfritt och ha halksäkert golv. Hästen ska vara uppbunden på ett säkert sätt. Det ska finnas tillräckligt fritt utrymme runt hästen, så att den som skor hästen inte riskerar att bli klämd.

Utrymmet ska vara placerat så att hästen inte kan störas av passerande hästar eller personer. Vid utgödsling i spiltor och boxar ska arbetet kunna utföras utan risk för sparkar och bett. En häst i box ska kunna bindas i samband med utgödsling. Utrustningsdetaljer ska alltid kontrolleras före ridning eller körning. De ska vara hela, justerade och anpassade efter hästen och får inte ha allvarliga förslitningar. Sadling, selning och förspänning ska utföras på ett säkert sätt. Vid utbildning av elever ska endast hästar, lämpade för uppgiften användas.

· Arbetsmiljöverkets föreskrifter om arbete med djur samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna (AFS 2008:17) 12 §

A7.12 STICKSÄKRA KANYLER

Det är viktigt att känna till hur man ska skydda sig mot stick- och skärskador. Djurhållare ska om möjligt använda sticksäkra kanyler vid läkemedelsbehandling av djuren.

Kravet på att vassa föremål (t.ex. kanyler) ska vara sticksäkra gäller om produkterna finns på marknaden, dvs. finns att köpa. Om det finns sticksäkra produkter framtagna för humanbruk ska dessa användas, under förutsättning att de fungerar på ett likvärdigt sätt som produkter utan stickskydd. Vid speciella situationer inom djursjukvården, där de sticksäkra produkterna inte fungerar, kan man göra ett undantag från regeln och använda kanyler utan stickskydd. Sprutor och läkemedel ska förvaras oåtkomliga för obehöriga.

· Mikrobiologiska arbetsmiljörisker – smitta, toxinpåverkan, överkänslighet (AFS 2005:1) ändrad genom (AFS 2012:7)

A7.13 HANDHYGIEN

Om du är djurhållare i en verksamhet där djur ingår i utbildningssyfte inom djurvård eller djurhållning har du ansvar för att informera om vilka smittskyddsförebyggande åtgärder som finns på anläggningen. Informationen som ska ges är hygienrutin för handtvätt och för användning av skyddskläder/-skor för alla elever och samtlig personal. Se också D12.4 – D12.10. Om du är djurhållare med annan verksamhet där djur ingår i dagliga verksamheter (exempelvis grön omsorg och grön rehabilitering) har du samma ansvar som utbildningsverksamheter för att informera samtliga personer som deltar om smittskyddsförebyggande åtgärder.

· Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:1)

A8 | Arbetsmiljö vid arbete med motorsåg och röjsåg

Föreskrifterna om minderårigas arbetsmiljö gäller både i arbetslivet och i skolan. Många gånger är reglerna desamma i arbetslivet och i skolan, men i vissa fall finns det skillnader. På www.av.se finner du dels föreskrifterna i pdf-format, dels Vägledning – Minderårigas arbetsmiljö. Vägledningen bygger på föreskrifterna om minderårigas arbetsmiljö och innehåller råd och rekommendationer som kan vara till hjälp för att följa föreskrifterna. Del 1 riktar sig till arbetslivet, Del 2 riktar sig till skolan.

A8.1 KRAV PÅ KUNSKAPER

NYTT. Från och med 1 januari 2015 gäller att den som arbetar med en motorkedjesåg, med godkänt resultat ska ha avlagt teoretiskt och praktiskt prov som visar att han eller hon har kunskaper som motsvarar de arbetsuppgifter som ska utföras. Dokumentation som styrker detta ska finnas. Den arbetsgivare som låter någon använda en motorkedjesåg i strid med detta ska betala sanktionsavgift om 10 000 kr per användare.

Den som arbetar med en röjsåg ska ha genomgått en utbildning för den typ av arbete som ska utföras och ha kunskaper för arbetet. Utbildningen ska ta upp de olycksrisker som förekommer i arbetet. I bestämmelserna om kunskapskravet finns ett undantag för arbetsgivare som utför arbete för egen räkning och den som ensam eller gemensamt med familjemedlem driver yrkesmässig verksamhet utan anställd.

REKOMMENDATION. För den egna säkerheten kan det ändå rekommenderas att genomgå en utbildning om hur man använder motorsåg och röjsåg på ett säkert sätt.

· *Arbetsmiljöverket Användning av motorkedjesågar och röjsågar (AFS 2012:01)*

A8.2 UTRUSTNING

Motorsåg

Den som arbetar med en motorkedjesåg ska använda följande personliga skyddsutrustning: hörselskydd, skyddshjälm, ögonskydd eller ansiktsskydd mot skador genom mekanisk påverkan, skyddskängor eller skyddstövlar med sågskydd mot skador från motorsågskedjan, skyddsbyxa eller byxholk med sågskydd mot skador från motorsågskedjan, arbetshandskar och varselkläder på överkroppen. Den som arbetar med en motorkedjesåg eller en röjsåg ska också medföra ett första förband.

Säkerhetsdetaljer (kastskydd, kedjebroms, ”dödmansgrepp” och kedjefångstapp) ska kontrolleras dagligen. Försäkra dig om att de är funktionsdugliga.

Röjsåg

Den som arbetar med en röjsåg ska använda följande personliga skyddsutrustning: hörselskydd, ögonskydd, skyddshjälm om röjningsstammarna är högre än två meter, arbetshandskar, skyddskängor eller skyddstövlar med sågskydd och varselkläder på överkroppen.

A8.3 DAGLIG KONTROLL

Daglig kontroll ska utföras på den motorkedjesåg eller röjsåg som används. Sågkedjor, klingor och tillbehör ska kontrolleras och underhållas fortlöpande under arbetet. En sliten eller skadad sågkedja ska kasseras. Klingor med synliga sprickor eller andra skador ska kasseras. Ett klingskydd som är skadat på ett sådant sätt att det inte uppfyller sin funktion på fullgott sätt ska kasseras. Om det vid kontroll eller under arbete med en motorkedjesåg eller en röjsåg upptäcks någon skada eller brist som kan äventyra säkerheten, får motorkedjesågen eller röjsågen inte användas vidare förrän skadan reparerats eller bristen åtgärdats.

A8.4 KOMMUNIKATION

Vid ensamarbete med en motorkedjesåg eller en röjsåg ska fungerande och regelbunden kommunikation ordnas med en utsedd person.

A8.5 LARM

För att lindra konsekvenserna vid en olycka är det viktigt att du kan påkalla hjälp med mobiltelefon eller kommunikationsradio. Om du inte kan meddela din situation är det viktigt att någon vet var du arbetar och räknar med att du hör av dig med jämna mellanrum. Du ska kunna beskriva vägen och veta vilka koordinater som gäller till platsen du befinner dig på.

A8.6 FÄLLNING

Vid fällning sker många olyckor. Var noga när du anlägger rikt- och fällskär, så att du får rätt brytmån.

Det är viktigt att du har kunskap om hur du använder rätt dimensionerade fällredskap. Den som faller trädet bär ansvaret om en olycka skulle inträffa.

A8.7 FÄLLNING – SÄKERHETSAVSTÅND

Vid fällning av grövre träd bör ”säkra hörn”-metoden tillämpas. Ingen person får befinna sig inom säkerhetsavståndet (trädets höjd) när trädet ska fällas (dubbla trädlängden om två jobbar med motorsåg). Den som faller trädet bär ansvaret. Hur man faller och upparbetar ett träd säkert lär man sig i utbildningen till motorsågsförkortet. För ytterligare information, se www.sakerskog.se.

· *AFS 2012:01 - Användning av motorkedjesågar och röjsågar*

A9 Minderåriga

A9.1 MINDERÅRIGA

Den som inte fyllt 18 år är minderårig. De minderåriga delas numera in i yngre barn, äldre barn och ungdomar.

Arbetsuppgifter ska väljas med omsorg och särskild hänsyn tas till den minderåriges fysiska och psykiska förutsättningar.

Föreskrifterna om minderårigas arbetsmiljö (AFS 2012:03) gäller både i arbetslivet och i skolan. Många gånger är reglerna desamma men i vissa fall finns det skillnader. På www.av.se finner du föreskrifterna om minderårigas arbetsmiljö och en vägledning som kan vara till hjälp för att följa föreskrifterna både i skolan och i arbetslivet.

A9.2 YNGRE BARN – EJ FYLLT 13 ÅR

NY

Yngre barn får enbart anlitas till mycket lätta arbetsuppgifter. Följande krav finns: Riskbedömning (både ur fysiskt och psykiskt perspektiv), ev. läkarundersökning, åtgärdsplan efter riskbedömningen, medgivande från vårdnadshavare, informera skyddsombud, informera och kontrollera att den minderåriga förstått, utse lämplig handledare. De yngre barnen får inte arbeta mellan kl 20.00 och 06.00. Speciella regler gäller för arbetstid och ledigheter samt för vissa arbetsuppgifter, se A9.5

A9.3 ÄLDRE BARN – FYLLT 13 ÅR OCH FRAM TILL KALENDERÅRET MAN FYLLER 16 ÅR

NY

Äldre barn får inte anlitas till arbete som kräver stort ansvarstagande eller att man låter dem utföra fysiskt eller psykiskt tungt arbete. I övrigt gäller samma regler som för yngre barn.

A9.4 UNGDOMAR – KALENDERÅRET MAN FYLLER 16 FRAM TILL MAN FYLLER 18 ÅR

NY

En riskbedömning om lämpligheten av arbetsuppgifterna ska göras, ungdomar får inte arbeta mellan kl.23.00 och 06.00. I övrigt gäller samma regler som för barn.

A9.5 FÖRBUDNA ARBETSUPPGIFTER FÖR MINDERÅRIGA NY

Undantag medges om arbetet ingår i utbildning, sker under ledning av instruktör eller om den minderårige har fullgjort specifik yrkesutbildning för arbetet.

- Förare av traktor eller vagnar med vinsch, last-, skördar- eller grävagggregat, eller frontlastare med redskap.
- Arbete med skördetröska, truck, snöslunga och skogsmaskin.

- Arbete med maskiner där det finns risk för att komma i kontakt med rörliga farliga delar.

Undantag finns för ungdom (äldre än 15 år) om gräsklipparen har dödmansgrepp och enbart ett klippaggregat.

- Skärning och svetsning med gas, elektricitet eller laser.
- Mobila maskiner avsedda för byggnads-, anläggnings-, eller vägarbete.

- Arbete med motorsåg, röjsåg och fyrehjuling.
- Arbete med maskinellt drivna lyftanordningar, foderhissar, kranar, traverser eller transportörer.

- Arbete med asbest (eternit) och med kvartshaltigt material och i miljöer med farliga ämnen där andningsskydd krävs.

- Arbete med giftiga och farliga kemiska ämnen t.ex. kemiska växtskyddsmedel och skogsplanter som behandlats med kemiska bekämpningsmedel samt ämnen som kan orsaka cancer, allergier, genetiska effekter, astmasymtom, andningssvårigheter eller frätskador på hud och ögon t.ex. diskmedel i mjölkkrum.

- Arbete i slutna utrymmen med farlig gas eller låg syrehalt t.ex. gödselbrunn, blandartank för blötutfodring och silos.

- Arbete som är starkt styrt av det tekniska systemet, så kallat starkt styrt arbete, som gör att den minderårige inte själv kan reglera sin arbetstakt t.ex. mjölkkarusell.

- Arbete där det krävs medicinsk kontroll.
- Hantering av tjur och arbete med farliga eller giftiga djur.
- Byggnadsarbeten som att helt eller delvis riva hus eller anläggningar. Montering och nedmontering av bärande och stödjande byggnadskonstruktioner som ingår i en formbyggnad och montering och nedmontering av byggelement.

- Arbete där det finns en risk att ramla ned och där höjden över marken är mer än 3,5 meter. Förbudet gäller även om nedstörtningsrisken är förebyggd med livlina, liggsteg eller liknande. Förbudet gäller inte om skyddsräcke eller likvärdig skyddsanordning finns.

Att köra skördetröska, lastare och skogsmaskiner kräver generellt en förarålder av 18 år. För traktorer påverkas reglerna även av Transportstyrelsens bestämmelser. Den 1 oktober 2009 kom nya regler om traktorkortet. En ny körkortsbehörighet AM, infördes och ålderskravet sänktes till 15 år. För körkort med behörighet AM måste man ha godkänt kunskapsprov, giltigt körkortstillstånd och ha genomfört en utbildning hos en behörig utbildare. Arbetsgivaren eller föräldern ska förutom körkortsbehörighet försäkra sig om att den minderårige har tillräcklig erfarenhet och praktiska kunskaper för att använda fordonet. Se mer information under A11.10.

· (AFS 2012:03) – *Minderårigas arbetsmiljö*

A10| Barnsäkerhet

Varje år omkommer 2–4 barn i olyckor inom lantbruket, och hundratals skadas. Många av olyckorna skulle kunna förhindras om föräldrar och barn blir mer medvetna om riskerna. Barnsäkerhet är därför ett mycket viktigt område. För att öka säkerheten för barnen tar Miljöhusen syn även upp tips och råd som inte är direkta lagkrav. Exempel på åtgärder som kan förhindra barnolycksfall är flera, se A10.1 A10.11.

A10.1 REKOMMENDATION, HUVUDSTRÖMBRYTARE

Se till att huvudströmbrytare på traktorer och på andra motordrivna maskiner används.

A10.2 REKOMMENDATION, UPPSTÄLLNING

Se till att maskiner och redskap är uppställda på ett säkert sätt.

A10.3 REKOMMENDATION, BARN I TRAKTORN

Ta inte med barn i traktorn om de inte kan sitta säkert fastspända. Säkra dörr och bakruta med en kedja eller rem.

A10.4 FÖRBUD

Det är förbjudet att skjutsa eller lyfta någon person i traktor- eller lastarskopa.

A10.5 REKOMMENDATION, BARNSÄKERHET

Förhindra barn från att klättra upp på stegar, i silotorn, torkar och höskullar. Sätt upp räcken vid fodernedtag och dylikt.

A10.6 REKOMMENDATION, FÖRANKRAT UPPLAG

Se till att upplag av rundbalar, timmer, halmbalar, gödselsäckar och dylikt är pallat och upplagt på ett säkert sätt och förbjud barn att leka på dessa platser.

A10.7 REKOMMENDATION, INHÄGNAD OCH TÄCKNING

Hägna in gödsel- och urinbehållare. Staketet ska vara minst 1,2 m över snötäckets normala höjd. Se även till att avlopps-, vatten- och dikesbrunnar är väl täckta eller inhägnade. Se till att det finns tunga eller låsbara lock på brunnarna.

A10.8 REKOMMENDATION, TÄCKNING

Plåtar och luckor ska ligga på plats över utgödslingar och kulvertar, och det ska finnas räcken vid fodernedtag och liknande.

A10.9 REKOMMENDATION, BARNSÄKERHET – DJUR

Håll uppsikt över barnen när de vistas i närheten av djur.

A10.10 KEMISKA VÄXTSKYDDSMEDEL

Förvara kemiska växtskyddsmedel, myrsyradunkar, maskindiskmedel och andra kemiska produkter oåtkomliga för barn. Ta tillvara tomma förpackningar, så att inte barn får tag på dem. Se också V7.3.

· *Kemiska arbetsmiljörisker (AFS 2011:19)*

A10.11 REKOMMENDATION, KABLAR OCH ELUTTAG

Byt alltid trasiga kablar och eluttag, och installera jordfelsbrytare. Lämna aldrig en lös kabel kvar i eluttag.

A11 | Trafik

A11.1 BEHÖRIGHET

Arbetsgivaren ansvarar för att de anställda är behöriga att framföra aktuella fordon. Den 1 oktober 2009 kom nya regler om traktorkortet. Körkortsbehörigheten AM infördes och ålderskravet sänktes till 15 år. För körkort med behörighet AM måste man ha godkänt kunskapsprov, giltigt körkortstillstånd och ha genomfört en utbildning hos en behörig utbildare.

· *Körkortslag (1998:488)*

A11.2 UPSIKT BAKÅT

Traktorer och andra långsamtgående fordon är ofta inblandade i olyckor. Som förare gäller det att ha ständig uppsikt, lika mycket bakåt som framåt. Vid transporter på trafikerade vägnavsnitt, sväng regelbundet in till höger och släpp fram bakomvarande.

· *Trafikförordning (1998:1276)*

A11.3 BLINKERS OCH BELYSNING

Fordonet ska ha ren och fungerande belysning, blinkers, positionsljus och en varningstriangel.

· *Vägverkets föreskrifter om traktorer (VVFS 2003:26) 19 Kap.*

· *Vägverkets föreskrifter om motorredskap (VVFS 2003:27) 18 Kap.*

A11.4 LGF-SKYLT

En LGF-skylt ska finnas monterad.

· *Vägverkets föreskrifter om motorredskap (VVFS 2003:27) 21 Kap.*

A11.5 LAST, REDSKAP ELLER UTRUSTNING

Last eller redskap och utrustning som inte är fast monterad, som skjuter ut i sidled och är mer än 260 centimeter bred, eller skjuter ut mer än 20 centimeter utanför fordonet, ska vid färd på väg vara tydligt märkt. Märkningen behövs dock inte om de utskjutande delarna ändå tydligt framgår för andra trafikanter.

· *Trafikförordning (1998:1276) 3 Kap. 81-83 §§*

A11.6 LYKTOR OCH REFLEXER

Under mörker, i skymning eller gryning och i övrigt när det är påkallat, ska last eller redskap alltid märkas ut: framtill med en lykta som visar vitt ljus framåt och med vita reflexer, baktill med en lykta som visar rött ljus bakåt och med röda reflexer. Lyktorna och reflexanordningarna ska i sidled sitta mindre än 40 cm innanför lastens yttersta kant. Om lasten är mer än 260 cm bred ska dock lyktorna och reflexerna sitta på lastens yttersta kant. Reflexerna ska vara placerade så lågt att de kan återkasta skenet från andra fordons halvljus.

· *Trafikförordning (1998:1276) 3 Kap. 81-83 §§*

A11.7 KONTROLL AV BROMSAR

Det är viktigt att kontrollera fordonens bromsar, inklusive parkeringsbromsen, regelbundet. En traktor/fordonkombination ska ha en stoppsträcka kortare än 19,8 m för en traktor som går i 40 km/h och 12,3 m för en traktor som går i 30 km/h. En släpvagn kopplad till traktor måste vara utrustad med bromsar, om dess bruttovikt är större än traktorns bruttovikt.

· *Vägverkets föreskrifter om traktorer (VVFS 2003:26) 12 Kap.*

· *Vägverkets föreskrifter om motorredskap (VVFS 2003:27) 11 Kap.*

· *Trafikförordning (1998:1276)*

A11.8 KONTROLL AV DRAG

Drag och dragöglor ska kontrolleras regelbundet. Svetsa aldrig på dragöglor, slitna dragöglor ska bytas ut. Se till att hitchkroken låses ordentligt vid varje tillkoppling. Var särskilt observant på lastväxlarevagnar och den stora påfrestning detta innebär på hitchkroken. Tänk på att den maximala tillåtna belastningen på ett traktordrag är 3 ton.

· *Vägverkets föreskrifter om traktorer (VVFS 2003:26) 17 Kap.*

A11.9 REKOMMENDATION OM BÄLTE I TRAKTORN

Med anledning av det ökade antalet olyckor med traktorer rekommenderas att alltid använda midjebälte i traktorn. Detsamma gäller passagerarstol. Midjebälte ger automatiskt en bättre sittställning, vilket skonar rygg och höfter. Speciellt viktigt att använda bälte är det vid snöröjning och landsvägstransporter. Rekommendationen stöds av LAMK, Lantbrukets arbetsmiljökommitté.

A11.10 FYRHJULING OCH TERRÄNGSKOTER

En så kallad fyrhjuling är ett motorfordon på fyra hjul, registrerad som terrängskoter, traktor, motorcykel eller moped. Fyrhjulingar ska vara registrerade och ha en registreringsskylt. Undantaget är om fordonet uteslutande används inom inhägnat område.

För att få köra 4-hjuling/terränghjuling och snöskoter krävs förarbevis för respektive fordonsslag eller ett B-körkort eller traktorkort som är utfärdat före 1 januari 2000. För att få ett förarbevis måste man genomgå en godkänd utbildning och avlägga ett godkänt kunskapsprov. I utbildningen ingår både teoretiska och praktiska moment. Privat övningskörning är inte tillåten. För att få avlägga provet ska man ha fyllt 16 år och genomgått utbildningen. För information om utbildningar, kontakta STHR (Sveriges Terränghjulsutbildares Riksorganisation), www.sthr.se/sthr.

Terränghjuling

Det är, med vissa undantag, generellt förbjudet att köra med motordrivna fordon på barmark i terrängen i Sverige. Syftet med terränghjulingslagen är att skydda allmänna intressen såsom mark, vegetation, friluftsliv och djurliv, samt vissa näringar såsom renskötsel, jordbruk och skogsbruk mot störande och skadande terränghjuling. Även markägaren själv omfattas av lagen. Med undantag av körning i direkt samband med jord- och skogsbruk får markägaren inte köra på sin egen mark, och kan inte heller ge någon annan tillåtelse att göra det. Lagen reglerar inte civilrättsliga förhållanden, dvs. vad som gäller mellan enskilda. Upptäcker en markägare skador utgår ingen ersättning via terränghjulingslagen, utan markägaren får kräva skadestånd av den som har orsakat skadan. Mer information finns i Naturvårdsverkets handbok om terränghjuling:

www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/1/620-0136-1.pdf.

· *Körkortslag (1998:488)*

· *Körkortsförordning (1998:980)*

Bilaga 1 | Utrymmeskrav för djurhållning

ALLA DJURSLAG

Måttföreskrifterna är minimikrav som syftar till att tillgodose djurens behov av tillräckligt utrymme för att ligga och röra sig. De mått som anges i utrymmeskraven är minsta mått och c/c-mått för normal inredning. I vissa fall kan större mått ge en bättre funktion. Kontakta rådgivningen vid planerad om- och tillbyggnad.

I ett befintligt stall kan mindre avvikelser från föreskrivna mått godtas under förutsättning att:

- 1 djurmiljön i stallet som helhet är mycket god
- 2 konsekvenserna av måttavvikelsen bedöms ha liten eller ingen påverkan på djuret avseende den funktion som måttföreskriften syftar till
- 3 måttavvikelsen inte innebär någon ökad risk för skador, stress eller ohälsa hos djuren
- 4 måttavvikelsen inte innebär att tillsynen och skötseln av djuren försvåras.

Detsamma gäller vid förprövningspliktig ombyggnad under förutsättning att länsstyrelsen bedömer att kriterierna 1–4, ovan, uppfylls och att planlösningen i stallet är god.

Detaljerad information om utrymmeskrav finner du i Miljöhusesyndens Faktabank, på www.miljohusesyn.nu, under "2. Djurhållning", eller på www.jordbruksverket.se.

Bilaga 2 | Allmänna råd

Djurskyddslagen (1988:534), Djurskyddsförordningen (1988:539), Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2010:15) om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15), samt Djurskyddsmyndighetens föreskrifter (DFS 2007:6) och allmänna råd om hästhållning (L101). I anslutning till djurskyddsföreskrifterna samt till Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2013:14) om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen (K112), har man utfärdat allmänna råd.

Ändringar i L100 Gäller fr.o.m. 1 november 2014

Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2010:15) om djurhållning inom lantbruket m.m. Ändringsföreskrifter (saknr L100:1-5) Föreskrifter om ändring av Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2010:15) om djurhållning inom lantbruket m.m.

- SJVFS 2010:77 (L100:1)
- SJVFS 2011:5 (L100:2)
- SJVFS 2012:13 (L100:3)
- SJVFS 2014:18 (L100:4)
- SJVFS 2014:31 (L100:5)

Syftet med allmänna råd är att visa hur man kan eller bör bete sig för att nå upp till det krav som det allmänna rådet är kopplat till. Andra förfaringssätt än det som det allmänna rådet anger kan alltså godtas, förutsatt att kravet i paragrafen uppnås.

ALLMÄNNA RÅD FÖR ALLA DJURSLAG

Utrymme, inredning och utrustning

- Djurstallar bör utformas så att flyttning, transport och utlastning av djuren underlättas. Drivgångar bör ha släta ytor utan skarpa hörn. Speciella utlastningsrum eller boxar bör inrättas vid behov. Lastrampers lutning bör vara så liten som möjligt.
- Lantbrukets brandskyddskommittés rekommendationer bör följas vid nybyggnad och större om- och tillbyggnad av stall. Rekommendationerna är i allmänhet även försäkringsvillkor.
- Under den kalla årstiden bör liggytorna i stallar med utomhusliknande klimat vara försedda med bädd av halm eller annat skyddande material som är lämpligt för djuren.
- För grisar och lösgående nötkreatur utom utegångsdjur bör utrymme för djur som behöver särskild vård kunna hysa minst vart 25:e djur. För får, getter bundna nötkreatur och utegångsdjur bör utrymmet kunna hysa minst vart 50:e djur. För utegångsdjur eller djur som hålls på bete bör utrymmet vara placerat eller kunna iordningställas så att det är tillgängligt inom en halvtimma för det djur som behöver tas omhand i utrymmet. Ett behandlingsutrymme som kan värmas upp bör utformas så att uppvärmning till minst 10 °C kan ske inom en timma.

Stallklimat och luftkvalitet

- Även stallar med mekanisk ventilation utan krav på larm bör vara utrustade med en larmanordning som varnar för övertemperaturer, strömavbrott och fel på larmanordningen om ett ventilationsbortfall bedöms kunna medföra lidande för djuren.

Betesmarker och rastgårdar

- En ligghall för utegångsdjur bör bestå av tre väggar och tak. Den öppna långsidan bör i normalfallet ha söderläge. Om en ligghall inte har en öppen sida bör den ha flera öppningar för att undvika att ranghöga djur hindrar övriga djur från att gå in i eller ut ur ligghallen.
- Drivning av djur bör inte ske genom koppling till fordon.

Smittskyddsförebyggande åtgärder och hygien, alla djurhållare

- Samtliga personer som vistas i anläggningen bör informeras om smittskyddsförebyggande åtgärder.
- Samtliga personer som vistas i anläggningen bör uppmanas att tvätta och desinficera händerna både före och efter djurkontakt och vistelse i anläggningen samt före intag av livsmedel.
- Torkmöjlighet av engångskaraktär bör erbjudas (även om det inte rör sig om en besöksverksamhet), exempelvis pappershanddukar alternativt varmluftstork.
- Kravet på varmt och kallt vatten för handtvätt kan uppfyllas genom tillfälliga lösningar vid behov.

Smittskyddsförebyggande åtgärder och hygien vid besöksverksamhet

- Hänsyn bör tas till olika besökares möjlighet att ta till sig information och behov av uppsikt från ansvarig personal.
- Intag av livsmedel bör inte ske i lokaler eller i närheten av djurens miljö där det finns risk för att livsmedel kontamineras med gödsel och besökare bör informeras om vikten av handtvätt före intag av livsmedel.
- Obehandlad mjölk eller produkter framställda av obehandlad mjölk bör inte erbjudas till besökare.
- Besöksreglerna bör upprättas i samråd med anläggningens veterinär.
- Om besöksverksamheten är omfattande eller om det finns anställd personal i verksamheten bör besöksreglerna finnas skriftligt så alla kan ta del av dessa.
- Pappershanddukar alternativt varmluftstork bör användas.
- Verksamheter som tar emot barngrupper regelbundet samt verksamheter som tar emot många besökare bör även ha varmt vatten.
- Blankett för anmälan av besöksverksamhet till länsstyrelsen finns på Jordbruksverkets hemsida www.jordbruksverket.se och kan användas vid anmälan.

NÖTKREATUR

Tillsyn och skötsel

- Kor bör alltid ges tillfälle att slicka sina nyfödda kalvar. Kalvar bör tidigast flyttas till en annan djurbesättning då de uppnått en månads ålder och en för rasen och åldern normal vikt. De bör vidare förberedas inför flyttningen genom att foderstaten ett par veckor dessförinnan anpassas till mjölkersättning, kraftfoder eller hö. Avvanda kalvar som ska flyttas till annan djurbesättning bör ha varit avvanda minst två veckor innan de flyttas.
- Nötkreatur bör vara avhornade.
- Unga nötkreatur bör vänjas vid det djurhållningssystem de ska hållas i som vuxna.
- I stall för bundna nötkreatur bör det finnas en båsavskiljare mellan minst vartannat djur.
- För nötkreatur som är äldre än en månad bör liggplatsen vara försedd med strö.
- I lösdriftsstallar för mjölkkor bör det finnas klövbädd.
- Kvigor bör senast från att de uppnått en ålder av fem månader hållas på ett sådant sätt att risken för betäckning minimeras.

Utrymme, inredning och utrustning

- Det bör finnas minst en plats i kalvningsbox per påbörjat antal kor i besättningen enligt följande:
  1. 45 kor vid jämn kalvningsfördelning över hela året
  2. 35 kor vid jämn kalvningsfördelning över 9 månader
  3. 25 kor vid jämn kalvningsfördelning över 6 månader
  4. 15 kor vid jämn kalvningsfördelning över 4 månader
  5. 10 kor vid jämn kalvningsfördelning över 2 månader.
- För besättningar där kalvning sker koncentrerat sommartid och är planerad att ske på betesmarken, bör det finnas minst en plats i kalvningsbox per påbörjat 50-tal djur som ska kalva under den perioden.
- En kalvningsbox som är avsedd för en ko eller kvinga bör rengöras noggrant samt förses med nytt strö mellan varje kalvning. Kalvning i gruppbox bör ske omgångsvis. Djurgruppen bör inte vara större än att beräknade förlossningar inträffar inom loppet av tio dagar. Kalvningsplatsen bör i detta fall rengöras noggrant samt förses med nytt strö mellan varje djuromgång.
- Omgångsuppfödning bör tillämpas vid uppfödning av växande nötkreatur. Vid omgångsuppfödning i mottagningsstall bör kalvgruppen hållas i mottagningsstallet minst fem veckor efter det att det sist insatta djuret sattes in. Ett uppfödningstall för djur som tagits emot i mottagningsstall bör inte inhysa fler än 300 djur.

Bete och betesdrift

- Djurtätheten på bete bör normalt inte överstiga följande genomsnittsvärden:
  - 2 månaders betestid – 7 mjölkkor per ha
  - 3 månaders betestid – 6 mjölkkor per ha
  - 4 månaders betestid – 5 mjölkkor per ha.Om bete endast anordnas under en del av dygnet kan djurtätheten ökas i förhållande till den minskade användningen av betet.
- Särskilda skäl till att medge undantag från kravet på bete för nötkreatur som hålls för mjölkproduktion kan anses föreligga för djurhållare med mjölkkor om dispensmyndigheten efter en uttömmande utredning kan konstatera:
  - att det inte finns godtagbara drivningsvägar till betesmarken och inte heller förutsättningar att anlägga sådana vägar
  - att drivningsvägen mellan bete och mjölkningsplats överstiger en kilometer
  - att det inte finns mark där bete är anlagt eller kan anläggas på ett godtagbart sätt.
- Mycket god stallmiljö bör vara intygad av en sakkunnig person, såsom en byggnadsrådgivare vid länsstyrelsen, och anses föreligga endast om maximiventilationen minst uppfyller rekommendationerna i Svensk Standard SS 951051, inredningen håller god standard och stallet i övrigt väl uppfyller gällande djurskyddskrav. Mycket god djurhälsa enligt samma punkt bör vara intygad av en veterinär med kännedom om hälsoläget i besättningen och anses föreligga endast om sjukdomsfrekvensen är låg och skötseln av djuren är god. Kravet på motion under två månader bör anses vara uppfyllt endast om djuren hålls i lösdriftssystem där de kan röra sig helt fritt eller om de får regelbunden daglig motion på annat sätt.

GRISAR

Skötsel

- Uppfödning av växande grisar bör ske omgångsvis. Grisar som väger mindre än 20 kg bör inte föras samman med grisar från andra besättningar. Smågriskullarna bör efter eventuell kullutjämning hållas samman under tillväxttiden. En gris som har nedsatt förmåga att hävda sig i en smågriskull bör dock avlägsnas och inhysas i en miljö som är bättre anpassad för grisen.
- Strömedel till grisar bör innehålla material som grisarna kan böka i, undersöka och tugga. Vid uppfödning i konventionell grisningsbox bör strömedlet också ge ett skyddande liggunderlag för suggan och smågrisarna under smågrisarnas första levnadsvecka.
- Utgödslingssystemet i stallavdelningar med konventionella grisningsboxar bör vara avpassat för hantering av stora strömmängder.

Utrymme, inredning och utrustning

- Slaktgrisstallar bör vara utrustade med duschar eller andra anordningar som kan ge djuren svalka under den varma årstiden. Värmeisolerade stallar för växande grisar bör vara utrustade med anläggning för tillskottsvärme under den kalla årstiden.

- Främre delen av båsavskiljarna i ätbås och foderliggbås bör vara täta.
- Grisar som hålls utomhus under den varma årstiden bör ha tillgång till gyttebad.

GETTER

- Getter bör vara avhornade eller försedda med skydd på hornspetsarna för att förhindra stängningsskador.

VÄRPHÖNS OCH UNGHÖNS

- Värphöns i bursystem bör vara uppfödda i bursystem för unghöns. Frigående värphöns bör vara uppfödda som frigående unghöns. Unghöns uppfödda i bursystem bör inte användas som frigående värphöns i flervåningssystem.
- Värphöns bör ha en sammanhängande mörkerperiod på minst åtta timmar per dygn.
- Strömedel med grov struktur, såsom exempelvis kutterspån, bör inte användas i bursystem.
- Stallar för fler än 2 000 djur bör vara utrustade med ett reservverk.
- Stallar med göseldrainerande golv som var i bruk före den 1 augusti 2007 samt sådana ny-, till- eller ombyggda stallar som inte omfattas av förprövningsplikt bör ha ett utgödslingssystem som medger att regelbunden utgödsling kan ske under det göseldrainerande golvet. Utgödsling under göseldrainerande golvytor bör ske minst 2 gånger per vecka.

SLAKTKYCKLING, KALKONER, ANKOR OCH GÄSS

- Ankor och gäss bör ha tillgång till badvatten.
- Stallar för fler än 2 000 djur bör vara utrustade med reservverk.
- Om en slaktkyckling uppvisar svårigheter att gå, eller i övrigt visar tecken på skada eller sjukdom bör den avlivas.

HÄSTAR

Allmänna råd

- Hästar bör hållas tillsammans med artfränder.
- Förflyttning av hästar bör inte ske genom koppling till motorfordon.
- Hästarnas känselhår bör inte klippas av eller på annat sätt avlägsnas annat än av veterinärmedicinska eller funktionella orsaker. Med känselhår avses de speciella, hårda hårstrån på mule och runt ögonen som hästen använder för sin känsel.
- Följande metoder utgör exempel på när fölets psykiska och fysiska hälsa kan vara tillgodosedd vid avvänjning:
  1. Naturlig avvänjning – fölet går med stoet till dess stoet inte längre tillåter diande. Detta sker vanligen då fölet är 8–10 månader gammalt om stoet är dräktigt.
  2. Successiv avvänjning – fölet avvänjs under några veckors tid genom att del av dygnet vistas i utrymme omedelbart intill stoets utrymme med möjlighet till fysisk kontakt men inte till diande alternativt vistas i utrymme tillsammans med fölgrupp. Resterande del av dygnet går fölet tillsammans med stoet. Denna typ av avvänjning kan påbörjas tidigast vid 5 månaders ålder.
  3. Avvänjning med hjälp av fölgrupp – fölet går direkt från stoet till en invand (för fölet tidigare känd) fölgrupp. Denna typ av avvänjning kan tidigast påbörjas när det yngsta fölet är 5 månader.
- Täcken bör enbart användas vid behov och då huvudsakligen som skydd mot kyla, väta eller insekter.
- Utrymmen för hästar som behöver särskild vård eller behandling bör kunna hysa minst var 25:e häst.
- Ätspiltor i lösdriftssystem och spiltor i foderstationer bör vara försedda med en avskiljningsanordning bakom hästarna. Hästar bör ha fri tillgång till dricksvatten. Automatiska vattenkoppar bör ha ett flöde på minst 6 liter per minut. För hästar som vintertid hålls i utrymmen där temperaturen sjunker under noll grader bör vattningssystemet frostskyddas.
- Hästar som går i skrittmaskin bör hållas under uppsikt.

Rastning och utevistelse

- Elstängsel bör utformas så att materialet brister om en häst fastnar.
- Hästar som ska hållas som utgångshästar bör, för att utveckla en lämplig hårrem, vänjas vid utevistelsen i god tid före den kalla årstiden.
- En ligghall för utgångshästar bör ha en öppen sida eller flera större öppningar för att undvika att ranghöga hästar hindrar övriga hästar från att gå in i eller ut ur ligghallen. Den öppna sidan och större öppningar bör i normalfallet ha söderläge.

Bilaga 3 | Miljösanktionsavgifter

TABELL 22: Miljösanktionsavgifter (SFS 2012:259)

Avsnitt i checklistan		Sanktionsavgift
G1	För sent inskickad miljörapport för tillståndspliktig verksamhet.	2 000 kr för A-verksamhet 1 000 kr för B-verksamhet
G1	Uppfört vilthägn utan tillstånd.	500 kr/ha inhägnad mark där allmänhet får färdas fritt, vid mer än 2 ha och högst 50 000 kr
G1	Saknar tillstånd kring avloppsanordning.	3–5 000 kr, beroende på avvikelserns art
G2	Uppfyller inte kraven på egenkontroll, tillståndspliktiga verksamheter. Kraven finns under punkt G2 i faktadelen.	10 000–50 000 kr
G4	Underlåter att informera tillsynsmyndigheten om lagring av brandfarliga vätskor.	1 000 kr
G4	Inte utfört installations- eller revisionskontroll vid lagring av brandfarliga vätskor.	3 000 kr
G4	Har inte besiktigt cisterner inom angiven tid.	2 000 kr
G6	Uppfyller inte kraven på läckagekontroll av kyl-, värme- och klimatanläggningar innehållande vissa köldmedium.	5 000 kr
G6	Har inte upprättat ett register över anläggningar enligt ovan.	2 000 kr
G6	Har inte informerat tillsynsmyndigheten om installation eller konvertering av anläggningar enligt ovan.	5 000 kr
G6	Årlig rapport om läckagekontroll inkommer för sent (efter 31 mars).	5 000 kr
G6	Uppfyller inte kraven på ackrediterat kontrollorgan vid installation av anläggning med växthusgaser och ozonnedbrytande ämnen om den som är skyldig att betala avgiften är: a. en fysisk person eller ideell förening b. en juridisk person som inte är en ideell förening.	a. 3 000 kr b. 10 000 kr
G8	Saknar transportdokument vid transport av farligt avfall.	5 000 kr
V7	Använder växtskyddsmedel klass 1L utan behörighet.	10 000 kr
V7	Använder växtskyddsmedel klass 2L utan behörighet.	5 000 kr
V7	För inga anteckningar då bekämpningsmedel används som är särskilt skadliga för pollinerande insekter.	1 000 kr
V7	Kemisk bekämpning där allmänheten får färdas fritt (>1 000 m ²) med undantag för åkermark, idrottsanläggningar samt banvallar utan anmälan till kommunen: a. för fysisk person eller ideell förening b. för juridisk person som inte är en ideell förening.	a. 1 000 kr b. 5 000 kr
V9	För liten del av åkermarken höst- eller vinterbevuxen, då mer än 5 ha åkermark finns.	500 kr/ha dock minst 1 000 kr och högst 25 000 kr
V10	Ej journalfört mottagande av stallgödsel eller andra organiska gödselmedel resp. vid bortförande av stallgödsel.	1 000 kr

Bilaga 4 | Avfallsjournal

Enligt avfallsförordningen (2011:927) ska det finnas anteckningar över det farliga avfall som lämnas från gården. Glöm inte att du ska vara anmäld till länsstyrelsen om du transporterar avfallet själv. Anteckningarna sparas i tre år.

Namn					Organisationsnummer			
Avfallsslag (EWC-kod)	Slutmottagare	Leverans 1 under året Transportör	Datum	Mängd	Leverans 2 under året Transportör	Datum	Mängd	Total mängd uppkommen under året
Spillolja (130899)								
Oljefilter (160107)								
Blybatterier (160602)								
Nickel-kadmiumbatterier (160602)								
Olika lösningsmedel, även blandningar (160602)								
Bekämpningsmedelsrester och förbjudna preparat (020108)								
Alla emballage med rester av farliga ämnen (020108)								
Uppsamlingsmaterial med rester av farliga ämnen (020108)								
Glykol (160114)								
Lysrör och annat kvicksilverhaltigt avfall (200121)								
Glas, plast och trä (t.ex. tryckimpregnerat virke) som innehåller eller är förorenade av farliga ämnen (170204)								
Bygg- och rivningsavfall som innehåller (även blandat avfall) farliga ämnen (170903)								
Annat bygg- och rivningsmaterial som innehåller (även blandat avfall) farliga ämnen (170903)								
Uttjänta fordon (160104)								
Bromsbelägg som innehåller asbest (160111)								
Kasserad utrustning (t.ex. kylar och frysar) som innehåller CFC, HCFC och HFC (200123)								
Avfall från elektrisk och elektronisk utrustning som innehåller andra farliga komponenter än PCB, asbest CFC, HCFC, HFC (160213)								
Annat miljöfarligt avfall:								

Bilaga 5 | Åtgärdsplan för Miljöhousesyn

För- och efternamn

Telefon

Fastighetsbeteckning

E-post

Adress

Postnummer, ort

Mottagande förening

Leverantörsnummer

PLANERADE ÅTGÄRDER

Egen tillsyn av verksamheten har genomförts med hjälp av Miljöhousesyn. Följande åtgärdsplan är upprättad:

Punkt i Miljöhousesyn samt förbättrande åtgärder		Åtgärdas senast	Åtgärdat datum

Ort och datum

Underskrift

ETT VERKTYG BLAND ANDRA

Miljöhusensyn ger dig en samlad och övergripande information om vilka krav som ställs på dig inom områdena miljö, djurskydd, växtodling, foder- och livsmedelssäkerhet samt arbetsmiljö.

www.miljohusesyn.nu